

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA MIN DRENGETID

AF

Knud Oldendow

PETER FREUCHEN:

Viborgs lyksaligheder

Knud Oldendows bog om sin drengetid

En mærkelig mand er Knud Oldendow. Tidligere direktør for Grønlands Styrrelse, nu teologisk student. Forfatter af bøger om retsvæsen, ornitologi og kolonihistorie, en blomstrende taler med stor patos i ordene, den der ofte gør hans bøger lidt svulmende. Nu har Oldendow afsløret sig som en lyrisk tilbeder af sin fødeby Viborg.

Byen med de mere end 1000 års historie har inspireret mange, også denne forvovne knægt, der tidligt erhvervede sig ry som en vildbasse og var en skræk for omsorgsfulde mødre med velopdragne børn.

Men på en skøjtetur faldt drengen og læderede sit ben. Det blev skidt behandlet, og siden måtte det amputeres.

Ud fra et borgerligt hjem, faderen var underofficer, med hjertensgode og højest agtværdige forældre, med sindet sat til store eventyr, men hemmet i udfoldelse af virkeliggørelsen skabtes det mærkelige, begavede følelsesmenneske, som hedder Knud Oldendow.

Han har nu skrevet en bog om sig selv som dreng. Ikke en forherligelse, nej langt fra, men en kritisk undersøgelse af egen udvikling, den der førte til, at den 56-årige tidligere direktør meldte sig ved universitetet som teologisk studerende.

Er det underligt, at en autobiografi af denne mand må blive egenartet. Det er den. Muligt burde den være skrevet, før det teologiske kom helt i forgrunden. For det kan være, at menneskenes færd ses ud fra tilgivelsens synspunkt i højere grad, end om bogen var skrevet for ti år siden. Men da kunne måske forfatteren slet ikke have skrevet denne bog, da stod han midt i kampens hede. En rask fyr var han alle dage, et muntert menneske, og skrive kan han og huske som en djævel.

En række mennesker passerer revy i den lille jyske by med garnison, med latinskole og med overret. Det er morsom læsning, og det er ofte klog tale, der føres i bogens sider. Når fremtidens historikere skal granske borgerligt byliv i begyndelsen af dette århundrede, vil Fra min drengetid være af stor værdi. For det hedder bogen, og det er Viborg Stifts Folkeblad, der udsender den.

Vor lokalhistoriske litteratur har fået en vægtig forøgelse. Selve belysningen af den interessante personlighed, som forfatteren er, vinder læsere for ham. Det er en mærkelig bog, lidt studentikos på steder, lidt drenget på steder. Men titlen er nok også ment sådan symbolsk. For forfatteren springer stadig frem og fører forbindelsen mellem det som dreng oplevede og det meget senere indtrufne sammen. Bogen kan læses både af folk fra Viborg og af alle andre danske med udbytte. Ingen vil kede sig.

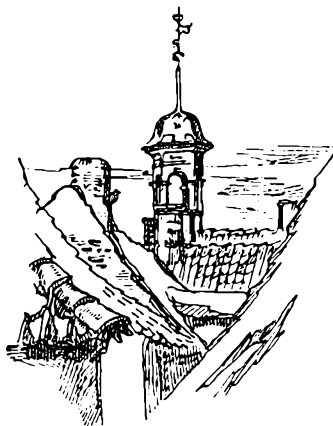
(Anmeldelse i »Politiken« den 13. februar 1951).

Knud Oldendow

Fra min drengetid

Knud Oldendow

Fra min drengetid

STIFTSSTADEN VIBORG
OMKRING
ÅRHUNDREDSKIFTET

Viborg 1964

ANDEN UDGAVE

Omarbejdet og forøget

Trykt i

Viborg Stifts Folkeblads bogtrykkeri

IGENNEM MERE END 10 ÅR har direktør Knud Oldendows erindringsbog »Fra min drengetid« været et af de stærkest efterspurgte memoireværker i nutidig dansk litteratur, og Viborg Stifts Folkeblad, der i 1950 udsendte bogen som særtryk af en række artikler i bladet, har gang på gang fået forespørgsler, om der dog ikke var mulighed for at erhverve et eksemplar. Vi kunne ikke hjælpe de mange interesserede, fordi oplaget var udsolgt, men nu har vi fulgt de indtrængende og talrige opfordringer til at udsende bogen igen.

Den forelægges her i en udvidet og på visse punkter omredigeret form, idet det har været direktør Oldendow magtpåliggende at få billedet af hans barndomsby og dens mennesker til at stå så præcist som muligt. Vi tror, mange vil være Knud Oldendow taknemlig for den slid og omhu, han påny har lagt for dagen, og med glæde vil følge ham på vandringen i den gamle stads gader.

Viborg i januar 1964

Viborg Stifts Folkeblads redaktion

Forord til første udgave 1950

Ni danske pressemænd besøgte i efteråret 1946 Grønland. Direktøren for Grønlands Styrelse, Knud Oldendow, var deroppe i forvejen og besejlede hele vestkysten med det lille skib »C. P. Holbøll«. Han inviterede pressedelegationen ombord, efter at den havde anmodet ham om at lade sig interviewe. Da jeg kendte hans kærlighed til Viborg, den by, han er udgået fra, havde jeg sagt til mine kolleger: Når vi har talt om det fælles, beder jeg om nogle minutter til at snakke Viborg! Minutterne blev bevilget, og direktør Oldendow benyttede dem i sit karakteristisk malende sprog, der endgår banaliteter, til i hjertelige ord at udtrykke sine følelser for barndomsbyen

og sin taknemlighed mod flere af de lærere, der havde bibragt ham hans første interesse for naturvidenskab. Han sagde bl. a.: Hvis man bruger lyriske vendinger, bliver man jo anset for at være fordækt, men jeg kan ikke lade være med at føle en vis sentimentalitet, når jeg tænker tilbage på mine gode dage i Viborg — det var en dejlig by at være i! Katedralskolen inspirerede Knud Oldendow til denne udtalelse: Man kan sige, det var en sjov, gammel skole, umoderne og elendig, men virkelig hyggelig, og jeg omfatter den med stor veneration, der ikke just står som en rosenrød farvet erindring, men lader mig blive indfanget af Viborgs stemning, hver gang jeg genser byen! Direktør Oldendow fik som udbytte af sin skolegang bl. a. den interesse for fuglelivet, der har nedfældet sig i ypperlige bøger om Grønlands fugle.

Da Viborg skulle fejre sine mange jubilæer i sommer, henvendte Viborg Stifts Folkeblad sig til en del tidligere viborgensere og bad dem om at fortælle ud af deres minder og stemninger. Henvendelserne gav en høst, som vi var taknemlige for, men ingen steder fandt vor anmodning en så god jordbund som hos Knud Oldendow, der blev magttaget i den grad af opgaven, at han måtte sætte alt andet til side. Og så fyldte hans pen ark efter ark med bogstaver, der udkrævede anspændt forskning og somme tider redaktionsråd, inden de kunne oversættes og oversendes til bladets tekniske afdeling på en for maskinsætterne forståelig måde.

Vi havde straks måttet kvittere tanken om at få erindringerne ind i jubilæumsnummeret, der jo ikke var anlagt på enkeltbidrag i kilovis, men læserne tilgav os. Direktør Oldendows Viborg-skildringer kom nemlig til at virke endnu stærkere ved at få plads i hverdagens avis, en helside ad gangen, netop så overkommelige portioner, at de blev slugt og fremkaldte begær efter fortsættelse. Sjældent har vi fået så talrige vidnesbyrd om, at artikler blev læst, drøftet og gemt, som vi fik i de dage, da vi offentliggjorde Viborg-drengen Knud Oldendows minder og indtryk. Der gik ry af dem også til fjernere egne, og vi blev ofte stillet overfor det spørgsmål, om artiklerne ikke kunne fås samlet. Det er dette ønske, vi efterkommer nu.

Jeg tror, at bogen vil hævde sig smukt i vor memoirelitteratur. Ganske uanset, om man har kendt de personer, der omtales, vil man føle, lide og leve med Viborg-drengen Knud Oldendow, der mesterligt gør fortiden nærværende, til en personlig sag for alle læserne.

Viborg, den 31. oktober 1950.

T H. W E L L E J U S

Tilgnet

min smukke barndomsby og min gamle skole
i ærbødighed og taknemmelighed

ANNO DOMINI MCML

Når jeg efter Folkebladets venlige opfordring prøver på at se tilbage på min barndom i Viborg omkring århundredskiftet og alle de begivenheder og personligheder, der knytter sig hertil, føler jeg i stigende grad vanskelighederne herved. Højest uensartede brudstykker dukker op, det ene efter det andet i kalejdoskopisk virvar og uden nogen egentlig forbindende rød tråd. Stort og småt følges ad, men der kan naturligvis på denne måde dannes et afvekslende og måske fængslende maleri af byen og dens mennesker. Det vil altsammen så absolut være *subjektivt* rigtigt og ærligt fremstillet. Om det er lige så *objektivt* holdbart i alle enkeltheder, er muligvis et andet spørgsmål.

I de få døgn, jeg har haft til rådighed, har emnet redet mig som en marc. Dag og nat har jeg genoplevet den lille by ved søerne og atter været dreng i dens krumme gader med den pikkede og toppede brolægning. Hvad jeg har skrevet, er baseret på hukommelsen, og den kan jo være en lunefuld faktor. Proportionerne er tilbøjelige til at forrykkes i erindringen. Optegnelser har jeg ikke haft at støtte mig til; det hele er kommet ad indre og usporlige veje, efterhånden som stoffet mere og mere har besat mig. Let har det heller ikke været af andre grunde. Den rene festlyrik er naturligvis lige for hånden, men den giver nu ikke noget værdifuldt, ej heller sandt billede. Man må derfor tage disse minderuner som et bevidst forsøg på at tegne et rids af by, mennesker og forhold, således som netop jeg husker dem, idet jeg har bestræbt mig på at karakterisere de personligheder, som jeg mødte. Så må man håbe, at værdien heraf kan opveje en tænkelig følelse af forbigående ubehag, om fremstillingen af forhold og mennesker ikke altid er flatterende eller absolut rosende. Helhedsbilledet må accepteres ud fra sine forudsætninger, og man kan godt være ligesom lidt forbavset over sig selv og over visse detaljer. Ofte har jeg næsten følt mig afklædt, men det får så være; det ligger i opgavens art, uden at der derfor just skal graves i hjerter eller lægges alt frem, man har stødt på, godt og ondt, simpelt og sublimt. Men hvad jeg har fundet, er ægte viborgensisk, både guldet og støvet. Viborg ved jo med sig selv, at historiens kåbe er dens daglige dragt, og at sagaens tusindårige patina den dag i dag på ægte fornem vis præger

helligdomsberget. Som et beskedent bidrag til en lokalkoloristisk særskil-
dring må da disse linier tages i al deres enkelthed og enfoldighed. Det vil
det åbne og modtagelige sind også fuldt forstå, og det er såvist ikke nød-
vendigt i den anledning at påkalde fantasiens vingesus.

Af og til fortæller jo mennesker, at de har haft erindringsbilleder helt
tilbage fra de spæde år. Det har jeg nu ikke. Det allerførste, jeg kan huske
fra Viborg, er en eftermiddag, hvor min far pegede ud over eksercerplad-

*Min mormor, Cecilie Honoré.
født Jørgensen*

sen og viste mig et bølgende hav af
tåge, der var ved at lægge sig over
grønsværet. Jeg forstod ingenting,
forbandt ikke nogen mening med
glosen; jeg kunne ingen tog se der-
ude og vidste desuden, at jernbane-
skinnerne lå i den anden ende af
byen. Jeg må have været 3—4 år
dengang, og mine forældre boede da
til leje hos murermester *Hellner*, der
havde en lille ejendom lige på græn-
sen til eksercerpladsen, ved Skotten-
borgs begyndelse. I det hele husker
jeg fire bosteder eller adresser for os
i Viborg, først det her nævnte ved
Skottenborg, derefter Grønnegade 13,
så Sct. Ibsgade 3 (også, og i daglig
tale altid, kaldet Nedergade) og slut-
telig Vendersgade i stabssergent *Dar-
lings* nyopførte store ejendom på
hjørnet af Vendersgade og Fynsgade.
Det har været fristende, vel også
nærliggende, at søge mine erindringer

så nogenlunde grupperet og systematiseret omkring disse fire etaper af min
Viborgtilværelse.

Først kunne det nu undersøges, hvordan jeg egentlig er viborgenser. Hvis
der til at opnå et ærerigt og forpligtende borgerskab som vaskægte Viborg-
dreng kræves fødsel i byen af indfødte forældre, er jeg det ikke. Jeg er ikke
født i Viborg, omend jeg kun var et par år gammel, da jeg kom dertil, og
mine forældre er ikke begge indfødte viborgensere; min mor var det. Hun
hed *Marie Cathrine Honoré* og var som datter af sergent og gymnastiklærer
ved katedralskolen *Hans Honoré* født i 1867 i Viborg. Hjemmet var belig-
gende i kælderens til Viborgs smukkeste og ædleste bygning, det gamle råd-
hus med tagrytteren. *Hans Honoré* var født i Fredericia i 1833 og døde i

Det i teksten omtalte billede fra krigen 1864. Min morfar, Hans Honoré, set yderst til højre, i knælende stilling, med stok og pibe

Viborg 1891. Med Fredericia og det franskklingende navn forholder det sig jo sådan, at der til denne by i 1719 fra Brandenburg ankom en del fra Frankrig fordrevne reformerte, som fik jord udlagt og særlige privilegier, egen kirke; flittigt, nøjsomt og hæderligt blev dette franske element af stor betydning for byen på flere forskellige måder. Også i Viborg kendes fra ældre tid særdeles godt disse franske borgernavne såsom Honoré, Dupont, Devantier, Deleuran, Dujardin, Dubarry og andre. Med den efter 1864 ændrede hærordning kom min morfar til at garnisonere i Viborg. Han var gift med *Cecilie Jørgensen*, der var født 1828 i Nykøbing F., og som døde i Viborg 1885 af lungesvindstot. Jeg har således ikke kendt nogen af min mors forældre, eftersom jeg først blev født i 1892. Fotografi af min morfar viser ham som en kraftig skikkelse med svært overskæg og dekoreret med Dannebrogskorset, Hæderstegnet for god Tjeneste og Erindringsmedaillen fra Krigen 1864, i hvilken han deltog på udmærket måde. Mormor har et blidt, sygdomshærgt ansigt, med det sorte hår sirligt skilt i midten.

Hjemmet i rådstuekælderen var livligt. Lejligheden, der havde større og højere stuer, end man forhåndsvis ville vente det, lå i den ende af det store og fine hus, som vender ud mod Domkirkepladsen; i den modsatte ende, ud mod Sct. Mogensgade, var der politistation. Hjemmet var samlingssted for mange af garnisonens underofficerer, den høje statelige *Eggers*, den

smukke *Dupont* med det kulsorte helskæg og adskillige andre. Morfar havde efter forholdene ikke ganske ubetydelige indtægter. Hans virksomhed ved latinskolen var, efter hvad jeg har hørt, meget påskønnet, og han skal have været særdeles afholdt af disciplene, som han underviste i gymnastik, skarpskydning og terrænlære, et halvt militært fag i lighed med felttjeneste. Han var også svømme- og danselærer med stor respekt om sig.

Mon der endnu lever mænd, der som elever i latinskolen har haft morfar til lærer? For ganske få år siden fandtes der i hvert fald sådanne. Den forhenværende lektor ved Odense Katedralskole, *Gaston Thierry*, skrev i 1956 til mig, der personligt var ham ganske ukendt:

». . . En varm tak må jeg bringe Dem for den smukke skildring af Deres barneår i Viborg, som jeg læste sidste vinter, og som fik min egen Viborg-tid fra 1886 til 94 til at lyse i fornyet glans. Jeg fik derved at vide, at De var dattersøn af min fremragende og elskelige gymnastiklærer *Honoré*. Han har aldeles utvivlsomt sammen med sin yngre collega *Brügmann* gjort gymnastikken højt agtet og elsket af alle elever i Viborg Katedralskole«.

Gennem mange år har der hængt et lille, indrammet billede først i morfars, derefter i mine forældres og senest i mit hjem. Det har hidtil været ret upåagtet, men gengives nu her. Det viser et kompagnis underofficersstab, fotograferet under et hvil; det skal efter traditionen stamme fra krigen 1864, og der er ingen grund til at tvivle på rigtigheden heraf. Min morfar Hans Honoré ses yderst til højre, i knælende stilling. Med den ene hånd støtter han sig til en stok, i den anden holder han sin pipe. Nummer tre fra venstre synes at være en ret ung mand, dekoreret med Dannebrogskorset.

I hjemmet voksede fire børn op. Mor var den ældste. Så fulgte Jacob, Olga og Emil. Jacob og Emil blev begge handelsuddannet i Viborg. *Jacob Honoré* døde for få år siden, højt oppe i firserne. Han nåede at holde guldbryllup med *Laura Petersen*, en datter af træskomager og detailhandler *Clemmen Petersen*, der havde sin kendte forretning i ejendommen på hjørnet af St. Sct. Mikkelsgade og Vestergade. Jacob Honoré var i mange år bogholder ved spritfabrikken i Silkeborg, hvor jeg har tilbragt mange feriedage, og blev senest funktionær ved Ford Motor Company i København.

Emil Honoré lærte kolonialhandel hos købmand *Schroder* på hjørnet af Ll. Sct. Hansgade og Gravene. Det gik ham ikke godt i livet; han var for holdningsløs og smuk af ydre, modstod ikke de fristelser, der så let melder sig for kønne og livlige mennesker, som ikke forstår at vurdere denne mentalitets fare og risiko og vogte sig derfor. Trods gentagen og stor hjælp fra familiens side, ikke mindst fra mine forældres i forvejen økonomisk kun beskedent udbyggede hjem, gik han redningsløst til bunds og døde vanæret og under offentlig forsorg i Viborg i 40-års-alderen. Men det må retfærdigvis fremhæves, at der var mange rødskyldende momenter til forklaring

Det gamle rådhus, hvor mine morforældre boede i rådstuekælderen

af denne triste skæbne. Han var ikke ret godt begavet, gjorde tåbelige ting i den bedste mening, og han havde haft en glædeløs barndom uden kærlighed. Moderen døde, mens han var lille dreng, og faderen havde slet ikke tid til, måske heller ikke anlæg for, at være ham til virkelig støtte under opvæksten. Hans »opdragelse« blev derfor skæv og mangelfuld, mere præget af kammeraters og gadens tilfældige indflydelse.

Olga Honoré blev gift med skibsprovianterer og købmand *Martin Han-*

sen, der først havde sin store forretning ved Assens havn, derefter en farve- og tapethandel i Odense og sluttelig en skibsprovianteringshandel i Middelfart. I alle disse skiftende faser fulgte jeg med i ferierne, herlige dage ved hav og strand. Han var en velsitueret mand, indtil en snigende og ubarmhertig sygdom tvang ham bort fra handelen. Han er forlængst død, men min moster Olga levede derefter i mange år i København, hvor hun boede i Frimurerstiftelsen på Dosseringen. Martin Hansen havde i en lang årrække været en interesseret og anset frimurer. Moster Olga døde i foråret 1962, mere end 90 år gammel, hos sin eneste datter, købmand i Helsingør *Vera Hansen*, hvor hun tilbragte sine sidste år.

Min mor var i sine unge dage en smuk pige, mørkøjet og med det sværeste sorte hår, der i to tykke fletninger hang hende så langt ned ad ryggen, at hun kunne sidde på dem. Hun var vistnok meget omsværmet, men det blev altså min far, som løb af med hende og i sommeren 1891 hjemførte hende som sin kone.

*

Min far hed *Hans Peter Petersen* og var født 1863 i Holstebro. Når jeg nu i en årrække har heddet *Oldendow*, skyldes det den omstændighed, at jeg for 35 år siden begyndte som skribent, og jeg fandt da, at navnet Petersen ikke var noget godt forfatternavn, for lidt særpræget og for let forsvindende. Så længe min far levede, ville jeg imidlertid ikke tage navneforandring, og min første bog, »Kolonien Godthåbs historie 1728—1928«, udkom derfor under mit døbenavn: *Knud Honoré-Petersen*, alle de senere under signaturen Oldendow. Navnet har jeg fundet frem til ved at gennemgå slægtstavlerne; det stammer fra Brandenburg, hvorfra, som nævnt, de franske reformerte kom, idet en brandenborgsk godsbesidder da på en lidt irregulær, men iøvrigt såre velkendt og almenmenneskelig måde kom illegitimt med i billedet.

Min far var søn og eneste barn af formand ved Holstebro Jernstøberi *Knud Christian Petersen*, født i Thorsted sogn i Ringkøbing amt 1827 og død i Holstebro 1882, og hustru, *Ane Marie Hansen*, født i Gudum sogn 1837 og død i Holstebro 1916. Af disse bedsteforældre har jeg således aldrig kendt min farfar, efter hvem jeg er opkaldt med navnet Knud, men derimod min farmor, der var en prægtig kone, som senere vil blive omtalt. Min far havde i disse to mennesker et par kærlige, stræbsomme og arbejdsivrige forældre af ægte jysk rod og blod. Han fik derigennem en stærk kærlighed til alt jysk og til jysk sæd og skik, var f. eks. senere efter evne en ivrig samler af litteratur om Jylland. Mine bedsteforældre begyndte ofte deres dagsarbejde kl. 3—4 om morgenen, og deres sparsommelighed og deres flid og nøjsomhed resulterede i, at familien flyttede fra en lejet baggårdslejlighed ind i eget hjem, idet min farfar købte en lille ejendom i

*Min far, stabssergent
H. P. Petersen*

*Min mor, Marie Cathrine Petersen.
Jodt Honoré*

Holstebro ved Sønderport, hvortil hørte have. Her holdt min far duer og kaniner. Hans forældre vænnede ham gennem en i øvrigt ret streng opdragelse til beskedenhed, orden og arbejde. Gennem hele livet havde far således et arvet slagord: »Hver ting på sin plads, og en plads til hver ting«. Jeg tør sige, at han gennemførte dette princip og viderelærte mig det samme, hvad jeg den dag i dag er yderst taknemlig for. Det er praktisk og sparer tid og ulejlighed! Alt, hvad han foretog sig, havde sin stund og sin time.

Far var uddannet snedker, fik svendebrev 1882 og havde arbejde i Struer. Under læretiden beskæftigede han sig en del med musik og var ansat i Holstebro musikkorps (borgermusikken), hvor han blæste tenorbasun og spillede kontrabas. Også fløjte kunne han traktere, og han sang smukt og melodisk.

I 1883 begyndte fars tilknytning til Viborgstaden, idet han da mødte som rekrut ved 6. bataljons 2. kompagni som nr. 581. Chefen var premierløjtnant *Alb. Christensen*; bataljonschef var oberst *Schønning*. Mod eget ønske blev far udtaget til befalingsmandselev, gennemgik korporalskolen og var underkorporal et stykke tid. Far bevarede i det hele kun lyse minder fra sin rekruttid; han var jo ung, og øvelserne i tjenesten faldt ham let, ligesom samlivet med kammeraterne forløb på bedste måde. Tonen og opdragelsesmetoderne var selvsagt noget anderledes dengang, men der var ingen, der led overlast. Efter sin hjemsendelse fra soldaterlivet i efteråret 1884 arbejdede far som snedker i København, men arbejdsløshed i faget bevirkede, at

han måtte forlade pladsen, og efter ansøgning blev han så antaget som korporal ved sit gamle stamkompagni i december 1885 og var igen soldat. Selv om han endnu ikke var fast bestemt på at forblive i tjenesten, mente han dog, at der var bedre at tage kraftigt fat på det militære arbejde. Han søgte derfor om tilladelse til at indtræde som elev på den allerede i oktober oprettede sergentskole, blev antaget og bestod fint ved afgangsprøven i marts 1886, hvorfor han straks blev udnævnt til sergent og ansat ved 6. bataljons

Far som stabssergent i 1916

4. kompagni under kaptajn *Thaulow*.

For med det samme at gøre fars militære løbebane færdig kan jeg oplyse, at han i 1904 blev oversergent, 1911 stabssergent, i hvilken charge han tjente til 1914, da han blev afskedit som følge af en tiltagende tung-
hørighed, en arvelig betinget lidelse, som han havde modtaget fra sin far, og som han har videregivet til mig, der har måttet søge afsked fra mit embede af samme grund. Under fars militære tjeneste deltog han i alt forefaldende arbejde såvel geledtjens-
te som administration. Han var således skriver ved 6. bataljon i fem år og skriver ved 9. regiment fra 1912 til sin afsked. Dette regnedes vistnok for det højest kvalificerede arbejde, en stabssergent dengang kunne sættes

til, og da han samtidig af sine standsfæller gennem en årrække var valgt til formand for garnisonens underofficersforening, kan jeg vist godt hævde, at far havde en såre anset og smuk position i militærbyen Viborg. Det havde han også i stadens civile liv, men det kan vi vente lidt med at tale nærmere om.

★

Fra 1888 til 90 gennemgik far hærens gymnastikskole i København. Han blev en udmærket gymnastiklærer, der under sin uddannelse gentagne gange havde den oplevelse at være lektionsgivende for den senere konge, *Christian den Tiende*. Denne må have lagt særligt mærke til far, for selv om kongen, som bekendt, havde en eminent og helt eventyrlig hukommelse, er det dog ikke ellers troligt, at kongen 30 år senere, da far søgte audiens hos ham på Amalienborg slot for at takke ham for Dannebrogskorset, under samtalen på eget initiativ kunne udbrude: »Ja, rigtigt, det erindrings jeg godt; det var

jo Dem, der blev kaldt den smukke Petersen«. Og det var rigtigt nok; fars nom de guerre blandt kammeraterne på gymnastikskolen var netop »Smukke Pe«. Eleverne fra gymnastikskolen anvendtes den gang som hjælpelærere på officersskolen. Iøvrigt var far senere særligt udtaget til at forrette tjeneste som lærer ved gymnastikskolens kompagnilærerkursus. Skolen var hård og streng, den stillede store krav til eleverne, der gennem denne uddannelse fik rejnsning, spændstighed og den fribårne mands holdning. Jeg kan godt huske, at jeg som dreng undertiden overværede fars gymnastiktimer med mandskabet i eksercerhuset og kan endnu mærke i mine næsebor den ejendommelige lugt af sved, støv og hvidt drejelstøj, der fremkom ved disse øvelser med over 100 mand ad gangen. Far havde en gjaldende stærk kommandorøst, der nok kunne høres, og som man ikke tog fejl af. Han var vistnok både afholdt og respekteret af mandskabet, der dog havde en måske ikke ubegrundet frygt for hans lektioner i bajonetfægtning, der i sig selv kunne være en ubehagelig og aggressiv øvelse. Jeg ved også, at kompagnichefen, kaptajn *J. O. Jensen*, foran fronten takkede far for hans gymnastik med kompagniet. Og *J. O. Jensen*, der var den fødte officer, søn af krigshistorikeren og politikeren oberst *N. P. Jensen*, var ellers ikke gavmild med anerkendelse til nogen side; jo dog — da han engang havde ført sit kompagni på en udholdenhedsmarch fra Viborg til Århus og retur på rekordtid, roste han sit kompagni og dets befalingsmænd. Marchen blev omtalt i militære tidsskrifter, og jeg kan huske, at far kom hjem, støvet, træt og udaset, med opsmøgede bukser over de svære infanteristøvler og næsten helt ukendelig af sved og udmattelse. Men holdt ud havde han — tale kunne han næsten ikke, men bad blot om en balje lunken vand til fodvask. Hvor så de tæer ud! Og derefter til køjs til en søvn på 11 timer uden at vende sig i sengen.

Nå, da far var færdig med sin uddannelse på gymnastikskolen, vendte han tilbage til sin garnison, hvor han i sommeren 1891 blev gift med min mor. I ægteskabet har der været fire sønner, hvoraf de to døde som ganske små. Jeg er den ældste, født i november 1892 i Ranum; min bror *Age* er den yngste, født i august 1898 i Viborg. Han gennemgik mellemskolen i Viborg latinskole og flyttede derefter med mine forældre til København i 1914, lærte maskinsmederi hos Burmeister & Wain og tog maskinmestereksamen på Københavns maskinistiskole, såvel den almindelige som den udvidede maskinmesterprøve, ledsaget af eksamen i elektroteknik og håndværkerduelighed. Han sejlede i en lang årrække på varmen og andetsteds. Han er gift og har tre børn, der nu forlængst er voksne og med egne hjem.

Det er en underlig samstemmende og lunefuld skæbne, der har hvilet over os to brødre i bestemte retninger. Vi har begge, til trods for, at vi jo må siges at være inkarnerede landkrabber, følt udlængsel, der førte mig

bl. a. til Grønland og ham til besøg i alverdens havnestæder over hele kloden. Og vi er begge to kommet alvorligt til skade med vore ben. Om mit tilfælde i så henseende skal jeg senere fortælle. Om min bror Aage kan jeg her med det samme oplyse, at han ved sidste verdenskrigs udbrud sejlede som maskinmester indtil 1942, da han gik i land for at holde en fortjent ferie efter krigssejladsernes eneroverende oplevelser. Under ferien blev hans skib sænket ved et luftangreb, og han blev derfor nødt til at søge arbejde på landjorden, fordi der på dette tidspunkt kun var få skibe tilbage under dansk flag. Tyske var der jo nok af, men min bror betakkede sig for at sejle under det forhadte hagekors. Han fik beskæftigelse på en maskinfabrik i København. En skønne dag væltede halvanden tons jernplader ned over ham; et par andre mænd nåede at springe til side, han ikke.

Begge hans ben blev bogstaveligt knust, og han fik et næsten årelangt ophold på Rigshospitalet. Jeg så her røntgenbillederne — det er slet ikke til at forstå, at så sønderlagne og brudte knogler atter kan bringes til heling. Men det lykkedes; i det store og hele er han kommet mirakuløst heldig over denne alvorlige ulykke, men på en maskinmesterdørk kom han aldrig mere til at stå. Den fabrik, i hvis tjeneste ulykken overgik ham, viste ham, der er en anerkendt dygtig fagmand, megen velvilje og forståelse under hans sygdom og rekonvalescens og har senere ansat ham i virksomheden som maskinkontrollør. Det er et arbejde, som for en stor dels vedkommende kan udføres i siddende stilling, og denne gerning giver ham en betrygget og relativt tilfredsstillende tilværelse. Men det er dobbelt slemt at blive invalideret i moden mandsalder, selv om ulykken heldigvis ikke har efterladt ar i hans sind.

Når jeg er født i Ranum, hænger det således sammen: I hine tider var det skik, at statsseminarierne i landet fik deres gymnastiklærere fra hæren, der udlånte dem for en treårig periode. Fra 1. april 1892 til 31. marts 1895 fungerede far derfor som gymnastiklærer ved Ranum seminarium, hvor han afløste sin gode ven, den kendte viborgenser *Oscar Nielsen*, som jeg senere skal fortælle en del om. Forstanderen var pastor *Faartoft*, som far tit omtalte og altid på den mest anerkendende og højagtende måde. Dette treårige ophold i Ranum var nok på mange måder en oplevelse og selvfølgelig noget fra et garnisonliv stærkt afvigende. Men det var samtidig meget anstrengede. Forholdet til elever og medlærere var det allerbedste; jeg husker, at far i mange år stod i korrespondance med adskillige af dem, der også aflagde besøg hos os i Viborg. Strabadserende var det, fordi far tillige påtog sig at lede gymnastikken i Løgstør Gymnastikforening, hvorfra han også havde strålende minder om både arbejdets gang, afslutningsfestlighederne og den almindelige borgerlige selskabelighed. Foreningens formand var kaptajn *Helms*, der var realskolebestyrer i Løgstør og en særdeles

livlig og begavet mand. Men samtidig huskede far altid at fortælle om de mange drøje ture, når han i de strenge vinternætter måtte marchere vejen fra Ranum til Løgstor og tilbage igen ovenpå dagens arbejde ved seminariet, alt i alt noget over to mil i gammelt dansk mål. Og netop de vintre først i halvfemserne var rene fimbulvintre. Jeg har tit hørt mine forældre tale om de vanskelige ydre forhold ved min fødsel i november 1892, hvor vandet var bundfrosset i køkken og i de gammeldags pumper.

★

Og så er vi igen tilbage i huset hos muremester *Hellner* ved Skottenborg, hvor jeg altså havde så ondt ved at kapere begrebet tåge i forhold til tog. Vi må dog forinden have boet, omend kort tid, i Rosenstræde, for jeg har ofte fået fortalt om den gang, jeg faldt ned og slog skallen i kvag. Det var i den store gård på hjørnet af Sct. Mogensgade og Rosenstræde, hvor terrænet jo er stærkt skrånende. Selv om der var indgang til lejligheden lige fra gaden i Rosenstræde, så var køkkenindgangen ad en høj ydre trappe fra gården. Og denne ubehagelige hønsestige skal jeg en gang, da den ved vintertide var overiset og glat, være styrtet på hovedet ned af. Det er måske det, der mærkes endnu i dag! Og rigtigt er det, at jeg oven i hovedet har et stort ar, der nu, efterhånden som hårets linie ubønhørligt trækker sig længere og længere tilbage fra panden, bliver mere og mere synligt.

Jeg ved ellers ikke andet om denne tid, end at værten og ejeren var en slagtermester *Hoffmann*, der også boede i den rummelige gård, som bar navnet Zahrtmanns Gård. Jeg var helt igennem en forvoven og dristig knægt. Allerede i Ranum skal jeg som ganske lille være klatret op på et hølæs, hvorfra jeg ligeledes faldt ned uden ejheller her at brække halsen, hvilket ellers måtte være det rimeligste udfald af den manøvre. I det hele kan jeg jo lige så godt bekende, at jeg har været en vild krabat som dreng, der intet veg til side for. Mit ry blev efterhånden således, at når mine agtværdige forældre søgte lejlighed i byen, blev de modt med den forfriskende og for et bekymret forældrepar så behagelige forespørgsel: »Ja, men er det da ikke Dem, der har den frygtelige dreng?« Og det var det jo. Jeg havde således et smukt rygte, der måske endnu ombølger mig både i Viborg og andet steds i kongerigets fjerneste egne. Forsigtighed er jo moder til visdommen — men jeg har desværre aldrig til dato lært at være forsigtig!

Vi boede, som fortalt, i Skottenborg sammen med ejeren, muremester *Hellner*. Jeg husker ikke mere, om det var en stor 2-værelses eller en lille 3-værelses lejlighed. Det er ellers de mærkeligste ting, der dukker op i crindringen. En dag havde jeg således under leg klippet en stor lok hår af min jævnaldrende kammerat *Christian Hellner*, ejerens søn. Det blev der stor ballade over, idet *Hellner sen.* gjorde forestillinger hos mine forældre om, at jeg havde skamferet *Christian*. Sagen syntes mig vel oprindeligt ikke

noget postyr værd, men nu blev det pludselig en alvorlig episode. Jeg nægtede derfor blankt at være gerningsmanden og ville ikke under nogen omstændigheder indrømme brøden. Dette forværrede yderligere historien, idet Christian derved blev gjort til løgner, når han sandfærdig hævdede, at det var mig, der havde klippet ham så uforskammet i parykken. Tilsidst lovede fædrene deres sønner straffrihed, om de blot ville fortælle sandheden, og så faldt jo min tilståelse med det hyggelige resultat, at jeg omgående fik en alvorlig dragt prygl af min far. Det gjorde et stærkt indtryk på mig, i og

Som seks-årig

for sig ikke de — velfortjente — klø, men derimod den omstændighed, at jeg fik dem til trods for det foreliggende løfte i modsat retning. Jeg følte dette som den storslåede uretfærdighed, det jo vitterligt var, men lærte deraf, at man ikke altid skal stole sikkert på løfter, stammer de end fra pålidelig kilde. En slående illustration til ordet, at vil man målet, må man også ville midlerne. Den slags erfaringer bringer jo alle skjulte talenter til frodig blomstring.

Iøvrigt var det et vidunderligt sted at bo. Lige udenfor den lille havestump lå den vidtstrakte eksercerplads, der gik helt ud til hjørnet ved Skivevej og var flankeret af provinsarkivet, eksercerhuset og kirkegården. Til den anden side var der kun marker. Derefter kom arbejdsanstalten

med den store have og i nærheden af den Overdammen og vandtårnet. Ingen bebyggelse herudover af nogen art på disse kanter; overlærer *Mortensens* villa »Takken« var den eneste menneskelige våning så langt ude.

Lige i nærheden af vort hus gik en lille smøge fra Skottenborg til eksercerpladsen. Paa hjørnet heraf lå en mærkelig beboelse, en slags fattighus, tror jeg nok, med de særeste beboere, der altid gik nødtørftigt påklædte, og som det var strengt forbudt at nærme sig. De indbød heller ikke hertil, støj og skrål og ilde lugt stod langt ud fra huset. Desuden var der nogle faldefærdige rønner, hvori *Standemacher* opbevarede sin berømte karrusel, når den ikke var til markeds et eller andet sted, hin mindeværdige karrusel, hvor vi drenge kunne få en tjans med at løbe rundt indeni og skyde på med de lange stænger, hvorved hele herligheden drejedes rundt. Belønningen var ubegrænsede gratisture og adgang til at slå på stortromme som akkompanement til lirekassen: Bom-bom-bombombom, altid i denne 3-gange-3-

delte takt og ligegyldigt, hvilken melodi kassen så end skrattede af sig. Endvidere havde en slagtermester et lille slagtehus dér under forhold og omstændigheder, som nutildags ingen hygiejnevedtægter ville tolerere. Her blev køer slået for panden på gammeldags maner og derefter parteret og gjort i stand, et grimt syn, som det heller ikke var tilladt at overvære, hvorfor man naturligvis altid hang der for at følge begivenhedernes gang på nærmeste hold.

Eksercerpladsens liv var broget og mangelunde. Rekrutterne blev oplært i elementære soldaterfærdigheder, i små eller store delinger, i feltmæssig påklædning eller i luftigt drejelstøj. Underkorporalerne kommanderede det samme og det samme, om igen og atter det samme, indtil de blev højrøde i hovederne af anstrengelse. Senere opstilledes hel- og halvkompagnier, under march, i formation, i stormløb, og der blev drevet sigtøvelser og Gud ved hvad ellers til soldaters fryd og glæde.

Om efteråret samledes hele bataljonen med musikken på fløjen og fanen i midten. Fanemarch, stejle heste, strunke officerer og veldisciplineret mandskab. Det var et herligt skue. En gang, husker jeg, stod hele regimentet, tre bataljoner, opmarcheret forinden afgang til de store efterårsmanøvrer. Regimentskommandøren, oberst *Grüner*, ankom til hest, ledsaget af sin adjutant og hilst med fanfare; han sad så underligt trykket, foroverbojet i sadlen; det sagdes, at han som et minde fra 1864 havde en kugle siddende i nakken. Han bar stålbriller og havelock med tilbageslået hætte, en underlig militærisk sammensætning. De tre ridende oberstløjtnanter afleverede deres

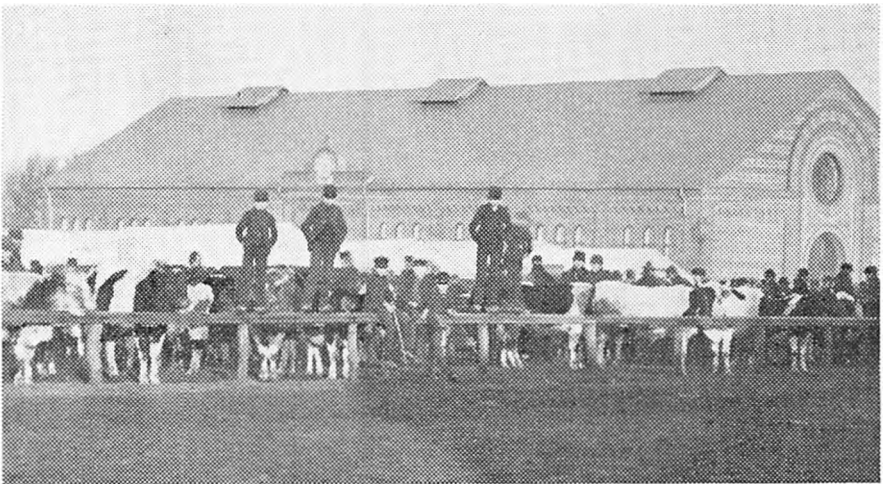
Overdammen med vandtårnet i baggrunden. Yderst til højre overlærer H. Cbr. C. Mortensens villa, »Takken« der fik sin noget aparte placering på skr. i. fordi Mortensen ville drage størst mulig fordel af sollyset

bataljoner til regimentschefen; kommandoråbene lod, og med vajende faner og klingende spil drog regimentet i leding; sidst kom trænet og sundhedstropperne, intendanturen og sanitetsvognene samt patronkærrerne, et fængslende syn for et drengesind, ikke mindst, når ens fader havde en rolle i skuet. Trit trit, et to, støvler og sko, højre venster, tysker svensker.

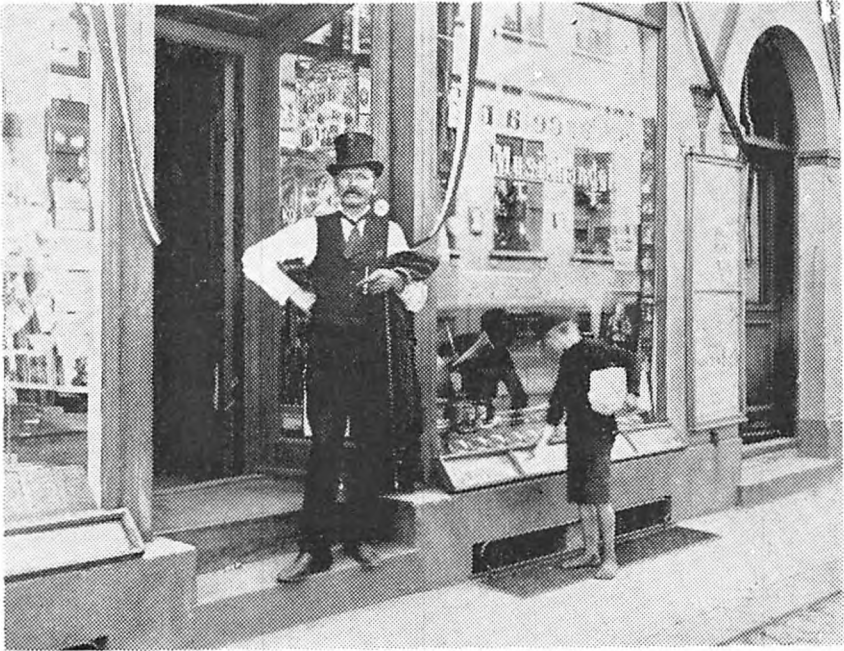
En anden gang bivouakerede et regiment feltartilleri alleryderst på pladsen; det var jo et helt ukendt fænomen med kanoner, heste, ammunitionsvogne og så videre, uvant og spændende. I det hele prægede garnisonen selvfølgelig det daglige liv stærkt. Der var mange officerer og underofficerer til stadighed, og kompagnier rykkede ud og ind af byen til skyde- eller felttjenesteøvelser i omegnen, med spillemænd og trommeslagere i spidsen. Jeg var ikke ret gammel, før jeg fejlfrit kunne slå de vanlige alarmer og marcher på tromme.

Undertiden samledes bataljonerne på pladsen foran domkirken, på Hjultorvet og Storetorv, altid sikre på talrige tilskuere, tilfældige civilister eller mere snævert tilknyttede slægtninge til befalingsmændene. Det var særlig morsomt at modtage soldaterne, når de i længere tid havde været borte til efterårsmanøvrer eller til skydeøvelser på det fjerne terræn ved Funder eller Borris. Så drog vi drenge milelangt af by for at tage imod og følge med de støvede og trætte krigere under indtoget i stadens gader, hvor alle var på benene.

Men eksercerpladsen rummede også andre herligheder end det maleriske soldaterliv. Her holdtes dyrskuer og de store markeder med alt deres gøgl, tofte- og snapstingsmarkederne. Det faldt jo ikke en ordentlig dreng ind at

*Et billede fra omkring 1890 af en markedsdag på en del af eksercerpladsen.
Eksercerhuset i baggrunden*

*Professor Labri i sine velmægtsdage omkring århundredskiftet fotografiseret i Viborg
foran Victor Christensens boglade i Vestergade*

betale entré til pladsen på sådanne dage. Det var altid gehejmt og gratis under snoren. Her var af visse af byens handlende opført boder, navnlig filialer i trikotage og manufaktur. Der var honningkoner med de herlige Christiansfelderkager, rakt på meterlange skeer. Undertiden var Gravene livsfarlig at passere, med hundredvis af svære heste tilført markedet, et leben og et sceneri af den anden verden, larm og handelsprutten, håndslag og lidkob, tegnebøgerne i orden her.

På eksercerpladsen lejredes undertiden et menageri med underfulde dyr, betagende at skue, rædsomt lugtende. Eller en rutschebane med damporgel, uhørt. Hvem husker ikke professor Labri, der sagdes at være søn af en håndværker i Nyborg. Han kunne løbe en kat svedt i en trepæglflaske, malke syv høns, dirigere frikadellens flugt over plankeværket. Det rene humbug og gogl, naturligvis. Tratrataratrada! »Dette var sidste singenal, for forestillingen tar sin begyndelse. Hold Dem nu ikke tilbages, mine damer og herrer! Her vil De se magiens, illusionens og trolderiets sande og mesterlige udover, den verdensberømte professor Labri. Værsgo, mas ikke altfor stærkt på, kongelogen er reserveret Dem. De forreste bænke er foret med varmt vand, vi begynder nu«.

Efter forestillingen klappede han selv for og fik alle andre til at klappe

med, så de udenfor troede, det var det helt store — det lokkede jo husarnerne ind. Luftgynger, karruseller, skydetelte, store og små cirkus, gøglervogne med et strålende, broget og fremmedartet liv. Udbryderkongen, damen uden underkrop, menneskeædere fra New Guinea. Verdens mindste kæmpe og jordens største dværg. Søløver og kalven med de fire hoveder. Hvor ynkedes jeg dog over hin lillebitte mand, der stod i teltet dernede på grønsværet, ensom og desillusioneret, iført en prangende admiralsuniform med guldepauletter og trekantet hat, sløvt stirrende mod det gloende publikum deroppe fra forhøjningen, mens det kolde lys sivede gennem den grå teltvæg; jeg kunne have tudet over hans stakkels armodige øjne. Men i en krog stod en halvtømt bajerflaske til hans vederkvæelse.

Ellers: Hingste og hopper, tyre og køer, orner og søer, galende haner og skræppende gæs, vogne og skure og båse, telte og svajende flagstænger med blafrende, smeldende faner, musik, skrål og larm, højkrøstet tale, bål udenfor beværtningsteltene til kaffe og toddyvandet. Diplomer, sølvtøj og medaljer. Taler og velkomst, hurra! Slå tyren for panden, så klokken ringer mod sky. Bajerne tømmes, de røde vande bruser, på danse-estraden svinger karlene rødhovedede, opkogte og hujende de føre bønderpiger i deres farvede stads og stive fire-fem skørter, så sveden hagler. Der kaldes til kraftprøven med de tunge hingste forspændt vogne med sandsække; undertiden tog de magten fra kuskene eller trækkerne og skød genvej tværs over banen eller udenom, hen mod hopperne, vrinsken og stejlen. Tyrene brumlede ildevarslen. Dem var vi bange for, selv om de havde ring i næsen, stænger i hovedtøjet og sorte hætter over panden og øjnene. Det var ræddelige bæster.

Der var jo også forskellige panoramaer på pladsen. På estrader udenfor de mange cirkustelte tog personalet opstilling i deres brogede dragter, en hvidmalet Pjerrot, miss Maja i den høje trapez, slangedamen, alle slog de på stortromme eller blæste i trompeter. Undertiden drog hele skaren igennem byens gader med fuld musik.

Når aften faldt på og månen stod op, kom den farlige tid; her blev mange ni-måneders-veksler udstedt. Og senere gik dansen lystigt i Afholdshotellets sal i Gravene. Regimentsmusikken var trukket i diplomatfrakkerne, de truttede i horn og gned violiner og brumbassen, den sidste altid strøget af *Th. Zorn*. Yngste musiker, trompeter og trommeslager *Aage Munksgaard*, eller *Boker-Nielsen* måtte sørge for, at musikken ikke omkom af tørst, det ville jo være den største synd.

»Søde pige, du kan tro, bare vi var ene to. Kærligheden trykker mig, Maren, må jeg kysse dig«. Og det måtte han, stundom mod betaling af et par blå øjne eller en blodig tryne, givet af et godt hjerte fra en jaloux medbejler. En på kassen, tju-bang, politi-politi!

★

I den lange række træer, der stod langs eksercerpladsens vestre side, havde kvarterets drenge deres tumleplads. At vi dog aldrig faldt ned! Her fandt jeg min første bogfinkerede og på selve pladsen, helt ude i det nordligste hjørne, min første lærkerede. Her gik også byens storke og samlede forråd til ungerne på tagene; her græssede køer, heste og får; her spillede byens ungdom cricket og fodbold, og her satte vi drager til vejrs. Det sidste var især en yndet sport, og det drejede sig dels om at bygge de smukkeste drager — en dreng med respekt for sig selv lavede altid sin drage selv og drømte ikke om at erhverve en købt drage hos *Clemmen Petersen* — dels om at have den forsynet med den længste, fineste og stærkeste snor. Kram kort sagt.

Fra huset ved Skottenborg har jeg ellers ikke flere personlige erindringer end dem, jeg allerede har omtalt — jo een! Af de to brødre, jeg har haft, og som døde spæde, må i hvert fald den ene være gået heden i dette hus. Jeg husker nemlig, at præsten, stiftsprovst *Helweg-Larsen*, kom hjem til os i sin sorte kjole og hvide krave for at døbe den lille bror, der fik navnet Jacob efter min morbror. Et præstebesøg var noget ganske usædvanligt, som der blev talt meget om, og forud for hvilket der blev truffet forskellige anstalter; det er vel derfor, jeg kan huske det, uden at jeg iøvrigt erindrer noget om dødsfaldet eller begravelsen. Jeg spekulerede længe over de mystiske og uforståelige begreber præst, dåb og død. I det hele var mit hjem ikke religiøst indstillet; jeg mindes aldrig at have hørt religiøse emner drøftet. Men endnu mindre var det da orienteret i modsat retning. Det var et hjem med selvfølgelig borgerlig vanekristendom og skyldig ærbødighed for kirkens højtider og menighedens tjenere. Gamle vaner og veje skulle man jo ikke forsmå. Vor gejstlige jurisdiktion, om man kan bruge et sådant ord i den forbindelse, var domkirken, der var garnisonskirke, under hvilken officerer og underofficerer henhørte uden hensyn til, i hvilket af byens to sogne de ellers geografisk havde bopæl.

★

Da jeg var seks-syv år, flyttede vi fra Skottenborg til den nærliggende Grønnegade, til nr. 13, der ejedes af den gamle frk. *Wandelin*, som ikke altid var lige blid at have at gøre med. Det var en 3-værelsers lejlighed med en 2-fags dagligstue til gaden, spisestue og sovekammer mod gården. Køkkenet var lille og indskrænket, uden gas, men selvfølgelig med komfur. Udenfor var der et lille vindfang, et bislag, hvor vaskebænken stod; det var mildt sagt en kold fornøjelse ved vintertide at holde morgentoilette dér. Der brugtes petroleum eller stearinlys. Gas og elektrisk belysning var ukendte begreber. I gården havde vi altid stående en stabel hugget brænde, og i kælderens lå et læs tørv foruden kul og koks. Bag huset var der endvi-

Ejendommen Grønnegade 13. I døren står frk. Wændelin, og på fortovet spadserer skomagermester L. C. Prabl og krigsassessor Jensenius Lund læner sig mod muren. Vores lejlighed lå bag de to sidste vinduer til højre

dere en lillebitte, forsømt have, og mellem de toppede brosten holdt en flok høns til. Der stod en mærkelig, helt umotiveret brandmur ud til en smøge, som fra gården førte ud i en gyde; denne løb atter fra Skottenborg til den store gamle vindmølle, der savede tømmer ud i mange dimensioner. Der var naturligvis her et stort tømmerlager, en fantastisk legeplads, men forbudt; det samme var adgangen til *Schourups* tømmerplads i Grønnegade og *Martin Fischers* i Gravene, men det forhindrede ikke os drenge i altid og fortrinsvis at færdes på disse tillokkende steder.

I vor gård stod en kæmpestor poppel; om sommeren, i dragetiden, gik mit første blik om morgenen til denne poppel: Bevægede bladene sig, var det altså blæsevejr og dermed chancer for dragen; i modsat fald var dagen spildt med ørkesløs stille luft. Til gården hørte videre en vognport, der altid stod tom, en ubenyttet lade og nogle små lejligheder i bag- og sidehus, beboet af arbejderfamilier. I gården var der et fælles c., men ikke w., til disposition for alle ejendommens beboere; w. c. kendtes vist overhovedet ikke noget steds i byen på det tidspunkt. Det var en Guds lykke, at vi ikke alle blev smittet med tuberkulose i den anledning, idet dette aftrædelsens ydmyge sted blev frekventeret også af en tuberkuløs ung pige fra et af arbejderhjemmene, og hun efterlod altid synlige spor efter sine besøg i form af spytklatter på gulvet. Hun døde for resten, mens vi boede der.

Engang var der i laden blevet opstaldet en stor hingst under et dyrskue.

På uopklaret måde gik der om natten ild i halmen hos det store dyr, der var efterladt bag låset dør og uden tilsyn. Hingsten omkom ynkeligt i flammerne, og hele længen var nær brændt ned. Det store, forkullede hestelege med frembød et sørgeligt syn, der længe stod for mit øje ligesom den krydrede, stærke lugt fra den brankede krop hang i min næse.

I et af gårdens hjørner lå der et meget fængslende drejerværksted. Det blev senere lavet om til soldaterkvarter. I hine dage fandtes ingen kaserner i Viborg, og det indkaldte mandskab var derfor indkvarteret hos borgerne rundt om i byen. Jeg lærte her alverdens sjove soldaterviser og saftige militære vittigheder. Om aftenen kom visiteringen for at se efter, om mændene var til køjs. Undertiden kunne man også høre natlige rondéringsspatuljers taktfaste og klirrende march over gårdens brosten.

I den tomme vognport holdt jeg cirkus og gav teaterforestillinger for slægt og venner. I portkarmen havde jeg en trapez ophængt, og den var det fornemste redskab til cirkusforestillingerne, der en gang, for en afvekslings skyld, blev gennemført af mig som artist splitterravende nogen uden hensyn til det kvindelige element blandt tilskuerne, der alle var jævnaldrende børn fra nabolaget, som formedelst 2 øre pr. billet havde adgang

Familien i dagligstuen ud til Grønnegade 13. Fotografieret februar 1901 af den vevende boghandlerlærling hos Victor Christensen Holger Olivarius Christensen, nu skovvejer til Jomfrubakken pr. Mariager. Far bærer det for denne periode saa karakteristiske »brilvos-skjorte«, og stuen er typisk for klunketiden i middelstandshjem i Viborg

til at nyde disse rige og befrugtende kunstpræstationer. Derefter blev der af min far sat en solid stopper for disse øvelser, fordi en af de unge tilskuere fandt disse fædre havde beklaget sig over denne virkelig også højst overraskende form for adspredelse og morskab. Jeg var, som sagt, en sød dreng helt igennem! Og noget for mig selv tillige. En lille lebendig herre!

I gården havde jeg kaniner og et lille rum for mine »samlinger«. Der var ikke det, jeg ikke samlede på: Frimærker, mønter, planter, dyr, navnlig fugle og fuglægg samt krybdyr, hugorme og snoge, derhos sommerfugle, guldsmede og biller, muslingskaller, forsteninger og andre rariteter. I den dybe og fugtige kælder boede tudser og andet kryb. Under den berømte og berygtede julestorm 1902 væltede den omtalte brandmur med et gevaldigt rabalder, der lokkede min far og hans ven, Oscar Nielsen, som var på besøg hos os, ud i gården for at undersøge ødelæggelsernes vederstyggelighed. De var nær blevet blæst bort og nåede kun med vanskelighed ind igen. Det kom på tale, at Oscar Nielsen og hans kone begge skulle blive hos os om natten, så frygteligt rasede stormen. Men det ville de ikke af hensyn til deres børn, der var alene hjemme dernede i Nedergade, og ved midnatstid tiltrådte de da tilbagevejen. Men de var mere end en time om at tilbagelægge det stykke vej. Det var den storm, der lavede ødelæggelser over det ganske rige og rev en tredjedel af landets graner op med rode.

★

Sommerdage og vintertider var lige vidunderlige i vort Grønnegadehjem. Om sommeren drog jeg ofte på ekskursion til markerne og til den hemmelighedsfulde Overdam efter planter og insekter. Til min mor fandt jeg firkløver eller plukkede buketter af margueritter, blå klokkeblomster og kornblomster, violette klinter, røde valmuer eller hvide stenbræk; hun var altid glad for de smukke markbuketter, der også talte stedmoderblomster og den flammende gyvel. Jeg husker soldage med bissende køer, der for af sted med halen i vejret og spredte skræk og rædsel om sig. Der var adskillige avlsbrugere i byen endnu på det tidspunkt, i vor nærhed f. eks. *Klinge* i den store gård ved Skottenborg med staldvinduer, markvogne i porten, spandeklirren og duft af køer, der blev malket bag halvdørene. Der var heste, kreaturer, svin og fjerkræ, mødding og alt, hvad der ellers hører til, undtagen altså markerne, der lå udenfor byen, hvorfor køerne sammenkoblede om aftenen måtte drives hjem til malkning. Af andre avlsbrugere kan nævnes *Andersen-Alstrup* ved Sct. Mathiasport, *Frost* ved Sct. Mogensport, *Kjær* i Mageløs, og en i Reberbanen, vistnok *Mads Lund*. Det betød jo altsammen godt med »kokasser« i gaderne.

Om vinteren var der navnlig de store slædefarter ned ad den stejle Grønnegade forbi købmand *Harald Gjeddelebak* og helt ud i Gravene. Det

*1901, sammen med min mor og min yngre broder. Jeg har endnu
begge mine ben i behold*

var nervepirrende ture, for de var selvfølgelig forbudte, og man stirrede agtsomt og spændingsberuset efter »lynerne«. Vi brølede alle »maskov« af fulde lunger og vidste ikke, at det hed »varsko«.

Og så var der jo alle de dejlige slagsmål. Skottenborg og omegn var svorne fjender af de vilde kannibaler, der beboede de ukendte og udforskede egne omkring Skansebakken, Trekroner og Sparregade i byens anden ende. Det gik på livet løs; våbnene var tunge og på sin vis farlige nok,

i hovedsagen bestående af svære »ravter«, der sandsynligvis for det meste var stjålet eller på anden hensigtsmæssig måde uredeligt erhvervede på en af de store tømmerpladser. Der faldt ofte alvorlige hug af under disse bataljer, som forløb med skrål og hyl og var alle hæderlige borgeres rædsel. Jeg var selvagt i spidsen, hvor der foregik noget, og opnåede da også at få to tænder ubarmhjertigt og uigenkaldeligt slået i stykker, to fortænder naturligvis; det var en kastet tomahawk, der besørgede det stykke arbejde, som jeg havde mén af gennem flere år. Vi havde også finere våben, kunstfærdigt forarbejdede sværd og skjolde, udskårne daggertter, buer og pil, ja, armbrøster. Disse sidste våben blev dog mest benyttet under mere hjemlige kampe mellem de strengt lokale stridskræfter indbyrdes, men var i sig selv af stor slagkraft og afgjort ikke ufarlige i brugen og derfor absolut kontrabande. Grønnegade, tømmerpladserne, Boyes toft og eksercerfælleden var valpladserne i fortrinlig grad. Det var jo sørgeligt nok alles krig mod alle, hadet og afskyet af alle omhyggelige mødre; den afstedkom mange farvestrålende sæveøjne, brådne pander og blodige snuder, men alt blev almindeligvis ordnet uden lægers eller familiernes mellemkomst, når en stærkt påkrævet våbenhvile først var blevet sluttet.

I Grønnegade lå garnisonsskolen med underofficersforeningen, hvor der var stort bladhold og billard, og hvor foreningens noget mindreværdige bibliotek var installeret; det bestod mestendels af rene knald-, røver- og sy pige-romaner, men forbedredes kendeligt i årenes løb. Jeg kan også huske, at

Gammelt billede af hovedtragten med vagten kaldt til gerær. Til venstre for indgangen lå vagtkommandorens lokale, til højre mandskabets

far stundom var vagtchef eller vagtkommandør, hvad det nu hed, i den gamle smukke vagt ved Gravene. Nabobygningen var forøvrigt ikke i sømmelig stand; den var fattiggård og gjorde et trist indtryk med ituslåede ruder, fyldt med klude og papir, og skæmmede hovedvægten iøjnefaldende. Når far var på vagt, måtte jeg af sted med en madkurv til ham; dens indhold blev nydt i den spartanske vagtstue med de højryggede, særtsvungne sove- og hvilestole af ferniseret bøgetræ. Vagtstyrken bestod af en halv snes mand, og morgen og aften mødte en af regimentets hornblæsere og smeldede den friske, kraftige reveille eller den langsomme og beroligende retræte ud over den vågnende eller indslumrende by og garnison.

★

Mangen glædelig oplevelse fik man ved efterårstide, når der blev lavet roemænd. I lykkelig uvidenhed om et faktisk og juridisk begreb som loven om mark- og vejfred plyndrede vi agrene for de største af de modne roer, vi havde brug for. Dem borede vi ud; i skallen, der blev tilbage, blev udskåret et par øjenhuler, en næse- og en mundåbning. Hullerne dækkedes indvendigt af påsat blodigrødt silkepapir, og i bunden af det udhulede hoved blev anbragt en stump stearinlys. Endelig påmonteredes et langt skaft, og når mørket var faldet på, satte man roemanden, der nu så frygtindgydende ud med det mystiske og spøgelsesagtige lysskær gennem de røde øjne og den grinende mund, op foran intetanende godtfolks vinduer. Når det kom højt, var skaftet forsynet med en lille tværstang under hovedet, over denne var der hængt et lagen, en dug, eller hvad man nu ellers havde kunnet redde af de hjemlige forråd af hvide linnedvarer. Det hele var af dejligt uhyggelig og skrækkindjagende realistisk virkning.

Engang ville vi efterligne soldaternes fascinerende bivuaik og blussende lejrbaal. Vi huggede til den ende grene af eksercerpladsens træer, byggede løvhytter og tændte baal efter de bedste militære mønstre. Vi ristede kastanier og nogle fra markerne bjergede kartofler og gulerodder og havde det paradisiske. Mørket var forlængst faldet på — ellers lignede lejrbaalet jo ikke efter noget, naturligvis, og det var efterhånden blevet senere ud på aftenen, end i hvert fald jeg egentlig syntes om. Tilsidst luskede jeg hjemover fra den spændende lejr, der havde været etableret ude i nærheden af Overdammen bag arbejdsanstaltens kompleks. Da jeg kom hjem i Grønnegade, bekræftede sig mine bange anelser. Der var lukket, stængt og slukket overalt. Umuligt at komme ind, hverken ad gadedøren eller gennem køkchengangen. Mine forældre havde villet give mig en gavnlig forskrækkelse; jeg skulle tro, at jeg nådeløst var lukket ude for hele natten, overladt til mørkets onde ånder. Selv sad de, hvad jeg ikke vidste, og ventede i den skumrende stue til gaden. Et vindue til gården stod imidlertid åbent, og det var selvfølgelig under de omstændigheder meget uforsigtigt af mine

kære og med rette bekymrede forældre. Jeg fandt hurtigt et smalt bræt, lagde det over kælderslugten, der dyb og skummel lå foran vinduet, og stemmede det ind over karmen. Ad denne gyngende vej avancerede jeg over afgrunden i mørket med tungen lige i munden ind i sovekammeret, hvor jeg lydløst klædte mig af og fortrøstningsfuld gik i seng. Her fandtes jeg, da tiden endelig blev så fremskreden, at min far mente det nødvendigt at gå ud for at lede efter den vanartede søn. Jeg fik mig et ganske ekstraordinært omhyggeligt livfuld hug, dels fordi jeg havde trodset et forbud mod at være ude om aftenen, dels fordi jeg havde begået marktyveri og dels endelig, fordi jeg havde gjort de gamle så angst.

★

De underligste ting lister sig efterhånden frem af mindernes gem, ubegribeligt for resten, at den slags bagateller nu kan stå så levende i erindringen efter mere end et halvt hundrede års forløb! Jeg havde plyndret en bogfinkerede for æg til min samling. Reden var anlagt i træerne bag arbejdsanstalten, og jeg var på vej hjemover med æggene via eksercerpladsen. Et tordenvejr trak op; det var jo livsfarligt at opholde sig under høje træer, og løb man hurtigt over frie strækninger, var det lige så bombesikkert, at lynet ville slaa ned i en, tiltrukket af bevægelsen og det ensomme, lille menneskemål. Det troede vi dengang aldeles sikkert og vist, og det er måske heller ikke helt forkert.

Regnen styrtede ned, men under frygt og bæven avancerede jeg ganske, ganske langsomt over den store åbne plads, gennemblødt til skindet, hvert øjeblik ventende, at lynet ville splintre mig til atomer; jeg havde jo for tjent det ved brutalt at rasere reden for æg; min onde samvittighed nagede mig og nærrede selvfølgelig den stærke skyld- og angstfølelse, der var ved at tage magten helt fra mig, som havde øvet mørkets gerning ved højlys dag.

Gik man længere ud fra Skottenborg, langt forbi Overdammen, kom man til de duftende plantager Undallslund, hvor der var skydebaner, og Margrethelund. Det var i sig selv et særpræget og egentlig meget ensomt egnsbillede, der frembød sig ad disse kanter. Vist var byens haver, Borgvold med de høje træer og Asmild Kloster Lund ved søen, herlige opholdssteder. Men der var en ganske særlig stemning over gran- og fyrreplantagerne. Jeg syntes, at noget af det yndigste i verden var disse træers nye, grønne skud, der tonede så lyst frem på den mørkegrønne baggrund. Og så den vidunderlige duft, som drev overalt derude, af harpiks og ozon, den vil jeg altid huske. Overalt herskede dybt inde mellem stammerne et grønt halvmørke, der var noget hekseagtigt og lidt uhyggeligt ved det, samtidigt med at det virkede fortryllende. Og fra toppene lød fuglekongernes spæde piben, deres godt skjulte reder gyngede yderligt på grenene. Hvordan kan man glemme

de bløde skridt på nålenes tæppe og over de polstrede mospuder. Jeg gik ikke så sjældent det ret lange stykke vej derud for at beruse mig i disse usandsynlige herligheder.

★

Helt ude ved eksercerpladsens yderste grænse blev garnisonens værnepligtige spillemænd uddannet under ledelse af en fast regimentsmusiker. Det var ynkelige toner, der lød i begyndelsen, og højst usikre trommehvirvler, indtil efterhånden øvelsen gav den rigtige rytme og klang. En dag havde en kendt hornblæser kommandoen over disse udvalgte. Han må være blevet lidt tørstig, hvad enten det nu var den stegende varme sommerdag, der gjorde det, eller der har været en smule eftervéeer fra dagen forud. Selv turde han jo ikke forlade den lille afdeling; der kunne nemt komme inspektion. Og sende en af mænderne vovede han vel heller ikke. Så kom jeg hændelsesvis forbi, som sendt af himlen, på sædvanlig planteekskursion, og jeg blev så beordret til at marchere den lange vej tværs over hele pladsen til et lille værtshus, der lå på hjørnet skrås overfor provinsarkivet, efter en åbenbart hårdt fornøden og svalende bajer. »Jeg kunne bare sige, at det var til ham, så fik jeg den sagtens«. Det gjorde jeg også godt nok, men det var en forbandet vandring, og min far blev rasende over episoden.

På fælleden dyrkedes byens sport. Jeg mindes sportsmanden og fodboldspilleren *Carl Dabl*, søn af legetøjsfabrikanten, kricketspilleren *Chr. Birk-Pedersen*, der var bankmand, og *Axel Pehrsson*, søn af Odinbryggeriets direktør. Det var store kanoner blandt flere andre strålende navne på sportsfirmamentet. Dommer ved kampene var som regel den kendte amtsfuldmægtig *J. P. Jørgensen*, der viede den opvoksende og sportsudøvende ungdom sin hele fritid, samt gymnastiklærerne *Oscar Nielsen* fra Borgerskolen, *Werner* og *Brügmann* fra Latinskolen. *J. P. Jørgensen* var meget afholdt og respekteret for sin gerning både blandt det indkaldte mandskab og drengene i F. D. F. såvel som blandt byens andre unge. Man kan i det hele ikke tale om sporten i Viborg i den generation uden samtidig at nævne Jørgensens navn og hans indsats. Fra de unge år (han var en gårdmandssøn fra Lysgård) havde han selv dyrket sport, især cricket, svømning og gymnastik, og han deltog forøvrigt til det sidste i udøvelsen heraf på et oldboyshold hos Oscar Nielsen. Hos ungdommen hentede Jørgensen, der var ugift, fornyelse til sit daglige arbejde på stiftamtskontoret, hvor han regnedes for en fremragende jurist og en særdeles dygtig embedsmand. Var vejret ikke til friluftsliv, dyrkede han med iver og alvor litterære sysler, ikke mindst udfra sit indgående kendskab til de gamle klassikere. Han fik til sidst et velfortjent ridderkors, og han havde også medaljen for druknedes redning.

★

Jeg kan aldrig mindes, at vi to brødre blev ladet alene i hjemmet. Når mine forældre skulle ud en aften, blev der altid sendt bud efter en ældre kone,

Madam Lassen, der boede på en kvist længere ud ad Skottenborg til. Hun var en fængslende kvinde af ægte almue, der på sit uforfalskede jysk kunne fortælle spændende historier, som jeg aldrig blev træt af at lytte til. Hun vidste besked med den sidste ulv, der huserede og som blev nedlagt i Jylland, og med dette listige og glubske dyrs almindelige og specielle bedrifter gennem tiderne. Hun var en brav kone med megen livserfaring og almuekvindens sunde og bramfri syn på tilværelsen og de daglige problemer.

Madam Lassen ledte mig ved sine gribende fortællinger ind i det brogede liv, som natmandsfolk og kjeltringer førte.

Jomfru Sundstrup

Det var forvorpne, men romantiske mennesker, der drog rundt med tiggerposen og faldt i brændevinstågede slagsmål, hvor knortekæppene hvinede gennem luften og øjnene lynede, hensynsløse slagsbrødre, berygtede stimænd i følge med letfærdige fruentimmere, der kunne få den indbyrdes skinsyge til at flamme. Rakkerlivet ved Gedhuset og de grufulde begivenheder ved Klode Mølle steg ved hendes historier lyslevende frem for mig. Mange af skøjerne endte deres dage i »Viborghus«, det gamle tugthus, hvis vidtløftige bygninger nu udgør den ældre del af Viborg sindssygehospital. Da jeg senere kom til at læse

Blicher og Mylius-Erichsen, hvis smukke og for-tjenstfulde bog »Den jyske hede før og nu« er så dragende, nikkede jeg genkendende til de beretninger, som allerede gamle Madam Lassen havde gjort mig bekendt med.

Når vi skulle have nyt tøj, kom *Jomfru Sundstrup* for at sy det; det var enten stribet kadettøj eller sømandsbluse af blå klæde, købt hos farver *Niels Fallesen* i Vestergade. Hun boede i huset lige over os; under den trappeskråning, der fra gården førte op til hendes lille rige, havde jeg min sengeplads. Hun var vist relativ dyr, da hun syede for alle byens »finere« familier, men aldrig tror jeg, hun var indiskret eller fortalte det allerringeste fra sine besøg rundt omkring. Det beroligede mig, der var så forfærdelig en dreng, for så talte hun jo nok heller ikke noget steds om mine meriter. Til storvask havde vi en vaskekone, hvem husker jeg ikke. Kun erindrer jeg, at vi så altid fik gule ærter til middag, dejlige ærter, som mor lavede dem. En gang havde vaskekonen ligesom lidt ringe appetit, og på mors deltagende forespørgsel svarede hun, at vel holdt hun meget af gule ærter, men man kunne da også få for meget af det gode. Nu havde hun i mere end 14 dage i træk spist ærter i alle de hjem, hvori hun havde vasket. Og man må jo retfærdigvis give konen medhold!

Det var rent prismæssigt fine tider dengang, så man på den baggrund bedre forstår, at selv en beskednen underofficerslønning rakte temmelig langt. Vore købmænd var *Schroder* på hjørnet af Gravene og Lille Sct. Hansgade og *Jens Sandberg* i Vestergade, senere *Hallberg* og *Stenberg* på Hjultorvet. Det var en svir at gå med mor på torvet om lørdagen, hvad enten det var på Hjultorvet med alle slagterboderne (der var somme tider over hundrede), de talrige smågrise, der blev løftet op i bagbenene og hylede som små lokomotiver, og de synftige slagtersvende, eller det var Nytorv med de hjemmelavede oste, grøntsager, frugt, vildt og fisk, æg og smør og meget andet. Her mødtes alle byens dygtige og økonomiske husmødre med deres kurve for at købe ind, de rigere fornemt ledsaget af en opvartende tjenestepige. Af og til sås også adskillige af byens mandlige borgere på omfattende indkøb. Kartofler kostede 4—5 kr. pr. tønde, oksekød op til 50 øre pundet, flæsk og kalvekød omtrent det samme. Smørret stod i mindre end 1 kr. for pundet, ost 30 øre, højst 40, og æg lå på 110 øre om sommeren, 160 om vinteren pr. snes. En stor hare kunne købes for 2—2½ krone, og så kunne jeg til min private økonomi måske endda med lidt held redde mig 35 øre for skindet, hvis det var fint, ellers lidt mindre, hos nålemager *Morten Petersen* i Nytorvgade, der foruden den ejendommelige profession også drev en stor produktforretning med alverdens sager. Hos købmanden kostede kaffen 1 kr., teen 3 kr. pr. pund. Ølhandleren solgte en københavnerbajer for 9 øre, en lokal »Odin« for 7. Rygere kunne erholde Melange-tobak for

Hjultorvet en lørdag med slagterboderne. I baggrunden tårnet til Søndre Sogns Kirke

60—65 øre pr. pund, hos *Chr. Krogh* kostede skrå fra 50 øre pundet. Akvavit stod i 35—40 øre helflasken, rødvin 1 kr., og den var god; det var uhørt og utilgivelig luksus at give 1 kr. 35 øre for den; rom kostede 190 øre, cognac 220 og whisky 250 øre helflasken. Ren chokolade kunne fås for 130 øre, kakao for 150 øre pr. pund. Tilsvarende var priserne for fisk, vildænder og agerhøns; gæs og ænder, høns og kyllinger var ligeledes utroligt billige.

★

Da tiden dertil var moden, kom jeg naturligvis som alle andre børn i Skole. Jeg husker ikke det ringeste fra denne store dag, mærkeligt nok. Allerede inden jeg kom i skole, var jeg i besiddelse af visse færdigheder; jeg regnedes i bekendtskabskredsen for et såkaldt »fremmeligt barn«. Jeg kendte klokken, og jeg kunne alfabetet, også stave lidt. Udenad — jeg har altid haft en mithridatisk hukommelse — kunne jeg foredrage Tordenskjoldsvisen, Den lille Landsoldat, nogle af Ingemanns morgen- og aftensange samt flere andre digte og omtrent ordret gengive adskillige af Grimms eventyr, ja, man var begavet! At jeg selvsagt kunne aflevere et par salmevers og nogle aftenbønner, nævnes kun for fuldstændighedens skyld; det var en simpel følge af hjemmets ordinære vanereligiositet — man var jo da ikke hedninger, og for resten var mine forældres gammeldags fromhed sådan set ikke at betvivle — den var blot i det daglige formet om til og gav sig synligt udslag i en solid bedsteborgerlig morallære. At give ydre udtryk for nogen religiøs følelse var utænkeligt; alt styredes til det bedste.

Det var Borgerskolen, jeg kom i; den var jo en betalingskole i modsætning til Friskolen; de var begge kommunale skoler. Det var kun en enkelt eller nogle ganske enkelte underofficerer, der lod deres børn gå i Friskolen, og de måtte høre for det af kollegerne; det regnedes som deklasserende for hele standen, der netop dengang kæmpede målbevidst for højnelse af kår og anseelse under udfoldelse af egne meningers mod.

I skolen lærte jeg for første gang til min smertelige overraskelse forræderibegrebet at kende; der var ellers et ubrydeligt sammenhold og kammeratskab mellem os drenge, som altid kom til hinandens fødselsdage, i vort bedste tøj og med beskedne smågaver. Jeg havde i en time hos lærer *Chr. Hæstrup* moret mig med at skrive en karakteriserende, sjofel liste over skolens lærere; den var ikke skånsom i sin realitet, ejheller sart i sin form, idet adjektiverne bl. a. bestod af nogle af Viborgglossariets groveste og platteste ord, hvilket ikke ville sige så lidt. Den var afgjort ikke beregnet for uvedkommende øjne, men kun for klassekammeraternes. Jeg rullede sedlen sammen og kastede den over til *Oscar Sveigaard*, min gode ven og nabo, søn af stabssergent *Sveigaard-Nielsen* og senere indehaver af en stor fabriksvirksomhed i København, en dejlig dreng og en fuldtro fælle, som nu beklage-

ligvis er død i en altfor ung alder. Men sedlen gik desværre galt og faldt åbenlyst mellem bordene. Hæstrup så det og spurgte, hvad det var. »Det var ikke noget«, svarede jeg naturligvis, mens kammeraterne søgte med fødderne at få skubbet den odiøse papirkugle i skjul under bordene; jeg blev mere og mere hed om ørerne. Så skete det uhørte; en af drengene bøjede sig koldblodigt ned, tog seddelkuglen, der ellers næsten var reddet ind i det frelsende skjul, og rakte den frem med ordene: »Her er den, hr. Hæstrup«. Han læste den og troede vel næppe sine egne øjne. Nu kunne han jo have afgjort sagen straks med et par på kassen, det var ellers ikke så ualmindeligt i de tider. Men nej — »Jeg må gå til inspektøren med dette«. Der var ikke mer af rafle om i *den* sag!

Inspektøren var overlærer *J. I. Kirkegaard*, der på samme tid både var almindelig afholdt og ret frygtet. Nu ventede jeg mig selvsagt en drøj omgang, nemlig spanskror på inspektørens kontor. Men intet skete; kun fik jeg besked om, at mine forældre ville blive underrettet. »Dette lå over skolens plan«.

Det var jo værre end værst. Jeg bad så mindeligt til Vorlærre hele dagen, at han dog ville gribe ind i denne affære og hindre, at mine gode forældre blev bekendt med den. Det var slet ikke frygt for den omgang klø, der var at forudse, den kunne man vel som så ofte før tage i stiv arm, nej, det var virkelig bekymring for og græmmelse over, at mine forældre nu også skulle have den sorg. For at de ville blive forfærdede, måtte jeg med sikkerhed vente. Hen på eftermiddagen kom da skolebetjenten, den venlige og meget estimerede pedel *A. F. Lund* med et brev fra inspektøren. Mine bønner havde været forgæves, himlen ubønhørlig. Hvad der derefter hændte, husker jeg ikke rigtigt, men mine forældre var dybt bekymrede og nedbøjede. Jeg tror nok, at far opsøgte inspektøren og talte med ham, ikke blot om den foreliggende sag, der jo var altfor oplagt, men også om mit forhold i det hele til skolen, til lærerne, der var så grænseløst forhånede, og til kammeraterne. Resultatet må have været tilfredsstillende, for der skete til min vedvarende forundring intet som helst. Man var vel blevet enige om at se tiden an og både i skolen og i hjemmet føre et nøjere tilsyn med mig. Og tingene trak sig altså i lave, uden at jeg sagtens blev synderlig bedre af den grund. Det er meget tænkeligt, at vor

J. I. Kirkegaard

Skoledrenge i Rosenstrade, som gaden så ud omkring århundredskiftet med de smukke stendiger. Til venstre ligger nu aldersrenteboligerne Rosengården

gode ven lærer *Oscar Nielsen* har grebet ind og gjort sin indflydelse gældende i sagen til min fordel.

Inspektør *Kirkegaard* havde jeg vist kun som lærer i religion i de ældste klasser, og jeg har ikke større minder fra hans timer. Han sang stærkt og smukt og var sikkert en interesseret og dygtig lærer; han var kendt som en from og vederhæftig religiøs natur. Bedst husker jeg hans aldeles fortræffelige jydsk; det var en virkelig oplevelse, når vi kunne få ham til at læse højt for os, både *Blichers* fortællinger, i første række naturligvis »E Bindstouw«, og »Eventyr på Fodrejsen«. Af ydre var han som skåret ud af Det gamle Testamente, dog altid iført datidens ærværdige diplomatfrakke. Han var ret streng af livssyn, en ærlig vestjydsk type, en rar og venligtsindet mand, der styrede skolen på udmærket og almindelig anerkendt måde.

Jens Ivarsen Kirkegaard stammede fra Thy og havde taget sin eksamen med udmærkelse ved *Ranum Seminarium*. Han ledede *Viborg-skolen* til 1912, hvorefter han tog ophold i *Odense* hos en gift datter. Han var Ridder af *Dannebrog*, en dengang sjælden udmærkelse til en kommunal skolemand, og blev efter sin afsked udnævnt til justitsråd, men døde få måneder senere, i 1913.

Hans ældste son, *Immanuel Kirkegaard*, blev student fra *Latinskolen* et par år før jeg blev det, og jeg har senere truffet ham her i *København*, hvor han, som oprindelig studerede *theologi*, var overlærer; han døde i 1961. For eksempel havde vi et frugtbart samarbejde i den lille komité, som samlede ind til et mindesmærke for »*Storke-Mortensen*«, *Latinskolens* gode naturhistorielærer, der kaldes »*ringmærkningens fader*« og er kendt verden over

blandt ornithologer under navnet *H. Cbr. C. Mortensen*. Ham vil jeg senere fortælle om. Immanuel havde store naturhistoriske interesser, som er gået i arv til en af hans sønner, der er magister i zoologi, og som har været deltager i de betydelige videnskabelige ekspeditioner, der i årene umiddelbart efter besættelsens ophør udgik fra Danmark med særligt skib til de fjerneste steder på kloden.

Læreren i skrivning var den gamle *Philipsen*, der også var kantor ved Søndre Sogns kirke samt forstander for Teknisk Skole. Vi skulle altid anskaffe den såkaldte »Philipsens lillepen«, der bl. a. kunne fås i den lille bod i Sct. Mogensgade udfor Rosenstræde, hvor denne berømmelige specialitet førtes foruden skriveshæfter, pennalhue, grifler, blyanter, klatpapir, viskelæder, notesbøger, pindefigner, bolscher, lakrids, gummimænd, overføringsbilleder og andre attråværdige genstande og almennyttige sager. Butikken blev forvaltet af en lille ældre dame af et lidt frygtindgydende og beklagelsesværdigt ydre: Hendes næse var gået til af lupus. Hun var en overmåde venlig og sød dame overfor skolebørnene. Med denne »lillepen« tilregnede vi os den smukkeste skønskrift, der desværre forlængst er forsvundet — nu skriver jeg ganske vist særdeles hurtigt, men det sker med en hartad ulæselig klo som resultat. Philipsens stående udbrud var: »I skide unger, sidder I her og maler fanden et øre af« — og så en lussing eller en omgang spanskror; dette holdt han imidlertid altid midt på, så rorets ene ende stedse svirpede ham selv på overarmen. De løse manchetter stod imens på katederet som tavse vidner til eksekutionen.

Sct. Mogensgade omkring århundredskiftet med Zahrtmanns gård til højre og til venstre den lille bod, hvor skolebørnene købte skrivespence og sirupslik

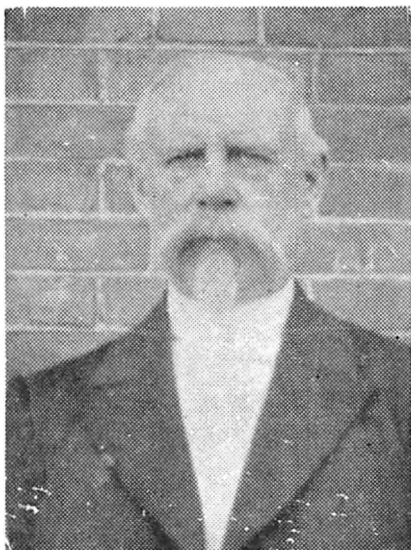
I ældste klasse lærte vi at føre et såkaldt bogholderi: Det var det rene svindelforetagende. I særligt anskaffede og specielt linierede skrivhæfter anlagde vi et fingeret bogholderi med kredit og debet, saldo, diverse debitorer og alt andet til faget henhørende, men uden at forstå et levende kvidder. Det hele blev os dikteret af Philipsen med monoton stemme og uden mindste forklaring. Det var øjensynligt kun beregnet til fremlæggelse ved eksamen, men ikke egnet til at give os nogen opfattelse af problemerne eller nogen forståelse af bogholderiets teknik eller formål. Det må være utænkeligt, at nogen mors sjæl ad denne specielle pædagogiske vej virkelig har lært at anlægge og føre bøger.

Derimod var Philipsen en aldeles fortrinlig tegnelærer, hvis timer på dette område jeg husker med den største fornøjelse. Nu har jeg altid haft et lille talent her, og tegnerierne gjorde han virkelig ud af, hvad gøres kunne, både ved tegning efter forbillede og frihåndstegning efter gipsmodeller og udstoppede dyr. Blandt andet udførte jeg en sneppe i vandfarver, der vakte almindelig opmærksomhed; den var virkelig også nydelig og havde været svær at lave med alle de nuancer i gult, gråt, sort og brunt, hvoraf en snepes fjerdragt nu engang består.

Philipsen var en særpræget type, hvidhaaret, i brun diplomatfrakke, altid med hvidt slips, lorgnetter og løse manchetter, som hang ud over hænderne, og som han ofte stillede fra sig. Når det holdt haardt, kunne han tordne og smelde: »Vil I ikke svare, men jeg skal lopre jer, I skide vapse. Man kan sågu lige så godt spytte ud ad vinduet som tale til jer, I snottede hvalpe. Jeres forældre skulle bare vide, hvad de får for pengene her i skolen«. Men han var såmænd inderst inde lige så venlig og velmenende som for eksempel den sublime inspektør Kirkegaard.

En glimrende lærer var *Kr. Pedersen*, hvis hovedfag var zoologi og botanik samt geografi. Denne begavede bondesøn var en helt usædvanlig mand, og det var en lykke at have ham i naturfagene. Han var meget interesseret selv og forstod at gøre også sine elever modtagelige og ivrige. Hans viden var usædvanlig, hans energi lysende, gennemtrængt som med en særlig essens. Han startede altid morgentimen med falsk at synge for til »Lover Herren —«, altid denne og den alene, kunne måske ikke andre. Ingen har vist hørt andre i hans mund. Han anlagde en lille botanisk have på skrånningen op mod Mogensgadesiden og fik indrettet et rigtigt naturhistorieværkelse oppe i tagetagen med et bord i hesteskoform, inden i hvilken en forskydelig bordplade kunne føre de zoologiske og botaniske præparater rundt til elevernes nærmere studium. Han ledede ekskursioner og var en hund efter at øge samlingen, som han holdt i den sirligste orden og katalogiserede nøjagtigt.

Det var berigende timer hos »Natur-Kresten«, hans kælenavn blandt os.

Kantor Philipsen

Kr. Pedersen

Hans undervisning var sandelig mere end blot brudstykker af et mønster. Hos ham lagdes grunden til den kærlighed overfor systematisk naturstudium, der aldrig til denne dag har forladt mig til trods for en i helt anden retning gående uddannelse og livsbane. Han kunne holde udmærket respekt i sine timer. Trak det op til løjer, lukkede Kr. Pedersen de dirrende øjenlåg, snævrede et: »Hold mund, siger jeg«, idet tungespidsen derefter paa karakteristisk måde blev skudt frem mellem de sammenknebne læber. Ingen mukede. Han var en betydelig lokalhistoriker, i det hele en mand af format udover det ordinære, og blev tilsidst viceinspektør for den skole, han tjente gennem et meget langt åremål.

Senere blev jeg elev i Latinskolen, hvor Kr. Pedersen fungerede som censor ved eksamen i naturhistorie i de lavere klasser. Jeg kan huske, at jeg følte det lidt underligt, at min gamle lærer sad der så tavs og uudgrundelig og hørte på mig, mens jeg blev eksamineret af overlærer Mortensen. Men jeg halede da en pæn karakter hjem i faget.

Da jeg havde udgivet mine bøger om naturforhold i Grønland, deriblandt »Naturfredning i Grønland« og »Fugleliv i Grønland«, sendte jeg Kr. Pedersen et eksemplar deraf. Han glædede mig ved at tilskrive mig de smukkeste og mest anerkendende breve som tak. Han døde i 1950.

Vi kunne ellers være en slem bande, ganske nådeløse og ubarmhjertige. Således fik vi engang en vikar eller læreraspirant. Han hed vist *Petersen* og stammede fra Viborg Markskole, hvad det så var for en. Purung og forlegen var han, ganske ude af stand til at styre en sådan lømmelagtig dreng-

klasse. Det opdagede vi hurtigt, og der var ingen grænser for vore flabetheder. Vi torturerede ham åndeligt set. Formaninger var forgæves, gode ord ligeledes, og hans afmægtige skænd lo vi åbenlyst af. Inspektøren greb ind og irettesatte os uden varigt held. Vi var så onde, som kun drenge kan være, det var sadistisk af os. Hvori ligger nu den slags, en art massepsykose eller hvad? Hvor jeg husker hans fortvivlede øjne ud over klassen, når han modstandsløst og selvopgivende lagde hovedet ned i sine arme på katederet — og hvor det sved mig i hjertet. De øjne forfulgte mig længe, længe. Det var gement af os, men vi holdt sammen og ændrede ikke vor tølperagtige optræden alligevel.

Med megen glæde mindes jeg lærer *N. P. Lindhardt*, som vi havde i dansk, og deri var han dygtig. Det er for en stor del hans skyld, hvis jeg nu skriver et nogenlunde læseligt sprog. Han var en god litteraturhistoriker og en forstående stillærer, der lod os udfolde os temmelig frit i særprægede stilopgaver. Stilfærdig og fin af væsen var han, hjælpsom med udlån af bøger både fra sit private og fra skolens lille og ikke særligt lodige bibliotek. Jeg blev en fanatisk læsehest med tiden og kunne godt læse flere bøger om ugen, ikke sluge dem, men virkelig læse dem. Og Lindhardt var en god vejleder for den hungrige sjæl. Han var i øvrigt også forfatter og har udsendt forskellige bøger, skrevet smukke lejlighedsdigte, kantater og lignende. En tid var han redaktør af det radikale »Viborg Venstreblad«.

Af hele lærerstaben er Lindhardt vistnok den eneste, jeg senere i livet har truffet. Under den tyske besættelse, hvor Grønlands Styrelse som den eneste danske etat straks fra begyndelsen lå totalt lammet, uden den ringeste mulighed for forbindelse med Grønland, syntes jeg, at jeg måske kunne gøre nogen nytte ved overalt i landet at holde foredrag med farvefilm om Grønland og derved holde interessen vågen. Jeg kom da også en gang til Svendborg, hvor Lindhardt opsøgte mig. Han havde efter sin afsked fra Viborgskolen slået sig ned ved det skønne Svendborgsund. Vi fik os en lang og indholdsrig passiar om de gamle dage, opfriskende mange muntre enkeltheder. Til nogen overraskelse for mig erklærede han, særdeles bestemt, at han ikke på nogen måde længtes tilbage til Viborg, og at han, som det syntes, havde noteret adskillige skuffelser fra sin lærergerning i den gamle stiftsstad. Det gjorde mig en smule ondt. Han døde i 1951.

I tysk havde vi *Ferd. Bigum*. Jeg husker ikke ret meget om ham. Bag hans strenge ansigt med de skarptsløbne briller og en skjælm i hver øjenkrog skjulte sig vistnok en stor børneven. Han kunne i hvert fald nænsomt klappe en purk på håret, når verdens ulykker ikke syntes til at bære. Fik han så knægten i godt humør, og det lykkedes i reglen, kunne et rart smil sprede lys over Bigums åsyn. Han og Kr. Pedersen kom meget sammen, de var begge radikale af politisk overbevisning, tror jeg nok. Når de to var sam-

N. P. Lindhardt

Ferdinand Bigum

men, og med andre spillede en hurtig og fornøjelig rasle-l'hombre, så var det ikke kedeligt at være i den nærmeste omegn af spillebordet. Bigum var også lærer ved Handelsskolen og blev til sidst forstander for den.

Skolens unge og energiske engelsklærer *Gjødert Olsen* var der minsandten fut i. Han forlangte som klasselærer den pinligste orden, også i vore skoletasker. Han var brændende i sine krav til os på alle måder, søgte ligeledes at rense vort mangelfulde sprog. Vi havde ham åbenbart også i historie, for følgende episode står aldeles tydelig for mig: En søn af købmand *Fr. Andersen*, ham med den store købmandsgård i Sct. Mathiasgade, *Vilhelm Andersen*, var oppe i lektien og sagde bl. a.: » . . . Bismarck, han gjorde . . . « et eller andet. »Nej«, sagde Gjødert Olsen, »Bismarck gjorde . . . « og så om igen. Vilhelm Andersen forfra: »Bismarck, han gjorde . . . «, og »Nej« fra Olsen med samme forklaring. Det gentog sig flere gange, og lykkedes det ikke at få Vilhelm til at forstå, at det »han« var overflodig, skæmmende og ukorrekt, så glemte jeg det aldrig siden. Vilh. Andersen blev senere kasserer i firmaet Martin Lund, København.

Gjødert Olsen var i øvrigt kun lærer ved skolen i en kortere årrække. Han søgte ret hurtigt til større forhold, og jeg tror nok, at han blev ansat ved skolevæsenet på Frederiksberg, hvor han gjorde karriere.

J. Chr. Hæstrup var sang- og musiklærer; jeg er temmelig umusikalsk. Han var også regne- og matematiklærer. Jeg var ret uimodtagelig for disse eksakte fag, har nærmest hul i hovedet på dette område. Da jeg i øvrigt ikke er dummere end folk flest, tror jeg næsten, at jeg må være blevet dårligt startet fra grunden af i disse discipliner, uden at jeg dog tør sige dette med sikkerhed, og uden at jeg kan huske, hvem der var min regnelærer i de for-

ste år. Faget kedede mig gudsjammerligt. Rentesregning forstod jeg og konstruktionstegning også. Men ellers er stort set algebra og geometri lukket land for mig. Jeg har aldrig fattet den dybere mening med en 2. grads ligning, med kvadratrod og logaritmer, sinus og cosinus og alt det andet herhen hørende. Dog har jeg som ung jurist fungeret i fire år som bogholder ved Vejle Amts Skolefond. Det var smertelige stunder, når jeg hvert kvartal skulle regne lærerlønningerne ud til alle amtets lærere og lærerinder. Nogle tog jo afsked midt i perioden, andre gik hen og giftede sig, andre igen skulle have særlige tillæg, alt uden hensyn til, at disse forandringer skulle registreres i tallene ved min ubegribelige indsigt. Der blev dog aldrig klaget, så alt må vel have været rigtigt udregnet alligevel.

At jeg senere selv har ført store embedsregnskaber, samt efterhånden lært mig at overse, forstå og skønne over endog meget omfattende aktieselskabsregnskaber og lignende, noterer jeg blot for en ordens skyld.

Hæstrup kunne altså ikke lære mig at regne, ingen anden heller kunne det, selvom jeg endda fik privatundervisning i faget, først af en ganske ung lærer ved skolen, hans navn har jeg glemt, og derefter af en af garnisonens premierløjtnanter, *C. H. Jørgensen*, senere oberstløjtnant, og for resten deltager i Ejnar Mikkelsens »Alabama«-ekspedition til Østgrønland 1909—10, hvor han fik den halve fod frosset af. Derimod kunne Hæstrup trække tænder ud, og det skal være mange af Friskolens elever, han har øvet denne ædle kunst på til gensidig fornøjelse og tilfredshed og uden tyngende økonomiske problemer. Hæstrup var en smuk ung mand dengang, med et venligt og vindende væsen, af stor og høflig hjælpsomhed og belevenhed, samt uhyre musikalsk. Han var kantor og kordegn ved Søndre Sogns kirke, og blev i 1923 domkantor ved Odense domkirke; her døde han i 1937. Han var jo også sanglærer, og synge kunne jeg heller ikke. Intet af hans fag interesserede mig altså, det gik mig altsammen blankt forbi. Vi var lige gode venner for det, da vi først var blevet gensidigt på det rene med, hvorledes landet lå. Han var meget afholdt af os, og vi søgte altid at få ham på »vores vogn« ved skolens skovture, først og fremmest fordi han forstod os så godt ud fra sit rare indre, der dog ikke var pylret eller rummede nogen tossegodhed, men kun almindelig, menneskelig varme.

Et træk skal fremhæves: Vi, hele klassen, havde til hans fødselsdag ladet os fotografere formedelst 25 øre pr. næse til fotografen. Alle var med på dette gruppebillede med én undtagelse, hvad enten denne kammerat nu ikke ville eller ikke kunne spendere de 25 øre på foretagendet. Vi var et par stykker, der mente, at han skulle med alligevel, men det blev nedstemt af majoriteten, uagtet vi fandt det kedeligt. Nå, billedet blev overrakt på højtidssdagen, og Hæstrup var glad og rørt. Han studerede billedet og sagde så: »Men hvor er Garibaldi?«, sådan kan vi jo kalde ham. Så fik han den

forklaring, at Garibaldus, der var blevet rød i hovedet og forlegen søgte at skjule sig bag os andre, ikke havde villet op med bidraget og derfor ikke var kommet med. Dertil sagde Hæstrup kun med lav stemme og bedrøvede øjne: »Jeg ville have været endnu mere glad for billedet, om Garibaldus ikke desto mindre havde været med«. Jeg kan endnu huske, hvor jeg var ked af det — og undselig over denne halvtriste affære.

I Hæstrups hjem trivedes naturligvis musik og sang på det frodigste. Der kom mange kendte og ansete mænd fra vort musikliv i de gæstfri stuer i Sct. Mogensgade. Jeg har i øvrigt senere truffet Hæstrups søn, den nu meget kendte dr. phil. *Jørgen Hæstrup*, som er medlem af bestyrelsen for Frihedsfonden og en særdeles værdsat forfatter.

Han er berømt som besættelsestidens historieskriver, og blev doktor på en anerkendt afhandling: »Kontakt med England«; senere har han udsendt den ikke mindre omtalte bog: »Hemmelig Alliance. I—II«.

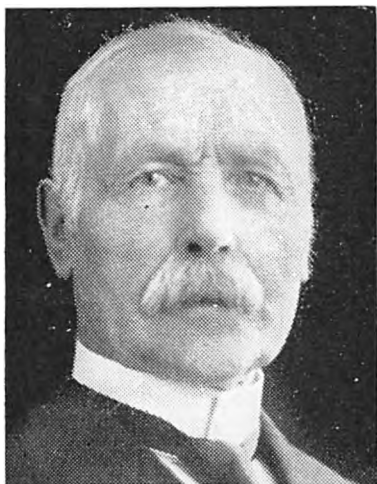
For tiden samler han materiale til belysning af bl. a. det såkaldte Departementschefstyre, som trådte til, da kongen, regeringen og rigsdagen af tyskerne blev tvunget helt ud af spillet. Da også jeg som direktør for Grønlands Styrelse var medlem af denne helt enestående nydannelse i samfundsmaskineriet under de særdeles vanskelige forhold, har jeg haft besøg af *Jørgen Hæstrup*, hvem jeg har meddelt de oplysninger og personlige erindringer og erfaringer fra denne mærkelige tid, som jeg kunne huske, og som jeg mente var af interesse. Han har på samme måde kontakt med de øvrige, nulevende deltagere i departementschefstyret. Vi afventer med stor interesse, hvad der måtte komme ud af denne forskning, som behandler en historisk periode, der ikke hidtil er meget skildret i den foreliggende litteratur.

Disse undersøgelser foregår under ledelse af det nyoprettede institut »Danmarks nyeste historie«, og morsomt nok er også en anden Viborgdreng knyttet til dette foretagende. Det er cand. mag. *Finn Løkkegaard*, hvis far, overofficiant *Jakob Løkkegaard*, i en årrække garnisonerede i Viborg og bode på Birkevej. Han avancerede op i officersklassen og er nu kaptajn af specialgruppen her i København. Jeg har en del at gøre med *Finn Løkkegaard*, der som sit særlige emne har fået overdraget at belyse Grønlands forhold under krigen, især Grønlands administration under adskillelsen fra Danmark, både indadtil og udadtil, ikke mindst forholdet til U. S. A. Jeg har stillet alt det materiale, jeg råder over, til den unge historikers fulde disposition.

En ganske særlig omtale skal gives gymnastik- og sløjdlærer *Oscar Nielsen*, der ikke uden grund var alle elevers uopnåelige forbillede og stille afgud. Han havde været underofficer, men tog afsked som oversergent for at lade sig ansætte som lærer. Førend han trådte ind i militærets rækker, var

han udlært snedker, og han havde således de bedste betingelser for dygtighed i sit fag. Og dygtig var han. Han var højagtet, om nogen var det.

Navnlig beundrede alle hans rodfæstede retfærdighedssans. Han var sådan set den fødte pædagog. Uoverensstemmelser blev omgående bragt ud af verden ved en lussing, der sang, og som havde vasket sig, men så var den sag også totalt og for stedse afskrevet. Han havde en i sandhed lykkelig evne til at forene myndighed og respekt med absolut tillid. Han var streng, undertiden hård, og stillede store krav til sine elever, men han øvede aldrig uret. Og det er noget, drenge bider mærke i, fordi de ikke kan lide, at retfærdigheden administreres så tilfældigt som aprilsvejet.

Oscar Nielsen

Oscar Nielsen har et strålende eftermæle og et ufordunklet ry hos tusinder af gamle Viborgdrenge. Se ham føre sin klasse til sport på eksercerpladsen eller til svømning i søen, altid selv strunk og rank på fløjen med alle elever i stram militærmarch, modsat latinerne, der slentrede og daskede af sted gennem gaderne, som de kunne bedst uden kommando og rejsning.

Oscar Nielsen var altid villig som sportsdommer på eksercerpladsen eller som fører af et parti ved skovturslegen,

og så blev partiet *fort*, han var jo ikke for ingenting gammel terrænkendt befalingsmand.

Oscar Nielsen er næsten blevet et begreb. Ved sin afgang fra skolen stiftede han et legat for de dygtigste og flittigste drenge indenfor hans specielle fag. Han stod i varig forbindelse med gamle elever, og efter at han var faldet for aldersgrænsen som lærer, ledede han efter opfordring endnu mange årgange old-boys hold i gymnastik og fægtning. Som sløjdlærer var han fagmand, der blandt andet udfra sin foruddannelse kunne indkøbe træ uden at blive snydt — det var første klasses kram, tort og knastfrit. Og han forlangte respekt for faget, ingen sløseri her. Det var de smukkeste ting, der udgik fra de ældste klassers sløjdtimer, også nyttige brugsgenstande, man kunne have glæde af i årevis. Selv husker jeg en vanskelig opgave, et stort fuglebur til mine kanariefugle. Det havde udskårne gavle, udtrækkelig bund på fast underlag og var gennemtrukket med det fineste ståltråd; det kneb med at blive færdig i rette tid, arbejdet var stort og omfattende og af usædvanlig karakter — jeg fik beredvilligt ekstratimer tilstået uden-

for skoletiden under hans opsyn, og buret blev fuldført. Jeg bar det i triumf gennem byen — det *måtte* jo da alle lægge mærke til!

Oscar Niensens var mit hjems næreste venner og omgangsfæller. Jeg holdt forbindelse med ham lige til hans død, sendte ham mine bøger, efterhånden som de så dagens lys, og jeg opbevarer med stor glæde hans breve til mig. Han var så retlinet, så brav, at man måske bedst kan karakterisere ham med den gammeldags vending: »En hædersmand«. Han døde i 1945.

Chr. Poulsen har jeg kun blege og svage minder om, ved ikke engang mere, om jeg egentlig direkte har haft ham som lærer. Men han var venuesæl og smilende, altid svingende sin sorte bowlerhat til højre og venstre. Der stod respekt om ham i skolen, og han var vist ikke god at bides med. Af naturel var han konservativ og endte som byens borgmester. Om hans kone, der var lærerinde ved skolen, erindrer jeg kun, at fru Poulsen var helt usandsynlig angst i tordenvejr, hun skreg op og larmede, kunne ikke gøre for det, det var et sygeligt anlæg, ikke til at bekæmpe.

Om selve livet i skolen, som jeg i denne periode opfattede det, kan jeg godt give nogle indtryk, spredte og i flæng, alt som erindringens tryllestav tvinger dem frem, væsentlige blandt uvæsentlige.

Allerede i Borgerskolen kunne jeg ikke undgå at blive opmærksom på, at der i mit sind foregik visse periodiske svingninger af langvarig art. Jeg var vist aldrig synderligt *under* det normale gennemsnit, men ofte lidt *over* det; i disse sidste perioder var min flid, læselyst og indprentningsevne betydeligt forhøjet og mit hele væsen utvivlsomt let hypomant. At jeg af sjælelig struktur således har en ganske mild og godartet manio-depressiv eller dog cyklotym disposition, er utvivlsomt og har bekræftet sig mange gange i mit senere liv. Jeg var i det hele meget letnem og lærvillig, og det har, bortset altså fra regning m. v., altid været mig en snap sag at tilægge mig ethvert læse- og hukommelsesstof. Vi havde et begreb i skolen, der hed »bihjælper«, flinke ældre drenge, der i en snæver vending af lærerstaben blev udtaget som en slags hjælpelærere i de helt små klasser. Det blev min faste lod i flere år, og jeg havde stor fornøjelse deraf, ligesom jeg fik betroet det ærefulde og ansvarstunge hverv at passe ringningen med skoleklokken ved frikvarterernes begyndelse og afslutning. Det var en at-træt tillidspost.

I skolegården herskede det sædvanlige drengeliv. Der var blod mellem Borgerskolens og Friskolens drenge, kaldet henholdsvis Borgerkaniner og Friskaller. Men jeg kan dog ikke huske, at jeg selv har deltaget i nævneværdige eller minderige slagsmål i den anledning. Sammen stod de to kategorier i fælles front overfor de foragtede disciple fra Katedralskolen ved

navn Latinerkvaj. Dem fra den private Plenges Skole regnede vi overhovedet ikke med. I skolegården var der en post med et krumt jernrør, som vi kunne drikke af. Den hule hånd brugtes i stedet for det malpropre hvide, kæmpestore fajancebæger, der hang i en jernkæde ved røret, og som var gult i bunden af årtiers rustdannelser.

»Frem med ligvognen« var et yndet udråb, ledsaget af et bøjet knæ i bagdelen. På gårdens dasser dreves naturligvis i smug tobaksrygning, og indbyrdes slagsmål var meget almindelige. En særlig effektiv krigsteknik var at gribe fat i en arm og langsomt dreje den rundt og derefter, passende vredet, at bearbejde den med knoerne på ofrets overarm tæt ved skulderen. Resultatet garanteres! Jeg har mangfoldige gange både udøvet og selv måttet tåle metoden. Også de såkaldte »hestebid«, pludselige niv i inderlåret, var af pompøs virkning.

Ellers spillede vi »knap«, klink, på den måde, at man havde en tyndt udhamret såkaldt slåknep, som man med et særligt slag sendte mod væggen, hvorefter den i en fint beregnet bue faldt til jorden i større eller mindre nærhed af det, der spillede om, nemlig de for hvert enkelt parti indskudte knapper. Så målte man med hænderne, enspænds eller tospænds. Der var »rigtigknapper« og de mere tarvelige »bukseknapper«. De første var uniformsknapper, der efter deres sjældenhed havde forskellige værdier, 8, 12, 16, 24 osv. op til 80'erne; det var politi-, arrestbetjent-, officers-, sporgovns-, post-, jernbane-, embedsmands-, gendarmeri- og andre etaters knapper, medens man ved bukseknapper forstod ordinære frakke-, bukse-, dame- og skjorteknapper.

Så var der knivspillet. En stor lommekniv fik bladet bøjet i ret vinkel med skaftet; man snurrede den rundt i luften, så den endte i en bænk, hvor den dirrende satte sig fast; så målte man, hvor stor en vinkel der var opnået mellem skaftet og bænken. Boldspil var selvfølgelig almindeligt. Lege indianer ligeså. I guder, hvor har jeg haft mange prangende og flerfarvede indianerkroner med fjer om hovedet og ned ad ryggen, med tomahawk, spyd, bue og pil. At sende uartige breve til »tøserne« var gængs og god sport. Ligeledes at spille nipsenål, marmorkugle og handle med glans- og overførselsbilleder, noget griseri forøvrigt, da det altid var spyt, der anvendtes som det nødvendige middel. Videre var der naturligvis maskerne ved fastelavnstide. »Ølsedler« havde også en vis værdi; det var etiketterne til Odin, Ceres, Tuborg og Carlsberg, hvor vi så fik dem fra. Vi lavede også kastagnetter, der kunne knebre; de blev kunstfærdigt udhulede til fingermellemrummene og gav den fineste og reneste klang, når de blev let forkullede ved ild i spidserne. Vi sjippede, sprang buk, legede »kuk« (skjul) og spillede krocket. Tinsoldater havde vi jo i massevis, dukketeater ligeledes: »Gøngehøvdingen«, »Elverhøj« og den slags.

Borgerskolens årlige eksaminer fandt sted i marts med censorer fra byens embedsstand og borgerskab. Man mødte i sin fineste stads, udstyret med ekstra lommepege til indkøb hos slikmutter; disse »eksaminer« var ofte af en noget parodisk natur, omend de for ofrene var lige så enerverende og spændende som alle forestillinger af den art andre steder i verden og i alle slags skoler.

★

Det seksuelle problem kom jeg ret smertefrit om ved — mærkeligt nok. Det var selvfølgelig ellers genstand for megen lummer snak og diskussion mellem de større drenge, ofte i udsøgt platte vendinger og med kyniske illustrationer og håndfaste hentydninger. Og de større piger var ikke et hår bedre; det ved jeg med sikkerhed. I enkelte tilfælde blev der allerede i ældste klasse indledet forhold, der gik temmelig nær til stregen, men vist aldrig over. For mit vedkommende en enkelt, lidt massivt gennemført flirt med den ombejlede (lad os kalde hende) Georgine, en stor, frisk, rødhåret pige med en ligefrem generende lys og hvid hud og et brandsimpelt åsyn af en særegen sødme. I mit hjem kunne jeg efter tidens onde skik ingen seksuel oplysning få; forældre dengang drøftede simpelthen ikke den slags emner, generede sig vel nærmest ved det. Da jeg engang ud fra min tidligt startede, systematiske avislæsning spurgte far, hvad et offentligt hus (bordel) egentlig var, svarede han forlegent, at han ikke vidste det. Når jeg meget tidligt alligevel var fuldt informeret om kønslivet og derved med et smil kunne unddrage mig de uhumske diskussioner, der ikke fristede, da jeg vidste bedre besked selv, skyldtes det naturlige og meget nærliggende årsager, nemlig indtryk fra de store dyrskuer og husdyrenes bastante stæv-nemøder. Det var let her ud fra at trække de fornødne slutninger.

Hvorfor jeg i det hele omtaler dette her i denne beretning? Jo — jeg har fra første færd ment, at jeg lige så lidt kunne holde mig alene til rosen-røde skildringer som til en fantasiløs opremsning af tørre kendsgerninger. Et ærligt forsøg på at fortælle, hvad min drengetid i Viborg rummede, kan ikke tage monopol kun på de opløftende episoder. Illusioner giver nu engang altid tømmermænd bagefter — og så har man tabt ansigt. Kan De huske fra Blicher: »I, som læse denne historie, tilgiver mig den snaksomhed, hvormed jeg opholder mig ved såmange småtræk i disse mine lykkelige ungdomsdage. Ethvert af dem har rosomhed for mig; endog de ubetydeligste ville jeg nødig savne på dette stykke, der endnu så ofte fremstiller sig i fortidens fjerne baggrund, tiltrækker og fængsler min erindring, opliver og forynger mit hjerte — derfor dvæle mine tanker såtidt og sålænge ved den henfarne slægt«. Det har også været rettesnor for mig.

★

At komme op at køre i gaderne med mælkehandler *Maach* og ringe med

klokken, eller med ølbrygger *Tapdrups* ølvogn med de under vognen dinglende store hvidtølsankre var naturligvis ren gevinst, men regnedes dog ikke for den helt gode tone. Det må stå uklart, hvorledes vi undgik at komme livsfarligt til skade ved de voldsomme slædeture ned ad den stejle Brænderibakke, over Riddergade og helt ind i Brænderigården. Hu-hej og vilde dyr! Een gang prøvede jeg også turen ned ad Borgvolds høje, stejle trappe, men det gjorde jeg nu heller ikke mere end den ene gang; selv jeg kunne indse, at det var et mirakel, det gik godt. Derimod fik man en herlig lang slædetur, om man da ellers gad trække slæden så langt, helt oppe fra Overlund, ned ad Randersvejen forbi »spytstenen« og brohuset, over den lille bro lige op til »paraplyen«, rundbænken om det store træ ved Sct. Ibsgade. Selvfølgelig var alt dette strengt forbudt, og vi måtte holde skarpt udkik efter panserne, de skikkelige politibetjente, der nødigt skred ind. Der var *Hansen* og *Vestergaard* samt *Frederik Nielsen*, som samtidig var værtshusholder (»Den døde kælder«), eller *Heiberg* og *Stridslund*. Det kunne ske, at køretøjerne blev konfiskeret efter ordre fra politimesteren; så blev slæderne bundet i en lang række og, ledsaget af nedgjorte drenge, i en sørgelig procession trukket til stationen i Sct. Mogensgade. I spidsen for politistyrken stod den »krøllede« *Nielsen* og senere overbetjent *Knudsen*, en stor svær mand, noget brøsig, men vellidt af borgerskabet. Vi drenge brugte for resten aldrig betegnelsen betjent, men talte altid jævnt og bramfrit om politi Hansen, politi Vestergaard og så fremdeles. Der var fut og fart over disse farlige slædeture med deres svære knubs og små læsioner. Da jeg senere læste Pontoppidans »Lykkeper« og Paludans »Jørgen Stein«, nikkede jeg sagkyndigt til disse skildringer af slædefarterne i henholdsvis Randers og Aalborg. De er ypperligt fortalte, med hele oplevelsens spænding og det særprægede, stemningsfulde sceneri levende illustreret. Også vi havde stundom kære pigepassagerer med på yndelige ture.

Hvad kunne der ikke ellers opleves ved søerne! Kan De huske, at byens farverier havde brohoveder, hvor tøjet vaskedes og skylledes? Vi drev skøjteløb på den tilfrosne sø, hvor ålestangerne færdedes med deres små slæder, vel indpakket i islandske trojer, sjaler og tørklæder, med fåreskindskabuds på hovedet og med lange træskostøvler samt luffer uden tommelfinger. Ofte krævede søen, og selv blev jeg dér mærket for livet; en stor og sød dreng, *Thorvald Mikkelsen*, søn af stabssergent Mikkelsen, senere *Darling*, druknede i en våge. Jeg var oppe med blomster til ham, og hans mor viste mig ham i kisten. Det var første gang, jeg blev stillet overfor døden, og synet af det marmorblege, rolige ansigt stivnet i livløsheden, den hvide kiste og blomsterne gjorde et uudsletteligt indtryk på mig, ligesom også hans begravelse. Næste gang var for resten, da en anden kammerat var gået bort i 16—17-års-alderen, *Robert Jensen-Aavis*, søn af stabssergent P. A. M.

Jensen-Aaris; Robert var min gode ven fra tiden i Borgerskolen. Den lidt yngre bror, *Viggo*, blev kaptajnløjtnant af specialtropperne og var tilknyttet Geodætisk Institut. Under en opmålingsrejse til Grønland besøgte han mig i fogedgården i Godthaab som en velkommen gæst.

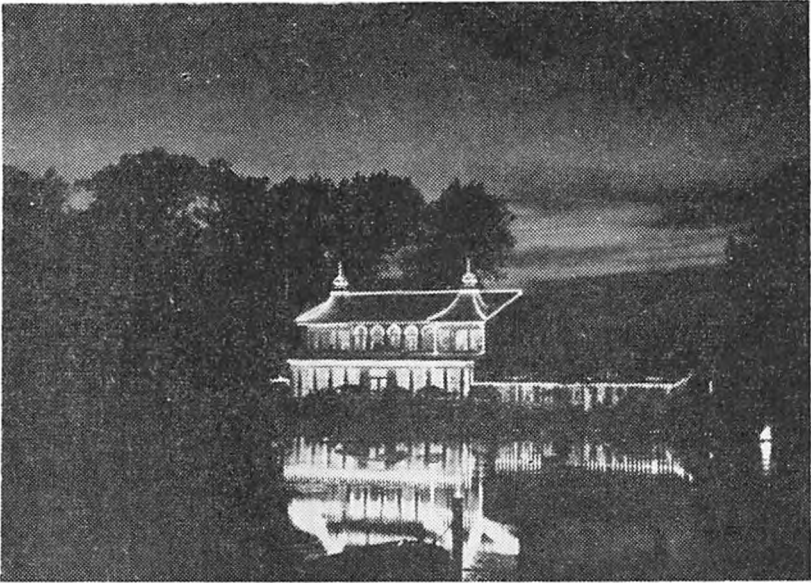
Der kunne jo selvfølgelig også sejles på søerne. Jeg husker, at fotograf *Jorgensen* havde en sejlbåd, som det undertiden kunne lykkes mig at få tur med som tålt passager. Ellers var det jo admiral *Grolsted*, der beherskede søen og lejede robåde ud. Der kunne fiskes aborrer af nogen betydning og flirtes i båd mellem de høje rørskovene ved søbredden langs Asmildklosters gamle have. Ved solfald var der en ganske særlig fin stemning, når man skuede ud over søen, øjnede byens smukke silhouet og betragtede fiskene, som slog smut i vandskorpen, mens ænder, svaner og lappedykkere roede forbi. Så var det tid at være det galante pindsvin!

Badeanstalterne lå jo også dernede. Borgerkaninerne måtte bade i »Rakkerkulen« for enden af Sct. Ibsgade, dér, hvor også Krudthuset lå, og hvor nu vandværket residerer. Latinskolens lukkede badeanstalt lå bag Borgvold og ved siden af den var den militære badeanstalt. Midt mellem disse to svømmeflåder stod fugleskydningsmasten, centrum for glade fester. Når skydningen om aftenen var endt, drog hele det brogede, gamle, ærværdige skydelaug op gennem byen med musikken og fuglekongen i spidsen og med selskabets gamle fane båret af træhandler *Clemmen Petersen* med det store skæg. Jeg kan således huske, at den sirlige og fornemme boghandler *Niels Christensen* fra torvet engang var fuglekonge med kongekæden om halsen, et idyllisk billede fra provinslivet.

Her var også den store offentlige tørreplads for vasketøj, der var vasket i søens bløde, fine vand. Og tennisbanerne. Bag ved Salonen lå den rent private badeanstalt, hvor byens satte borgere troligt holdt til, for eksempel farver *Niels Fallesen*, urmager *Fog* fra hjørnet af Sct. Mathiasgade og Sct. Mogensgade, drejer *Gustav Lassen* fra torvet og mange flere af stadens prominente mænd.

★

»Salonen« var en mærkelig institution. Den lå smukt på den lille halvø i søen, men var eksklusiv, ikke adgang for plebs. Her samledes byens fruer om eftermiddagen og nød deres kaffe og drøftede bynyt, skandaler, sladder og moder, mens den nyeste hat blev præsenteret. Om aftenen tændtes de kulørte lamper, regimentsmusikken koncerterede, og ungdommen sværmede i krogene og de dunkle gange. Senere rykkede musikken ind i pavillonen, og der blev spillet op til dans, overvåget af mødrenes påpasselige blikke. Løjtnanter, studenter, jurister, unge fabrikanter og købmænd, de fineste af kommis'erne var løverne. Præcis klokken 11 dansedes der af til tonerne af »Forgangen nat«. Vi latinere havde gratis adgang til stedet. Men efter-

Salonen, når den illumineret spejlede sig i søens vand

hånden gik det med Salonen, som det altid går efter »udviklingen«s lov: Da flere og flere af den jævne borgerstand blev optaget i selskabet, forduftede den »finere« portion af sig selv og søgte sig andre og mere distingverede græsgange.

Udenfor på Borgvold holdt folket til, grupperet om Madam Leegaards lille øl-halle og beverding, senere var det jo »Borgvold-Petersen«s, som bestyrede den lille plads under de høje træer med de hviddugede borde. Og rundt på torvene, efter tur skiftevis, gav regimentsmusikken koncerter om lørdagen for hele byen. Der herskede en streng rangforordning her. Ved torvets ene side holdt det borgerlige bourgeoisie til, ved den anden officerne, ved den tredje garnisonens underofficerer og ved den fjerde byens såkaldte mellemstand, en ægte provinsiel og småtskåren ordning, men nogenlunde ufravigelig. For resten var der undertiden også koncert på gaden foran de højere officerers kvarterer, ligesom regimentsmusikken på hærens mindedage marcherede rundt i byen i spidsen for et detachment soldater, ført af en løjtnant og ledsaget af loyale borgere og glade drengeskarer. Der var noget særdeles hyggeligt, alle forenede over denne tappenstreg. Jeg husker især den meget vægtige, altid svedende overhornblæser *Traberg*, der blæste helikon, den store kontrabastuba, som var slynget rundt om hans trivelige person. Under manøvrerne måtte han ofte køres lange strækninger; hans fysik var ikke til marchture i dagevis. Han var ualmindelig kortbenet og måtte derfor tage længere (og mere anstrengende) skridt end de andre,

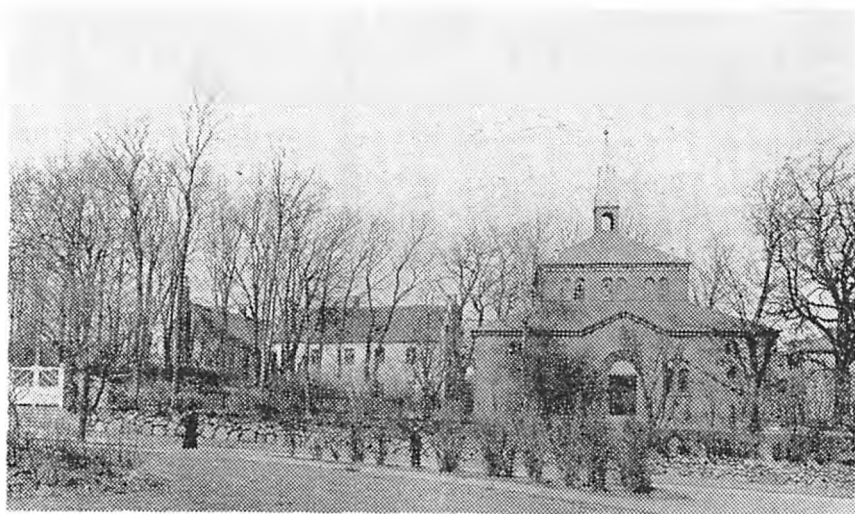
når det militære fodslag skulle holdes, og *det* var jo en uomgængelig nødvendighed.

★

Jeg led af vandskræk i begyndelsen. Jeg erindrer, at far engang tog mig med til garnisonens badeanlæg, jeg skulle lære at svømme. Sele på, tillob og så — ud på det dybe vand. Hvor jeg hylede, da jeg mærkede, at jeg ville gå til bunds, og jeg troede mig døden nær, mens far skyndsomt halede mig på det sikre igen. Senere gik det bedre. Det er meget mærkeligt for mig nu at tænke på, at jeg engang virkelig har kunnet danse som andre mennesker. Men det har jeg. Jeg gik på danseskole hos den trods sit svære korpus dog så lette og adrætte stabssergent *Jensen-Aavis*, som havde øvelses-sal, var det ikke i St. Sct. Hansgade, ind ad en port og over gården? (Han var i mange år en god gymnastiklærer for kriketklubben Olympia og for afholdsforeningen og en overgang formand for Underofficersforeningen). En violin eller et klaver ledsagede øvelserne, og alle gængse danse blev lært; der var stil, holdning og gratie over det. Også andre danseskoler var der: Stabssergent *Eggers*, intendant *Lilje*, kaptajn *Beck* og måske flere havde sådanne institutter. Og de små Viborg-piger sårede eller knuste mange

Gammelt billede fra Borgvold af Madam Leegaards Öl-Halle. Damen på banken er ikke Madam Leegaard, men hendes medhjælper, Marie Thrane, senere gift med cigarmester Søren Nielsen

*Det liden skønne menighedsbus i Hans Tausens anlæg. Til venstre for menigheds-
huset det gamle Gråbrødre kloster*

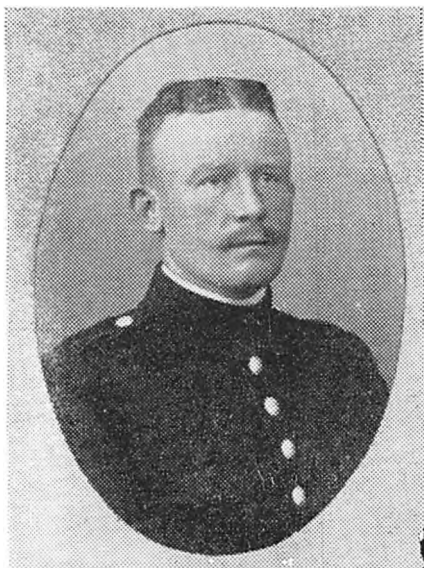
stolte drengehjerner ved deres knibske utilnærmelighed. Hvem »gik« mon med hvem? Lilleby på godt og ondt var og blev det.

Som modsætning kan nævnes børnegudstjenesterne i menighedshuset på Tausens Minde. De var i og for sig tiltrækkende nok, syntes jeg. De ledes som regel af pastoren fra Søndre Sogn *Martin Smith*, der havde en god måde at være på. Og hvordan var det, var det ikke fru *Severine Christensen*, købmand *Carl Christensens* frue fra Torvet, dem, der byggede det store hvide palæ ved Holstebrovej, som også hver søndag ofrede sig for disse timer? Jeg tror det sikkert. Endvidere kunne af og til en eller anden lægmissionær, en velmenende skrædder eller skomager, tage del deri; men det frastødte mig, nærmest fordi sproget ikke var korrekt eller blot nogenlunde acceptabelt, og det skurrede i mit for dansk tidligt udviklede sprogøre. Vi ydede altid en 5- eller 10-øre hver søndag til den gode sag. En altfor mørk forkyndelse var uden indflydelse på os. Vi var ret kritiske åbenbart. Tillige erindrer jeg nogle aftenandagter hos den ranke, rare pastor *Krohn*, der senere blev sognepræst i Kongens Lyngby. Også pastor *Hallager* var en yderst venlig personlighed.

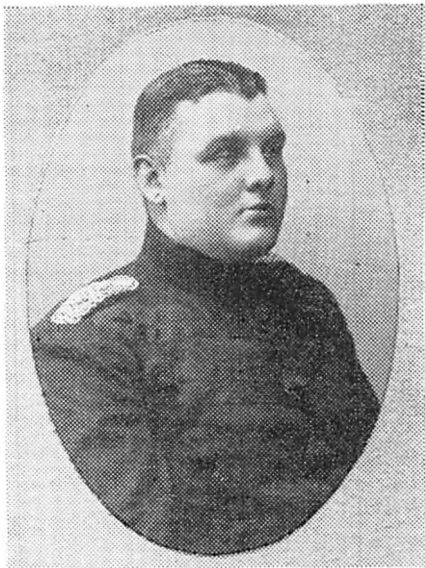
Da krigen mellem Rusland og Japan brod ud i 1904, var jeg naturligvis også uhyre interesseret i den og fik lov til at holde det af Aller udgivne 5-ores-ugeblad »Fra Krigsskuepladsen«. Det bragte glimrende referater af krigens gang, stærke billeder, tegninger og fotografier af gru og ødelæggelse. Når japansk infanteri hensynsløst og dødsforagtende under solbannet angreb med bajonetten, eller kosakkerne huggede ind, eller når det sibi-

riske fodfolk rykkede frem gennem sne og is og over frosne søer, så glødede mit hjerte. Jeg kendte de malabariske navne på alle russiske og japanske generaler og admiraler, på regimenter og krigsskibe, fulgte åndeløs Port Arthurs belejring. Støssel og Togo var mine heroer, de mange fremmedklingende, mundforvridende navne faldt mig snart let på læben. Og det fantastiske togt af Østersøflåden syd om Afrika til tilintetgørelsen i Tsushimastrædet, det var grænseløst og uudholdeligt spændende. Min ven *Oscar Sreigaard* og jeg lavede os af gråt og brunt indpakningspapir, som vi tiggede os til hos de handlende, en kæmpemæssig flåde af stolte skibe, rangerede dem i slagorden på gulvet, førte og omplacerede dem i indviklede manøvrer for tilsidst at gå i slag; vi skød med gule ærter fra små legetøjskanoner, indtil sidste skib var gået ned med vajende flag og blafrende stander, væltet af de smeldende ærtekugler.

I byens gader promenerede mange morsomme borgertyper. Manufakturhandlerne næsten altid med høj hat til det blå jakkesæt (Blækspruttens uforglemmelige billede af den danske nationaldragt). En fornem herre som vinhandleren, konsul *Jensen*, på Torvet, huset med de tre nationers flag over taget, gik dog altid i diplomatfrakke eller jaket. Dominerende blev jo i særlig grad de strunke officerer, der forrettede tjeneste ved de forskellige afdelinger af den garnisonerende »Lynggarde«, som Viborg-regimentet kaldtes. Der var den adelige kammerjunker *Frederik (Fritz) Rostgaard von der Maase* til Anholt, som hjemførte en af købmand *Jens Sandbergs* meget smukke døtre, mens en anden datter blev gift med den høje regiments-

Premierløjtnant C. H. Jørgensen

Premierløjtnant. greve Rerentlow

auditor *Rosenørn*; premierløjtnanterne *Torry Gredsted*, spejderføreren og drengbogsforfatteren; *Tage Ege*; grev *Reventlow* hin digre, svigersøn til stiftamtmanden, kammerherre *Howard Grøn*; den meget høje premierløjtnant *C. H. Jørgensen* blev senere oberstløjtnant og chef for Vilna-detachementet; han underviste mig som allerede fortalt privat i matematik, hvilket var hårdt tiltrængt, men vel omtrent lige så resultatløst som alle andres anstrengelser i så henseende; prisen var 75 øre i timen. Kaptajnerne: *See-*

Oversergent, senere løjtnant
C. M. Frederiksen

busen, der var katedralskolens udmærkede sanglærer og meget musikalsk ligesom broderen, lærer ved Borgerskolen og kantor ved domkirken *Viggo Seebusen*; *J. O. Jensen*, min fars venlige kompagnichef; den lille fine *Gad*: *V. Snerding*, hvis søn, kaptajnløjtnant *Sigurd Snerding* ved Livgarden, faldt i København for tyskernes kugler, da de angreb Amalienborg slot; *Erik Kjørulff*, som blev forsikringsdirektør i Aarhus; *Krenchel*, overlægens ranke og slanke søn, som døde så ung og uventet, og mange, mange andre officerer, hvis skikkelser satte kulør på gadelivet. Jeg husker også den høje og statelige løjtnant *P. Christensen* i Jernbanegade, en vestjysk bondesøn med seminaristeksamen, som fra stabssergent avancerede til løjtnant, et sjældent tilfælde; i mange år var han assistent på amtskontoret, anset og respekteret; jeg kender kun én anden underofficer i Viborg, der efter den dengang gældende ordning opnåede officersrang, og det et løjtnant *C. M. Frederiksen*, der i hvert fald for få år siden endnu levede.

Kaptajn *Dederdings* søn, *Henry D.*, gik i fransk tjeneste som officer i Fremmedlegionen. Han gjorde de blodigste slag med i den første verdenskrig og vendte hjem som højt dekoreret kaptajn; han fik ridderkorset af kong Christian den Tiende. Når han viste sig i de store københavnske restauranter i sin smukke uniform med de mange, strålende udmærkelser på brystet, intonerede orkestrene Marseillaisen — jeg har selv overværet det. I den anden verdenskrig udmærkede oberstløjtnant *H. F. Bennikes* sønner sig herhjemme; *Helge* blev oberst og *Vagn* blev generalmajor — et springavance fra oberstløjtnant, fordi han havde ledet modstandsbevægelsen i Jylland på fremragende måde.

En gribende højtidelighed var de militære begravelser. Jeg kan mindes, at en ung løjtnant *Haxthausen*, en søn af regimentskommandøren oberst Haxthausen, afgik ved døden og blev begravet på kirkegården. På vej til graven spillede regimentsmusikken dyster musik i koraltoner, trommeslagerne slog ikke på trommens skind, men på dens trærammer, med dumpe, tunge slag, æreskompagniet gik uden trit og med geværene i hvil og korslagte arme. Efter ceremoniens afslutning blev der affyret tre æressalver over graven. Så marcherede styrken hjem, men nu med gevær på skulder og i taktfast fodslag til festlige og glade marchmelodier efter militærisk sæd og skik — sorgen havde fået sit, nu begyndte atter det lystige soldaterlivs jævne hverdag.

★

De første motorcykler kunne få mig til at løbe som en besat, når deres drønende udblæsninger lød, for at skue dette vidunder på nærmeste hold; teknikken var jo kun i sin vorden. Biler var et særsyn. Jernbanevognene var forfærdelige; høje ubestigelige trin, smalle kupéer med radbrækkende sæder, blafrende oliebelysning i loftet, billettering langs udenvogns løbebræt. Som skovtursvagnar til Hald anvendtes simpelthen kreaturvogne med løst opstillede langbænke. I stadens gader færdedes de sidste dagvogne og diligencer. Endnu fandtes offentlige pumper i byen, i Gravene og i Dumpen og ved hjørnet af Ll. Sct. Hansgade og Sct. Mogensgade samt i hjørnet ved Salonsøen og broen over Randerslandevejen. De få fabrikker kunne endnu ikke hævde sig i billedet.

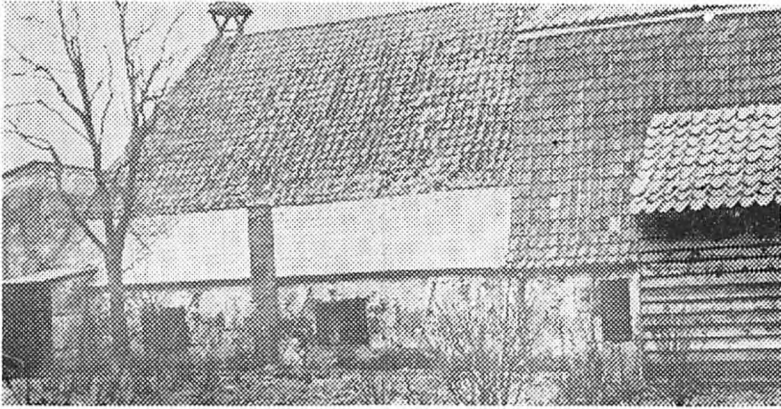
Var der hestekød, blev det i forvejen bekendtgjort ved trommeslagning i gaderne af den offentlige udråber og trommeslager *Nielsen*. Træskoklappen lød overalt på de toppede brosten og køernes brølen i staldene hos de talrige avlsbrugere i byen, blå tørveos med skarp duft steg mod sky, og bitter lugt af selve tørvene drev over det hele. Endnu dengang skrumlede i gaderne de maleriske studekøretøjer med det hvid- og sortbrogede forspand eller en lille russerhest sammen med en stud; jeg er lykkelig over at have oplevet dette syn, omend jeg er glad for, at stigende velstand forlængst har gjort udveje for mere passende og langt flottere forspand. Sådant en rigtig gammeldags skraglevogn var faktisk hyggelig at se på, med et par stude, magre og skævbenede, rigtig nogle knoglede slidere, som småkårsmanden brugte dem ude i den sorte hede, hvor han nyttede dem, de seje, nøjsomme dyr; de trak vognen med et præg af usigelig resignation, med sindig flid — det nås jo nok altsammen!

På torvedage crobrede bønderne staden. Bag købmandsboderne stod vognene oprangeret i de dybe gårde; hestene var fraspændt og hyggede sig i lune stalde, hele komplekser af bygninger, og i skænkestuen spiste bønderne deres medbragte mad med gratis snaps, øl og tobak fra det store tobaksskrin.

Om aftenen kørte de hjem, undertiden stærkt anløbne. En god spøg var det at råbe: »Pas på, pas på! Et hjul drejer rundt!« og så se bonden stå af for at kikke efter. Hurra! Eller i halvmørket at beskyde dem med småsten fra hjemmelavede slangebøsser, der i parentes bemærket slet ikke var noget ufarligt våben; tilsidst tumlede de bandende og tænderskærende af raseri ned af vognen for at få ram på de Satans drenge. Der var megen billig og skæmtsom grin til dengang.

De store købmænd i staden var matadorer, som vel egentlig anså sig som byens ledende og faste borgere, der betragtede mange andre indvånere som »fremmede«, det vil sige tilflyttere. Der var slet ikke så få, og af dem kan jeg erindre en del. Købmand *Jens Sandberg* i Vestergade, hvor også købmand *Hans Jacobsen* havde sin våning. Videre *Chr. Thomsen*, hvis store gård havde porte både ud til Store Torv og til Sct. Mogensgade, *Petrus Christensen* ved Sct. Mogensport og *N. P. Skow* på hjørnet af Lille Sct. Hansgade og Reberbanen. Der var mange flere endnu, og til alle disse købmandsgårde tog oplandets bønder altså ind, ofte kommende fra relativt fjerne omegnsbyer i alle verdenshjørner. Der handlede i det væsentlige med kolonialvarer, grovvarer og korn. Jeg må ikke glemme at omtale også købmand *Fr. Andersen* i Sct. Mathiasgade; han var en velkendt og meritteret viborgenser, som deltog ivrigt i byens offentlige liv. Også *Søren Wændelin* havde en stor købmandsgård i nærheden af Søndre Sogns kirke, ligesom kgl. agent *P. Christensen* havde sin midt på Vestergade. Han var en yderst velanset Viborgenser, bror til grosserer *Holger Christensen*, købmand *Petrus Christensen* og sagfører *Marius Christensen*. Hans søn, *Holger Olivarius Christensen*, kom i lære hos boghandler Victor Christensen, og var en ivrig og kyndig amatør fotograf, som senere søgte videre uddannelse i boghandelen forskellige steder i udlandet; han har nu i mange år været skovejjer på »Jomfrubakken« ved Mariager.

Kan De huske det gamle, trange teater i den forhenværende staldbygning inde i Hotel Phønix' gård? Det var jo egentlig meget hyggeligt med sine dunkle lamper og snævre forhold, sin beklumrede atmosfære, som man fornemmede, når man, efter lykkelig og vel at have undgået at brække benene i gårdens gyselige brolægning, kom indenfor i teatersalen. De første rækker var reserveret børnene; jeg har dér haft mange gode timer. På teatret optrådte så kendte navne som Emma Thomsen, Christian Zangenberg, Jonna Neiiendam og Betty Hennings for et festklædt og begejstret publikum. Der var første parket med tynde mørkerøde fløjlschynder, andet parket med træbænke og så balkon. Nogle forestillinger som »Elverhøj«, »Ridderen af Randers Bro«, »Den gamle Skomager«, »Tordenskjold i Dynecikilen«, »Jorden rundt i 80 Dage« og mange andre gjorde ikke noget sindsoprivende eller blivende indtryk på mig. Derimod blev jeg helt kulret over »Alad-

*Det gamle teater indrettet i en tidligere staldlænge i Hotel Phoenix' gård.
Der er storkerede på taget*

din«, som mine forældre da ellers troede var såre fredsommelig. Men min livlige fantasi og medlevende opfattelsesevne lod mig i drømme føre skuespillet videre; jeg så lampens ånd og hele det mystiske interiør for mig og fabulerede stærkt over det; tilsidst gik jeg i søvne, delirerede, til min mors store skræk. Ikke bedre gik det med »Sherlock Holmes«; også her gav forbrydermiljøet mig svære uhyggefølelser, som jeg var længe om at forvinde. Jeg har altid haft en lillebitte digterisk åre, været særdeles modtagelig for friske indtryk, for sjælelidelser og kranke skæbner såvel som for alle menneskelige foreteelser i det hele. Intet har været mig uvedkommende: »Homines, dum docent, discunt«, det er: Menneskene lærer selv, mens de lærer andre — et afvæbnende ærligt ord.

Da det nye teater i Gravene, bygget af arkitekt *Vig-Nielsen*, var blevet indviet med kantate af adjunkt *Jobs. Loft*, søgte jeg gentagne gange, mens jeg gik i gymnasiet, dette i ydre som i indre meget smukke skuespilhus. »Dollarprinsessen« henrev mig aldeles. Jeg blev vildt betaget af den overjordisk dejlige primadonna, hvis navn jeg troløst nok har glemt forlængst! Jeg nynnede med på melodierne til trods for, at jeg er umusikalsk som en flodhest. Jeg måtte se hende atter og atter. Om natten skreg jeg klagende hendes elskede navn, så jeg vækkede mine forældre i værelset ved siden af. I smug solgte jeg bøger og ragelse af anden art til en nu forglemt marskandiser i Vestergade for at skaffe mig adgang til den beskedne balkonplads, så længe turnéen var i byen. O, knuste hjerte, o, sovnløse nætter, o, første dybe forelskelsens sødme! »Et l'on revient toujours a ses premieres amours!«

★

Byen talte naturligvis også nogle originaler blandt sine indbyggere. Der var således *Stilling*, som levede af at gå rundt på gaderne og opsamle hun-

denes efterladenskaber i en sæk; det var til garverierne, men det var i øvrigt blandt os drenge en gængs antagelse, at det var til apotekernes lakridsfabrikation. Stilling boede i »Bulen«, et lille baghus over gården til maskinfabrikant *Ernst Philipsens* ejendom i Sct. Mogensgade, et stort kompleks. Der residerede flere andre originaler i »Bulen«. Så var der jo også »*Tosse-August*«, som hørte til nede i kvarteret ved Nørresø; mon ikke på fattiggården? For en 5- eller 10-øre spiste han en rå aborre eller skalle, ganske som den var, med skæl, slim og indvolde; jeg overværede det engang på hjørnet af Sct. Ibsgade og Søgyden, hvor han havde lagt sig i en rørstak, og jeg var nær ved at komme til at kaste op ved det afskyelige syn. Videre var der »*Gamle Jensen*«, som havde været en højt betroet svend hos farver *Fallesen*, men var havnet i uhjælpelig og dyb drikkældighed; han troede stadig, at han var farveriets førstemand og faktotum, sat til at redde virksomheden fra forlis. Den ligeledes lidt sære, ulykkelige og ofte spottede *Jomfru Klaffenbach* kom også i det fallesenske hus, hvor hun hjalp til og blev forstående og hjerteligt behandlet. Der var mange andre: *Pe' Lavris* og *Bette Jesus* og flere endnu, men dem ved jeg ikke mere noget rigtigt om.

Endvidere erindres jo tillige så særprægede enere, at man næsten fristes til at kalde dem originaler, men da i oprigtig sympatisk betydning. For eksempel sad der på den forhistoriske politistation ud mod Sct. Mogensgade i det gamle rådhus en meget ejendommelig fuldmægtig, der havde en vis juridisk uddannelse fra længst henfarnede tider. Jeg tror nok, han hed *Horning*. Han var så nærsynet, at han trods meget stærke briller bogstaveligt havde næsen i papirerne, når han skrev, med øjnene fjernet kun få tommer fra folianterne. Han gik med kasket med den slags store firkantede skygge, som stod horisontalt stift fremover, og som ingen mennesker ellers mere brugte; når han bevægede sig i byens gader, var det på en sælsom og sideværts måde som en krabbe og i meget hurtig gangart, næsten småløb. Jeg kunne tænke mig ham i rollen som Gustav Wieds Tummelumsen fra den stad Roskilde. Han svarede overhovedet ikke, når man talte til ham, om det da ellers var muligt for ham at blive fri. Jeg var engang på stationen med en eller anden funden genstand, der måske kunne indbringe lidt findeløn, men det var mig ganske umuligt at opnå nogen som helst vejledning eller i det hele et eneste ord fra hans side.

Alle kendte vel »*Goe Jensen*«. Det er formentligt overflødigt at anmærke, at »*Goe*« er ensbetydende med det viborgensiske »*Gode*«. Hvidhåret, med sin gamle stive hat og i sin slidte sorte, næsten grønne frakke, krumbøjet og med hænderne foldede foran på maven, gik han småtrippende gennem gaderne til sin bogbinderforretning i Sct. Mathiasgade i egnen omkring den gamle klub. Bag den sære skal var der et fint kultiveret gemyt, et opladt sind. Foruden bogbinderiet drev han antikvitetsforretning med

»Goe Jensen«

Heinrich Zorn

megen sporsans og en umådelig viden. Han var i sin fritid en stor jæger og ivrig naturmand; hver søndag gik han på jagt med pointeren lige i hælene, gevær og taske over skulderen. I butikken var der gamle dragkister, smukke sjældne kakkelforbe, hakkende og tikkende bornholmere, der slap sekunderne over i evigheden, sølvgenstande, tinkrus, manglebrætter og al mulig slags oldsagskram. Han var et ensomt menneske, men med megen latent venlighed og hjælpsomhed overfor dem, der søgte ham. Han var veteran og våbenbroder med sjæl og sind af glødende fædrelandskærlighed, en rar mand og tænksoin, meget kyndig f. eks. på et område som sjældne tegninger, bladillustrationer og den slags. »Goe Jensen« kom i mange af byens fornemme familier, blandt andet hos købmand *A. W. Sandbergs* i Vestergade, og var også det Viborg-museum en god mand og værdifuld rådgiver. Hans buste stod på buffeten i Preislers Hotel, hvor han nød sin daglige middag uden betaling, et prærogativ, der var tinglæst som deklARATION på hotellet, at respektere ved ejerskifte. Jeg tror nok, han var Dannebrogsmænd.

Nævnes må selvfølgelig også den højt ejendommelige og originale maler *Heinrich Zorn*, broder til regimentsmusiker *Theodor Zorn*, sønner af den gamle overhornblæser. *Heinrich Zorn* var en mangesidig begavelse, havde vist engang deltaget som skuespiller og regissør i et par provineturnéer, men var faldet tilbage på malerhåndværket som en mere stabil og borgerlig levevej. Han var ansat hos malermester *Nielsen-Gildsig* i Sct.

Mogensgade, hvor han boede på en kvist med køkken, alene, lavede selv lidt mad og spyttede på væggen, når det passede ham. Han tegnede og malede fortrinligt, også rent artistisk bedømt. Men da kunstens trange vej ikke afkastede alverdens mammon, malede han også skilte og andre samfundsnyttige genstande. I hans egenartede stue stod et spinet ved vinduet, et rundt bord og en gyngestol. Han var litterært anlagt, og sengen flød med bøger og blade. På væggene hang side om side halvt færdiggjorte lærreder, fæstnet med tegnestifter. En guitar, store, bogfyldte reoler, kranier af himmel-farne forfædre og anden hyggelig pynt belystes af den hængende petrole-umslampe med crepepapir og sløjfer. Et sandt og tilfredsstillende kunstnerisk interiør. Hans kæphest var moderne dansk litteratur.

Zorn hjalp byens unge, når de arrangerede dilettantkomedier i Haandværkerforeningen, indstuderede rollerne og akkompagnerede ved prøverne, og han ordnede i det hele alt som instruktør, regissør, sminkør og sufflor. skaffede de nødvendige rekvisitter og kendte til fuldkommenhed alle mulige syngestykker lige fra Heibergs vaudeviller til mere enkle og tarvelige (litterært set, for simpelhed som sådan lå Zorn fjernt). Når han efter en koncert kom hjem, kunne han ud fra hukommelsen fejlfrit gengive numre, der særlig havde grebet ham. I ham var lidt af en bohème, og han havde sine særheder, kunne være kantet og knotten, men var et ejegodt væsen af stor hjælpsomhed og med god lyst til at tjene andre; han gik for resten evig og altid med en fortygget cigarstump i den ene mundvig. Ingen har nogen sinde set ham uden. Han var et uegennyttigt menneske med små og beskedne krav til livets fornødenheder — tog ikke det hele så alvorligt, og han var i besiddelse af det rigtige smil, der ikke sidder i mundvigene, men i øjnene.

»Sukker-Møllera

En kendt mand i staden var »Sukker-Møllera«, der dagen igennem gik på jernbanestationen og solgte bolscher, bismarcksklumper og chokoladevarer med en rivende tungefærdighed og et så reklamerende og fantasifuldt ordforråd, at folk købte af ham blot for at høre hele remsen. Og så var der jo den sagnomspundne vognmand *Olesen*. Han var ubestridt byens fineste og første vognmand, hvis brudekaret hørte uadskilleligt og selvfølgelig med til alle rigtige bryllupper. Han havde lagt sig en egen kammeratlig og kuskelig tone til, en

vane, ikke til at aflægge. Da han engang i den berømmelige lejrtime kørte for kronprinsen, den senere Frederik den Ottende, til Hald og Dollerup, sagde han frejdigt: »Her er også en blik at få, så nu står vi af, hr. kronprins, og ta'r en lille vue over egnen — og tak, fordi a har kjor med ham«. Han kørte også byens ligvogn til begravelserne. En dag, da han med den tomme vogn drog hjem fra kirkegården, hilste han med pisken op til amtmandinden i vinduet, idet han høfligt sagde: »Nu kommer jeg straks efter Dem, fru kammerherreinde« — nemlig med landaueren, bestilt til en omegnsudflugt!

En anden vognmand (og avlsbruger) var *Chr. Ballund*, en rank og prægtig skikkelse og ved siden deraf en klog gammel herre. Han kunne få alt til at glide med venlige ord og en lille spøg: »Med list og lempe kan man få et æg i en humlesæk«. Han var en stor lystfisker med blik og sans for ægte natur-skønhed. Når han og lærer *Bigum* med andre mødtes paa fisketur eller ved l'hombrebordet, var der lystighed og glæde i nærheden. — De gamle værthusholdere var også stovte folk. Der var således ham, der ved lejlighed udbrod: »Hva sejer do? Fasan? Om det er fisk? Nej, det er fowl, din tosk!«. Og en anden gang naivt og intetanende deklamerede ud på aftenen: »Er der nu nowen, der skal ha' nøj varmt, så må han sie te, for nu goer wor muer til sengs!«.

Men jeg vil ikke fordybe mig i anekdoternes bundløse brønd, så får det slet ingen ende. Kun lige anføre, at det engang vakte rystende opsigt i byen og var genstand for uhyre detaljerede skildringer mand og mand imellem, da »Vandmads« blev fundet hængt i en lille lund ved søen, sølle mand! Og så var der jo endelig også de mærkelige positivspillere, invalider fra krigen 1864, der med soldaterhue og krigsmedalje drejede lirekassens sving, samt ved markeder de blinde violinspillere langs med stakittet ved landsarkivets have i Lille Sct. Hansgade. Mange skærslippere vandrede i byens gader og gårde, velkomne og nyttige gæster.

Vognmand Martin Olesen

Efterhånden havde jeg indsugget byens almindelige stemning og atmosfære, jeg havde et modtageligt sind og vistnok et fint afvejende instinkt. Byen var ubestrideligt på én måde forfærdelig. Den rummede dengang kun 9000 sjæle og var alene af den grund noget indsnævret og med tilbøjelighed til snobbet og nærliggende selvhævdelse. Staden var opdelt i klaner, hvis stramme grænser det var vanskeligt at forcere. Der var nu allerførst den juridiske verden med justitiarius og assessorerne i landsoverretten og by- og herredsfogderne i spidsen, samt naturligvis overrets- og underretssagførerne; der var stiftamtmanden, som også var kammerherre, dengang *Skrike*, senere *Howard Grøn*, vist med *Dybdal* imellem, og amtsforvalter *Bang*. Endvidere i spidsen for sognepræsterne og den lavere gejstlighed bispen, først den lille sirlige *Swane* med den mærkeligt pibende fasetstemme, senere den lærde teolog og skribent, licentiaten *A. S. Poulsen*, som jeg engang i min latinertid opsøgte i den gamle, rummelige bispegård for at bede »hans højærværdighed« velvilligst interessere sig for at give netop mig et legat, som han havde indflydelse på; han var mærkelig verdensfjern og adspredt, men vealig nok, og legatet fik jeg da også. Det sagdes, at han led af svære depressioner ind

Et billede fra omkring 1905: Vognmand Olesen og hans stadskoretojer. I kalechevognen anes 10 pigebovender i døren. Den ene er Anna Margrethe Thranum, nu gift med vognmand Ernst Olesen, og den anden Charlotte Olesen. På bukken sidder Martin Olesen sammen med nuværende lokomotivfører Jacobsen, Sparregade. På den anden vogn sidder vognmand Ernst Olesen, og drengen med kasketten er nuværende installationsmester Emil Frantzen. Over hesteryggen skimtes 10 pigeansigter: Elise Olesen og Gudrun Olesen. Nuværende mekaniker Thorkild Olesen holder ved besten, og den lille purk til højre er Poul Andersen, nu cigarmager i København, søn af bagermester A. V. Christensens datter, der blev gift med bogbinder Andersen i Hurup, og som blev enke i en ung alder

imellem, og sådan kunne han også godt se ud med det fine, åndfulde ansigt og de hærgede, trætte træk, et kunstnerisk frithængende hår over den høje pande. Under alle omstændigheder måtte stiftsprovst *Helweg-Larsen* ofte i længere perioder passe bispeembedet.

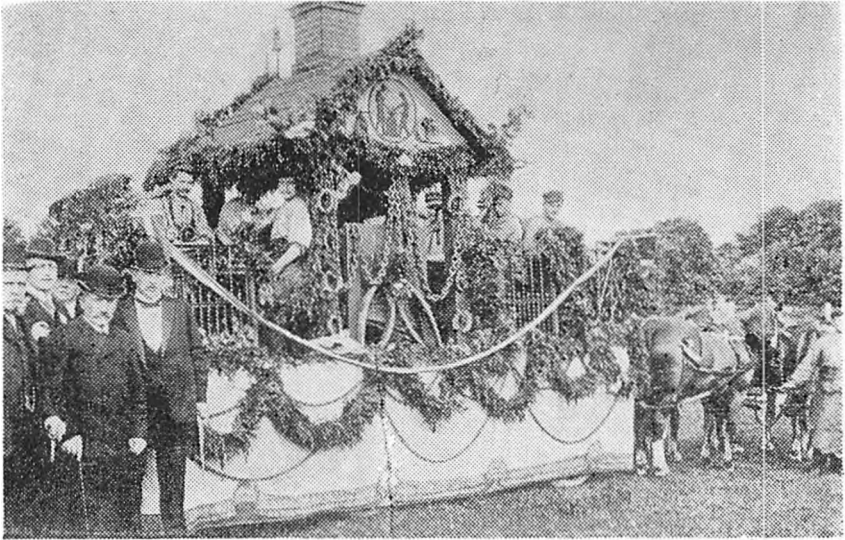
Lad os så nævne lægerne med den berømte stiftsfysikus *P. W. Heiberg* i spidsen, overlæge *Christian Geill* på sindssygehospitalet, en meget kendt og anset sjælelæge og retspsykiater, distriktslæge *Andersen* på hjørnet af Gravene og Vestergade plus de militære overlæger, etatsråderne *Krenchel* og *Melskens* samt *Poul Videbech*, og tilsidst de praktiserende læger såsom *Rosenquist* på Torvet, *Hoff* og endnu flere, *Bøggild* f. eks., der senere blev amtslæge. Det var altid sådan et hyggeligt syn at se bøndervognene rulle gennem gaderne med den store doktorstol af læder spændt fast bagi, mens lægen selv var indhyllet i sjaler og pelse, ofte bakkende på en stor pibe.

Af andre embedsmænd fandtes Katedralskolens lærerstab, som jeg senere skal omtale, med den højtansete, lærde rektor, dr. phil. *A. Heise* foran overlærere og adjunkter, Landsarkivets folk med kunsthistorikeren, den radikale politiker og humanist *Georg Saxild* som chef, Kreditforeningen, Hedeselskabet, jernbaneanstalten, told- og postvæsenets folk og endnu flere.

Garnisonen var betydelig med obersten på fløjen af hele officerskorpset, oberstløjtnanter, kaptajner og løjtnanter, intendanten og så videre, alle tilsammen dannende en mere eller mindre lukket verden, ikke mindst da i relation til underofficererne. Man kunne ikke privat være i selskab sammen, og de sidstnævnte havde dengang endnu ikke almindelig adgang til Salonen eller Preislers Hotel. Min far var vistnok en af de første, der blev godtaget på disse fornemme og eksklusive steder.

Endelig det egentlige borgerskab med fabrikanter, grossererere og storkøbmænd i én klasse, andre handlende og større håndværkere for sig, og så det almene gros såsom detailhandlere, avlsbrugere, små bestillingsmænd og de almindelige, arbejdende borgere, stræbsomme og agtværdige.

Det var en lagdeling med sikkert afstukne grænser, der nu heldigvis i det omfang ikke længere kendes, og som det var svært eller umuligt at overskride. Det skabte ofte hér og dér en vis utryghed, en følelse af ufortjent mindreværd, et anstrøg af snobberi og målbevidst boren sig frem, som var utiltalende. Værst var den usikkerhed i væsen, optræden og tankegang, som jo næsten uafvendeligt måtte komme til at præge f. eks. en dreng som mig, der var nogenlunde velbegavet og med en vågen iagttagelsesevne og derfor ikke til sinds uden videre at acceptere den art latterlige klasseskel, som ikke bundede i personlige fortjenester eller høj menneskeværd, men alene i fordom og dum tradition. Tiden har da også forlængst i det væsentlige gjort det af med disse lidt uværdige forhold, men dengang betød de noget. Undertiden har jeg undret mig over, at også mine egne forældre til en vis grad

Smedenes rogn ved teaterfesten i 1909. I gruppen til venstre står fyrbøder Bach, Rasmus Schneeroigt, smed Lund (næsten skjult), smed Poulsen og Chr. Schneeroigt. Oppe på rognen befinder sig Valdemar Vognsen og Fynbo Nielsen. På den anden side af smedehuset ses Peter Andersen med loftet hammer, og smed Alstrup kigger mod fotografen. Ved bestene opses Chr. Christensen (nu smedemester i Sct. Mogensgade)

gav udtryk for denne følelse af underlegenhed. Man havde somme tider svært ved blot og bart, ærligt at være sig selv bekendt og sådan set sig selv nok; stundom var parolen mere at synes end at være, et beklageligt faktum.

Som min læsning blev mere omfattende, og det blev den dag for dag, fik jeg også færtten af domkirkebyens historiske tone, købstadens egen klang, dens sjæl og psyke. Viborg ånder jo Danmarkshistorie ud fra alle gader, stræder, kringelkroge og torve. Jeg forstod dens tidligere indrepolitiske betydning og dens militærhistoriske vigtighed, dens ejendommelighed som juridisk og amtskommunal hovedstad, den lærde skoles uhyre indflydelse. Byen havde magt over sindet langt derudover; man kom automatisk ind under fortryllesen, den store kærlighed i fællig til den gamle stad med de fine traditioner og den vederhæftige kultur, der er i pagt med den skønne omegns natur. Ofte blev det mig for snævert i gaderne; det kunne let ske. Vi kendte allesammen hinanden alt for godt, men så var der lys over søer og bakker. Man kan ikke jage efter uåndgribelige ting, der synes uvæsentlige, men er så afgørende alligevel. Det er let at se i Viborgstaden. Der ligger omkring domkirken huse af en rejsning og fornemhed, som har værdi i sig selv, og der hvilede fra gammel tid en sikker ro og balance over stedet. Der var også en egen urbanitet til stede. Stiftsbyen havde jo nok alle de

embedsmænd, der delvis var tilflyttere. Men sådan havde det vel været i århundreder, en stadig strøm af mænd med rolig og forsigtig talemåde og kvinder med upåklageligt anstrøg af finhed i fremtræden; de var så sandt de fødte fruer. Vigtige — javel, men alligevel!

Ejheller skal glemmes de gæve Viborg-håndværkslaug af høj standard og med sikker værdsættelse af egen anseelse. Jeg kan huske *Jens Astrup* i Gravene, der var smedenes oldermand, og var det mon ikke dér, man samtidig kunne hente for 5 øre friskmalet vandsennep til torsken? Og oldermand *P. Christensen* i Store Sct. Pederstræde samt den »eksaminerede beslag-smed« *N. A. Møller* i Lille Sct. Hansgade. Engang var der stor ståhej i anledning af en fest i 1909 til fordel for det nye teater. Møller var en smedemester af den gamle type, med respekt for det ældgamle og højt ansete fag, stor og stærk og jovial. Ved denne fest blev der arrangeret et håndværker-optog. På smedenes vogn var anbragt en veritabel arbejdende smedje, hvor hammerslagene klang jublende mod ambolten, og gnisterne føg viden om fra det glødende jern.

Der var i Viborg mange estimerede håndværksmestre af virkelig dygtighed og faglig vægt. Man vil nu ikke mere kunne træffe f. eks et dynasti af fremragende og fine håndskomagere som *Martwin Holm*, *Julius Holm* og andre Holm'ere i den smukke og hyggelige bygning på hjørnet af Sct. Mogensgade og Tausens Minde, for ikke at glemme *Helsted* i Sct. Mathiasgade, som for resten altid på viborgensisk blev udtalt *Mattisgade*, med stød på første stavelse, og uden at det andet »a« kunne høres. Fra dette hjem udgik oversløjtnant af ingeniørerne, den senere overvejsinspektør (vejdirektør) *Thomas Helsted* og søsteren, musiklærerinde og organist, frøken *Bodil Helsted*.

Eller hvad mener man om en type som gartner *C. J. Brostrøm*, denne højt agtede mand, der senere har fået sit monument i det lille anlæg ved Sønder sø. Jeg kendte ham ikke personligt, men færdedes meget på Borgvold, hvor han ofte kunne træffes. Han havde en kolossal forretning med planteskole og videresalg, og det blev anset som en ære at have stået i lære hos ham. Han var foregangsmand med hensyn til at drive tjørnehække frem, at avle frugttræer og bærbuske. Man fik rent umiddelbart et sikkert indtryk af at stå overfor en stærk og myndig mand, bredskuldret og med et stort hår og skæg, sit hoved højere end alt folket. Det var jo ham, der gjorde Borgvold til det smukkeste og fornemste offentlige anlæg i hele provinsen, med pragtfulde træer og fortryllende plantegrupper, med rislende kilder og store skrånende plæner. Og var det for resten ikke også Brostrøm, der genialt lavede det smukke anlæg i Sct. Mogensgade, Hans Tausens Minde? I form af bøgehække trak han den gamle, forlængst forsvundne Gråbrøderkirkes konturer op, levende for alles øjne.

Niels Fallesen

Lystøber Skouby

Ved denne omtale kommer jeg til at tænke på en anden kendt skikkelse i byen, farver *Niels Fallesen* i Vestergade. Han var sandelig også et ansigt, en særpræget personlighed, som byen ikke havde alt for mange af. Hjemmet var fint og kultiveret; hans mor, gamle fru Fallesen, residerede på første sal og skulle have sagerne, som hun gennem et langt liv havde været vant til at få det. Økonomien var dog i tilbagegang, og Niels Fallesen led under det som den ærekære og hjertensgode mand, han var. Jeg kom der meget ofte. Først for at lege med *lille Niels Fallesen*, sønnen, som nu er inspektør hos kgl. hoffarver Schleisner i København, og som stadig har sin gamle og store interesse for skuespil og scenens skønne kunst i behold, den, han allerede som dreng dyrkede så ivrigt og intensivt. Han er medlem af bestyrelsen for Viborg Hjemstavnsforening her i København, hvor jeg stundom ser ham. Særlig var butikkens meget lange disk vor tumleplads. Der opstillede vi de store regimenter af gardere, som Fallesen senior gennem en årrække tålmodigt og omhyggeligt havde klæbet på pap og derefter udskåret og sat på træfod, to om dagen, et pragtfuldt skue; det var de smukke Andreas Jacobsen-billedark. Farveriets grund strakte sig langt bagud, en ønskværdig legeplads med de vidtløftige havegrupper, de mærkelige fabriksbaracker, de vældige kar med kogende vand og sælsomt lugtende, fantasibefordrende dampe fra farvevædske og kemikalier, stærkt og fremmedartet; og et særligt fagsprog, uforståeligt for andre, mellem svende og arbejdere, det rene volapyk.

Fallesens ejede Salmonsens Konversations Leksikon, som vi ikke havde hjemme; det havde jeg fri adgang til og benyttede mig flittigt deraf. Vi var

der hvert år skiftevis til mortensgås og i juleugen til roget grisehoved med grønlangkål. De ved den med kniv langskårne, ikke den gennem maskinen, nej.

Fallesen var en venlig, underholdende og charmerende mand, der kunne spille lidt på klaver, med såkaldt skomagerbas til; så sang vi fædrelands-sange — han var meget patriotisk — eller Blækspruttens gennem de skiftende årgange kendte viser i god og glad stemning og med højt humør. Han var fanatisk afholdsmand og kunne konsumere oceaner af kaffe og ryge et utal af stærke cigarer og var hertil en udmærket, fængslende og hyggelig fortæller om gamle tider og svundne sæder, med stor humoristisk sans. Hvor kunne han smile ud af øjnene og le buldrende i det store skæg, der hang ham langt ned paa brystet. I de senere år var der kommet noget melankolsk over hans væsen; hans øjne kunne være fraværende i blikket, adspredt og ligesom lidt forpint. Han var sandelig en trofast viborgenser, en dejlig far, en from mand uden svig.

En anden særpræget og tiltalende skikkelse var lysestøber *Skouby* i Hjul-torvgyde. Med ham døde vistnok dette traditionsrige håndværk ud, der havde rod i ældre tider og var groet frem af hjemmeforsyning i bondegårde. Den højtideligste handling i datids-bondens gård var netop den at stobe lys og væger til årets brug; tænk på Blichers noveller! Virksomheden var så betydelig, at der kunne drives eksport til andre byer. Skouby var en smuk

Dagligstuen i det Fallesenske hjem, karakteristisk for velstående borgere

gammel mand med alvorlige, klassisk rene træk og dertil en finttænkende, tilforladelig personlighed. Hans usædvanligt kønne datter blev gift med den store Viborg-grosserer *Holger Christensen*. De havde bl. a. sønnen *Christian Skonby Christensen*, der var min klassekammerat i gymnasiet; senere læste vi jura begge to. Han fik en sagførerpraksis, men led skibbrud.

Den historiske aura, der ligger over byen og omegnen, blev jeg tidligt fortrolig med. Når man færdedes ude i Viborgegnen og i miles afstand så domkirkens tårne løfte sig i horisonten, var det uundgåeligt at få en sikker opfattelse af, hvad staden havde betydet gennem tiderne netop i kraft af sin beliggenhed på det smukke hellige bjerg ved den smilende sø. Som Jylland er formet, førte jo geografisk alle veje mod den gamle by som et naturligt midtpunkt.

For resten: Så tidløs og af alle tider er Sct. Mogensgades smukt svungne gadelinier og panoramaer, at de gamle adelsslægter og høje gejstlige i deres prunkende parader trods vore tiders biler og øvrige moderniteter ikke ville komme til at virke som et børnehjælpsoptog, men falde ganske naturligt ind i bybilledet. Her ligger i den krumme gade på bakkeskrænten endnu minderige gårde og huse, hvis historie jeg kendte slet ikke så lidt til endda: Den skønne Karnapgård; den ældste af dem alle, Willesens Gård, med den høje trappe og den takkede gav; huset med morgenstjernen øverst over det røde tag, en bindingsværksbygning var det; Morvilles statelige hjørnegård; Ursins Gård og den Zahrtmannske på hjørnet af Rosenstræde. Gennem Sct. Mogensgade red kongerne med deres følge til hyldestfestlighederne, og den har beholdt sit præg af fornem ynde og ælde. I Viborg mærker man ligefrem dens historiske fortid og ærværdighed gennem skosålerne. Gadens søndre ende med de eksklusive bygninger: Det gamle rådhus, latinskolen og domkirken, var af uforlignelig skønhed. Undertiden kravlede jeg hen i hjørnet mellem domkirkens nordre sideskib og korsarm; her lå jo, da den endnu var Vor Frue af Viborg, kapellet for *Sct. Kjeld*, og jeg kunne høre kannikerne messe for den salig Viborg skytshelgen, der før i tiden var højærværdig domprovst udi staden (efter »Catholica«): »Omnipotens sempiternus Deus, qui es sanctorum tuorum splendor mirabilis, quique hunc diem beati Ketilli confessoris tui solemnitate consecrasti: da ecclesiae tuae de tanta festivitate laetari, ut apud misericordiam tuam exemplis ejus protegatur et precibus«. Hvilket er udlagt: »Almægtige, evige Gud, Du, som er Dine helliges forunderlige glans, og som har helliggjort denne dag gennem Din salige bekender Kjelds årlige højtid: Giv, at Din kirke må glædes ved en så stor festlighed, så at den ved hans eksempler og bønner må finde beskrærmelse hos Din barmhjertighed«.

Jeg kunne fantasere stærkt og længe, ligge ovre i Helvedesdalen ved Norresøens østlige bred og se tårne, takker og gavle på byens stolte kirker

Et ikke tidligere offentliggjort billede af Storetorv fra tiden kort før århundredskiftet: En onsdags-torvedag. Til højre fiskehandlere, i midten bønder med deres varer. I baggrunden til venstre Stillings Gaard (som den nu kaldes) med restauratør N. P. Nielsens berærvning. I ejendommen til højre havde Gustav Lassen pipe-drejveri og udsalg af stokke og paraplyer. Bagst domkirkeens trillingtårne

og skønne klostre, høre korsangen af stærke munkestemmer stige mod himlen. Ofte når jeg gik forbi domkirken, syntes jeg at høre vådesangen tone for den myrdede kong Erik Glipping, og det hændte ikke så sjældent, at jeg listede ind i kirken og søgte ned i krypten, kirkens ældste del med den uforgængelige og ægte duft af middelalderetid. Min historiske læsning i

forbindelse med dagdrømme og trang til fabuleringen gav mig rige timer, kompensation for mistet friluftsliv, højnelse over dagligdagens grå fortrædeligheder og medmenneskers postulerede lurvethed, når slige tanker påtrængte sig. I øvrigt følte jeg altid en brændende lyst til at trække i det håndtag, der var anbragt uden på det nordre tårn, og som ved en ydre ståltrådswire stod i forbindelse med en af klokkerne højt deroppe bag glamhullerne. Det var vist en brandklokke, tænkt som en sikkerhedsforanstaltning for borgerne i ældre tider. Men jeg turde alligevel ikke.

Skønnet i domkirken fandt jeg for resten den kolossale syvarmede lysestage, »lyskloven«, der var helt fra år 1400 eller der omkring, men jeg har, temmelig uortodoks, aldrig været udelte begejstret for Skovgaards berømte malerier, der synes mig at gøre kirken lille og bringe dimensionerne i et galt forhold til hverandre. Så var egentlig den gamle sortebrødrekirke, Søndre Sogns Kirke mere ægte med sin prægtige patina og det sjendommelige inventar, de malede kirkestole og den store altertavle med den fine rigt forgyldte billedskærerkunst.

Hvad domkirken angik, manglede denne kolossale, nyopførte, såkaldte »restaurerede« granitklovs jo i enhver henseende ælde i præget og virkede egentlig hård og dominerende, ja, truende. *Joakim Skovgaard* har indvendig gjort kirken til en festlig billedbog i hver en krog; hvor der overhovedet kan males, er det jo sket, i loftet, på alle vægflader, i triforierne og under hvælvingerne. De enkelte billeder syntes jeg også, når man betragtede dem *hver for sig*, var en vidunderlig kunstnerisk berigelse; de er jo beåndet af den store mesters dybe religiøsitet og bibelske indlevelse. Ikke for intet færdedes Skovgaard i grundtvigske kredse — han var konfirmeret af »den Gamle« selv. Teknisk og kunstnerisk er alt jo til rigt mål lykkes. Men allerede dengang fik jeg en kættersk fornemmelse af, at helhedsindtrykket var mærkeligt forstemmende alligevel. Jeg læste jo meget vel hos kunsthistorikeren, den særdeles kyndige landsarkivar *Georg Saxild*, at han fandt det stik modsatte, nemlig at billederne netop fremhæver og støtter kirkens massive arkitektur. Derfor turde jeg da heller slet ikke sige, men nok i mit stille sind tænke, at hele rummet med dets overflod af billeder, farver og kompositioner mindede om et kæmpemæssigt, broget dukkehus af ufattelige dimensioner. Gudstemplet ligesom sank ned til det sekundære; en kirke skulle dog ikke være i den forstand hyggelig; det skal en dagligstue. Jeg kan godt huske den »gamle« kirke; det var jo først omkring århundredskiftet, at Skovgaard begyndte på sine dekorationer (sikken et væmmeligt og fladt ord). I det gamle kirkerum var der kun nogle loftsbilleder og en hvælvingskomposition i koret, og de store vægflader virkede stærkt i sig selv, alvorligt, måske lidt køligt og tungt.

★

Budolfi kloster under nedrivning

Hvilken klang er der ikke i Viborgs gamle, historiske gadenavne, og der var jo også mange andre skønne partier end netop dem i Sct. Mogensgade. Mon ikke Jyllands smukkeste plads som plads betragtet er Nytorv, med de kønne huse omkring. Den munkestensrøde stiftamtmandsgård med de hængende jernlænker foran, udspændt fra den ene lille granitsøjle til den anden, det gamle fine apotek og Kompagnigaarden samt bygmester Villads Stilling's Gaard indrammede dengang det store torv på fuldendt harmonisk vis. Og hvor var jeg interesseret, da det gamle Budolfi Kloster blev nedrevet på hjørnet af Sct. Mathiasgade og St. Sct. Mikkelsgade! Ofte kom jeg hjem overpudret med støv og kalk, jeg skulle jo se alle hjørner og afsatser, kælderbuer og vinduesindretninger. Det var mig en inderlig skuffelse, tilsidst at få at vide, at det aldeles ikke drejede sig om et kloster, men derimod om et senmiddelalderligt stenhus, som havde været de Gyldenstjerner's og Rosenkrantzers statelige adelsgård med en smuk facade af munkesten og med sjældenartede, blændingsindfattede vinduer.

Men rotten var ægte nok, sådan da. Jeg var jo samler og blev fyr og flamme, da man en dag slog en rotte ihjel under nedbrydningen. Det var nemlig ingen almindelig rotte, men en såkaldt isabellafarvet rotte. Nu kan jeg ikke mere huske, om det virkelig er en zoologisk holdbart afgrænset afart af rotten, eller det blot er en albino eller anden tilfældig misdannelse. Den blev naturligvis udstoppet, og blandt alle de andre genstande, jeg ejede, var den længe en hovedhjørnesten i min ejendommelige samling.

Gik jeg en aftenstund, og det gjorde jeg ofte, i de gamle krogede gader med den slette brolægning og den usle belysning, der netop derved kunne skabe de smukkeste lysvirkninger og de særeste perspektiver, ikke mindst ved vintertid, når alt var dækket af den hvide sne, så øjnede jeg for mig trippende nonner og hastigt ilende kuttemænd; jeg hørte korsangen fra de mange kirker, klostre og kapeller, jeg øjnede pragten og glansen ved de adeliges fester i de gamle slægtsgårde og palæer. Jeg kunne være aldeles fortabt i den gamle bydel; den nye så jeg med foragt på. Villakvarterer er ens over hele verden. De forbigangne tiders ærværdige huse, de højgejstlige processioner under svungne buer, gennem tykke mure og i dunkle, resonanstonende, røgelsesduftende rum sparsomt belyst af lys fra ædle kærter, det var næring for sind og hjerte, lidt melodramatisk, men ærligt følt.

Omegnens historie kendte jeg også. Når vi var på de store skoleskovture, blev det ofte venligt nok beklaget, at jeg ikke kunne deltage i legene ude i terrænet, røver og soldater eller nord- og sydparti. Man tog ganske fejl; jeg svarede aldrig på slige i sig selv yderst velmente bemærkninger. Nej, jeg havde i forvejen repeteret Halds historie eller Tjeles eller andre hovedgårdes krønike, og mens nu de andre med ild og sjæl, ofte meget realistisk, gik op i legen, dvælede jeg (jeg kan umuligt finde en mindre fornem glose her) ved de gamle voldsteder og lod de svundne tiders skikkelser passere revy. Eller jeg konstaterede med stor interesse Dollerupbakkernes geologiske beskaffenhed, glædede mig over Blicherminderne, hvad siger ikke navne som Lyshøj, Vium og Thorning, Aunsbjerg og Havredal, jeg iagttog fuglelivet eller samlede planter og insekter. Jeg havde nok at gøre, kedede mig aldrig og misundte ikke nogen deres raske færd og fulde førlighed. For resten kunne jeg godt gå lange strækninger. Jeg kan således huske, at jeg sammen med *Louis Petersen*, søn af stabssergent *A. Petersen* og min husfælle i Vendersgade, marcherede til Finderup og tilbage igen, blot for at se det af den russiske statsråd og danske digter og historiker Thør Lange rejste mindekors på stedet, hvor kongemordet på Erik Glipping havde fundet sted. Louis gik den gang i 1. g, jeg i 2., så det har været i 1908 ved vintertide. Naive reminiscenser fra »Eventyr på Fodrejsen« fik mig til at foreslå ham, at vi hjemsøgte præstegården, da vi var blevet svedige og tørstige; måske vi så ville blive budt på kaffe af en yndig præstefrøken, ung og smilende. Men vi traf kun en sær præstekone, der vrøntent viste os ned i mælkekælderens, hvor vi fik et glas surt hjemmebrygget øl. Ak, skønne bristede forventninger! Louis Petersen blev cand. mag. med sprog som hovedfag og virkede i en årrække som lektor ved Tønder Statsskole, men måtte beklageligvis af sygdomsårsager (tuberkulose) søge sin afsked i en yngre alder.

Fuldt var jeg hjemme også på Karupegnen, den store Alhede, Blichers,

P. Lauritzen

L. Vammen

taternes og kartoffeltyskernes egenartede land, de små kolonistbyer omkring Frederiks kirke, Grønhøj og Resen med Hagebro Kro, Daugbjerg Dås' sagnrige banke. Der var også engang rensdyr ved Frederiks; det var den kendte globetrotter, forfatter, journalist og religionsfilosof *Johannes Bech*, der på denne beskedne måde indledede det store eventyr, der senere blev forsøgt med hundredvis af indførte norske rener, som skulle leve af hedens mos og lav ved Kongenshus i en uhyre, indhegnet park. Eventyret fik, som bekendt, en krank skæbne. Johs. Bech lærte jeg senere godt at kende ved en årelang forbindelse med hans smukke, særprægede og begavede datter *Sigrid Bech*, som var forfatter og malerinde — men det er nu en helt anden historie, der ikke hører hjemme her. Om Johs. Bech kan man læse adskillige steder, eksempelvis i *Vald. Andersens* bog (1953): »Alheden med Frederiks Sogns Historie«. Nu har både han og datteren, der var lige urolige sjæle, forlængst forladt vor sødmefyldte jammerdal.

★

Det må vist efterhånden være på sin plads nu at fortælle lidt om, hvorledes mine forældre egentlig var, og om hjemmets indretning og vore omgangs-fæller, i det hele det miljø, hvori jeg mere snævert levede. Der var dengang

Bøssefører
O. P. Ljunggreen

Stabssergent, senere korps-
officiant H. Hyldal
Jacobsen

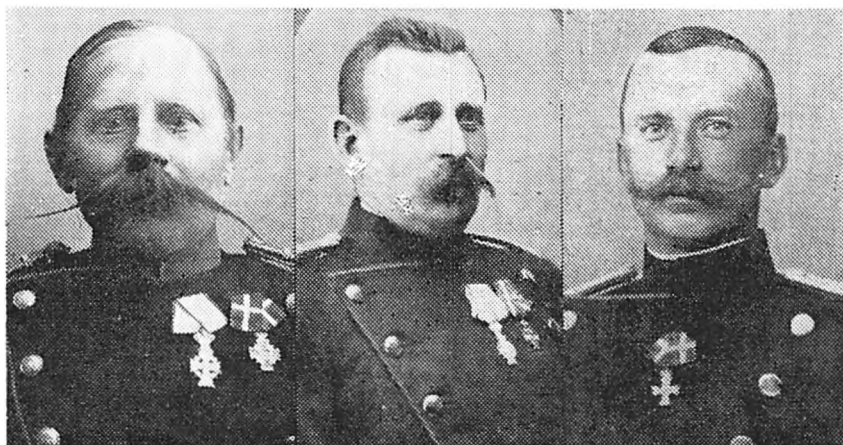
Overhornblæser
Jacobsen

i Viborg en lang række stovte og prægtige underofficerer, hvis navn og virke havde den bedste klang i alle kredse. Enkelte fugtige outsiders var der vel også, men de blev for resten efterhånden skilt ud. Jeg kan huske en del af disse gode folk, som førte sig frem fjernt fra al forsorenhed.

Der var nu først krigsassessorerne *Hardenberg* og *Jensens Lund*; det var en mærkelig rang, og jeg ved ikke, om man fik den tildelt, eller om man søgte den; der hørte gallauniform til med kårde og trekantet hat, men chargen gik af brug.

Mere summarisk vil jeg til indledning nævne følgende: Den høje statelige stabssergent *Ivar Nielsen* i Sct. Ibsgade, hvor han ejede det store hus overfor søgdyen; det var et flot syn, når han promenerede med sine tre løjtnantssønner *Aage*, *Holger* og *Ivar*. Videre stabssergenterne *Møller*, anset som kyndig kontormand og revisor, *Lange Poulsen*, der var svigerfar til fhv. indenrigsminister *Bertel Dahlgaard*, og korpsofficiant *H. Hyldal Jacobsen* ved Skottenborg. Yderligere *P. Kjeld Christensen* i Reberbanen. *Vammen*, *J. C. Danielsen*, *J. K. Jensen*, *Villadsen*, der var vært i Underofficersforeningen i Grønnegade og blev arrestforvarer i Ribe, og hvis søn *Knud* for, til søs og blev fører af en stor amerikansk damper. Så var der jo også den allerede omtalte *Jensen-Aavis*, den noget knirkende *A. Petersen*, *Jens Sondergaard* og sportsmanden par excellence *Tusgaard-Andersen*, dernæst *Andreassen* og *Darling*, hos hvem vi sluttelig boede til leje i Vendersgade. Samt *Møblisen*, mesterskytten *C. W. Christensen* (»C.W.«), *S. C. Møller*, som blev inspektør for Folkekuranstalten ved Hald, *Brügmann* og *Werner*, begge udgået fra Hærens Elevskole og derfor hurtigt avancerende, og begge højt ansete, elskede gymnastiklærere ved Latinskolen.

De to brødre *Tetzschner*, stabssergent den ene, stabshornist den anden, husker jeg også såre vel tillige med stabshornist *Fr. Stubr.* der var lige så

*Sygehusforvalter G. Wassmann, stabssergent P. Kjeld Christensen
og oversergent J. K. Jensen*

stor en musikalsk og komponerende begavelse som Tetzschner. Stuhr havde i Sct. Mogensgade udsalg af de efterspurgte flygler og klaverer fra Hornung & Møller. Den lille morsomme og originale, velbegavede præstesøn, stabssergent i intendanturen, sygehusforvalter *Wassmann* var en dygtig formand for Underofficersforeningen, i en særlig vanskelig tid og forrest i kampen for at højne standens kår både materielt og menneskeligt. Min far afløste ham som formand, og *han* blev igen afløst af *N. C. Nielsen*. Også de militære bøssebrugere, *Hansen* (med stor og velrenommeret våbenforretning i Sct. Mathiasgade), *Krall* og *Ljunggreen*, erindrer jeg.

I Dumpen boede den særprægede stabssergent *F. F. Gross*. Han var kunstnerisk begavet i flere henseender. Han tegnede og malede smukt og talentfuldt, han sang og spillede på guitar dertil. *Gross* var en passioneret lystfisker og havde udpræget sans for naturen, med et helt usædvanligt kendskab til Viborgegnens allerskønneste steder. En søn af ham er maleren *H. F. Gross*, som har skrevet læseværdige skildringer af Viborglivet.

P. Lauritzen residerede i garnisonsskolen, hvor han bestred hvervet som bibliotekar. Han var en uhyre punktlig, pligtro vestjysk hædersmand fra Herning. Han havde et rungende og klingende

Stabssergent Ivar Nielsen

fydemål med gammeldags, konservativt anstrøg, men med et moderne tonefald i talen alligevel; gennem mange år var han ligningskommissionens trofaste og dygtige sekretær og støtte. Der var en stor børneflokk. Den ældste søn, *Anthou* (med h, som lærer *Bigum* altid sagde), var sergent, men kom på officersskolen, som han gennemgik; han tog en meget stor eksamen, blev nr. 2 af 42 beståede, hvorefter han blev premierløjtnant ved 1. regiment i København. Til stor sorg døde han 1919 af spansk syge. En anden søn, *Aage*, blev kontormand og bogholder og »kom derved på sin rette hylde«, som han engang betroede mig; han og jeg var klassekammerater fra Borgerskolen. Han blev tilsidst direktør for et større landbrugsmaskinfirma og rejste meget i udlandet, særdeles sprogkyndig som han var. Han døde beklageligvis så tidligt som i 1924 af en nyresygdom, der allerede havde plaget ham hårdt i skoletiden. Hans enke har nu i nogle og tredive år været organist i Aabenraa.

Johs. Petersen havde sit kvarter i Skottenborg. En søn, *Aage*, gennemgik hærens elevskole. Vi beundrede grænseløst denne lille drengesoldat i rigtig uniform og med ærefrygtindgydende sabel ved siden. Han fik desværre af grunde, jeg ikke mere husker, den ene fod amputeret og blev derved selv sagt slået ud af sin påtænkte militære løbebane. En anden søn, *Richard*, var min klassefælle og etablerede sig i byen med en stor isenkramforretning. Han var gift med en af Ivar Nielsens smukke og velvoksne døtre.

Så var der stabssergent *A. Christensen* (»Det høje A«, fordi han var så lang). Anders Christensen døde 96 år gammel i året 1950, vistnok som landets ældste underofficer; han modtog en særlig medalje fra kongen og var udnævnt til æresmedlem af 6. Bataillons Soldaterforening. Han blev gift med en datter af rebslagermester *Bøstrup*; de boede i Sct. Mogensgade. De havde sønnen *Albert Christensen*, der i sommeren 1953 skrev til mig fra Sydamerika. I det to-etagers hus i Mogensgade overfor Karnapgården boede

O. N. Munksgaard, H. C. V. L. Petersen (Rindsholm-Petersen)
og A. Christensen (»høje A«)

Stabssergent S. J. Møller

Stabssergent A. Darling

kantor *Philipsen*, kaptajn *Seebusen*, justitiarius *Ankjær*, og Albert Christensens svigerforældre, kaptajn, senere oberst *Mørch*. Albert Christensen skriver i sit brev:

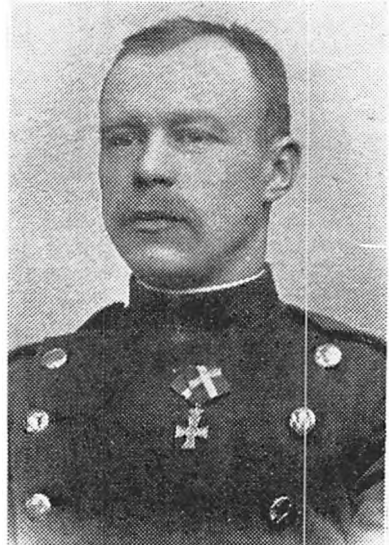
»Jeg selv er født i 1887, gik først i Borgerskolen, men fra år 1901 i Katedralskolen. 1904 tog jeg præliminæreksamen og gik over i gymnasiet, men forlod skolen inden studentereksamen og blev optaget på Holmens Ingeniørskole. I 1910 rejste jeg til Argentina, hvor jeg har arbejdet som ingeniør gennem mange år.

I havnebyen Baleia Blanca anlagde jeg for år tilbage et olietankanlæg. Jeg kom ofte hos den danske konsul Axel Kattrup. Han havde på sin væg hængende billedet af en flot dansk officer i artilleriets uniform. Det viste sig at være min sidemand fra femte klasses gymnastiktimer *Stephan Ankjær*. Konsul Kattrup var bror til fru justitiarius Ankjær.

I staden Santa Fé, der ligger 700 kilometer oppe ad Parana-floden, oceandamperne går derop, byggede jeg senere et havneanlæg. Byens danske, norske og hollandske konsul var viborgenserens *Kai Schønning*. I hans hjem kom jeg ofte. Ved vort første møde fortalte han mig, at hans far var oberst og havde været chef for 9. regiment i Viborg. Så måtte jeg jo fortælle ham,

Stabsbornist Fr. Stubr som menig
spillemand

Oversergent Peter Pedersen

at *min* far havde været stabssergent ved det samme regiment. Konsul og apoteker Schönning er nu død. Hans søster var fru overlærer Fr. *Petersen* med de mange smukke døtre. Jeg gik i femte klasse med Edith. Hun døde i New York.

Ingeniør Christensen slutter sit lange brev til mig med en omtale af sine naturstudier i det uhyre Argentina med de mange, skønne fugle ved floderne og i bjergene, hvorom en bekendt ornitolog har skrevet store bøger, der er illustreret af den danske maler Grønvold:

»Jeg sender Dem Hudsons bog »Far away and long ago« som en tak for de gode timer, Deres egen bog »Fra min drengetid« skænkede mig. *Den* er for mig, der har levet herude i 42 år, *min* »Far away and long ago« — »Lejos y leace tiempo«, som det hedder på spansk.

Endelig må jeg omtale *Ole Munksgaard*, der blev ansat som kirkegårdsgraver. Af hans store børneflokk huskes de meget dygtige sønner *Aage*, *Ejnar*, *Aksel* og *Ingemann*, der alle har opnået succes i livet og drevet det vidt i rigdom og anseelse på forskellige felter. *Ole Munksgaard* startede som ung karl på en stor bondegård i Vejrum og var begavet med et udpræget jysk handelstalent og økonomisk forståelse i høj grad, hvad han i arv har givet videre til børnene.

★

H. C. V. L. Petersen, kaldet Rindsholm-P., fordi hans far var stationsforstander i Rindsholm, blev fuldmægtig i Kreditforeningen og var en ivrig

sanger, som ydede en stor indsats på folkesangens område. Overhornblæserne *Wøidemann-Jensen, Michaelsen, Traberg, Borreschmidt, Jacobsen* og *Theodor Zorn*, der endte som kirkebetjent ved Domkirken og døde så altfor ung, var alle kendte skikkelser i byen. Den meget særprægede *Peter Pedersen* nedsatte sig som glarmester i byen og fik en god forretning; han kaldtes Per Ritmester (fordi han havde været på rideskole og ofte sås ridende i gaderne i spidsen for de hestepassere, der rørte de garnisonerende officerers vælige gangere) eller »Dævlen gaale« efter sin yndlingsed. Han havde sønnen *Henry Brynjolf Pedersen*, der tog juridisk embedseksamen og nu praktiserer som revisor i Viborg.

Af alle disse foran omtalte underofficerer var Rindsholm-Petersens, Wøidemanns, Zorns og Oscar Nielsens mit hjems nærmeste omgangsfæller sammen med farver Fallesen og detailhandler, rammefabrikant *Henry Petersen*, der havde overtaget sin store forretning efter faderen, *Clemmen Petersen*. Det var gode, solide og borgerlige hjem alle, og de var hyggelige at komme i. Var der ungt selskab, stod den på kaffe med kager i læssevis, hjemmebagte og dejlige, og med klaverledsagelse til sangene i »Danmarks Melodibog« gik tiden. Aftenen sluttede gerne med en dessert og, kom det højt, med et glas hedvin. Undertiden blev der ogsaa leget pantelege, ord-sprogsrim, lavet »tableauer« eller skrevet i de rædselsforfærdelige »poesibøger«. Der blev leget »tampen brænder«, »at følge hjem«, »falde i brønden«, »tænke på noget«, »skrive sedler«, og »blindebuk« blev tumlet. Sandt at sige kedede jeg mig ofte umanerligt ved disse aftener; de var mig vist

Et morsomt billede fra omkring 1905: Aarhusvej nedenfor sygehuset. I baggrunden bl. a. den Brøndumske avlsgård. Til venstre holder oversergent P. Pedersen (Per Ritmester) sammen med to oppassere til hest

ikke litterære eller intellektuelle nok — jeg kan godt høre, at det lyder arrogant og blaseret, men sådan var det nu, hvad grunden så end kan have været. Kan De huske skildringen i »Nøddebo præstegård« af juleselskabet, da forpagter Kjeldborgs kommer i besøg, eller - endnu bedre - beretningen fra Herman Bangs »Ved vejen« om gildet hos pastor Lindes 2. nytårsdag?

Når de ældre var sammen, drøftedes sagerne over en pibe eller en cigar (tre til 25); der spillede kort, whist eller scherwenzel, i den ene stue, og hertil vankede der i reglen punch eller romtoddy; en hel flaske rom var lig en dalers penge. I den anden stue strikkede eller broderede damerne, medens dagens begivenheder passerede revy i sindigt tempo; aldrig var det de store ord eller den beske og ondsindede bysladder. Der var ligesom bedre tid til at værne om den gode gammeldags borgeridyl. Man var naivt fornøjet med efterklange i ord og følelser. Naturligvis kunne »anekdoter« fra stadens liv løbe rundt i kredsen som ringe efter et kast i stillestående

vand, og de blev »bedre«, for hver gang de gentoges. *Woidemann* var en glad og bred gemytlig mand, *Rindsholm-Petersen* en slagfærdig og velunderrettet personlighed; *Zorn* var det rareste og mildeste, som tænkes kunne. Han var gift med den elskelige *Marie Zorn*. Når der spillede dilettantkomedie, var de to som regel det lyriske sangerpar; i duetterne sang hun sopran og han tenor. Alle var de gudhengivne, men ikke uadtil gudfrygtige mennesker, blufærdig religiøsitet hørte hjemme indenfor de fire vægge.

Rindsholm-Petersens havde to børn. Sønnen *Georg Petersen* fik en handelsuddannelse hos købmand *Hans Munch* på hjørnet af Store og Lille Sct. Hansgade og blev senere købmand i Aalborg med en ret stor forretning; datteren *Maja Petersen* blev gift med købmand *Niels Aagaard* i Sct. Mathiasgade. *Woidemanns* havde fire børn, *Axel*, *Elly*, *Johan* og *Dagmar*. *Axel Woidemann* gik i handelslære og oparbejdede en betydelig modeforretning i Odense, og *Elly Woidemann*, som blev uddannet på apotek, blev gift med den københavnske

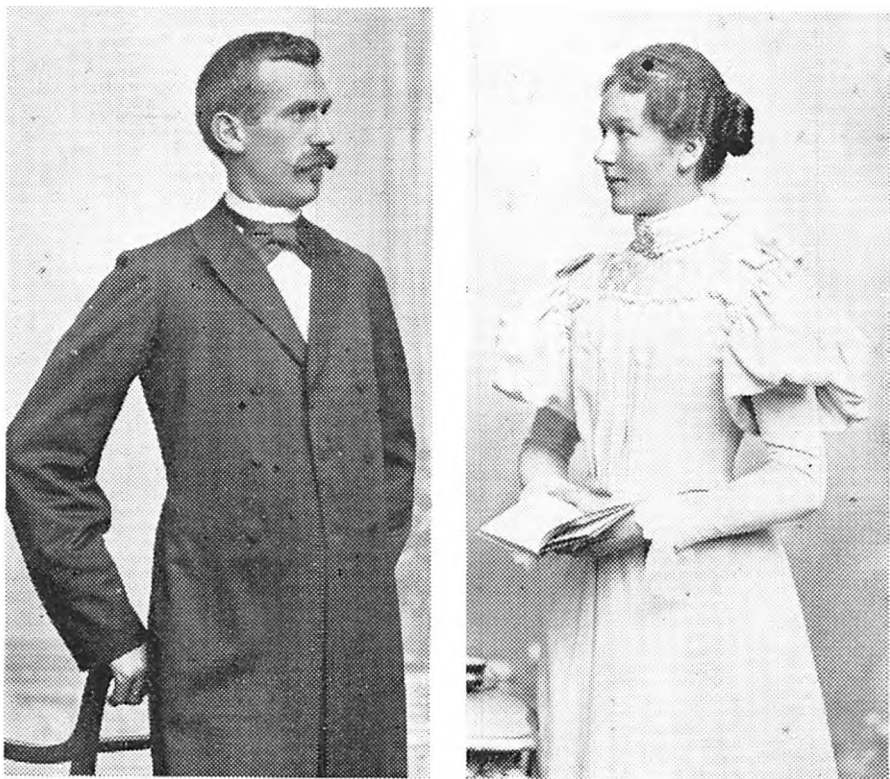

Stabssergent F. F. Gross
(var et kunstnerisk gemyt og dyrkede
bl. a. tegning med talent)

apoteker *P. C. T. Barfod*. *Joban* var i frisørlære og blev københavnsk repræsentant indenfor skønhedspleje-faget; *Dagmar* blev gift med en århusiansk bankrevisor. Hos Zorns var der også fire børn, drengene Lauritz og Alfred samt et par pigetvillinger. *Alfred Zorn* blev fuldmægtig i Gyldendals bogafdeling i Aarhus, *Lauritz Zorn* forretningsfører i et stort firma i Haderslev; *Ella Zorn* var oversygeplejerske på Blegdamshospitalet i hovedstaden, og *Ketty* blev gift med civilingeniør Henrik Petersen, København. Hvor mange af dem, der lever i dag, ved jeg ikke, fordi jeg i de sidste 10—15 år har mistet følingen med dem. Sådan går det jo! Ach, du lieber Augustin, alles ist weg!

★

Det var for mig et strålende eventyr, når talen faldt på de store, forsvundne lejr dage ved Hald; så kunne jeg lytte og blive helt borte. Dette uhyre militære opbud fængslede mig. Livet blandt de mange tusinde soldater af alle de forskellige våbenarter, lejrbyen med teltgader og særlige lokaler for urmager og barber, fotograf og skomager, med lejr musik, feltgudstjenester og

Et kendt par, overhornblæser, senere kirketjener Th. Zorn og hustru, fru Marie Zorn. Fotograferet 1901

Fru Margrethe Woidemann

Johannes Woidemann

aviser som »Soldatens fryd«, blev meget livligt fremstillet. Alarmpladser, torve, magasiner og depoter, hovedvagt og kantinerne med messer, marketerendere og sanitetstropper, alt steg lyslevende frem for mig og mindede mig om stemningen i Schillers »Wallensteins Lager« med dens landsknægte og brogede liv, teltoppe og standarter, fjerbuskede hatte og kyradser. »Ach, schöne Welt, wo bist du?« — men jeg kunne dengang godt forlige Schiller med Haldlejrens »rødgrødsconer« og »mjødvand«, Odin-øllerne og pandekagerne eller æbleskiverne, og det ganske uden hensyn til de danske generalers høje rang og mængde og kronprins Frederik som lejrens øverstbefalende. Undertiden kom nok også selve kong Christian den Niende på besøg, og så var der klingende, gungrende revy for majestæten.

Ved juletid kunne jeg gå i timevis i de stille gader for at se på de spartanske og i sandhed såre beskedne »juleudstillinger«, man dengang havde. Julebagningen var et Eldorado, mangfoldigt og overraskende. Juleposten blev bragt ud af de festlige, røde postbude, *Bentzen* og *Roschow*, *Lauritzen* og *Sondergaard*. Og så til juleaftensgudstjeneste i Domkirken med orgelmusik, sang og basuner. Den elegant veltalende stiftsprovst *Helweg-Larsen* med den stærke sonore røst på prædikestolen klædte kirkens pompøse rum, der var oplyst af store gaskandelabre og den lange række af små åbne gasblus langs pulpiturene. De militære mødte med sidevåben, som det var reglementeret. Og derefter hjem til julemaden: Gås eller flæskesteg, stundom en julehare eller — sjældent — en stor vesterhavstorsk.

Julegilderne gik i skøn forening af unge og gamle med tallotteri eller »halvtolv« om smågevinst, chokolade, frugter, hjemmelavet konfekt og marcipan. Det store juletræ i underofficersforeningen var betagende, af mændene pyntet fra top til fod med de af konerne forfærdigede juletræs-sager; min mor var specialist i smukke roser, der ved ståltråd blev sat fast yderst på grenene. Nytårsaften skulle alle en tur på gaden, også et svip indenfor hos omgangskredsen og tilsidst på Hjultorvet. Her futede og bragede det i midnatstimen med kinesere, skrubbudser og kanonslag, så gammelt tøj var yderst anbefalelsesværdigt. Derimod var jeg aldrig med til de egentlige såkaldte nytårsløjer såsom at køre røvede vogne i søen ved Salonen, flytte skilte eller hænge trillebøre i flagstænger, anbringe havelåger på skorstenene, slå pletter på dørene eller trække Brohusets tunge både på vogne gennem de stejle og krogede gader. Jeg kunne udmærket tage et rask slagsmål, være med til mange skarnsstreger, vilde og gale, men sådanne egentlige optøjer var mig imod. Endog latrintønderne blev somme tider hældt ud foran fremstående borgeres trappesten.

Så kom nytårsballet. Man samledes i forlokalerne; dørene åbnedes til Håndværkerforeningens store, glimrende oplyste sal, og ballet indlededes med polonaise, stilfuldt, balinspektører, festdragt med ordener, handsker obligatorisk, cotillions og balkort. Sodavand til damerne, øller og toddyer til herrerne; måske en is og hen på de små timer kaffe. Smørrebrød var nærmest utænkeligt. Regimentsmusikken leverede velvilligst og kammeratligt musikken, og hvor kunne de unge underofficerer danse smukt, elegant og udholdende, sagte vals og tyrolervals, polka og hopsa, mazurka og skottish, svejtrit, bette mand i knibe, den toppede høne, lancier og francaise — sidste dans var altid i forrygende tempo »Forgangen nat«.

★

Medens vi boede i Grønnegade, ramte den store katastrofe mig, mærkede mig grumt og uopretteligt for livstid. Af min strålende og frodige, menneskeligt varme bedstemor i Holstebro havde jeg fået reussere og skjorter foræret til jul. Hun sendte så meget — jeg var hendes kæledægge — pennal-huse, sælskindstornyster, frimærkealbums og alverdens rare ting og sager. Hun var ligefrem *Båbuschka* selv fra Maxim Gorkis »Min barndom«. Ferierne i Holstebro var en svir; pærer og stikkelsbær i haven; med ud i byen, hvor hun virkede som en søgt kogekone; storslået tumbleplads ved Storåens smilende bredder og dejlige ture i den nærliggende, uhyre hede. Nå — med disse skjorter drev jeg så skøjtøløb på Sønder sø i februar 1902, altså godt ni år gammel. Jeg var dristig, hensynsløs og forvoven som altid, faldt — og slog højre skinneben hårdt. Jeg kunne dog halte hjem, døjede i nogle dage temmelig miserabelt og blev så pludselig meget syg med høj feber,

Sygehuset i årene efter årbundredskiftet. Det er bygningen her, som danner basis for den nutværende hoteiløj. Min sygestue lå indenfor vinduet nr. 10 fra højre

delirier og ganske ude af stand til at støtte på højre ben; det blev værre og værre. Den militære overlæge *Melskens* fra Nytorv blev tilkaldt, en lille bebrillet herre med den klejneste røst. Han mente, det var gigtfeber; smerterne blev uudholdelige, og dagene gik, en ulyksalig skæbne truede.

Jeg skreg desperat, når der blev rørt ved benet, ja, bare dynen berørte det. Og værst, når der skulle skiftes. Min mor kunne ikke udholde det, og den hjælpsomme og lidt mere robuste fru *Marie Zorn* måtte tage tornen, når dette var fornødent. Jeg magredes af, blev bleg og så kummerlig ud. *Melskens* hentede efter nogen tids forløb den anden militære overlæge, øjenspecialisten *Ernst Krenchel*, og de blev enige om at operere mig hjemme for »en byld« på benet. Det skete på spisetuebordet i min fars overværelse. Det hjalp ikke; benet svulmede yderligere op. Jeg spiste ikke, sov ikke, og funktionerne standsede. Da var der gået tre uger. Så besluttede far sig til på egen hånd udenom de militære læger at tilkalde den over det ganske land berømte dr. med. *P. W. Heiberg*, byens stiftsfysikus og sygehuslæge, kendt som heldig, dristig, dygtig og erfaren kirurg, begavet med ualmindelig rige evner. Han havde en enorm praksis, kørte altid rundt til patienterne i drosche. Hans arbejdsevne var fænomenal. Høj og svær var han, med et kraftigt og myndigt, glatraget ansigt, en kæmpe fysisk som åndeligt, der begyndte sin dag kl. 5 morgen med bacon og havregrød, og han passede som ene overlæge hele sygehuset, medicinsk som kirurgisk, foruden sin store privatkonsultation. Han var friluftsmænd og jæger, havde et hus »*Petersdal*« ved Hald sø og var en stor og kyndig ornitolog med en vældig fuglesamling både af landets sjældne og mere almindelige fugle. Den blev ved hans død overdraget byen Viborg og er installeret på rådhuset, hvor Kr. Pedersen i mange år var dens inspektør. Heiberg har blandt andet skrevet bogen »*Thylands fugle*«.

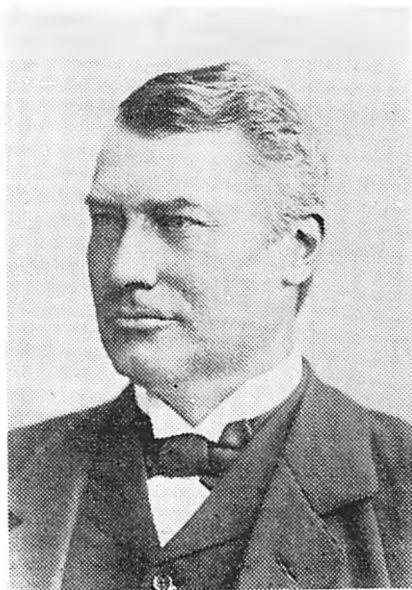
Fysikus kom og beordrede mig øjeblikkelig på sygehuset. Det var den 5.

marts. Undersøgelsens resultat: Intet at gøre, jeg ville sikkert dø, men der var en minimal chance, hvis benet blev amputeret over knæet. Det var benmarvsbetændelse, i sig selv vel altid en alvorlig lidelse, men dog særdeles helbredelig, hvis der *i tide* mejsles op for betændelsen, så den kan få afløb. Det var forsømt. Nu ved jeg meget godt, at differentialdiagnosen mellem gigtfeber og marvbetændelse (osteomyelitis) kan være vanskelig nok. Alligevel må behandlingen betegnes som en decideret kunstfejl fra de to militære overlægers side; benet kunne sikkert godt have været reddet. Mel-skens bøjede altid senere om i en anden gade eller gik ind i en butik, når han mødte mig. Både han og Krenchel blev forøvrigt etatsråd, en besynderlig titel for læger. Ulykken har aldrig, ikke et øjeblik heller, efterladt slam i min sjæl, det tør jeg roligt sige.

Da jeg på sygehuset var kommet lidt til hæfterne, blev mit ben amputeret den 8. marts, og jeg kan noget forstumlet huske, at overlæge Mel-skens overværede operationen; jeg kan endnu se ham for mig i den hvide lægekittel. Mine forældre var selvsagt fortvivlede over at tænke sig deres vildbasse af en dreng invalideret for livstid, men der var ingen vej udenom. Jeg vidste selv intet de første

dage. Da jeg opdagede, at benet var borte, blev jeg komplet vanvittig. Jeg mindes ganske tydeligt Heibergs store, gode ansigt bøjet over mig i min sygeseng. »Du skal ikke være ked af det. Man kan blive lige så lykkeligt et menneske med ét ben som med to. Du skal aldrig, aldrig lade dig kujonere af det, aldrig have selvmedlidenhed, altid vise trods på det punkt. Man kan, hvad man vil; husk det, Knud«. Og jeg har ingen sinde glemt hans ord, men gjort dem til et motto, og de har vist sig at være rigtige. Jeg har klaret mig en årrække i fjeldene på Grønland i is og sne, under uhyre strabadserende forhold på lange rejser, ofte farlige, i al slags vejr, i ispansrede motorbåde og simple hundeslæder, drevet megen jagt og i det hele farten og tumlet meget om. Men aldrig følt mig i større grad handicappet, omend der naturligvis var »ting«, jeg ikke *kunne* magte. »Man kan, hvad man vil«.

Og så sluttede Heiberg: »Nu skal du få at spise, lige hvad du ønsker«.

P. W. Heiberg

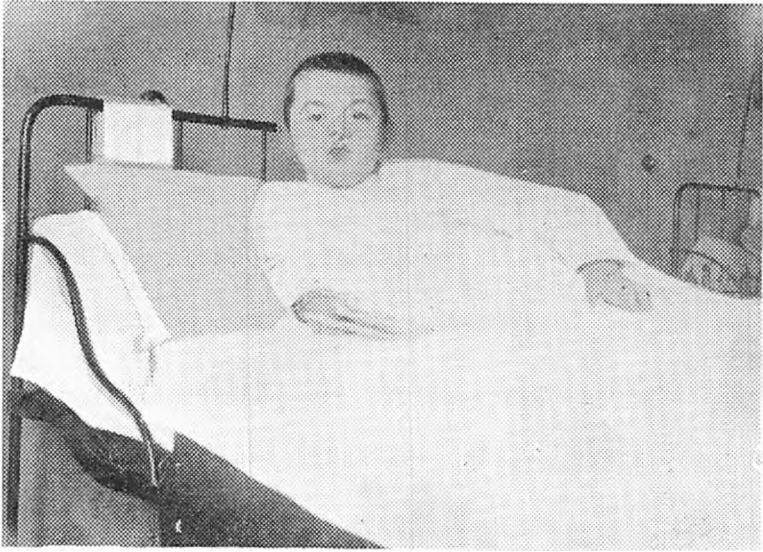
Jeg valgte — pandekager med syltetøj; due eller kylling havde dog vist været bedre. Jeg kom mig langsomt. Jeg erindrer en nat, i et frygteligt vejr, at min far pludselig stod i sygestuen, i kappe og med støvler og opsnøgede benklæder, gennemblødt — han havde marcheret langt fra en øvelse for at komme ind og se til mig og måtte marchere lige så langt tilbage igen. Operationssygeplejersken frøken *Ladefoged* og stuens sygeplejerske frøken *Gad*. en søster til kaptajnen, viste mig en utrættelig omhu og kærlighed. Og der bevidnedes mig og mine forældre en stor og venlig deltagelse fra alle sider i staden, udslag af provinsbyens solidaritet og godhed. Da vi omsider kunne køre hjem fra sygehuset, vinkede vi med fars ord: »Farvel, sygehus, nu har du hjulpet os godt, men vi håber aldrig at gense dig«. Det gik imidlertid ikke sådan, slet ikke — det er jo også svært at skrive bogstaver i mørke!

Jeg kom hjem på krykker, indtil stumpen var blevet så rask, at der kunne bære en protese, og det tog tid. Jeg hoppede og sprang på disse krykker som en kakerlak. Bed tænderne sammen overfor nysgerrighed og utidige spørgsmål. »Nu kan du aldrig mere lege indianer«. — »Jo, jeg kan være spejder«. Ha! — »Eller spille fodbold«. — »Jo, som målmand«. Ha! Ikke lade sig kue. Mange år senere sagde en god bekendt til mig, han var teolog: »Vær De glad for Deres bortfjernede ben; ellers havde De ikke været til at styre på syv tønder land«. Jeg tror, han havde ret, for jeg har haft en umættelig livsappetit og stillet store krav til tilværelsen, frækt og ubeskedent. En dag var jeg på eksercerpladsen, og et hold drenge kom til sport. En af dem sprang hen, lagde sig på jorden og kikkede op i det tomme bukseben; jeg slog ham oven i hovedet, frygteligt, med den ene krykke.

Vi havde anskaffet en lille legevogn, hvori jeg kunne blive kørt rundt på længere ture, og hertil var kammeraterne uhyre villige. En dag kom Hagberth, og han fik tjansen, men tog den vist kun nølende; da han under turen i det fjerne så nogle bekendte komme, skammede han sig åbenbart over at være hest og — gik sin vej, lod mig sidde i vognen, hjælpeløs, indtil andre fandt mig og kørte mig hjem. Jeg tilgav ham det aldrig.

Imidlertid havde jeg sprunget og jongleret så meget på det ene tilbageværende ben, at det blev overanstrengt, blev hævet og ømt. Mine forældre blev naturligvis forfærdede og nu for alvor bange: tænk om —! Heiberg blev øjeblikkeligt alarmeret, og jeg måtte igen på sygehuset for at blive opereret i det venstre ben. Det var benhindebetændelse (periostitis). Det tog dog vist kun en 14 dages tid eller så, og jeg var atter rask. Forskrækkelsen var ovre, heldigvis. Hvor frygteligt ellers!

Jeg er jo kun een af den famøse Heibergs utallige patienter, men vil ligefuldt benytte anledningen til at fortælle lidt mere om denne store læge, som utvivlsomt har reddet mit liv. Jeg kunne aldrig senere gå gennem Sct. Mathiasgade uden at sende en venlig tanke op til ham på førstesalen af hans

I min seng på sygehuset i marts 1902

store hus. Heiberg var ikke blot den navnkundige doktor, han var også den medfølelse mand, som interesserede sig for mennesket bag hver enkelt patient. Det er velkendt nok. *Peter Wilken Heiberg* var københavner, student fra Metropolitanskolen, læge fra 1867, fik Universitetets guldmedalje samme år og tog doktorgraden to år senere. Allerede ved sin ungdoms praksis i Thisted blev han landskendt som læge og operatør. Han var som kirurg den fødte autodidakt, der aldrig ophørte med at udvide sin viden og sit virkeområde, men foretog talrige udenlandsrejser i studieøjemed. Heiberg virkede fra 1879 ialt i 37 år i Viborg, stadig optaget af og arbejdende med de nye kirurgiske landvindinger, og han skaffede sygehuset store udvidelser og et mægtigt ry. Han døde i 1920. Heiberg var Kommandør af Dannebrog, en velfortjent, men dengang for læger sjælden udmærkelse. Hans portrætbuste i bronze står foran amtssygehuset, skænket i 1923 af taknemlige og hengivne patienter.

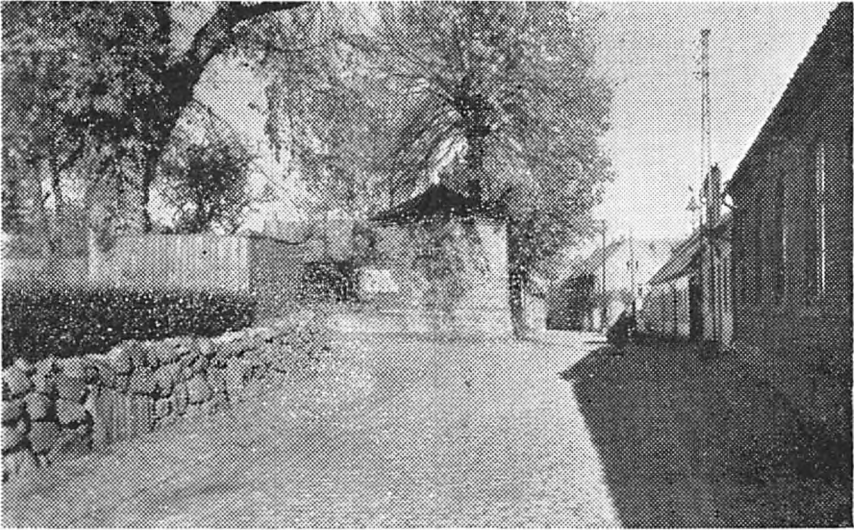
For alle, som har kendt Heiberg, er det en stor glæde og berigelse at læse det seneste bidrag til belysning af denne fine læge og dette dynamiske menneske. I »Fra Viborg amt« for 1962 har overkirurg *Bernhard Viking* givet en gribende fremstilling af Heibergs liv og levned, hans kampe og vanskeligheder, hans familieliv og friluftsfærd, hans interesser, men først og sidst hans forhold til lidende mennesker. Vikings artikel ender med følgende linier: »Der er nu snart gået et halvt århundrede, siden Heiberg sluttede sin livsgerning som overlæge ved Viborg sygehus, men endnu lever mindet om ham med usvækket kraft, overleveret af mennesker, som har kendt ham,

til yngre generationer, hos hvem navnet »stiftsfysikus« tænder en forståelsens gnist om noget ædelt, noget enestående, koncentreret i en stor lægeskikkelse, en stor personlighed, som aldrig blev træt af at forfølge det, der står som det højeste mål for den sande læge: At tjene andre«.

Da tidens fylde var inde, fulgte rejserne til København for at få proteser, skiftende efterhånden som jeg voksede, hos Camillus Nyrop på Købmagergade. Vi boede under disse Københavnsophold hos min fars halvbroder *Peter Knudsen*, som ejede et hus yderst på Amagerbrogade, der dengang endnu var flankeret af landevejsgrøfter på begge sider. Vi benyttede altid lejligheden til besøg i Zoologisk Have og på Zoologisk Museum samt Nationalmuseet, og jeg var desuden særdeles interesseret i den indre bys talrige frimærkehandeler. I øvrigt var det i begyndelsen stive proteser, jeg fik; først da jeg var udvokset, kunne der blive tale om at anskaffe protese med knæ i, de var så skrækeligt dyre, og de andre var såmand kostbare nok — foruden rejseomkostningerne. Det var altsammen svært for mine forældre, også økonomisk set. Da de første gang så mig gå, brast de begge i gråd i Nyrops ambulatorium — deres store, pæne dreng. Det er vistnok til at forstå! Ved vor første hjemkomst fra København var *Oscar Nielsen* på banegården for at hente os med drosche. Kammeraterne i skolen og lærerne var yderst hensynsfulde i enhver henseende. Jeg blev selvsagt fritaget for gymnastik, men ville være med til de øvelser, f. eks. fritstående, jeg *kunne* deltage i, og fik også lov dertil. Oscar Nielsen var hjælpsom, mildnede overgangens vanskeligheder, og klassefællerne var taktfulde. Ingen smilede eller blot undrede sig. Det skulle nok gå godt og smertefrit altsammen.

Vi flyttede nu fra Grønnegade 13 til den store røde ejendom i Sct. Ibsgade nr. 3 med vedbenden helt op over første sal, hvor overretsassessor *Vald. Bloch* boede; han blev senere (1907) borgmester og byfoged i Thisted og sluttelig kgl. borgmester i Odense. Flytningen til Sct. Ibsgade må have fundet sted omkring 1904, da jeg var næsten 12 år gammel, og betød en forandring på flere måder. Hele denne bydel var jo historisk præget. Den var af en langt mere sluttet og harmonisk karakter end det noget åbne, barske og ligesom lidt parvenuagtige Skottenborg med den vide og udstrakte omegn. Det var morsommere at gå i disse stærkt stigende og dumpende, kringlede og toppede gader med stensatte diger i modsætning til det fladere Skottenborg, og her var særlig mange af de skæve gårde bag mægtige frø-nede plankeporte, med hylt over høsegårde og rappende ænder. Ved Domkirkepladsen blomstrede roser i mængder; mange store haver lå rundt om i hele nabolaget, Borgvold var der, hvor Nørresø og Søndersø mødtes, med sjældne og yndige træer, bække med små broer, øer med ældgamle

*Hjørnet af Sct. Ibsgade og Sct. Villadsstræde, for de kønne gamle træer faldt.
Til venstre (bag stendiget) lå overretsassessor Blochs bave. På det
modsatte hjørne ses lysthuset i redaktør Angelos bave*

piletræer, resterne af Viborg Slot begravet under den store høj, og med et mangfoldigt fugleliv. Det var romantisk, men alligevel aldeles håndgribeligt og hverdagsagtigt.

Lejligheden var stor og god, men meget upraktisk indrettet. I en dyb, fortrinlig kælderetage var der køkkenet og to små værelser foruden viktualie- og brændselsrum; fra køkkenet førte en stejl, bælgmørk vindeltrappe op til den høje stueetage; der måtte her altid brænde en lille vågekone på trappen, og det hele forhold var besværligt for min mor. I stueetagen var der en veranda, en to-fags dagligstue til gaden samt en spisestue og et soveværelse til haven. Der var gasbelysning i stuerne. Det var dejligt med den lukkede veranda ud til haven, hvortil en lille stentrappe fra gaden førte op. Terrænet var stærkt skrånende her ved Viborgbakkens fod. Om sommeren duftede jasminer, guldregn og syrener bedøvende stærkt; de kunne i stille lune aftener spores langt hen i gaden. I haven var der flere store frugttræer, blandt andet et mægtigt, rigt bærende gråpæretræ. Om efteråret kunne jeg spille matador i Borgerskolen med disse pærer, og det var noget, der passede mig. I det hele var det selv at få en have en ganske ny oplevelse, hvor jeg ligesom bedre kunne følge årstidernes gang. Plæner og bede skulle passes; i et hjørne stod der et lindelysthus med faste bænke og bord; her spiste vi somme tider både frokost og middag. I gården var de velkendte das'er, nogle halvfugtige rum med masser af bænkebidere og ørentviste.

Tænk at bo i Sct. Ibsgade med nabogaderne Sct. Mathiasgade og Ridder-

gade, til den ene side Sct. Villadsstræde og Gråbrødrekirkestræde, på den anden led Bispestien; oven for lå Sct. Nicolaigade, Rosenstræde og Navnløs, og endelig var der Sct. Mogensgade som afslutning!

Her fik jeg nu for første gang eget værelse, et af dem i kælderen, og kunne indrette mig, omtrent som jeg ville. Mine forskellige naturhistoriske samlinger voksede støt og sikkert. Til alle fødselsdage og højtider ønskede jeg mig *kun* bøger og udstoppede fugle, også til min konfirmation, hvor jeg bl. a. fik foræret en musvåge, en tårnfalk, en natravn, et pindsvin og flere dyr endnu. I byen handlede både buntmager *Max Reiter* i St. Sct. Hansgade og *Jens Fnsager* i Sct. Mathiasgade med naturalier og modtog dyr til udstopning. Af og til udstillede isenkræmmeren på hjørnet af Vestergade og Nytorv, *Chr. Reimer*, der var en interesseret ornitolog, i et af sine vinduer fugle fra sin omfattende samling. Så kunne jeg hænge der i timevis. Mit ikke ret store, lidt dunkle og snævre værelse, hvor kanarifugle sang og hvide mus sprang lystigt om, blev oplyst af en lillebitte støbt bronzeret petroleumslampe, der kun kostede en kroners penge, men det var udmærket, og jeg kunne læse i sengen, en vane, jeg troligt har bevaret gennem årene. Jeg skeletterede og mumificerede dyr og fugle og var kyndig og dreven i byttehandelens risikable kunst.

Af og til kikkede overretsassessor *Bloch* indenfor for at se samlingens sidste nyerhvervelser. Det var nogle rare og ligefremme mennesker, som vi kom i god kontakt med, navnlig vi børn fandt hurtigt hinanden, og en ukendt verden åbnede sig her for mine opmærksomme øjne. For første gang så jeg, hvordan et egentligt børneselskab løb af, og det var både inorsomt og stilfuldt. Jeg havde meget at lære og sugede til mig af alle kilder. *Bloch* var en klog og vidende mand, stærkt præget af fin, gammel slægtskultur. Datteren *Karen Louise* blev gift med en Odensearkitekt, desuden var der *Agathe* (eller var det mon *Vibeke*?) samt sønnen *Tonne* og endelig en datter til, *Ruth* vistnok. Vi legede meget sammen, dels i vores lidt mindre, men stejle have, dels i deres noget større på hjørnet af Sct. Villadsstræde. Da *Bloch* blev udnævnt til byfoged i Thisted, vedligeholdte vi forbindelsen, og jeg tilbragte en sommerferie dér, hvor jeg for første gang stiftede bekendtskab med det helt overvældende Vesterhav, hvortil der blev gjort udflugter pr. charabanc, og med havets og fjordens for mig fremmede dyreverden.

Vort hjem var — naturligvis — et rigtigt klunketidshjem, skrækkeligt for en nutidsbetragtning, men hyggeligt nok og pænt borgerligt. Der var nøddetræs møbler med rødt plys i dagligstuen, portierer, etagerer med grifulde nipsfigurer, fotografialbums og pragtbindsudgaver på bordet, søjlepalmer, tørrede og raslende buketter af »muskedonnere« fra søen og Gud véd hvad. Eet virkelig værdifuldt møbel var der: En gammel buet fem-

etagers kommode af mahogni med tilhørende stort pillespejl; den var stiftsfysikus Heiberg meget interesseret i; måske var han samler. Jeg kan huske, hvor spændte og begejstrede vi var, da vore spisestuemøbler kom tilbage fra sadelmager *Hornsleth* i St. Sct. Hansgade. Det var gamle polerede mahognimøbler fra mors barndomshjem, og de havde nu fået nyt plysbetræk i grønne nuancer. Soveværelsets møbler blev engang nylakerede i hvide farver; det var altsammen hændelser, som var af fælles interesse for os alle i familien, for den sags skyld da også for den nærmeste omgangskreds — større var begivenhederne jo ikke, og de små ting trådte i stedet for betydeligere og udfyldte tanker og samtaler.

Fars bøger må jeg omtale. Det var absolut ikke almindeligt, at der dengang fandtes mange bøger i et jævnt underofficershjem; måske er det blevet det senere. Vi havde et helt lille bibliotek; det var en meget stor dag, da vi yderligere måtte anskaffe en mægtig flot reol fra snedker *Bonding* i Sct. Mathiasgade. Når jeg nu tænker tilbage, er det mig egentlig ganske ubegribeligt, hvorledes far har haft midler til at erhverve sig så meget; leves skulle der dog, og budgettet var kun lille. En underofficers lønning var jo uhyre beskednen, men den blev ganske vist i betydeligt omfang suppleret med private indtægter under udfoldelse af et slidsomt og flittigt arbejde. I de to reolers kælderetage stod der mange indbundne årgange af forskellige illustrerede tidsskrifter. Endvidere var der en del militære værker, fra begge vore slesvigske krige, i flere store udgaver samt f. eks. N. P. Jensens omfattende bøger om Den fransk—tyske krig, Napoleon og Den franske revolution. Det var illustrerede værker med dejlige og spændende billeder, deriblandt mange kolorerede.

Far abonnerede desuden på det omfangsrige og fortjenstfulde »Gyldendals Bibliotek«, der dengang i en utrolig billig udgave bragte så at sige hele Nordens skønlitteratur indenfor rækkevidde, samt på »Frem« og Mylius-Erichsens »Den jydsk Hedek«. Jeg slugte det efterhånden altsammen med iver og længsel efter det næste. Endvidere havde vi Marryats bøger, Ingemanns, Carit Etlars, H. F. Ewalds og Ingvor Bondesens historiske romaner og fortællinger, Dickens, H. C. Andersen og Drachmann. Blicher og Aakjær var dog fremfor alle fars yndlingsforfattere, og han læste ikke så sjældent højt for os om aftenen, af og til også for en større kreds, undertiden i Underofficersforeningen. Til sådanne oplæsninger øvede han sig hjemme gennem »generalprøver« for os. Selv samlede jeg også på bøger efter evne og ejede over 300 bind, da jeg blev student, de er gennem årene blevet til godt 6000. I disse drengeår var naturligvis Coopers indianerhistorier, Rider Haggards Afrika-romaner og Nick Carters bloddryppende og hårrejsende fortællinger almindelig lektüre. Så kunne jeg da selv rode i disse bjerger af skaller efter den tørre kerne.

På vore vægge hang i den allerførste tid et par gyselige olietryksbilleder af kongerne Frederik den Syvende og Christian den Niende; de blev dog snart kasserede og endte deres dage som målskive for min luftbøsse — det må vist siges rentud at være majestætsfornærmelse. Men ellers havde vi blandt andet et par store stik med historiske emner, Leonora Christine i Blå-tårn og dronning Marie Antoinette, der førtes til retterstedet — jeg kendte hver linie og hvert punkt i disse to billeder. Over sofaen hang et smukt maleri, et jysk skovparti, og det havde sin egen lille historie. Det var en gave, som far havde fået fra lærere og elever, da han i sin tid forlod Ranum Seminarium efter at have været gymnastiklærer dér i tre år, som jeg har fortalt. Det var ledsaget af en skrivelse fra forstanderen, *Jobs. L. Faarhoff*, der bl. a. udtalte sin beklagelse over, at »den nuværende ordning ikke tillader os at beholde en gymnastiklærer, man har været så vel tilfreds med, længere end de tre år. De har vist Dem ikke alene som en meget dygtig lærer, der besidder gode gaver til at undervise, men tillige som en elskværdig, dannet mand, der har forstået at holde god disciplin, at vinde elevernes agtelse og hengivenhed og at vække deres interesse for faget«. Det var jo helt udmærket. Far må i det hele sikkert betegnes som en velbegavet og kundskabsrig mand, og jeg tror, at han under andre og gunstigere omstændigheder og bedre kår meget vel med held kunne have gennemført en akademisk uddannelse. Om hans almindelige egenskaber skal jeg senere fortælle.

Mor holdt sig alene til husets mangfoldige gerning, var både dygtig og flittig på alle måder, en stor støtte og en tapper hjælp for far, der i de helt unge år havde haft visse personlige vanskeligheder og tilbøjeligheder at kæmpe med og overvinde. For os to børn var mor selvsagt den bedste af alle mødre; dette er at forstå bogstaveligt og er ikke den sædvanlige lyriske cliché!

Mor var en af de mange selvudslettende husmødre, der i de tusind hjem landet over forvalter så stor en part af rigets nationalindtægter. Hun var umådelig pligtopfyldende. Det var lige meget, på hvilket af døgnets tidspunkter fars militære tjeneste kaldte, altid var hun parat med mad og assistance. Hun ville gøre alting selv. Vi har aldrig haft en tjenestepige i huset; *alle* dettes funktioner bestred mor når lige undtages storvask og den årlige hovedrengøring. I vort hjem fandtes der ikke spindelvæv, alt skinnede spejlblankt som sølv og krystal. Det var et lokalt viborgsk grundsyn, at huset skulle være som blæst og alle ting på plads, inkarnationen af et alment jysk provinsielt karaktertræk: Forældrenes og bedsteforældrenes tid, gårsdagens borgerlige levesæt, havde trofast bevaret sin værdighed og fortryllelse.

Mor havde et ejendommeligt mundheld: »Det er altså godt, når man bare kan spise sig mæt, arbejde sig træt og sove sig let«. God mad skulle vi altid have, og hun var en mester hertil; det var bedre at give slagteren

pengene end apotekeren, sagde hun. Det var også mere værd og sundere at have rigelig mad end at kunne prale med fine klæder på gaderne. Men frådseri var hende en sand pestilens. Der skulle værsgo spises rugbrød til middagsmaden hver dag, og dobbelt pålæg, som hun kaldte det, tåltes ikke. Gud nåde én, om man spiste polsemad til blødkogt æg eller smør og honning sammen. Øl og spiritus havde vi simpelthen aldrig i huset. Når der kom gæster, var intet for godt; så sparede der ikke, men alt, hvad huset formåede, blev sat frem med det venligste smil og den redeligste, ægte jyske gæstfrihed. Egentlige middagsselskaber kendte vi slet ikke, og det var en stor sjældenhed med kafé- og restaurationsbesøg. En gang imellem kunne mine forældre gå paa hotel »Phoenix«, og om sommeren var der naturligvis det ugentlige besøg i »Salonen«. Mor var let at glæde, beskeden og nøjsom som hun var af opdragelse og levesæt.

Hun elskede blomster, og i hendes vindueskarme stod frodige, hvide kallaer, tunge røde fuchsiær, brogede gyldenlakker og stedsegrønne vækster, som hun plejede med rørende kærlighed. Hun vidste altid besked med hver enkelt plante, om den skød eller stod stille, og hvad der skulle gøres ved den. Om foråret opelskede hun hyacinter i glas under papirskalotter. Når det regnede mildt og lige ned, blev hendes planter stillet ud i den velsignede væde — bagefter duftede de så frisk og betagende i stuerne. Det var, sagde hun, mere tilfredsstillende at bo i et lille hjem, hvor smilet herskede, end i et slot med gråd. Ja, i sandhed var hendes hus ikke et sted, hvor edderkopperne fik lov til at blive fede i krogene, nej, renskuret køkkenbord, blanke gulve og pudsede vinduer, det var parolen.

Når stormen hujede gennem gader og stræder, klaprede med butiksskilte, rev tagsten af de gamle rønner og vendte op og ned på paraplyerne, sagde mor uvægerligt: »Vorherre bevare i sin nåde dem, som nu er på havet« — selv havde hun aldrig set større vand end Store Bælt fra færgerne. Hildet i overtro var hun. Begreber som 7—9—13, mødet med den sorte kat, knive overkryds, det væltede saltkar, den kløende næse, spillede faktisk en betydelig rolle. De gamle fordomme var den stenede grobund for daglige synspunkter, man havde at regne med som uimodsigelige kendsgerninger. Men kom der en fattig håndværkssvend ved køkkendøren, eller en forhutlet stumper, som ville sælge snørebånd eller lampepudsere, så gik de aldrig forgæves til hendes pauvre pengepung — »man vidste jo aldrig, hvor meget sådan en sølle kumpan havde gået igennem!«

Mildhed og tålsomhed var hende medfødt; hun havde en vis fatalistisk, vist også særpræget jysk tro på, at alt styredes til det bedste, hvor broget det end så ud for menneskets øjne. Men hendes franske blod fornægtede sig ikke helt: En gang imellem kunne hendes temperament løbe af med hende, rygende og glødende, og så var det i sandhed ikke vammel sødsuppe, hun

serverede os, men derimod ikke lige behagelige sandheder. Bære nag til andre var det værste, hun vidste, og tilgivelse var en fuldlødig bestanddel af hendes naturel. Egentlig var hun meget følsom, og hun regnede lediggang for en skændig last.

Min lille bror hovmestererede og kujonerede jeg væmmeligt. Vi udkæmpede såkaldte sovakampe, hvor sofaen skulle forsvares mod angriberen, og det var oftest mig, der sad i sofaen og holdt stillingen mod den betydeligt mere udsatte angriber — det var naturligvis ham. Noget egoistisk og ego-centrisk har der altid generelt været hos mig, jeg ved det godt. Min gode ven psykiateren, overlæge *Geert-Jørgensen* plejer at sige, at en lille smule venstredrejet, det er jeg, og det skal nok passe. Han mener dermed, at selvom skruer og møtrikker som regel er højredrejede, så kan der en sjælden gang snige sig et venstre- og altså fejdrejet eksemplar ind imellem. Geert-Jørgensen er en landskendt specialist i psykiatri og et stort menneske, som mange skylder tak, deriblandt jeg. Nå — min bror og jeg havde også en anden leg, der muligvis er den direkte årsag til, at jeg endnu trods de mange svundne år alligevel kan huske så forholdsvis mange af byens navne; vi opgav hinanden forbogstavet på en bestemt gade, endvidere forbogstavet på en i gaden bosat mand og på hans bestilling, og så skulle vi gætte, hvem der var tænkt på.

Det nytter ikke at skjule, at jeg en overgang eller måske endog mere permanent havde, hvad man kalder et lidt vanskeligt sind. Muligvis forkælede mine forældre mig også en smule; det går jo ofte således, at syge børn til deres skade får for meget af forældrenes kærlighed og overbærenhed; jeg havde jo været ikke så lidt syg og skulle gennem meget mere endnu. Jeg kan huske, til min beskæmmelse, at jeg engang spolerede en juleaften for os alle sammen. Jeg havde ønsket mig en dampmaskine, men fik noget andet og blev derfor »fornærmet«, utaknemlig og modbydelig. Jeg mulede og ødelagde det hele. Da fik jeg for en gangs skyld en alvorlig og velfortjent omgang og kom på hovedet i seng; så var den højhelligaften fejret. Det var synd for de gamle!

Kunne jeg i en snæver vending klare mig med »en udflugt«, tog jeg det næppe altid i betænkning. Selvoptaget forfængelig var jeg også blevet. Da jeg fik min første færdigsyede overfrakke, i øvrigt en såre billig en fra *Alfr. Bruun* på Nytorv, tog jeg den øjeblikkelig på og vandrede hele byen igennem en solrig og varm septemberdag, svedende og stønnende; alle måtte vel lægge mærke til finheden. Da jeg efter de bedste mønstre begyndte på afstand at sværme æterisk og poetisk for nogle af byens søde små, for mig dengang ganske uopnåelige piger, kunne jeg stå længe foran spejlet for at konstatere, at jeg dog afgjort havde et åndfuldt og smukt ansigt — Vor Herre bevares! Tænder i munden fik jeg da også i stedet for dem, der i

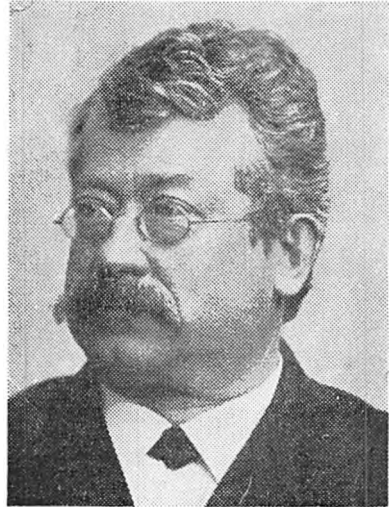
kampens hede i sin tid var gået forkrænkelighedens gang. Gamle tandlæge *Dragheim* i Sct. Mathiasgade var en original størrelse med yderst primitive instrumenter og håndfaste metoder. »Line, kom her og hold på hovedet af ham; den her klør skal have tænder trukket ud« — og Line holdt fast, mens *Dragheim* trak til. Hans hjælpemidler var forhistoriske; det var ingen spøg, minsandten om det var, at få tænder plomberet hos ham ved hjælp af en oldnordisk trædemaskine; det tog tid, og det var en tortur, men da *Dragheim* var garnisonstandlæge, var jeg jo pisket til at frekventere netop ham blandt alle byens tandlæger.

Somme tider kunne jeg heldigvis rage mig en ordentlig dragt tærsk til. Det skete således en gang, da jeg var på ferie i Assens hos min moster i skibsprovianteringsboden ved havnen, på hvilken jeg begribeligvis altid lå og rakkede. Svømme kunne jeg på det tidspunkt ikke, og det var derfor strengt forbudt at balancere ovenpå bolværket, men jeg gjorde det naturligvis alligevel og drattede i. Jeg ville utvivlsomt være druknet, hvis ikke en finsk styrmand i sidste øjeblik var sprunget fuldt påklædt ud efter mig fra sin bark. Han varmede mine ører eftertrykkeligt; min onkel fortsatte, da jeg nåede op til forretningen; og da jeg kom hjem til Viborg, sluttede min beredvillige og forstandige far af på samme vis, god pædagogisk rækkefølge med logisk sammenhæng.

En episode har bidt sig fast i min erindring. Byens bedste og største barber- og frisørforretning var vistnok *Chr. Dragheims* stue på Sct. Mathiasgade; den søgtes af mange prominente mænd, ikke mindst af officerer. Far var også begyndt at komme der. En dag blev han behandlet og sad i

Barbermester Chr. Dragheim

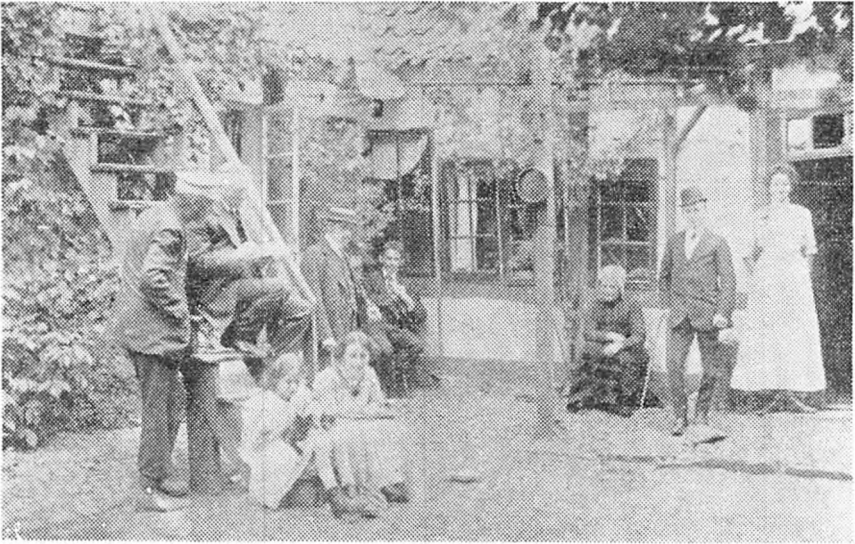

Den gamle tandlæge Dragheim

stolen under mesters saks, mens en premierløjtnant trådte ind fra gaden. Da far var færdig, hilste han selvfølgelig. Men premierløjtnanten, der muligt var pikeret over bare det at træffe min far i salonen, må have været utilfreds med saluteringsen — han indberettede ham til, ja, det var vel garnisonskommandanten, der også var rettergangschef. Og i tjenstlig galla blev far af sin kompagnichef »fremstillet« for obersten; denne var dog fornuftig nok til at afvise sagen; så lidt skulle der til i hine nu allerede så fjerne og sorgløse tider.

Far var en helt usædvanlig flittig mand, der i sin fritid søgte at supplere sin sparsomme tjenestemandsgage ved ihærdigt kontor- og hjemnearbejde til en timebetaling, der fra 20—25 øre efterhånden gik op til 50—60 øre. Han sad meget tit oppe og skrev til langt ud på natten. Af hans efterladte falmede og gulnede papirer kan jeg se, at han er overmåde velanbefalet af en række mænd og institutioner i byen, som han efterhånden havde arbejdet for. Således førte han bøgerne for købmand *Jens Sandberg* i Vestergade i syv år og arbejdede for Kreditforeningen (kontorchef *Christgau*) i en år-række, ligesom han i næsten 20 år var beskæftiget hos fabrikant og malermester *Nielsen-Gildsig*, såvel på dennes kontor som i Teknisk Skole, for hvilken Gildsig var forstander. Fra disse steder foreligger, som sagt, særdeles smukke udtalelser, der karakteriserer far som dygtig og samvittighedsfuld, en hurtig, interesseret og praktisk medarbejder. Jeg har af nærliggende grunde, og navnlig for ikke at blive misforstået, overvundet en fristelse til at citere i enkeltheder og vil her nøjes med at meddele, hvad overretssagfører og hospitalsforstander *Chr. Heise* i Sct. Mogensgade har udtalt. Han bemærker først, at far havde fungeret næsten som en fuldmægtig på hans kontor. Dernæst udtaler Heise om far, at han »trygt kunne stole på hans arbejde med selv udviklede regnskabs- og kassesager, hvorhos hans personlige elskværdighed og takt samt hele dannede væsen og omgængelighed har gjort ham til en yderst skattet medarbejder«. Jeg har med disse linier gerne villet dokumentere, hvorledes fars civile omdømme var, og hvordan man borgerligt i Viborg så på en datidig underofficer, der var foregangs- og tilidsmand for sine standsfæller. Slidsomt var det for ham at passe de private hverv ved siden af den militære tjeneste, navnlig når batailloner havde rekrutter til uddannelse og hele dagen derved blev beslaglagt gennem mange måneder.

Min fars grundindstilling var i de tider konservativ. Men da underofficerssønnen, generalmajor *V. H. Madsen* som krigsminister i regeringen Deuntzer havde haft held til at gennemføre væsentlige forbedringer for underofficersstanden som helhed, blev han venstremand. Ofte kæmpede han de unge hedsporere ned, når de under militærpolitiske diskussioner ræsonnerede ud fra ønsket og kravet om »ligestilling« mellem officers- og under-

Et billede fra 1911 fra den hyggelige gård hos fabrikant Nielsen Gildsig i Sct. Mogensgade. På trappen til venstre sidder Nielsen Gildsig; manden, der står i samtale med ham, er malermester Urzen, Gedsted. På foden af trappen sidder to af Gildsigs dotre, Esther og Valborg (fru direktør Tams). Med stråhat på står Aage Gildsig, i hjørnet sidder Knud Gildsig. Damen foran vinduet til højre er fru Kathrine Gildsig. Ved siden af ses kommiss Rasmussen, der var ansat i Gildsigs forretning, og yderst til højre familiens unge pige, Kristine, dengang forløret senere gift med rebslager Westergaard

officersklassen. At man menneskeligt og socialt naturligvis »kunne være lige værdifulde«, indrømmede han selvsagt gerne, men fremhævede samtidig, at højere uddannelse og større kundskaber i sig selv altid måtte give et kvalificeret ansvar og derfor også rangmæssigt en bedre placering. Den senere gennemførte nyordning på dette felt havde hans fulde tilslutning. »Underofficerer« var efter dette system alene værnepligtige eller kontraktansatte, om jeg tør benytte et sådant civilt udtryk i denne forbindelse. Den faste stab blev derimod omdannet til en officiantgruppe med kongelig udnævnelse og placeret således, at officianter og overofficianter rangmæssigt og stillingsmæssigt var ligestillet med løjtnanter, stabs- og korpsofficianter med premier- og kaptajnløjtnanter. Men denne ordning er atter ændret, idet det faste officiantkorps nu forlængst er helt afskaffet, til skade for hæren, som savner denne ryggrad i den daglige tjeneste; det har vist sig uheldigt således at eksperimentere med befalingsmandskorpset.

I det ydre var far altid uhyre korrekt, selv i de mindste enkeltheder; jeg har vist aldrig set ham i uniform, uden at han bar hvide handsker dertil. Han var absolut en interesseret og pligtro soldatertype, som måtte skabe respekt omkring sig, og når han gav sit besyv med, klang det aldrig som en

røst i ørkenen. I det indre var han både af hjerte og af sind. Han havde fællesskabsfølelse og venlig indstilling overfor andre mennesker — der behøvedes ikke nogen finger udefra for at sætte hans hjælpsomheds pendul i sving: Der blev til tider trukket stærkt på hans sunde omdømme og hans betydelige erfaring, og han gav villigt og loyalt sine gode råd og anvisninger.

De økonomiske forhold havde han altid kontrol over og fremhævede ofte, at rationel flid og god orden var de væsentligste betingelser for succes i tilværelsen: »Sved er oftere end begavelse årsag til fremgang«, og »Fiduser giver erfaringsmæssigt bagslag«, sagde han. En anden af hans ejendommelige udtalelser tror jeg at gengive ordret således: »Med hensyn til begrebet samvittighed, så er og bliver idealet nu engang, at man hverken har en god eller en skidt samvittighed, for så er nemlig alt i orden«. Han var jævn og ligetil, som regel i godt humør, med et syntont anlæg, glad med de glade, bedrøvet med de sorgfulde. Han kunne dog en sjælden gang blive helt umanerlig hidsig, næsten få en smule bersærkergang; så skulle man vogte sig. Vrisse og gnave lidt kunne han selvfølgelig ind imellem. Gik noget ham stærkt imod, kunne han også pansre sig bag en mut og tung tavshed dage igennem, og det lagde et tryk på hjemmet, indtil han, oftest ved mors hjælp, atter kom i sin sædvanlige balance og ro. Nogen grædekone var han ikke; hvad han havde at udkæmpe eller overvinde af menneskelige fristelser og skrøbeligheder, det klarede han sejt og stædigt hos sig selv.

Som formand for Underofficersforeningen var han vistnok særdeles skattet, fordi han dels havde en ægte indlevelse i traditioner, dels en aktuel forståelse af dagens problemer. Han fik således den smukke ide at gøre samtlige i Viborg da levende underofficersveteraner fra krigen 1864 til æresmedlemmer af foreningen, en tanke, der dannede skole sålunde, at også andre garnisoner gennemførte en tilsvarende ordning. Desuden lod han fremstille et par stilige dokumenter, som man syntes godt om. Når en underofficer holdt et militært jubilæum, eller for eksempel fejrede sølvbryllup, plejede foreningen meget naturligt at sende en lykønskning, hvilket hidtil var sket ret formløst. Nu fik far *Heinrich Zorn* til at tegne eksercerhuset og Domkirken, og han lod derefter fremstille smukke litograferede blanketter til de omtalte formål, smykket med Zorns respektive billeder.

Bysladder og giftige historier var ham en sand vederstyggelighed — man vidste jo aldrig rigtig besked alligevel, og enhver kunne vel have nok med sit eget! I selskaber kunne han være sprudlende morsom og livlig og var vistnok i det store og hele tilfreds med sin lod og glad for at være soldat i de mange år. 9. regiments tjenstlige bedømmelse af far foreligger i følgende forholdsattest med den tørre, specielt militæriske sprogbrug: »Der meddeles ham det vidnesbyrd, at han er i besiddelse af en meget god åndelig

begavelse, gode kundskaber, selvstændighed i tankegang, og at han forstår at give sine tanker udtryk i et klart sprog. Han omfatter sin tjeneste med særdeles interesse og viser i dens udførelse dygtighed og omsigt. Hans forhold i og udenfor tjenesten er yderst tilfredsstillende, og han er i det hele en energisk, handlekraftig og samtidig rolig, pålidelig og ædruelig mand. Han har modtaget hæderstegnet for god tjeneste«. Den er udfærdiget af oberst E. *Brendstrup* i 1909, da far tænkte på at søge over i en civil stilling; det blev dog dengang kun ved tanken, det var vistnok et embede som forvalter ved amts- og bysygehuset, der var tale om.

Jens Sandbergs købmandsgård var meget tiltrækkende for mig med dens særlige duft og hygge. Den indre gård var overmåde smukt holdt, med blomsterbede og stedsegrønne vækster op ad murene. Den fine gamle købmand var fra morgen til aften på sit kontor, hvor han altid i stående stilling arbejdede ved en af de høje, skrånende dobbelt-skrivepulte, man dengang brugte. Far havde sin plads ved den anden side. Den gamle A. W. *Sandberg* havde været en rigtig storkøbmandstype, der købte korn op hos bønderne i Salling og solgte det til England. Han havde ført stort hus i gammel stil og var besvogret med kendte adelsslægter, således de stolte Rosenkrantz. Men byens andre købmænd i de tider sagde, at hvor der i en gård ikke en gang imellem manglede en karl og en hest, dér var der for mange karle og heste — de mente dermed, at A. W. *Sandberg* var for flot og for »stor i det«. Og nu drev sønnen *Jens Sandberg* den kendte købmandsgård, hvor altså også far

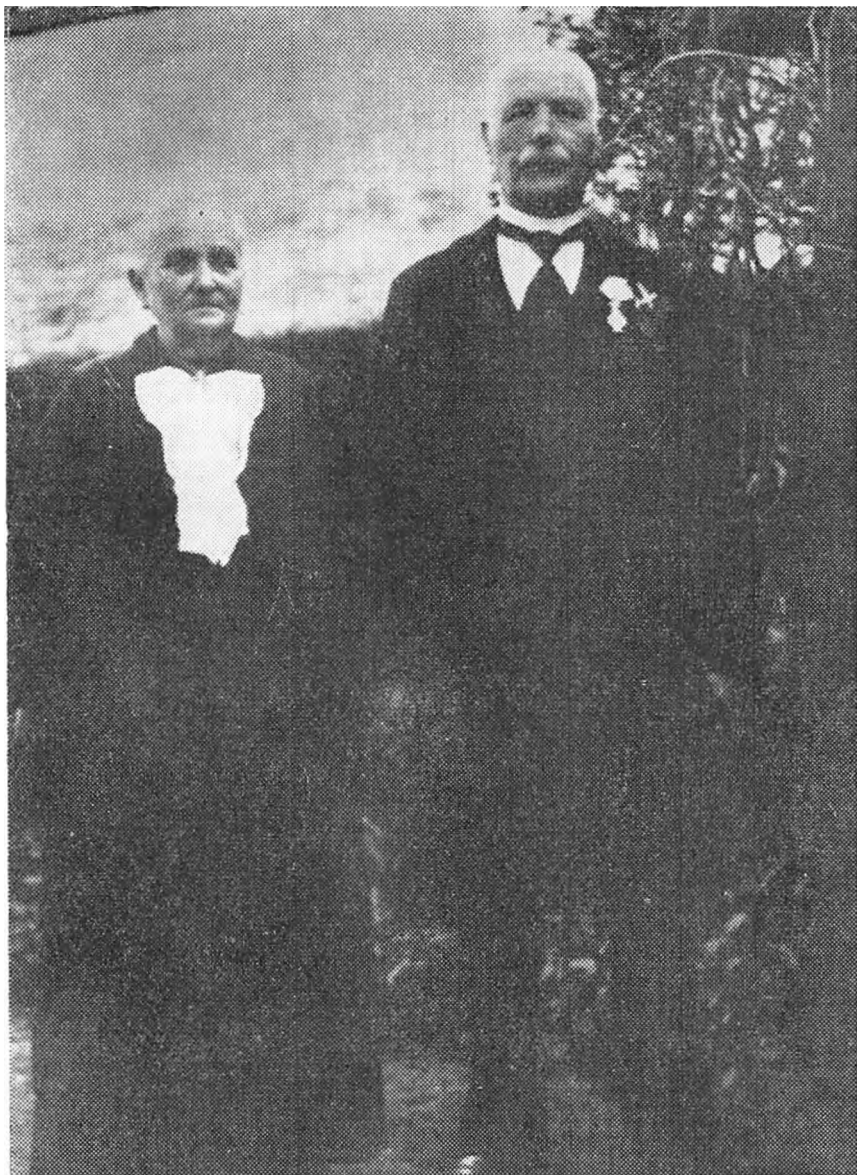

Den Sandbergske købmandsgård i Vestergade. På hjørnet lå den private lejlighed, til højre butikken

horte til. *Kræn Gaardskarl* var ikke helt almindelig, han kunne ikke holde rigtig måde med det altid redebonne brændevinsanker, hvilket førte til det salige og prompte resultat, at han et par gange »måtte af sted« med en herlig dille; når han p. t. helbredt vendte tilbage, begyndte han straks på en frisk, for livet skulle jo leves, og »man skal glo på jorden, selv om den kommer gåendes«. Sandberg selv var uhyre flittig og omhyggelig, også dygtig, men sandt var det, når de andre kobmænd i staden mumlede om ham, som de havde hvisket det om faderen, at »de æder ham ud af huset derhenne«. Hans kommis'er var ødsle og fordringsfulde i vaner; cigarer og spirituosa, øl og konfekturer havde de åben adgang til og sparede sig ikke i nogen måde. Det gik derfor efterhånden også temmelig skidt og tilsidst rent galt. Jeg tror nok, at Jens Sandberg derefter blev knyttet til administrationen af de udstrakte kalkværker ved Mønsted.

Gårdens gamle traditioner fordrede stort hus og omfattende gæstfrihed, der blev indfriet til det sidste. En gang hver sommer stillede den hjertensgode købmand sin landauer og kuskén med sølvtresset kasket til vor rådighed; så rullede vi glade til Hald, spiste vores medbragte mad og gik ture i egeskoven og den dunkle, fugtmættede, hemmelighedsfulde slugt ved Bækkelund. Det var den rene romantik og idyl. Det er jo måske Jyllands skønneste egn med den pragtfulde udsigt over den »bundløse« Hald sø med bogeskoven, og i baggrunden lyngbakkerne, hvor Heibergs landsted lå. Ruinerne af Niels Bugges borg, med volde, tårn og dybe skumle kældre, tonede frem i forgrunden lige overfor Bækkelund. Jeg kan endnu høre den brusende larm fra vandet, som drev hjulet ved savskæreriét, og mærke lugten af harpiks og det friske, våde savsmuld.

Ved at flytte til Sct. Ibsgade kom vi til at bo i umiddelbar nærhed af vore gode venner *Oscar Nielsens*, der lige fra den tid, jeg kan huske, havde ejet ejendommen i nr. 5 og således blev vore naboer med Sct. Villadsstræde imellem. Det var et stærkt patriarkalsk hjem, hvori der voksede fem børn op. *Harald* blev buntmager i Silkeborg, *Knud*, som var en ivrig botaniker og zoolog, blev lærer etsteds nord for Limfjorden, *Valdemar*, der var min klassekammerat, blev gårdejer, *Erna* tog eksamen som lærerinde, men blev gift med en gartner, som havde en stor virksomhed i Slagelse, og endelig blev *Holger* lærer på Vardekanten. Fru *Hansigne Nielsen* døde 85 år gammel, efter at hun havde været enke i en årrække; hun havde boet alle sine dage i Viborg og var datter af pedel *Jespersen* ved Katedralskolen. Jeg var i staden i januar 1949 for første gang i mange, mange år. Jeg havde sat mig for at besøge hende, men tiden var knap, og jeg blev forhindret deri — det nåede mig længe. Alle børnene kunne spille og synge, klaver eller violin. Der holdtes altid en hyggelig skumringstime. Oscar Nielsen røg da sin lange pipe, og freden faldt på, mens tågeskyerne lagde sig under loftet.

Oscar Nielsen og hustru fotografert på deres guldbryllupsdag i maj 1934. Han bærer Dannebrogskorset og baderstegnet for god tjeneste

De var inkarnationen af den ægte traditionsbundne, viborgensiske borgerlighed og nøjsomhed, uhyre flittige og påpasselige. Ikke en øre blev givet unødigt ud, men på den anden side blev der aldrig småligt sparet; hvad der skulle til, det skulle til. Ved egen hjælp var Oscar Nielsen da også i

stand til at sætte børnene i vej, da de skulle starte forretning eller købe gård. Den store have blev plejet og røgtet med nidkær kærlighed, og økonomisk indbragte den vistnok gennem årene ikke ubetydelige beløb, hvilket hønsegården måske også gjorde. En lovende lille efternøler, *Svend Inge*, døde som barn af blindtarmsbetændelse. En dag blev der plukket ribs i haven; jeg kom tilfældigvis igennem og spurgte henkastet, om han ville med på Borgvold, men Svend Inge svarede spontant: »Nej, for her må vi bestille noget for føden«. Udtalelsen var typisk for husets ånd og blev afgivet med et gammelklogt blik og et betænksomt hovednik. Mon ikke Oscar Nielsen var den sidste mand i Viborg, som gik med håndsede, såkaldte fjederstøvler? I og for sig er Oscar Nielsen den mest ægte demokrat, jeg har truffet i hele mit liv. Han var altid og absolut ens overfor enhver, høj eller lav eller sidemand, uden derfor at være så dødkedelig, som de ofte er, der er »ens mod alle«. Den uangribelige korrekthed kan jo være lige så ideforladt og uudholdelig som den træskoklamprende ligefremhed og den højroastede præstemandsalvelse.

★

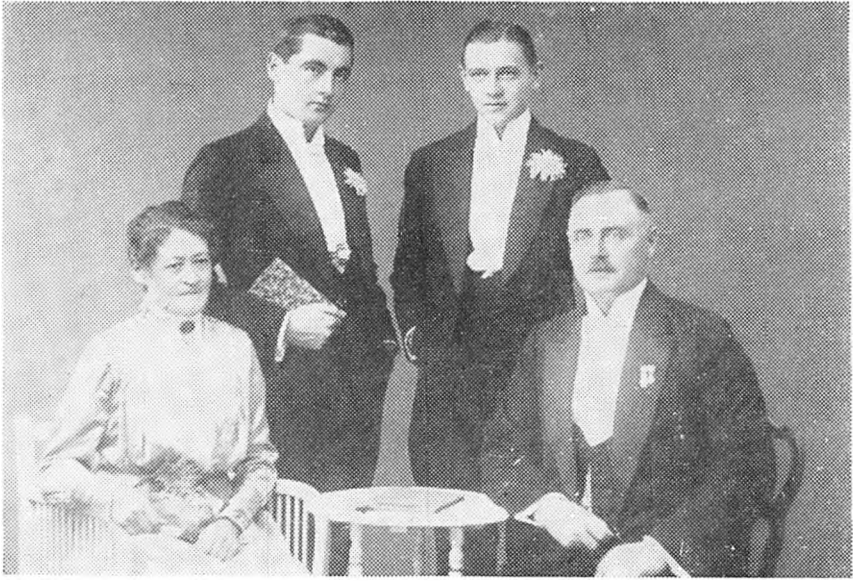
Da jeg nu har fortalt så meget om mit hjem i Viborg og dets omgangsfæller og hele miljøet, er det vistnok — uagtet det jo fortrinsvis kun er om min drengetid, jeg skal berette — meget nærliggende og rimeligt her ganske kort at skildre mine forældres senere liv til afslutningen. Det runder fremstillingen af, omend jeg også i det følgende vender tilbage til mine foræl-

Fru Christine Petersen

H. C. V. L. Petersen

Familien ved sølvbrylluppet i 1916

dres færden i domkirkebyen. Som følge af sin nedarvede tunghørighed søgte far afsked i 1914, som jeg tidligere har fortalt. Det var dog tillige væsentligt for at kunne være til støtte for mig under mine studier ved universitetet i København.

Kollegerne afholdt festligheder for ham for at takke for hans arbejde i standens interesse; det samme gjorde Viborg Amts Rckylkorps, i hvis bestyrelse han sad sammen med bl. a. tobaksfabrikant *Cbr. Krogh* og stiftamtmand *Howard Gron*. I København kom vi til at bo foran på Amager i Skaanesgade. Her fejrede mine forældre deres sølvbryllup i 1916. Gæster fra Viborg var *Oscar Nielsens* og *Rindsholm-Petersens* samt fru *Henry Petersen*. Selve festen blev holdt i et af byens selskabslokaler.

Far havde fået overdraget bestyrelsen af en af *Nielsen-Gildsig* anlagt filial, en tapet- og farveforretning i Niels Brocksgade. Samtidig lod han sig udnævne til stabssergent i reserven og blev ansat ved 31. bataljon med tjeneste i Kastellet som skriver ved 1. divisions stab, hvor han var under hele den første verdenskrig, mens sikringsstyrken var formeret. Han har således i sin tjenestetid været både bataljons-, regiments- og divisions skriver.

I november 1915 faldt far i en svær sygdom, der foranledigede et næsten fem måneder langt sygeleje på Københavns Garnisonssygehus. »Grødslettet« i Rigensgade. Han blev her opereret af overlæge, dr. *Falbing* for blindtarmsbetændelse, der kompliceredes ved blodpropper i den ene lunge. Han var flere gange døden nær. Under denne sygdomsperiode afgik hans gamle

mor, min uforglemmelige *Båbuschka* i Holstebro, ved døden efter en enkestand på over 35 år. Opmuntrende for far var det, at hans bataljonschef, oberstløjtnant *M. Pedersen*, ledsaget af sin adjutant indfandt sig på sygehuset for at overrække ham Dannebrogsmændenes hæderstegn.

Mor havde i nogen tid skrantet en del. Flere gange havde hun længere ophold på et rekreations- og hvilehjem ved Fakse Ladeplads, men i 1918 døde hun i hjemmet i Skaanesgade og blev bisat fra krematoriet på Bispe-

*Far i 1926. Fotografieret året før sin død.
Han var da 63 år gammel*

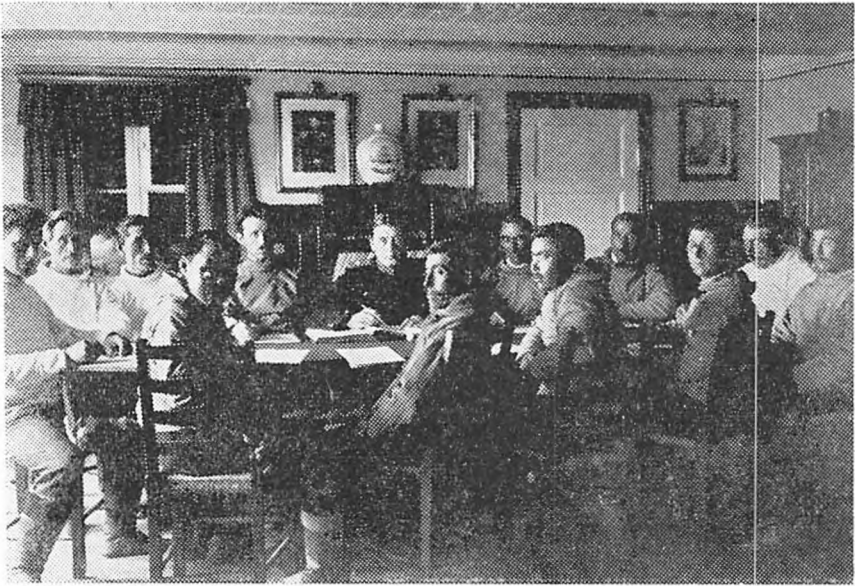
bjerg, hvor også far ni år senere blev brændt. De ligger begge begravet i urnehaven derude. Den gildsigske filial blev ret hurtigt inddraget, og far blev så bogholder i Det Grønlandske Grafit-Compagni A/S nogle år, indtil han i begyndelsen af 1924 fik stillingen som kasserer på Vejle købstads politikontor under politimester *Otto Kiorboe*, der jo senere kom som civildommer til Viborg. Jeg var imidlertid blevet cand. jur. i 1920 og ansat som fuldmægtig hos amtmanden over Vejle amt, men i sommeren 1924 drog jeg til Godthaab som Sydgrønlands øverste embedsmand. Det var således kun nogle få måneder, vi havde den glæde at være sammen i Vejle. Far havde til det sidste den gamle gymnasts hurtige og spænd-

stige gang, tog trapperne i løb og bevarede i det hele sin kendte ranke holdning.

I Vejle døde far tidligt på året 1927; han havde ladet sig indlægge på det katolske Sct. Mariae hospital for en leverlidelse, men forbød, at der blev telegraferet til mig. Det var vintertide, og jeg ville være aldeles og totalt afskåret fra blot muligheden for hjemrejse fra det isblokerede, isolerede Grønland. Dengang var der ingen, der blot så meget som *dromte* om vintersejlsads eller flyforbindelser til og fra landet. Til min bror, der da lå på Cuba, blev der derimod telegraferet; han satte alt til side og rejste hjem over hals og hoved. I det irske hav mødte hans fartøj imidlertid en orkan, som tvang skibet til at ligge underdrejet i nogle døgn. Som følge af denne fatale forsinkelse nåede han først frem til Vejle hen på dagen, som far var død om morgenen. Til allersidst havde man dog fra anden side i Vejle telegraferet til mig; jeg satte mig telegrafisk i forbindelse med *Oscar Niel-*

Knut og Nina Oldendow, søds Christiansen, ved afrejsen til Grønland sommeren 1924. Billedet er fotograferet om bord i sl/s »Hans Egede« umiddelbart før afgangen fra »Tranqrønnen«. Den Kongelige Grønlandske Handels Plads, Strandgade, Christianshavn

Forfatteren (i midten) som landsfoged i Sydgrønland under et møde i Landsrådet. På væggen i baggrunden står kongeparret Christian den Tjende og dronning Alexandrines gætte fra Grønlandsbesøget i 1921. En vase med billede af Hans Egedes ankomst til Grønland i 1721. af kongeligt porcelæn. På væggen hænger kronede billeder af danske konger

sen og bad ham rejse til fars sygeleje — han havde allerede været der, lod svaret. Således døde min gode far ensom blandt fremmede. Jeg ved ikke med sikkerhed, om han fuldtud forstod de telegrammer, jeg sendte ham — den eneste måde, hvorpå jeg kunne forsøge at sige ham en sidste tak for hans opofrende liv og hans smukke eksempel. Han havde ønsket at blive begravet i dybeste stilhed; det skete også: Der var tre mennesker til stede. Det var slemt med den grønlandske forårspost at modtage hans sidste lange brev, skrevet inden indlæggelsen på hospitalet og ledsaget af hans efterladte papirer og ordenstegn. Men livets hjul er i stadig bevægelse, og undertiden kan man synes, at det evige ligesom smutter væk mellem fingrene.

☆

Efter denne lille digression vender vi tilbage til Viborg. Jeg var ifølge inertens lov efterhånden kommet op i Borgerskolens ældste klasse, syvende. De sidste år konkurrerede jeg og den lille *Knud Jensen* om at være klassens nummer 1. Han var søn af skræddermester Jensen i Hjultorvsgyde og er nu urmager og optiker her på Østerbro. Jeg har af og til truffet ham i Viborg Hjemstavnsforening. Til sidst var jeg den faste nummer 1'er. Sko-

len kendte ikke begrebet udmærkelse, men derimod i sjældne tilfælde et prædikat: »Nævnes med ros«, påført karakterbogens anmærkningsrubrik på langs. Jeg har endnu denne bog, skrevet med Kr. Pedersens store og faste hånd. Den udviser: »Hovedkarakter ug÷, nyt nr. 1 af 27 elever«.

Der står jo stadig diskussion om, hvad en eksamenskarakter er værd. Man har dog næppe en bedre målestok, og en sådan er vistnok nødvendig. Karakteren oplyser jo da i det mindste, hvad eleven kan, forudsat den eksaminerende er i stand til at skaffe sig et nogenlunde pålideligt indtryk af det sølle offers viden. Men naturligvis — man kan være velbegavet også med en lavere karakter. Lige så sikkert er det vel, at eleven med den store karakter har godtgjort, at han er i stand til at tilegne sig stoffet og til at gøre rede derfor. Allerede under min skolegang i Borgerskolen var vi store drenge enige om, at vi kendte adskillige eksempler på, at flere nåede op til de fremmeste stillinger med en god end med en dårlig karakterbog. Men nok om det!

Borgerskolen har jo siden min tid skiftet navn og hedder nu *Østre Skole*. Ved dens 75-års-jubilæum den 23. august 1962 blev der udsendt et nydeligt mindeskrift, betitlet: »Østre Skole. En mosaik ved [overbibliotekar] *Aage Bonde* og [kommunelærer] *Harald Ditzel*«. Skriftet er rigt illustreret. Skolens historie gennemgås i et letlæseligt mønster, som fængsler, og der bringes bidrag af flere tidligere elever. Det er overmåde morsom læsning; erindringsbillederne spænder over tiden lige fra skolens oprettelse til i dag.

Den årlige afslutning fandt sted, når eksaminerne, som før fortalt, var overstået, og altid i gymnastiksalen, hvor hele skolen samledes med lærerstaben i spidsen. Ved afslutningsmødet i 1906 blev jeg højtideligt af overlærer *Kirkegaard* »nævnet med ros«.

Mine forældre besluttede da, at jeg skulle prøve at komme ind på Katedralskolen, hvad jeg også selv havde stor lyst til, og hvortil lærerne rådede. Hermed begyndte den sidste etape af mine drengeår i den gamle, minderige stad, og jeg fik et nyt møde med virkeligheden i anden skikkelse end hidtil.

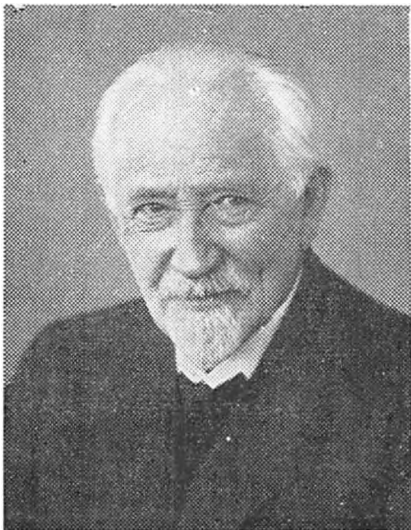
Det var nu spændende, om jeg kunne komme igennem den uund-

*Ved min indtræden i katedralskolen
foråret 1906*

gåelige skærsild: Optagelsesprøven, og i så fald hvilken klasse man ville kende mig moden til. *Kr. Pedersen* gav mig som den omhyggelige og interesserede lærer, han var, nogle ekstratimer i zoologi og botanik, for, som han sagde, adjunkt *Mortensen* er jo vanskelig — men ellers gik jeg til prøven på grundlag af mine almindelige kundskaber. Det gik smertefrit; jeg kunne rykke ind i 3. mellemskoleklasse med det samme; det var vistnok over både *Borgerskolens* og mine forældres forventninger under hensyn til min alder.

Dog anbefaltes — naturligvis — nogen ekstraundervisning i matematik og regning; det står for mig som et mirakel, at jeg overhovedet kom igennem på dette punkt. Min sædvanlige usikkerhed viste sig også under prøvens forløb. Jeg spillede overlegen for det fremmede auditorium, smilede og grimasserede bag lærernes ryg, lidet anende, at i hvert fald to af eleverne var døtre af lærere ved skolen. Hvad er egentlig sådan noget? Vel nærmest trang til at gøre sig bemærket, båret af en følelse af insufficiens, komplekser, der transponeres til forsøg på hovmod som afledende manøvre. En enkelt lille episode husker jeg. Det var under prøven hos adjunkt *Mortensen*, i hvis fag jeg ellers mente mig sikker nok. Jeg fik stukket en sanglærke ud: den er jo ikke til at tage fejl af med sin lange bagtå, og iøvrigt kendte jeg den særdeles vel. Så hviskede imidlertid *Bernhard Stubr*, den laban, stabs-hornistens søn: En gråspurv! Og tænk, jeg kortsluttede — og sagde det. *Mortensen* rystede medlidende på hovedet med den sorte kalot. Nå, med alle de andre fugle, dyr og planter gik det ekscellent. Få dage efter var jeg da elev i *Katedralskolen*; der var kun et par måneder til oprykningsprøven til 4. mellem, hvorfra man, som bekendt, tog den såkaldte mellemskoleeksamen, det nærmeste mål med andre ord.

Læge *Jes Rossen*

Blandt de mange nye kammerater sluttede jeg mig særlig til *Ejner Rossen*, *Jobs. Plinius*, *Poul Sveistrup* og *Herman Rendtorff*.

Ejner Rossen var søn af lægen i *Bjerringbro*, *Jes Rossen*, som var gift med *Marie Rossen*, født *Thaning*, af den kendte præsteslægt; de var dybt religiøse, uden at der dog i det daglige livs udfoldelse mærkedes det ringeste hertil i ydre ceremonier eller tale og adfærd. Dr. *Rossen* var en meget kundskabsrig mand; han var

student så langt tilbage, at man endnu havde hebraisk som eksamensfag; græsk og latin kunne han stadig huske, og han læste de hellige skrifter på disse sprog. I dette hjem kom jeg i årenes løb overmåde meget, i weekends og småferier, og jeg bevarer endnu værdifulde minder derfra.

Det var de yndigste mennesker. En ældre søn, *Vagn Rossen*, gik i en højere klasse; han blev skovrider i Sønderjylland. Doktor Rossen praktiserede i næsten to menneskealdre i Bjerringbro og døde over 90 år gammel som den danske lægestands daværende nestor hos sønnen Ejner, der har en omfattende lægepraksis i Kolding. Jeg strejfede om i de store skove ved Bjerring og Mammen, skød dér min første skovhornugle, lærte at kende den nervøst spændende charme ved mod aftenens frembrud at liste ind under de store træer, hvor kragerne søger natteleje, og skyde dem ned i halvmørket. Jeg kørte i praksis med den gamle, dygtige og kloge læge og så en gang fra giggen en ræv stryge stiltørdigt over vejen med slæbende lunte. En anden dag kom doktoren ud fra en lille ensomt beliggende våning, hvor han havde haft ærinde, vaskede sig omhyggeligt og gurglede hals. Det var et tilfælde af difteritis, og jeg blev noget forskrækket. Jes Rossen var ganske ualmindelig agtet og afholdt overalt, hvor han færdedes. Ved sin død efterlod han sig et omfangsrigt manuskript, indeholdende beretninger om hans mangfoldige oplevelser og erfaringer fra hans lange lægegerning; det er, så vidt jeg ved, deponeret enten i rigsarkivet eller i sundhedsstyrelsen.

Dr. Rossen, som havde udmærkelse til sin eksamen, overtog sin praksis i Bjerringbro allerede i 1885, og han fik en stor betydning for byens åndelige liv og vækst. Han og hans hustru inviterede til såkaldte bogmøder. Lægen var faktisk byens første bibliotekar, men det var af sin egen store bogsamling, han lånte ud. Ved bogmøderne førtes ordet af en række af landets bedste talere. Men Rossen var først og fremmest læge. Sommer og vinter, uanset vejret, kørte han ud på sygebesøg ad de alt for slette veje i sin gig, forspændt med en hvid hest.

Han var jæger på en hals, og derfor ofte jagtgæst hos greven på Ulstrup. Var han ude med bøsse og hund i Bjerringbros omegn, hejste fru Rossen flaget på den høje flagmast; det betød, at doktoren skulle komme hjem omgående. Den sønderjyske sag lå ægteparret meget på sinde, og de var trofaste holdere af »Flensborg Avis«. Marie Rossen var desuden en ivrig forkæmper for kvindesagen.

I den store have modnedes kirsebær i overflod, blommer, bærfrugt og de skønneste og mest udsøgte æbler, der kunne vare hele vinteren. Jeg lærte at spille l'hombre, vi snedkererede, drog viden om på fugleekskursioner, aflagde besøg i omegnens præste- og skovridergårde, fandt fuglekongens

skjulte bo og de store rovfugles mægtige reder, samt studerede gøgens umoralske færd, det var kort sagt et herreliv. Blandt andet var vi flere gange på Borridsø, hvor skovrideren var far til *Kai Moldenbauer*, der gik i en yngre klasse og nu er jägmästare i Skåne, gift med min klassekammerat *Elise Olsen*, rektors datter. At have en datter af rektor i klassen kunne jo være en nok så prekær sag, men jeg tør hævde, at der i dette vanskelige spørgsmål altid blev vist fair og korrekt holdning på begge sider -- ros-værdigt; som galionsfigur kunne have stået: Loyaliteten. Hun var en god kammerat. Ejner gik ud og ind i mit hjem, og der var ikke mange dage, hvor vi ikke fik os en kaffetår af mor; vi repeterede også sammen. I Viborg boede de to brødre hos købmand *Jacob Petersen* på Sct. Mathiasgade, hvor de havde et udmærket hjem. Vagn Rossen er nylig afgået ved døden.

I Bjerringbro var det en yndet fornøjelse for ungdommen at samles på jernbanestationens perron om aftenen for at se ekspresen suse forbi, dundrende, røgspyende og med de oplyste kupeer som lysende ildøjne i mørket. På den anden side af Gudenåen, der løber gennem byen, boede en mand, som gav sig af med udstopning af fugle og andre dyr. Det var langt fra fornemt arbejde, han præsterede, men han var rørende billig, hvorfor han da også fik min bestandige søgning gennem de nærmeste år.

Jobs. Plinius' far var en københavnsk entreprenør, men han var nu i huset hos sin farfar, overintendant Plinius, hvor jeg også fik min gang. Der var en udmærket tumleplads i den store have, der hørte til villa »Tatoi«, hvor de boede, og hvor vi drev skydning med luftbøsse.

Proprietær Gustav Rendtorff

Poul Peter Sveistrup var den Viborgherredsfoged Sveistrups søn, et hjem med en udpræget grundtvigiansk livsindstilling. Mange år senere mødtes vore veje igen; mens jeg var landsfoged over Sydgrønland, blev han ansat som bogholder i Grønlands Styrelse, hvor han og jeg derefter, begge som kontorchefer, tilslut med mig som styrelsens direktør, har haft et næsten 20-årigt nært og gnidningsløst samarbejde. Sveistrup er en kendt mand indenfor højskolekredse og i de grundtvigske cirkler overhovedet. Han er cand. polit. og har i en lang årrække været lektor i driftsøkonomi ved Københavns Universitet. Han har udgivet mange faglige skrifter, derunder også værdifulde og lødige værker om vor kolonihistorie. I særdeleshed vil hans bøger om

grønlandske forhold sikre hans navn mod forglemmelse i en rum tid fremover. Han og jeg ses stadigvæk, i et uforanderligt venskab.

Herman Rendtorff endelig, søn af proprietær *Rendtorff* i Domkirkestræde, ham med det jerngrå fuldskæg og de stærke øjne, var mig også en god fælle. Han blev desværre, som ganske ung student, invalideret ved et ulykkestilfælde, der totalt og varigt formørkede hans ånd; han lever den dag i dag bag et hospitals skærmende mure. Den noget ældre bror, *Gustav Rendtorff*, gik også i skolen; han har manuduceret mig i anatomi og histologi, da jeg senere studerede medicin, og er nu jernbanelæge i Randers. Han er meget dygtig og har derfor en stor og udstrakt praksis; han var vist oprindeligt mest sindet for den videnskabelige lægegerning. *Gustav* er desuden en yderst kyndig og interesseret ornitolog.

I parentes bemærket måtte jeg efter et par års forløb til min store beklagelse og med virkelig sorg opgive det medicinske studium af ydre grunde; de lange strækninger mellem de forskellige universitetslokaler i København stillede for store krav til mig, ligesom også lægens gerning i det hele fordrer en fulgdod mobilitet. Så faldt jeg tilbage på juraen! Det har jeg heller aldrig fortrudt. Men stillingen dengang var fortvivlende, og *aldrig* har jeg været nærmere ved at gå nedenum og hjem. Tiden var forsvunden, de sparsomme pengemidler ligeledes, jeg var så fattig som en kirkerotte, en sporgovnsbillet var en formue. Først troede jeg, jeg var »forfatter«, og jeg fik også digte og noveller trykt i forskellige blade — guderne fri mig for nogen sinde at gense dem! Jeg havde min daglige gang på avisredaktionerne. Jeg læste korrektur. Jeg blev sekretær hos grosserer Chr. Holm, der var kasserer for landsindsamlingen til rejsning af Grundtvigskirken. Og sekretær i — Foreningen til den hvide Slavehandels Bekæmpelse! I Viborg verserede titusind glade og jublende rygter. Ingen vidste jo rigtig besked, kun, at jeg havde afbrudt det medicinske studium, men ikke hvorfor. Man havde ondt af den gamle, værdige stabssergent deroppe i »Vendershus«. Man *så* lukkede jeg mig *totalt* af fra verden og tog med sammenbidt energi og stor flid fat på juraen. Studiet blev gennemført på ret få år og resulterede i en fuldt tilfredsstillende eksamen.

Da jeg havde taget første del med det såkaldte cancelli-laud, gled tingene lidt lettere for mig. Jeg opnåede universitetets største legat, kommunitetet, der løb gennem en årrække, og jeg boede en overgang på Regensen. Jeg manuducerede nu selv de første dels studerende, og var volontør et par år hos en af den indre bys overretssagførere, *Viggo Loft*, en brodersøn af adjunkt *Jobs. Loft*. Da jeg gik op til den afsluttende anden del af embeds-eksamen, havde jeg gennem årene flittigt passet manuduktionstimerne i

dette store stof, men aldrig hørt en forelæsning på universitetet og aldrig skrevet andre opgaver end dem til eksamen. Det var dristigt.

★

Det var med store forventninger, jeg drog ind på Katedralskolen, der havde så rige traditioner som kulturel faktor i byens liv. Der stod på forhånd en ærværdig aura, en tiltrækkende nimbus om denne skole, der havde talt så kendte navne blandt sine tidligere elever som historieprofessoren og skribenten *Aage Friis*, forfatteren og ministeren dr. *Peter Munch*, *Jobs V. Jensen*, Grønlandsforskeren *J. P. Koch* og flere andre. Den tidligere rektor, *H. H. Lefoliis* stjerne funkede endnu ufordunklet i nær erindring, og den daværende rektor, den lærde historiker og fine humanist *A. Heise*, havde ry viden om. Men utvivlsomt var skolen alligevel dengang en lidt hensygnende institution; det var først den nye skolereform lige efter århundredskiftet, som bragte fornyet grøde og vækst.

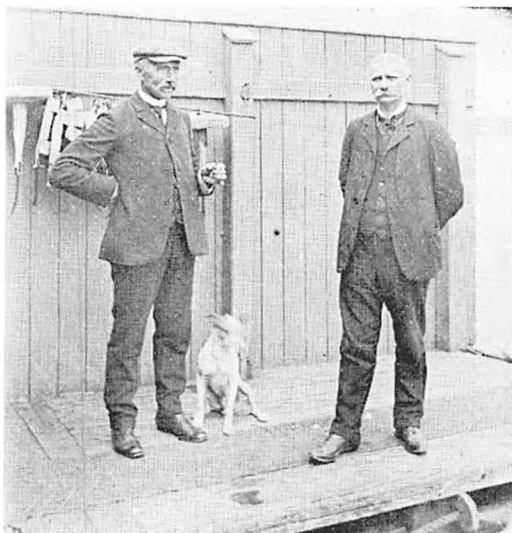
Bygningen var som skole håbløst forældet; ringe plads, små primitive, gulkalkede klasseværelser, som man skulle igennem allesammen for at komme til sin egen bås, ingen ordentlige specialklasser til naturfagene og en i visse henseender dårlig beliggenhed, hvor central denne end var. Da kong Christian den Niende døde, drønedes domkirkes mægtige klokker to timer hver dag i en måned (tror jeg) ind i ørerne på os; som katedralskole havde den jo fra gammel tid sin hævdvundne og ydmyge plads ved den vældige domkirkes fødder. På torvedage støjede livet klos forbi gennem Nytorvgade og Sct. Mogensgade. På hjørnet boede oberstløjtnant *Thyge Soegaard*, oldtidsforskeren, og dér var ofte middagskoncert af regimentsmusikken, og sådan var der mere. Men en egen stemning, en solid gammeldags hygge hvilede uimodsigeligt over den ærværdige lærdomsanstalt. Skolarerne blev endnu ude i byen tituleret disciple, og man kunne let træffe på have-locken. Der var god disciplin i skolen, men samtidig egentlig en bemærkelsesværdig frihed i alle forhold, så længe vi selv kunne holde grænsen. På sin vis var det virkelig i det små et Universitas magistrorum et scholarium, et afgrænset samfund af lærere og disciple, jeg hermed aktivt blev optaget i. Mange af eleverne fra oplandet rejste hver dag ud og ind med toget, enkelte brugte rideheste, der opstaldedes i byen under skoletiden.

I det ydre var skolen et meget smukt hus af tidlig klassicisme, og selve rammen omkring skolelivet var lys og fin på alle årets dage. Skolegården var nok en smule indsnævret, men nydelig, omgivet af fire fløje med store lindetræer i en krins omkring vandposten i gårdens midte. Om den vandrede man rundt i frikvartererne, drengene den ene vej, pigerne den modsatte. Men det indre var altså i al sin enkelhed og prunkløshed utilfredsstillende. Der stod imponerende spyttebakker i alle klasseværelser, men kun til lærernes brug. Opvarmningen skete ved kakkelovne, som fodredes med bo-

geknuder. Gik ilden ud, hentede man på en lille skovl gløder fra et af de andre værelser. Ofte røg de fælt og stinkende.

En gang årligt fandt den store skoleskovtur sted. Man samledes klokken ni på Domkirkepladsen og besteg den lille snes ventende charabancer, der blev trukket af velplejede, stærke jyske heste. Køreturen var oftest lang, op til tre mil, ud til omegnens store herresæder, næsten altid i fint vejr, synes jeg da nu. Ud i den glade majsol og hjem i aftenrødens skær, ad knasende landeveje, med duften af forsommer og af svedende og hvidskummende dyr og friske hestepærer, alt gennem skønne, afvekslende, bakkede jyske landskaber. *Tout l'or du monde!*

Om livet i skolen kan jeg indledningsvis godt fortælle nogle små, men tilfældige træk og hændelser. Dog vil jeg ikke påtage mig at rubricere alt det oplevede, eller at sætte enhver personlighed i relief. Vi begyndte dagen med en samlet morgenlovsang af alle lærere og elever. I begyndelsen fandt den sted i det største klasselokale,

Gymnastiklærerne Werner og Brüggmann

sangklassen øverst i hjørnet ud mod Nytorvgyde, senere, da elevantallet blev for stort, i gymnastiksalen, der lå som en særlig bygning i den lille smøge fra Kompagnistræde. Vi brugte en speciel morgensangbog: I ældre tid havde gamle overhornblæser *Zorn* besørget musikledsagelsen, idet han gav tonen an på violin, bløde, fulde strøg; så blev det adjunkt *Mortensen*, der spillede på flygel, og tilsidst var det adjunkt *Jobs. Loft*. Dog kunne det hænde, at en eller anden af skolens musikalske elever lejlighedsvis måtte fungere. Den første skoledag, når vi vendte tilbage efter den lange sommerferie, sang vi altid: »Al den ganske kristenhed prise Guds barmhertighed«. Ganske tydeligt står endnu for mig den højt estimerede rektor Heises lille, undersætsige skikkelse med det lange hvide patriarkskæg og de hvasse øjne, når han ved sangens afslutning slog ud med sangbogen i hånden: Vi kunne gå til dagens arbejde, ikke mere snak her!

Adjunkt *Lombolt* var skolens regnskabsfører, lagde den vanskelige årlige timeplan, og ledede tillige øvelserne med skolens kaproningsbåd på søerne;

adjunkterne *Fr. Hansen*, senere navneforandret til *Ascanius*, og *Sixboj* var retog henholdsvis den ydre og den indre inspektion; adjunkt *Cl. Clausen* var bibliotekar; kaptajn *Seebusen* havde sang med hele skolen; og de to afholdte og respekterede gymnastiklærere *Werner* og *Brügmann* var tillige lærere i sløjd og skarpskydning, der fandt sted i Helvedesdalen. I skydningen kunne de to ældste klasser deltage med gevær 1889, hvorimod 1. g. og realklassen til deres uhyre fortrydelse måtte nøjes med salonriffel. Der sluttedes af med en præmieskydning. Hen på foråret fik hver elev udleveret et hæfte, betitlet »Indbydelsesskrift til afgangs- og årsprøver«. Det indeholdt skolens ordensregler m. v., meddelelse om det svundne års gang, fagenes fordeling i lærerkollegiet, forrige års eksamensopgaver og planen for den tilstundende eksamen og meget andet. Det var altid trykt i *F. V. Bækhausens* bogtrykkeri i Sct. Mathiasgade.

Jeg kan også huske, når der var inspektion ovenfra; så hvilede der ligesom et let tryk over hele skolen; vi syntes, det var dobbelt kedeligt på de dage at begå almindelige fejl og fadæser, mens fremmede hørte derpå. Lærerne — hvem sagen naturligvis angik i langt højere grad — var også mere alvorlige end vanligt. Man kan ikke rigtig frigøre sig for en mistanke om, at de måske var let nervøse. Sanginspektør var professor *Nebelong*, sløjdinspektør *Axel Mikkelsen*. men dem tog vi nu ikke så højtideligt. Derimod havde vi respekt for den egentlige undervisningsinspektør, den noget tilfældige og lidt barske professor, dr. phil. *Tuxen*; også hans forgænger professor, dr. phil. *Gertz* kan jeg svagt erindre.

Skolepengene var i begyndelsen, jeg gik i skolen, 36 kr. fjerdingårligt i gymnasiet og realklassen, 30 kr. i mellemskolen; senere blev de dog sat op til henholdsvis 42 og 36 kr. Men der var visse legatmidler. Jeg fik meget snart både gratis undervisning og andel i de kontante beneficier; navnlig var der et, der hed »Nissens Legat«, som blev uddelt dels til trængende elever i almindelighed, dels som anerkendelse af flid og som skolens påskønnelse for god opførsel. Den første kategori elever kunne få legatet med den attråede tilføjelse, at understøttelsen »tillige var et udtryk for skolens tilfredshed med fliden og til opmuntring for fremtiden« — også dette prædikat opnåede jeg. Der var flere andre stipendier. Jeg havde ved udgangen af skolen, foruden hvad jeg havde oppebåret kontant i årenes løb, et såkaldt »oplagt« beløb af mere end to hundrede kroner, og det var mange penge dengang.

Ældste klasse, mesterlektien, residerede i hjørneværelset ud mod Latinerhaven og Sct. Mogensgade, og der havde vi lov til at opholde os i frikvartererne. I længen ud mod haven var zoologiklassen, udenfor gymnastikbygningen lå den lille botaniske have, og kemiklassen var indrettet på første sal i vestlængen. Da jeg lige kom ind i skolen, betragtede jeg med stor ærefrygt

Rektor J. E. Olsen

Rektor dr. phil. A. Heise

og misundelse de vordende studenter, når de i kjole og hvidt mødte frem til de afsluttende eksaminer for at blive »herrer i åndernes rige« — ak ja! Sådan var i det ydre og i bred almindelighed den gamle lærdomsanstalt, der udgjorde vore livskulisser under de første famlende skridt på vor løbebane. For nogle elever syntes skolen alene at byde på en ørkenvandring, for andre at virke som en knusemaskine, men for andre igen at bruse med stærke orgeltoner som en løfterig og underbar optakt til livet. En skoles traditioner er nu altid en smule værd. Nogen streng eksakt undervisning syntes jeg egentlig ikke, vi fik, men en ret ligelig, human påvirkning med respekt for kundskaber og dannelse. Hvordan var da den lærerstab, der skulle meddele peblingene disse færdigheder, og hvorledes var deres læreevner?

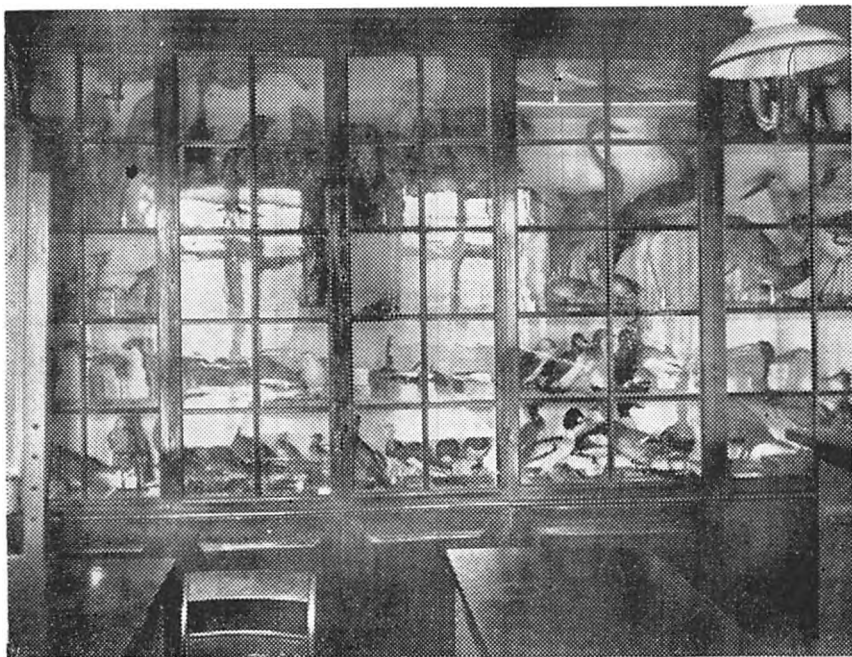
★

Rektor dr. phil. *A. Heise* havde i tresserne taget filologisk eksamen, derefter været adjunkt ved Herlufsholm, i Viborg og Roskilde for i 1892 at blive Viborgskolens rektor. Han var en yderst interesseret og menneskekærlig skolemand, der nød den største respekt overalt, også hos os pille. Lærd var han og kendt for sine specielle jyske studier (»Diplomatarium Vibergense«). Hans specielle felt var reformationstidens danske rigshistorie; han var ubestridt sit slægtleds førstemand som kender af denne periode og havde f. eks. stor sympati for Christian den Anden og dennes tilhængere; han havde disputeret for doktorgraden over emnet »Kristiern den Anden i Norge og hans fængsling« og var medarbejder (med afsnittet »Danmarks Historie 1481—1536«) ved monumentalværket »Danmarks Riges Histo-

rie», hvis seks svære og dejlige bind var min fars gave til mig, da jeg blev student. Heise var hensynsfuld og velmenende, gnistrende spirituel, men samtidig paradoksalt nok en lidt tør herre, der kunne slå en ordentlig ørefigen på den mest indviklede måde — han ligesom trak hånden lidt til sig i samme øjeblik, den traf; det rev og sved. Jeg ved det af egen smertelig erfaring, en eneste gang hændte det for mig. Jeg stod og hylede op inde i klassen i ubehersket livsglæde lige efter et frikvarter, sammen med nogle af de små, og inden jeg anede det, var rektor over mig og stak mig en ufor-glemmelig en på skrinet. Tju! Jeg har for resten aldrig selv haft ham som lærer i noget fag, kun oplevet en time med ham i en lærers forfald.

Vi havde den mest ubegrænsede højagtelse for ham i enhver henseende, og han var tillige meget afholdt. Han var rektor til 1908, da han blev afløst af overlærer *J. E. Olsen*. Denne fik ved næste skoleårs begyndelse sit embe-de overdraget ved en højtidelig indsættelsesforretning af biskop *Poulsen*. uden at det nu er mig muligt at erindre det allerringeste herom, hvad jeg ikke kan begribe; det kan næppe have gjort noget større indtryk på mig, men visse blomsterbede kører tromlen jo nu engang udenom. Ved sin af-gang som følge af opnået aldersgrænse blev Heise, der var Ridder af Danne-brog, »samtidig« udnævnt til Dannebrogsmænd. Jeg kan huske, hvorledes jeg ræsonnerede herover; at han, denne betydelige mand med et langt livs frodig indsats bag sig, blev spist af med samme dekoration, som hundredvis af officerer landet over rutinemæssigt bar fra langt yngre alder — det var en billig belønning!

J. E. Olsen var en meget mærkelig mand, der ved første øjekast syntes ganske oldnordisk og en noget florumvunden fremtoning. Han var imidler-tid overmåde kundskabsrig og med en stor kærlighed til og en uhyre detail-leret viden i de klassiske fag; jeg har haft ham som lærer både i latin og græsk samt i historie, og i disse discipliner var han fantastisk indlevet. Han sagde engang, at vi måtte tilegne os de uregelmæssige græske verber således, at han kunne vække os midt om natten og forvise sig om, at vi kunne remse dem fejlfrigt op, stående på eet ben. Nu *var* han i ganske særlig grad lingvist, og grammatikterperiet lå dengang i luften og kunne nemt i kramp-agtig, enøjet dyrkelse kvæle det mere vitaminrige stof, som en slags frimur-eri, man kun vanskeligt kan komme ind i. Jeg har bestandig haft øndt ved at forstå, at vi i overvældende grad skulle interessere os for en sjældnen form af en 2. aorist i græsk eller den åh så betydningsfulde forskel mellem gerun-dium og gerundiv i latin, mens vi selv kunne om at finde ind til indhold og værdierne hos de store klassiske forfattere og deres værker. Men sådan var det faktisk, og der blev billedlig talt sat mange sære mærker med pegepin-den på den sorte tavle med det facit, at tilegnelsen af litteraturen som sådan stod i fare for at blive en karikatur. Fra at være en nyttig hjælpedisciplin

Fra zoologiklassen med skolens fuglesamling

blev grammatikken den dominerende interesse. Madvigs store latinske grammatik kunne J. E. Olsen fra den ene ende til den anden; det blev sagt, at han i sin tid havde fået udmærkelse til den såkaldte, ene saliggørende »store filologikum« — det er troligt nok med hans specielle klæbehjerne og lidt pedantiske sans for petitesser, et sandt Jeronimusseri.

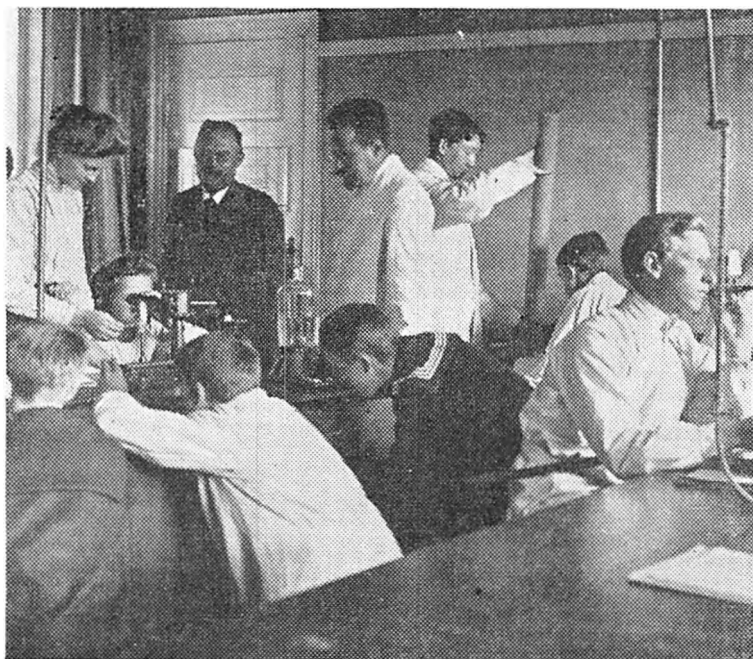
Med alle sine snurrigheder var J. E. Olsen en fornem og fint tænkende karakter — man tør måske endog vove den mere specifikke og krævende definition at sige ædel. Egentlig åndrig var han næppe, men forstandig; lidt naiv kanske og ikke i besiddelse af nogen indtrængende psykologisk sans. Hans originalitet faldt mere i det almindelige. Kan man tænke sig en Sokrates med briller, så har De et vellignende portræt såvel i ydre som i indre henseende. Han var rar og mild, kunne have det varmeste blik bag glassene og et venligt smil om munden. Han var til det yderste pligttopfyldende, al hans gerning udøvedes bevidst ad majorem patriae gloriam. Han kunne være smålig stiv og forlange lektien ordret og stricte gengivet, men han *kunne* også ved sjældnere lejligheder og helst udenfor dagens pensum meget fængslende fortælle kulturhistorie og desuden virkelig lære os, hvad vi skulle vide til eksamen, der dog vistnok havde for stor en plads i hans læresystem.

Men hvori ligger nu sådan noget? Vi havde alligevel ondt ved at tage

J. E. Olsen helt alvorlig, og vi mindes ham nu bagefter altid med et smil, omend et godlidende og sympatisk smil. Det var vel netop hans snurrigheder, der var bestemmende for vor bedømmelse, og vort instinkt var jo også levende. Selv om han meget tit fremsatte virkelig gode og værdifulde læresætninger for os, gavnlige for hele livet, så skete det ofte i en form, der lå nær det parodiske — fra det ophøjede til det latterlige er der, som det vides, kun et skridt. »Det ligger i din egen hånd, Honoré, det ligger helt i din egen hånd, hvad slags eksamen du vil have; du må være vågen årle og silde — årle og silde, bedste Honoré. Gentagen repetition, siger jeg, gentagen repetition er fornøden, selv for de bedst begavede disciple. Husk på, Honoré, hvad skrevet står: »Leporem venator ut alta sectetur in nive — mane surgit«, lig med: »At jægeren kan spore haren i den dybe sne — står han tidligt op«. Årle og silde, bedste Honoré!«

En anden gang bebrejdede han en kammerat et eller andet banalt og ligegyldigt og sluttede: »Og det havde rektor ikke ventet af dig, bedste Herkules, det havde rektor sandelig ikke ventet, du, som lige har læst Sokrates' forsvarstale og derfor burde vide bedre«. Modsætningen var jo ubetalelig, og det var stor synd, for hans humane intentioner var dadelig og hans vilje ærlig, hans sind rent. Når han lo hjerteligt, strintede små spytpartikler ud under det pjuskede overskæg og ramte en på uberegnelige steder — han lo tit, undertiden fnisende, for han var ikke uden humoristisk sans. Under overhøringen stod han som regel og gyngede frem og tilbage, vuggende i krop og hofter, med bogen i venstre hånd, mens den højre ustandseligt pilkede og drejede på urkæden over vesten.

Hans uofficielle navn var naturligvis *Wolle*, og en skønne dag indtraf affæren med »Wollemænd«, der fik hele byen til at more sig. Den pinte J. E. Olsen forfærdeligt og mere, end der var skellig grund til, men han havde nok, med sin natur, et lidt sårbart sind. Han indtog meget tit en anden sær, karakteristisk stilling, når han underviste, helt væk i gerningen: I den ene hånd holdt han bogen, med den anden fingererede han ved sin næse, men også kun dette; det ene ben var slået i et kryds over det andet, på hvilket han rokkede med hele kroppen fra side til side. Det var let skematisk at tegne det: En lang lodret streg, kronet med en kugle, en trekant ind på stregen foroven, en anden trekant ind på stregen forneden på den modsatte side, så var der en »Wollemænd«. Streger var naturligvis kroppen, kuglen var hovedet, øverste trekant symboliserede den mod næsen bøjede arm og nederste trekant det krydsende ben. Disse tegningers eksistens havde vi aldrig anet, førend byen en dag, som ved et trylleslag, var oversået med »Wollemænd«, prentet med kridt på døre og porte, på stakitter og fortovsfliser, overalt tonede de frem. Byen smilede, omend der naturligvis også var godtfolk, der blev dydigt foragede. Et sted var der på en kæmpemæssig

I fysikklassen. I baggrunden (op mod døren) rektor Olsen og ved siden af ham (i hvid kittel) lektor Ring

port, vistnok eksercerhusets, tegnet i hundredvis af »Wollemænd«, lige fra ganske små til så store, at der måtte have været en stige i brug. Jeg aner den dag i dag ikke, hvordan disse »Wollemænd« kom op, eller hvem der har fået ideen dertil; det blev for resten sagt, at der engang for år tilbage, da Olsen endnu kun var adjunkt, havde grasseret en lignende epidemi i byen. Og naturligvis overbroderede alle elever nu deres skolebøger med denne letfattede og guddommelige figur.

Undersøgelser blev sat i gang indenfor skolens egne mure. Inspektøren, adjunkt *Fr. Hansen*, søgte at trænge til bunds i mysteriet, men uden større held. En sølle djævel i underklasserne blev — vistnok noget uretfærdigt — hængt op og relegeret, hvad vi fandt horribelt, eftersom der næppe var nogen i skolen, der kunne sige sig helt fri for at have deltaget i tegnerierne, da de først var sat i gang. Rektor Olsen gik i de dage rundt og så forpint og forgræmmed ud, på én måde måske forståeligt nok. På den anden side syntes jeg, at min fornuftige fars ord var rigtige: »Det er jo drengestreg, og der er ikke bevidst ondskab deri, kun misforstået humor og halløj; det hele er en storm i et glas vand og ikke i mindste måde egnet til at nedsætte rektors omdømme hos noget forstandigt menneske; det er en skam, hvis det går ham på nerverne«.

Om rektor Olsen var en lærd mand, som Heise var det, er vel tvivlsomt, omend han altså afgjort var en vel udrustet, gennemdannet personlighed med vidtrækkende kundskaber. Han kunne lejlighedsvis godt levere fine og nydelige oversættelser og tolke de klassiske værker på smuk vis, men som regel brugte han et gammeldags knudret og knirkende sprog, der forlangtes slavisk gengivet. Prøvede man af og til en lidt friere, men nærliggende og måske lige så dækkende oversættelse, blev man altid standset ved den opløftede pegefinger: »Ja, det er meget godt, Honoré — men det er en meget fri oversættelse, meget fri, Honoré, hvad står der *egenlig?*« Når han diktede, tog han alt med; skulle det latinske aut — aut oversættes, lød det: »Enten prikker eller«, neque — neque blev til: »Hverken prikker eller«, og sådan videre. Ved lejlighed kunne han selvopgivende udbrude: »Aa, bedste Honoré, det er hopløst med dig, det er aldeles hopløst, bedste Honoré; kan du dog aldrig nemme den dybe sandhed, at otium est pulvinar diaboli, lediggang (dovenskab) er fandens hovedpude! Jeg *harde* rigtignok håbet, at du ville tage dig anderledes sammen!«

Da rektorskiftet var i sigte, var vi selvsagt spændt på, hvem der skulle være skolens nye leder. En kreds af betydende borgere i Viborg samt tidligere elever, vistnok ialt flere hundrede, indgav lidt geskæftigt en adresse til Kultusministeriet til fordel for J. E. Olsens kandidatur — det var nemlig ikke coutume, at en rektor blev lentet fra lærerkollegiet i den skole, det drejede sig om. Adressen blev overrakt til Kultusministeren af en deputation, hvoriblandt var fabrikant *Chr. Krogh* foruden andre meriterede folk fra byen. Olsen blev den foretrukne; med interesse iagttog vi, hvorledes *det* ville spænde af: Autoritet skulle der jo til, og havde han mon det?

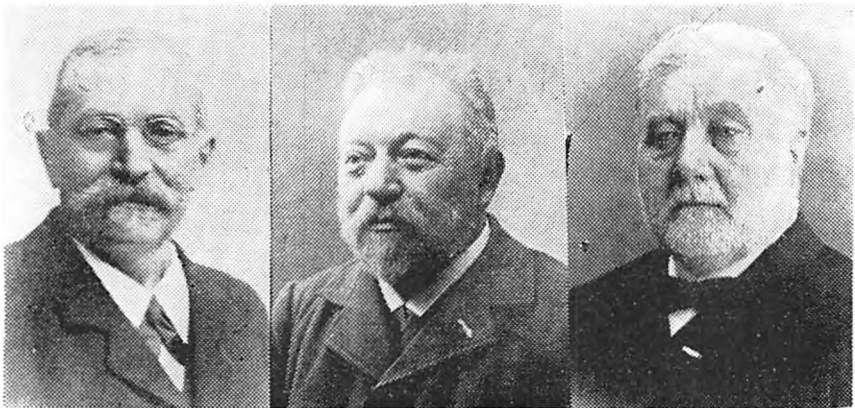
Det viste sig imidlertid at gå meget godt, så vidt vi kunne skønne. I det hele er jeg overbevist om, at alle vi gamle drenge tænker smukt og taknemligt på ham, med glæde og sympati, og synes, at J. E. Olsen med ære ligger i sin grav udi domkirkebyen Odense, hvor han levede de sidste år.

En senere tid har dog offentligt hævdet, »at han ikke helt havde det format som rektor, stillingen krævede«. Og sammesteds fremføres et vistnok typisk eksempel på, hvorledes hans menneskelige indstilling kunne fremelske en vis svaghed og deraf følgende ulyst til at tage fast stilling i konfliktspørgsmål. Det pågældende tilfælde drejede sig om en klasse, der umiddelbart før eksamen klagede over og protesterede mod den dårlige og utilfredsstillende undervisning, de mente at have fået i faget latin. Efter forskellige samvittighedsfulde viderværdigheder, som voldte svare kvaler og dårlig nattesøvn, henlagde rektor Olsen til sidst hele sagen i rektoratsarkivet, hvorved han troede lykkeligt at have opnået, at den »ikke kommer frem igen, førend den tilfældig findes på en tid, hvor De og jeg og alle underskriverne har lukket vore øjne«. Han var rektor fra 1908 til 1922.

Man kan godt blive angst og bange for i det hele at indlade sig på at omtale de gamle lærere, når man ser, hvad der kan passere. I »Viborg Stifts Folkeblad« er ret nylig offentliggjort en lille opsats af landsdommer *Frits Schjøtt*, betitlet: »En særpræget skikkelse fra Viborg gamle latinskole«. Der tegnes her et såre sympatisk, forstående og morsomt portræt af J. E. Olsen, belyst ved harmløse og underholdende anekdoter om rektors pudserligheder og hele originale væsen; derudover fremhæves på den smukkeste måde hans personligheds menneskelige værdi og finhed. Ikke desto mindre er der fra anden side rejst indvendinger mod dette billede; det hævdes, at sligt vel er »godt stof«, men samtidig et »farligt« stof, egnet til at gøre et »overeksponeret« rids, som kan »forflygtige« de væsentlige træk i en given karakteristik. Ja, skulle man ikke have lov til at nedskrive en samvittighedsfuld, ærlig samt godlidende omtale, som her sket, saa vil det vistnok være nogenledes umuligt at fordybe sig i sine forhenværende læreres fremtræden og historie. *Frits Schjøtt* har værdigt givet svar på tiltale, og *han* vil have i hvert fald min, og sikkert alle uhildede læsers, fulde tilslutning i denne misforståede lille sag.

★

Overlærerne *Fr. Petersen*, kaldet »*Pedik*«, *Chr. Ramsgaard*, kaldet »*Pecus*«, latin for »kvæg«, og *I. C. Thorsen* var alle på falderebet, da jeg kom ind i skolen, og jeg har aldrig haft noget med dem at gøre. *Petersen* var lærer i gymnastik, regning, fysik og matematik og var særdeles afholdt og respekteret. *Ramsgaard* var skolens tysklærer gennem 44 år, en mærkelig mand og efter samstemmende udsagn en slet pædagog og samtidig meget lunefuld og uafbalanceret. *Thorsen* endelig skal have været en fin personlighed og en elskværdig herre, lærer i sprog, pebersvend, men udfra mange

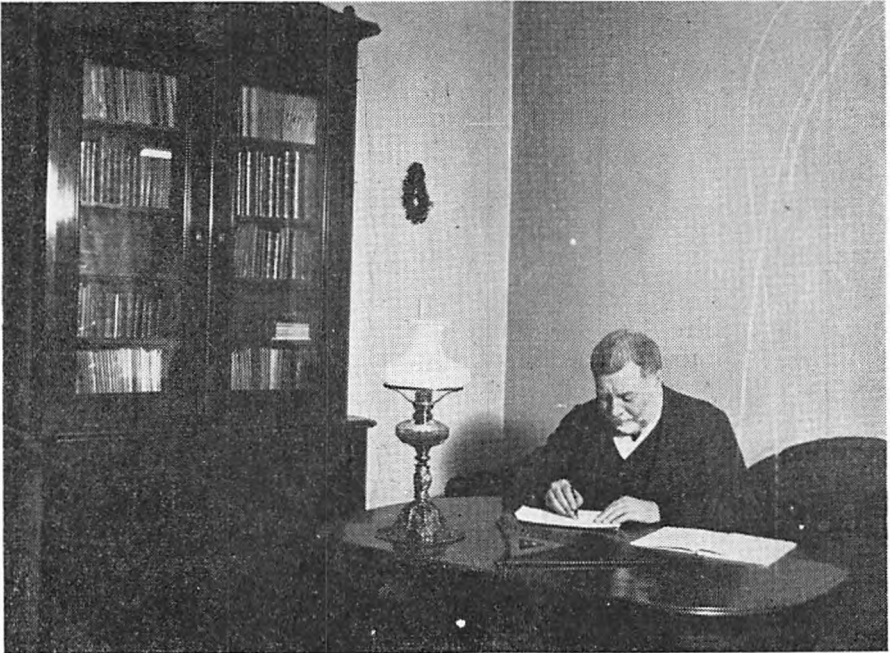
Overlærer Fr. Petersen, overlærer Ramsgaard og overlærer J. G. Møller.

foreliggende vidnesbyrd noget genegen til at søge trøst og glemsel i glassets vederkvælgelser. Da jeg som fortalt ikke selv har kendt disse lærere, omend de endnu i mit første skoleår fungerede, vil det nok være rimeligt, om jeg foretrækker at referere, hvor der kan findes oplysninger om dem. Jeg vil dog kun citere de lettest tilgængelige kilder. Der er flere andre.

Præsten og forfatteren *Jorgen Falk Ronne* blev student fra Viborg i 1883. I hans omfattende, velkendte og hyggelige produktion er også bogen: »Jabal. Jubal og Tubalkain«, som udkom i 1923, 164 sider. Den handler om livet i skolen og i byen, som skildres livfuldt, letløbende og venligt. Persongalleriets navne er opdigtede, det gælder både lærerne, eleverne og stadens borgere — man skal være særdeles belæst og velorienteret for at kunne identificere dem. *Såfremt* de fortalte episoder har rod i virkeligheden, hvilket forekommer troværdigt, så må det afgjort hævdes, at det var *grove* løjer og langkål, datidens skolarer tillod sig at byde lærerstaben. Men morsom og sympatisk er bogen helt igennem.

Overpostinspektør *Jacob Andersen* tog realeksamen fra skolen i 1889. Han udgav i 1926 bogen: »Fra Bondens Thy til Kongens By«, 234 sider erindringer. Han er i afsnittet »skoleår« *bård* i sin omtale af lærerne, som huskes »med mangel på sympati og respekt«. Dette gælder især religionslæreren (cand. theol. *C. F. Bahson*, som ikke nævnes ved navn), overlærer *Ramsgaard* samt overlærer *Møller* (kaldet »*Gæ*«). Forfatteren tænker på sin »grå skoletid« som på »en ørkenvandring med oaser, men de måtte søges udenfor den gamle gård på Mogensgade«. Dog omtaler han indgående og med ægte, begejstret beundring rektor *Lefolii*, både som menneske, videnskabsmand og pædagog. Også gymnastiklæreren, *J. P. Werner*, holder han af og karakteriserer ham som den fuldendte gentleman; navnlig skildrer han ham med glæde og varme i kapitlet »soldaterliv«.

P. Munch, student fra 1889, fortæller en del om skoletiden; det sker i hans erindringer, bind I: »Fra Skole til Folketing«, en stor bog på 326 sider, udsendt 1959. Man genkender let Munchs kølige og sobre skrivemåde, som virker behagelig. Ind imellem synger han en tonende dithyrambe til rektor *Lefolii*, af hvis facetterede personlighed, indgribende betydning og livsgerning han giver en beåndet og sympatisk skildring, ret dybtgående, vurderende. Særligt fremhæves rektors undervisning i historie og dansk, som begge var *P. Munchs* kardinaldiscipliner. Kammeraterne og byens liv omtales strejfvist, og tidens politiske rørelser, som de gav sig udslag i Viborg, får naturligvis en instruktiv og detaljeret fremstilling. *Ramsgaard* omtales i et glimt samt *J. E. Olsen*, der betegnes som »en omhyggelig, overmåde samvittighedsfuld lærer«. *Fr. Petersens* vejledning i Munchs tredie yndlingsfag regning, matematik og fysik »tiltalte ham højlig«. Andre lærere nævnes ikke.

*Ovrlærer Gustav Møller, kaldet »Gæ«, retter skriftlige opgaver i sit hjem.
Fotograferet år 1900 af Holger Olivarius Christensen*

Som den fjerde skildrer af skolelivet umiddelbart for min egen tid medtages pastor *Torkild Philipsen*, selv indfødt Viborgdreng og student fra 1902. I bogen: »Sådan levede jeg«, 1949, 179 sider, beretter han herom. I det indledende afsnit »Lidt barndoms- og drengehistorie« omtaler han skolen, men det ville være urigtigt at påstå, at han gør det med skånsomhed. Lærerkollegiet betegnes som »en mærkværdig samling pedanter, som jeg mindes med liden glæde. Det var terperi og prygl og anmærkninger, og hver havde sin særlige facon at banke os på«. Hvilket så nærmere specificeres. Med venlighed skildres *Heise* som »en prægtig mand, som vi havde uhyre respekt for og efterhånden fik kærlighed til«, samt adjunkt *H. Chr. C. Mortensen*, hvem Philipsen »skylder megen tak, selv om han langtfra var elskelig. Han gav mig en kærlighed til dyrelivet, som sidder endnu, og en tid tænkte jeg på at studere naturhistorie«. Og »aldrig glemmer jeg den kristendomsundervisning, adjunkt *Loft* gav os; og det tiltrængtes så vist, for ryge og spille kort kunne vi, og så kendte vi alle de eder og forbandelser, der eksisterede i det danske sprog. Og det lærte vi i skolen«. Iøvrigt fortæller forfatteren morsomt og underholdende om stadens borgerlige liv i dagligdagen og om særprægede menneskeskikkelser fra alle lag.

★

Personlig har jeg derimod kendt og haft overlærer *G. Møller* som lærer, og jeg kunne særdeles godt lide ham. Han var på sin meget specielle vis en tiltalende mand, fandt jeg; han havde en seminaristeksamen, og hans fag var fysik, matematik og skrivning. Han kaldtes aldrig andet end »Gæ«. Han gik hver dag en lang tur ud ad Undallslundvejen, hvor jeg ofte mødte ham på mine ensomme vandringer; vi hilste tavs på hinanden, men vekslede aldrig ord. Møller var så afgjort skolens største original, om hvis undervisningsmetoder der endnu går de særeste frasagn; han tilhørte nok en forlængst svunden tid. Han underkastede sig ejendommelige, personlige ritualer. Når han entrede klassen, pirkede han allerførst op i ilden efter et særligt system. Så hostede og harkede han, hvorefter resultatet velbehødent havnede i spyttebakken. Han snød næsen på samme enfoldige vis som Holbergs gårdskarle og bønder. Til sidst rensedes øregangene omhyggeligt ved hjælp af penneskæftet, som derefter blev lagt pedantisk midt på katederet efter omhyggeligt sigte med det ene øje. Disse ceremonielle foranstaltninger var nogenlunde ufravigelige. Iøvrigt var han præcisionen selv; en ungkarl går sin enegang og kommer punktligt frem.

Mig viste »Gæ« megen, omend bunden venlighed, men hans fag var jo desværre slet ikke noget for mig. Jeg havde ham i matematik helt op til studentereksamen, men kunne naturligvis ikke ret meget, og jeg fatter ikke, hvorledes jeg alligevel klarede mig igennem også her med bedste karakter. For mig har der aldrig været tvivl om, at jeg måtte vælge den klassisk-sproglige linie, og mere end de to linier havde skolen ikke dengang. Jeg er taknemlig for de værdier og de kundskaber, den har givet mig, og har holdt

J. L. Ring

Overlærer Lombolt (i 1914)

dem ved lige efter tid og evne. Ofte har jeg dog i min løbebane været ked af, at jeg ikke samtidig havde lært de moderne sprog noget grundigere og i større omfang, og jeg er ikke absolut sikker på, hvorledes jeg ville vælge i dag. Jeg er noget misundelig på min søn, der som nysproglig student taler tysk, fransk og engelsk med virkelig færdighed og viden, men så er han så sandt altfor blank på andre, i mine øjne vigtige og berigende områder. Men: Quidquid agis, prudenter agas et respice finem, hvilket er udlagt: Hvad du end gør, så gør det med klogskab og se på dets udfald.

Jeg nævnte min søn, der er vort eneste barn. Han hedder *Mogens Oldendow* og er født 1927 i Godthaab og er således »indfødt grønlander«. Han har taget realeksamen fra Vestre

Borgerdydskole, nysproglig studentereksamen fra Østre Borgerdydskole og filosofikum ved Københavns Universitet. Da juraen ikke interesserede ham, gik han på Niels Brocks Handelsskole og har ligeledes en pæn afgang herfra. Senere har han uddannet sig i praksis ved salgschefstillinger og som finansiel sekretær i General Motors, og hans mål er at søge oparbejdet sin egen virksomhed indenfor handel og fabrikation. Han er gift og har tre børn — foreløbig! Den ældste er en dreng på $6\frac{1}{2}$ år, bedårende, men stundom lidt uregerlig. Så får jeg jo at vide, at det »selvfølgelig« er en sikker arv efter hans farfar! Der fik jeg *den!*

Overlærerne *A. Lombolt* og *Laur. Ring* var jo også lærere i de for mig så utilgængelige eksakte discipliner. *Lombolt* kunne jeg personligt ikke rigtig med, og på den anden side var jeg sikkert ham ganske ligegyldig. Jeg fandt ham for knirkende, for tør og altfor interesseret i ligegyldige småting. Engang, vi roede gennem Sønder sø og forbi hans smukke lille ejendom derude ad, sagde jeg, at jeg syntes, hans villa så nydelig ud her fra søen. »Hvad er villa? Det hedder *hus!*« — Nå, ja. Jeg var oppe i faldmaskinen og sagde da, at den skulle stå aldeles lodret. »Nej den skal staa lodret« — nå ja, det var overflødigt med det *aldeles*. Sådanne pedanterier var mig imod. Matematikerne satte dog megen pris på ham i visse henseender. Ved en af de mærkelige og uforklarlige associationer, der ikke er så sjældne, kommer jeg

*Min søn, Mogens Oldendow,
født 1927 i Godthaab*

imidlertid altid til at tænke paa Lomholt, naar jeg læser Schandorphs »Stille-livs-Folk«: »Kan en sådan indenfor sit område sikkert stavrende, snævert-skuende fagmand træffe en fejl i detaillien i et større arbejde med videre udsigter, er det ham ofte en trøst og en glæde, en bekræftelse af, at han — den snævert-skuende — er en kyndig mand, at den anden er en vigtig-per eller humbugsmager, som mangler »Grundighed«.« Det er mærkeligt med Sophus Schandorphs nu helt forglemte romaner — uforståeligt, at han er blevet så passé; jeg finder hans tidsskildringer både højt værdifulde og morsomme, læseværdige og underholdende. Om Lomholt har matematikere fra forskellige årgange tilskrevet mig, at vel var denne lille iltre, vævre og temperamentsfulde Grundtvigianer på mange måder en venlig mand, men samtidig en mindre god pædagog, som ikke altid forberedte sig til sine timer. Til gengæld interesserede han sig levende for mange, skolen helt uvedkommende ting. Han blev gerne omtalt som »lille Lommer«.

Ring holdt jeg meget af. Han var en overordentlig dygtig faglærer, og han var menneskeligt medlevende, forstående og altid veloplagt. Han var interesseret i skakspil og samlede i sit hjem dem, der ville dyrke denne ædle og tanketrænende sport. Jeg husker, jeg købte mit spil hos drejer *Arnoldsen* i Vestergade tillige med min første lange pipe, om hvilken stabssergent *Andresen* ved lejlighed bemærkede, at han syntes, det var så »plebejisk« at ryge lang tobak; han havde nemlig været på højskole. I astronomi tog Ring os om aftenen med ud på eksercerpladsen; jeg havde fået anskaffet mig et indstilleligt stjernekort og hugget fars gode tjenestekikkert. Det blev smukke og indholdsrige, yderst fascinerende stunder, som jeg desuden efter evne søgte at give teoretisk baggrund ved et nogenlunde dybtgående studium. I disse mørke augustnætter med deres fløjlsorte himmel tonede frem den funklende og tindrende Sirius, ustandselig fosforescerende i skiftende belysning, Altair, Deneb og Vega, Karlsruvognen med sin stjert, Kapella hvid som en åkande på søens dunkle vande, Arkturus og alle de andre skønheder. Det blev, som sagt, ikke alene ved disse lyriske indtryk, men astronomi og astrofysik blev *min* verden indenfor naturfagene tilligemed zoologi og i særdeleshed ornitologi. Det andet var og blev mig uoverstigeligt, og faglærerne måtte her regne med mig som en af deres magreste agre.

Ring blev senere rektor ved Frederiksborg Statsskole. Når jeg korteligt har søgt at gøre rede for mine indtryk af disse to lærere, *Lomholt* og *Ring*, synes jeg, at jeg skylder både dem og mig selv endnu en gang at fremhæve, at jeg ikke har helt det samme indgående kendskab til dem, der var lærere i fag, som for mig kun var bidiscipliner med et ringe ugentlig timetal, som jeg har til lærerne i mine hovedfag — det ligger jo i sagens natur. Derfor kan min opfattelse være behæftet med større mulighed for usikkerhed eller urigtighed, men er sat på papiret efter bedste skønnende og skulle vel

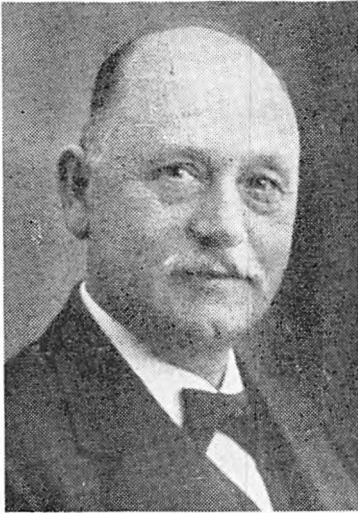

Skolegården med lindtræerne, som heldigvis har fået lov til at blive stående efter at skolen forlængst er overgædet til at være sæde for Viborg kommunes administration

også dufte af lidt mere end den rene trykssvæerte. Forovrigt kan jeg oplyse, at Rings store interesse for sine medmennesker flere gange gav sig smukke, positive udslag. En af mine kammerater, der senere har slået sit navns kunstneriske styrke fast i udlandet på meget bemærkelsesværdig måde, blev aldeles vanvittig forelsket i en smuk ung embedsmandsdatter i Viborg — men kærligheden blev ikke gengældt. Det bragte ham, under disse ynglingeårs gærende og brusende trængselsperioder, bogstavelig til selvudslettelsens tærskel — men *Ring* greb ind og optog fra et pensionats upersonlige atmosfære den letbevægelige og talentbegavede unge mand i sit hjem, hvor han lidt efter lidt faldt til ro.

Jeg kan nu godt tillade mig at lade tæppet gå op, således at anonymitetens skjulende mørke afløses af det klare rampelys. Episodens hovedpersoner var min klassekammerat, matematikeren *Andreas Obbekjær*, og *Ellen Tolderlund*, datter af byfogden og politimesteren, og boende i Karnapgården. Obbekjær blev en fejret sanger på tyske (og italienske) operascener, men er død for flere år siden. Ellen Tolderlund har i en meget lang årrække levet i Australien, gift *Lagoni*. Hun er født i 1890 og er forlængst lykkelig bedste- og oldemor. Efter denne bogs første fremkomst fik jeg brev fra hende som fra så mange andre tidligere Viborgdrengene og -piger. Jeg havde aldrig før haft nogen kontakt med hende, men vi har senere stået i en omfattende og morsom korrespondance med hinanden. Ellen blev først som purung gift med herredsfuldmægtig i Viborg *Ejvind Boisen*; men ægteskabet blev vistnok kun lidt lykkeligt, og manden døde efter mindre end et par års forløb. I ægteskabet fødtes i 1910 sønnen, oberstløjtnant *Mogens Boisen*, der jo nu er en yderst kendt skribent, redaktør og oversætter af skønlitterære og dramatiske værker fra fransk, tysk, engelsk og svensk. Ellen Lagonis anden mand, med hvem hun i mange år havde et harmonisk og fint samliv, er død forlængst. Parret udvandrede i deres helt unge år til Australien, hvor manden havde stillinger indenfor handels- og erhvervslivet; han stammede fra københavnske juristkredse og skal have været et meget betydeligt menneske; de fik adskillige børn, som alle er bosatte i den fjerne verdensdel, og som alle er kommet vel an, som man siger. Under de mange år i udlandet har Ellen Lagoni kun været i Danmark en eneste gang for år siden, men besøget var hende måske lidt af en skuffelse. Hun er stadig levende interesseret i sin barndomsby Viborg, dens mennesker og de gamle skolekammerater, som hun bestandig ønsker at høre nyt om, og trofast tænker på. Hun har desværre skrantet meget i de senere år.

Den lærer, der rent menneskeligt kom til at stå os nærmest, og som jeg mindes — ikke med skyldig ærbødighed og kold veneration, men bestandig med helt andre og varmere følelser, var lektor *Jens Chr. Sixhøj*. Han var så stilfærdig, så renlivet, så ukompliceret og en endog meget dygtig fransk-lærer. I det hele havde vi en umiddelbar følelse af, at hans jævne og hyggelige, ja, just hyggelige fremtoning svarede til et harmonisk indre. Han demonstrerede aldrig nogen overlegen bedreviden så lidt som nogen uærlig flugt fra vanskeligheder, men havde en positiv indstilling overfor det menneskelige livs forskellige foreteelser. Måske gjorde det også noget, at han i bogstavelig forstand var udgået fra reden selv. Han var indfødt viborgenser fra meget små kår. Hans mor blev tidligt enke og klarede dagen og vejen ved en rulleforretning; jeg har flere gange som lille været der med vasketøj fra mor. Under afsavn læste Sixhøj sig igennem til embedseksamen; det blev fortalt, at han havde erhvervet universitetets guldmedaille i fransk.

Lektor J. C. Sixhøj

Jobs. Loft

Hele livet er for ham tilbragt i fødebyen, hvor han tog sin gamle mor til sig i sit ungarle-hjem, og hvor han havde så solid, borgerlig rod; han fandt sig hjemme i Borger- og Håndværkerforeningens stabile milieu, fornøjeligt og upretentiøst. Det var Sixhøj, der blandt mange andre gode ord sagde, at noget af det vigtigste her i verden er ikke at fortryde, det giver for mange spildte timer og unødvendigt selvpineri. Jeg har ofte sandet det rigtige heri.

Sixhøj er uden sammenligning hjertemennesket blandt det daværende lærerkollegium, rank og spændstig i ånd som i legeme, en værdig repræsentant for byens gode traditioner og for Pallas Athenes milde regimente. Han var gammel sportsmand og tillige meget ornitologisk interesseret. Da jeg i Sønder sø, i rørskovene udfor Asmild klosterhave, den gamle, stemningsfulde og smukke lund, havde fundet reden af Grønbenet Rorhøne, som dengang var sjælden (nu er den efterhånden blevet almindelig), bad Sixhøj mig om at vise ham den. Vi lejede en båd og roede derud, og så ville jeg bagefter ikke modtage betalingen for båden af ham, i misforstået drengagtig storhed naturligvis; jeg var og blev ofte en uheldig, usikker fyr. Sixhøj rystede opgivende på hovedet, men har vel inderst inde begrebet mig alligevel. Han døde 1956, 85 år gammel, og var rask og rørig og åndsfrisk til det sidste. Han fik et særdeles smukt eftermæle, både i pressen og i skolens publikationer. Døden indtraf under et ferieophold i København.

I 1956 syslede jeg med et arbejde om »Fuglemortensen«, som vil blive omtalt nogle sider længere fremme. Jeg havde desårsag brug for visse personlige og supplerende oplysninger, hvorfor jeg skrev til Sixhøj og bad om hans hjælp. Han skyede ingen anstrengelse for selv at give eller gennem an-

dre fremskaffe så god og fyldig underretning, som overhovedet muligt, og han sendte mig de venligste breve. Sit otium udfyldte han i øvrigt med et stort biografisk arbejde om katedralskolens studenter i ældre tid. Han tilbragte derfor gennem en årrække det meste af sin dag på Landsarkivet, som ejer resultatet af denne store og stadige flid: To håndskrevne bind i kvart. Sixhøj havde en ualmindelig sirlig og tydelig skrift. Dette biografiske materiale udgives nu under redaktion af adjunkt *Carl E. Jørgensen* og med titlen: »J. Chr. Sixhøj, Viborg Katedralskoles dimittender 1630---1879«. Udsendelsen foregår på den måde, at et ark på 16 sider hvert år vil ledsage skolens årsskrift, således at værket, der får fortløbende paginering, til sin tid lader sig indbinde særskilt. De to første ark foreligger allerede med årsskriftet for 1962 og 63. Det bliver et værdifuldt og interessant arbejde.

Fra Sixhøj hørte jeg ganske uventet i 1950, da han tilskrev mig bl. a. følgende: ». . . og så vil jeg gerne sige Dem tak for Deres erindringer fra barndomsbyen. Da de fremkom i »Viborg Stifts Folkeblad«, slugte jeg dem med den største interesse, fordi de skildrede personer, jeg kendte hovedparten af, i det mindste af ydre, og jeg måtte bestandig beundre Deres hukommelse og Deres karakteriseringsevne«. Det brev glædede mig sandelig.

Så var der adjunkt *Jobs. Loft*, religionslæreren, som man heller aldrig kan glemme; han søgte senere til Odense, hvor han blev lektor, og hvor han døde sent på året 1961, over 95 år gammel. Loft havde en glød i sin undervisningsform, som måtte virke inspirerende og dragende, og dog er det ham, jeg mest må skamme mig overfor. Det kommer vi til. Han kunne have en lidt mærkelig facon til tider, iblandt en noget støjende hidsighed ud fra sit sydlandske koleriske temperament. »I vide intet, og I ville intet vide«, tordnede han, eller »Han er gal, han er splittet osset og bliver aldrig klogere«; så funkede de mørke og åndfulde øjne i vrede. Han var en from og belæst mand, der har oversat til dansk på smukkeste vis flere af Vergils vanskeligst tilgængelige værker. Hans børnebøger, »Historien om Eske« og især »Det lærde alfabet«, er dejlig læsning. Specielt har Loft indlagt sig fortjeneste som religionslærer; han var cand. theol., kom fra Herlufsholm til Viborg og søgte fra første færd at højne undervisningen i det vanskelige fag og at give religionen en fortjent og agtet stilling i skolen, hvorfor han stiftede Religionslærerforeningen, i hvilken han som formand i en menneskealder har nedlagt en meget betydelig indsats. Mod angreb, og dem var der jo nok af, påviste han fagets rigdom og værdi: »Elevernes horisont vil blive indsnævret ved tabet af et uerstatteligt stof«, og han skrev en lang række fremragende arbejder af religiøst indhold, som jeg senere har læst. Hans ordinære form var i det daglige og i almindelighed stilfærdig og indadvendt. Hans »Lærebog i den evangelisk-lutherske kristendom« er smuk litteratur og har oplevet mangfoldige oplag, grundigt gennemarbejdet, fint

og naturligt afleveret, som den er. Undertiden holdt han gudstjeneste i domkirken. En idealistisk, fornemt mejslet, markant personlighed. Han kom en del i K. F. U. M., hvor også jeg i de første år søgte hen, men jeg blev hurtigt frastødt af sekretærens form og væsen. Det var den tidligere omtalte cand. theol. *Torkild Philipsen*, søn af kartefabrikanten ved Sct. Mogensport, et, som jeg dengang syntes det, fanatisk og mørkt naturel, der ledede bønner knælende på det snavsede gulv i de ikke synderligt rene lokaler i St. Sct. Mikkelsgade lige overfor Søndre Sogns kirke. Det var for resten ham, der i sin tid blev kidnappet som sognepræst i Gram af storforbryderen og livsfangen Mozart Lindberg, noksom bekendt. Ungdommens vejledere skal være i kontakt med de unge og møde dem med tillid, vogte sig for at dømme dem ud fra ældres milieu, ikke fælde for hård og ensidig dom over ting, de selv savner indgående kendskab til, kort sagt være rummelige og generøse, ikke snæversynet indremissionske.

Der var ganske vist nogle få, som fandt, at Loft kunne virke som noget af en posør, men det var et evident vrangsyn. Han var frisindet nok til at lære os denne travesti på en kendt og elsket salme: »Kæmp for alt, hvad du har lært, snyd, om så det gælder, da er mundtligt ej så svært, skriftligt ikke heller«. Da vi begyndte at bryste os af vor fattige latin, spurgte han os smilende, om vi kendte det skønne sprichwort: »Sum es est, vor lærer er et bæst, sumus estis sunt, det gør os alle ondt!« Og endelig det kendte remseri: »Sunt pueri pueri, pueri puerilia tractant«, der er så meget som dette: »Drenge er drenge, og drenge laver drengestreger«. Jo vist så, Loft var en sjov og vittig mand, der ikke var bundet af ophøjet storhedsfornemmelse, eller løb grassat i personlig selvhævdelse, han var en åndelig grand seigneur.

Lofts timer i religion huskes. Han vidste meget om mennesker, og jeg var efterhånden gennem udstrakt læsning og nogen ensomhed blevet en ret skarp iagttager og opmærksom tilhører og kunne derfor lære meget af ham. Hans undervisning var beåndet, ikke mindst når man betænker opgavens ophøjede karakter og det i sig selv langt fra nemme fag, til hvis krav han skulle svare under en fast rytmes monoton gennem alle skolens klasser. Han havde en enestående evne til at dramatisere og levendegøre biblens og kirkehistoriens fantastisk fængslende stof. Og han kunne få én til at fornemme, at mennesket har brug for overbærenhed fra det høje. At høre Loft, når han stilfærdigt og inderligt omtalte gudsriget, var virkelig dug på slagne enge, eller mere vulgært udtrykt: Muld på sjæleager, som en overlegen kammerat bemærkede. Hvor var det egentlig muligt, at man dengang alligevel tilsidst stillede sig så kold og saboterende overfor de høje idealer og principper? Loft viste dog så tydeligt, at evangeliet var en hellig gave, ærværdig og værdifuld; han rakte klassen de bibelske rigdomme med en blufærdighed, der nok fortjener at fremhæves. Udenfor timerne kunne hans

livfulde anekdoter og sarkastiske bemærkninger være et sandt festfyrværkeri, der gjorde samtaler med ham til en oplevelse, glimtende af lune og humor. Af samtlige lærere var Loft den eneste elegante taler, spirituel, sublim og inciterende, en sand doctor seraficus.

Loft spurgte mig en gang, om jeg ikke kunne tænke mig at blive teolog, og udmalede, hvilke opgaver der ventede, og hvilken værdi studiet rummede. Jeg svarede affejdende og sandsynligvis noget arrogant og flabet, at det kunne aldrig falde mig ind; jeg ville være læge, hvad jeg virkelig også ville. Jeg var den gang »blevet brandesianer« ved forceret læsning af gennembruddets mænd og litteratur, så det må have været i 2. eller 3. gymnasieklasse, det tildrog sig. Nu har jeg efter for mere end fjorten år siden at have måttet søge afsked fra en herlig og betagende embedsstilling, været indtegnet som teologisk student ved Københavns Universitet, stærkt optaget af studiets mangfoldige rigdomskilder, de latinske, græske og hebraiske skrifter, religionsfilosofiens og -historiens store skikkelser og problemer, kirkehistoriens dominerende betydning for vor hele kulturverden gennem et par årtusinder, de ethiske spørgsmål og hele det andet store stof. Loft fik ret, men jeg skulle altså blive 57 år, førend jeg forstod det.

Han ville gerne en dag forme en religionstime som en andagt eller en art gudstjeneste, men bekendtgjorde i forvejen, at hvis der var blot en, der ikke ønskede at deltage, agtede han at lade tanken falde. Vi var tre, der af forskellige grunde ikke ville være med, og jeg skulle på vore vegne meddele Loft det, hvad jeg udførte i et frikvarter, mens vi gik rundt om den store trækrins midt i gården. Jeg gjorde det hastigt, koldt og hårdt, og aldrig, aldrig glemmer jeg hans forundrede, sårede øjne og bedrøvede åsyn, da han uden ord drejede rundt på hælen. Jeg skammede mig faktisk som en hund og vidste godt i forvejen, at jeg ville komme til det, men brugte den dumme form alligevel. Var man en køter, eller var det misforstået drengærgerrighed, lømmelagtig selvskhed eller mulig noget helt andet, sindets forrykkede balance, dårlig moral eller, når det kom til stykket, manglende åndelig rummelighed? I de første år havde vi for resten en mødeserie i *Rendtorffernes* hjem, en kreds elever, der holdt foredrag efter tur om Grundtvig, Luther, Villh. Beck og andre koryfæer med andagt og bibellæsning. Men det blev jeg altså for stor til, da jeg begyndte at lade mit frodige hår stå for at lave skilning a la Brandes.

For en ordens skyld vil jeg gerne tilføje, at det som foran fortalt er for *problemernes* skyld, jeg indtegnede mig som student ved det teologiske fakultet; det er de gamle interesser, der atter er blusset op. I denne bogs første udgave har jeg herom skrevet følgende:

»Det kan naturligvis i givet fald være meget morsomt for mig, om disse studier kan føre til gennemførelse af en teologisk embedseksamen. Men det

Rektor J. E. Olsen, overlærer H. Chr. C. Mortensen og fru Ingeborg Lemming Mortensen samt lærerinde frk. Clement. Foran Jobs. Loft

er slet ikke af hensyn til en sådan *eksamens* eventuelle erhvervelse, jeg har kastet mig over disse spørgsmål. Viser det sig, at et systematisk studium synes mig at være i hovedsagen en gold ørkenvandring, for eksempel gennem de gamle og svære sprog, står jeg selvsagt frit overfor at opdyrke alene enkelte af de særligt lokkende discipliner såsom skrifternes litteraturhistorie fremfor at søge mod en eksamenspræget afslutning. Jeg siger dette udtrykkeligt og alene af hensyn til mig selv, fordi jeg ikke ønsker at være bundet til forud afgivne løfter eller offentlig udtalte planer, hvis livets gang ændrer mine studier: De store og indgribende emner lader sig jo nu engang ikke afvise, hvordan så end et studium nærmere vil forme sig. Ens indprentningsevne er selvsagt mindre nu i min alder end den er for de unge studenter vedkommende; til gengæld er vel til stede et større udsyn, rigere erfaring og evne til at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. Her må tiden vise mig vejen — under alle omstændigheder oplever jeg rige og befrugtede timer! Glemmes må det heller ikke, at min nedsatte hørelse er et stort handicap, når det gælder forelæsninger, eksaminationer og kollokvier i auditorierne, hvorimod det ingen rolle spiller for mig under studier på læsesal,

laboratorium eller ved det hjemlige skrivebord«. Man havde dengang endnu ikke vor tids fænomenele høreapparater, som nu til stor lykke for mig har stillet mig ganske som alle andre mennesker på dette felt.

Nu er der forløbet fjorten år, siden det ovenfor citerede blev prentet, og hvorledes har situationen da udviklet sig i mellemtiden? Først må jeg generelt sige, at det har været en festlig oplevelse at være sammen med de skiftende års teologiske studenterhold, som uden hensyn til den store aldersforskel uden reservation har accepteret mig på ligefod, og som jeg har haft den største glæde af at komme i nærmere berøring med.

Hvad dernæst det sproglige angår, så fulgte jeg i et par semestre manu-duktionen i hebraisk hos den velkendte pastor *G. C. Zwicky*, præst ved Trinitatis Kirke og gennem mange år en søgt og skattet lærer i dette vanskelige sprog. Latinen fik jeg genopfrisket ved et to semesters kursus, fortrinligt gennemført af universitetslektor *Aage Kragelund*, en dygtig og inciterende pædagog, som jeg kom til at omfatte med stor veneration. Dog faldt det mig for brystet, at man nu skal udtale C som K, Kikero lyder da forfærdeligt! Det gik særdeles let ellers, også fordi jeg som juridisk student havde læst de romerske retskilder på latin. Nutidens jurister læser dem i oversættelse! Græsken endelig, som jeg totalt havde glemt, kom jeg atter ind i på en mærkelig, men udmærket måde.

Ved den tyske besættelses ophør strandede her i København en katolsk verdenspræst, *Jan Kolbe*, som havde været marinepræst på et tysk orlogsfartøj, og som nu bl. a. blev knyttet til Sct. Elisabeth Søstrenes Hospital, hvor jeg desværre gennem år har været en alt for hyppig patient, og hvor jeg traf ham. Han var et originalt menneske, stammede fra østtyske godsbesiddere, men mistede alt, da russerne okkuperede denne landsdel. Han var oprindeligt lutheransk teolog fra universitetet i Bonn, men konverterede, hvorefter han blev skolar på det vidtberømte præsteuniversitet i Rom — dér foregik alt på latin, undervisningen såvel som det daglige samvær, og dér tog han så katolsk teologisk eksamen. Han var også en betydelig historiker. Kolbe indfandt sig i nogen tid et par gange ugentlig hos mig her i Bryggergården i Kastrup, for velvilligt at give mig elementær undervisning i græsk, men jeg kom snart så vidt, at vi kunne læse et par af evangelierne på grundsproget. Det var fascinerende stunder. Han er nu sognepræst et sted i Württemberg, og vi står stadig i nogen forbindelse med hinanden.

Under mine »studier« (for at bruge dette fine og krævende ord) har jeg slet ikke villet beskæftige mig med eksegesi, altså skrifternes fortolkning, men jeg har læst deres litteraturhistorie. En bog som *Holger Mosbech*: »Nyttestamentlig Isagogik« er med sine 850 store sider særdeles fængslende. Jeg har hørt *Hal Koch's* herlige og sprudlende forelæsninger over kirke-

historien. Hos *N. H. Søb* har jeg fulgt forelæsninger og øvelser over Søren Kierkegaard samt over etik og religionsfilosofiens historie med mere.

Men først og fremmest skylder jeg *Søren Holm* tak for berigelse og fremragende inspiration under hans kateder. Der har ikke været et eneste semester, hvor jeg ikke har hørt ham, i religionsfilosofi, religionshistorie, dogmatik eller ved særkursus over store teologiske og filosofiske personligheder og systemer. Jeg har dyrket Søren Kierkegaard hos denne remarkable lærde, undertiden i hyggelige aftentimer i hans private hjem. Der er i det hele ingen af fakultetets mænd, jeg skylder større erkendtlighed eller nærer mere personlig hengivenhed for end netop denne højtbegavede, alsidige og liberale, teologiske professor, som nu også er provst for regensen. Han har haft en indflydelse på mig, som ikke let lader sig måle eller veje, og gennem årene har der mellem os udviklet sig et solidt venskab.

En overgang har jeg følt en stærk dragning mod den katolske kirke, og jeg har læst mange katolske skrifter, overværet ikke så få messer, smukke og betagende i dejlige tempelrum med farver, lys, henførende sang og duft af røgelse. Jeg drev også engang særstudier hos en højt intelligent pater af usædvanlig ildhu og med apostolisk sans. Men jeg har dog aldrig for alvor følt trang til at konvertere, hvor skøn den katolske messe end er.

Hvad er summernes sum? Ja, jeg må tilstå, at resultatet af disse årelange »studier« ikke har formået at gøre mig mere afklaret i religiøs henseende, end jeg var ved deres påbegyndelse, vel snarest mere forvirret og tvivlrådig. Hvis ikke forholdet var det, at indenfor Lutherdommen kan jo i virkeligheden ethvert menneske, være sig teolog eller lægmand, danne sig »sin egen teologi«, så ville sikkert antallet af apostater være stort. Jeg kan betegne mig som agnostiker: Ved ikke ret meget, tror ikke ret meget, men er på den anden side ejheller så lavpandet, at jeg benægter noget. Følgeligt står jeg ærbødigt »søgende« overfor disse uafviselige og dominerende problemer. Jeg er bestandig den hvileløse vandrer, en Ahasverus — hen mod det store forhæng. Men afklaring kan dog måske endnu nås. Sat sapienti! — Men lad os nu atter vende tankerne og søgelyset mod den gamle, ærværdige katedralskole udi Viborgstaden.

Fra *Johannes Loft* kom der helt overraskende i begyndelsen af 1951 et venligt brev, som glædede mig uhyre. Han skrev blandt andet: »Vil De fra Deres gamle lærer modtage en aldeles oprigtig kompliment for Deres erindringer fra skoletiden i Viborg? Redaktionen af Folkebladet sendte mig numrene af bladet og senere den færdige bog. Min kompliment gælder først stilen, så elegant den er, og så rigtigt den følger sig efter de skiftende detaljer i emnet. Men den er også motiveret på en anden måde, og her får den karakteren af en varm tak; thi De har skildret Deres lærere på en uforlignelig og forbilledlig vis, idet Deres fremstilling af os aldrig nærmer sig

det karikerende — hvilket ellers er ret almindeligt, når tidligere elever snakker skoletid; men selv når De ikke skjuler, at sympatien på et eller andet punkt svigter, har De formået at omtale os nobelt og med forståelse«. Det er vistnok let fatteligt, at brevene fra Sixhøj og Loft måtte fryde mig højlgt. De to var jo de eneste overlevende af hele lærerstaben og kunne derfor i stort og småt vurdere og kontrollere ærligheden af det skrevne ord.

Midt i det hele skoleleben kom et fremmed og forfriskende pust udefra. Vi fik en ny lærer, adjunkt *H. Hammer* fra Birkerød Kostskole. Han var tynd og ranglet, tør, knirkende, egentlig temmelig kedelig, og var vores lærer i græsk. Men I guder, hvor kunne han få stoffet til at leve op, lade os føle og sanse det gamle Hellas, dets litteratur og filosofi og historie, alt ganske vist på en tør, saglig og faglig basis, også sprogligt, men alligevel på en eller anden vis fængslende og tændende. Han kastede det klare lys over de mørke oldtidsstier, vi hidtil havde trådt flade, og gjorde dem farbare for os alle. Dertil var han levende optaget af aktuelle politiske, økonomiske og almene samfundsproblemer, f. eks. var han overbevist georgist. Han kunne ind imellem være knivskarp satirisk med et lurmærket studentikost smil. Det kan nok være, jeg lyttede. Hammer lånte mig mange bøger fra sit private bibliotek, både indenfor den klassiske sprog- og kunstverden og af anden natur, og det var ikke den art papir, »som orme gnaver og støv bedækker«. Efter hans tiltrædelse opkom en lille tragikomisk affære. Af politisk indstilling var han radikal, agiterede naturligvis ikke direkte, men det var alligevel let at mærke, især på baggrund af det øvrige som helhed så konservativt betonedede lærerkollegium.

Han ville oprette en afdeling af »Radikal Ungdom« eller »Frisindet Ungdom«, hvad det nu nøjere hed, og der indkaldtes desårsag til et offentligt møde på Afholdshotellet i Gravene. Jeg var selvfølgelig med. Desværre stod det i de lokale avisers referat dagen efter, og jeg blev kaldt til rektor *Olsen*, hvilket dog ikke chokerede mig. »Om jeg ikke vidste, at det var forbudt at deltage i den art foretagender?«. »Nej, det vidste jeg ikke; det stod mig bekendt ikke skrevet noget steds, og hvorfor var det forbudt?«. »Fordi det var en offentlig forening!«. »Det er K.F.U.M. også, og dér er mange af skolens elever jo med«. »Det var noget helt andet«. »Hvorfor var det det?«. »Det skønner skolen over, og du kan gå!«. Det måtte jo enten være et offer på det nemmes alter, eller også var det den højere logik, den jævne var det i hvert fald ikke, næppe den højeste heller. Da seancen var forbi, var jeg naturligvis spændt på, hvad der videre ville hænde — men der skete intet udover følgende:

I skolens ordensregler havde fra Arilds tid stået anført, at »det er forbudt eleverne på egen hånd at besøge værtshuse, konditorier og lignende steder, ligesom det også under strafansvar er forbudt værten at beværte dem.

Uden for selskab med forældre eller andre, der træder i disses sted, må ingen elev uden skolens tilladelse tage del i offentlige baller, maskeradeer eller lignende forlystelser, ligesom det også følger af elevens hele stilling til skolen, at han ikke kan optræde offentligt ved koncerter, teaterforestillinger eller lignende lejligheder uden skolens tilladelse».

Der var næppe noget af disse drastiske forbud, som tiden i det hele var løbet fra, der ikke blev åbent overtrådt af ældste klasses elever. Men i næste årsskrift var med fremhævede typer tilføjet: »eller være medlem af offentlige foreninger uden skolens tilladelse«. Mig skete der intet; jeg ville nu også gerne have set, hvorledes man i praksis ville have håndhævet en sådan rigoristisk restriktion. Hammer og jeg smilede som augurer. Det er ikke altid de gamle ærværdige, der er nærmest ved at finde de vises sten.

Fra første færd, jeg gav mig i lag med at nedskrive disse causerende strejfglimt, foresatte jeg mig at forsøge på at være så objektivt ærlig, som det er muligt uden at tilsidesætte vedtagne menneskelige hensyn. Dette mener jeg også at have gennemført efter evne, også i omtalen af mig selv, min familie og vore venner. Li-

H. Hammer

geledes har jeg søgt at afholde mig fra summariske domme. Jeg er derfor lidt ked af at skulle omtale adjunkt *Fr. Hansen (Ascanius)*, så meget mere, som han på mange måder var en venlig og rar mand af stor medmenneskelighed, og fra hvem jeg skiltes i allerbedste forståelse, ja, hengivenhed og på et enkelt punkt, der senere skal omtales, med varm og varig taknemlighed. Han var ikke desto mindre i mine øjne en såre middelmådig pædagog. Historie var et af mine kæreste fag, men at det ikke blev det modsatte, er ikke *Ascanius'* skyld, tværtimod, det havde nær fået dødsstodet. Udenadslæren, åndløst terperi, bogens golde orkentrampen og kedsommelighedens slaggebunke. Det var, hved der blev budt, og vrage blev kastet på perlerne. Man kan jo sørge over sligt, når talen er netop om historie, en berigende og samtidig såre vigtig disciplin — men hvad nytter det at græde over den spildte mælk?

Vi skulle blandt andet som noget helt nyt efter den ændrede skoleplan opgive som særligt læst et afsnit af Danmarks historie, et speciale altså.

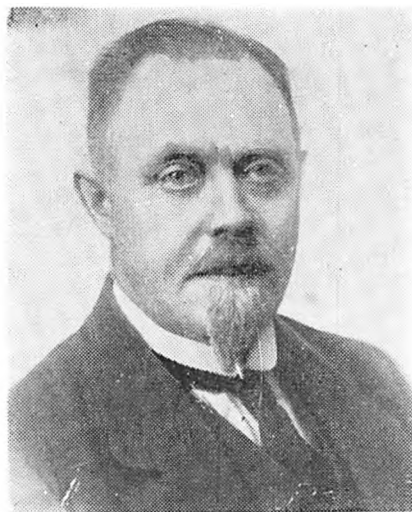
Ascanius valgte tiden omkring Christian den Fjerde og Frederik den Tredje, et dejligt, et broget, et levende emne. Men det blev mishandlet, en tør, kedelig opremsning af farveløse enkeltheder uden perspektiv eller virkelig dybde, så sandt kun et vejrblæst, raslende skelet. Heldigvis kunne jeg selv sætte kod på, blod og nerver ligeledes. Jeg benyttede håndbiblioteket i lærerværelset, hvortil der var almindelig adgang et par timer ugentlig. Vi havde hjemme fået anskaffet det ret store »Allers Konversations Leksikon« (jeg tror bestemt, det var det) i en 14-16 bind, ligesom far ejede den kendte trebinds udgave af Johan Ottosens »Nordens Historie«. I sene aftentimer slog jeg da op heri, noterede periodens biografier, supplerede de faktiske oplysninger, fik pustet liv og gemyt over Ascanius' trivielle diktat, og det blev i det hele, synes jeg, et lille morsomt bind, som min søn nu har. Jeg kan huske disse aftentimer. Der fik jeg muligvis for første gang en famlende, senere rigt og mangfoldigt bekræftet forståelse eller dog fornemmelse af, at den intellektuelle fryd er den rene og dybeste af måske alle menneskelige glæder, den, som alene giver åndelig udvikling og sjælelig færdighed. Jeg kunne godt, da jeg kom ind under universitetets frihed, i al beskedenhed og med begynderens tøvende skridt, studere på egen hånd, og indirekte var dette altså i nogen grad Ascanius' skyld.

Hans øgenavn var »Barbarossa«, naturligvis, fordi han havde et stort, rødt overskæg. Når han blev vred og hidsig, hvilket ikke så sjældent hændte, steg en blodrod strøm hen over ansigtet og den høje skaldepande, afspejlende orkanen i hans indre. Han kunne være en hård negl, hvis ordvalg ikke altid var pakket ind i rosenrødt silkepapir.

Historie og topografi har altid fængslet og interesseret mig, jeg har ligesom haft det i blodet, og det var jo netop derfor, jeg allerede i Viborg fik tilegnet mig ikke så lidt af byens og omegnens kronike gennem tiderne. Under mit universitetsstudium var det mig også plat umuligt at lade være med at læse om universitetets fornemme historie og om hele latinerkvartets udvikling og begivenheder. Og senere i Grønland dyrkede jeg systematisk den historiske ager med det resultat, at adskillige grønlandshistoriske afhandlinger og bøger foreligger fra min hånd, for eksempel »Kolonien Godthaabs Historie 1728-1928« og »Grønlands politiske Historie«, det hidtil eneste arbejde af den art. Desuden har jeg udgivet »Den grønlandske Samfundslære«, samt en monografi over en af de største danske skikkelser i Grønland med titlen »Grønlændervennen Hinrich Rink, Videnskabsmand, Skribent og Grønlandsadministrator«. Senest er udsendt en stor bog: »Bogtrykkerkunsten i Grønland og Mændene bag den«, en boghistorisk og kulturhistorisk skildring, som i det ydre fremtræder i så fornem og elegant en udstyrelse, som dansk boghåndværk i vore dage er i stand til at præstere — og det er, som bekendt, ikke så lidt.

Fr. Ascanius

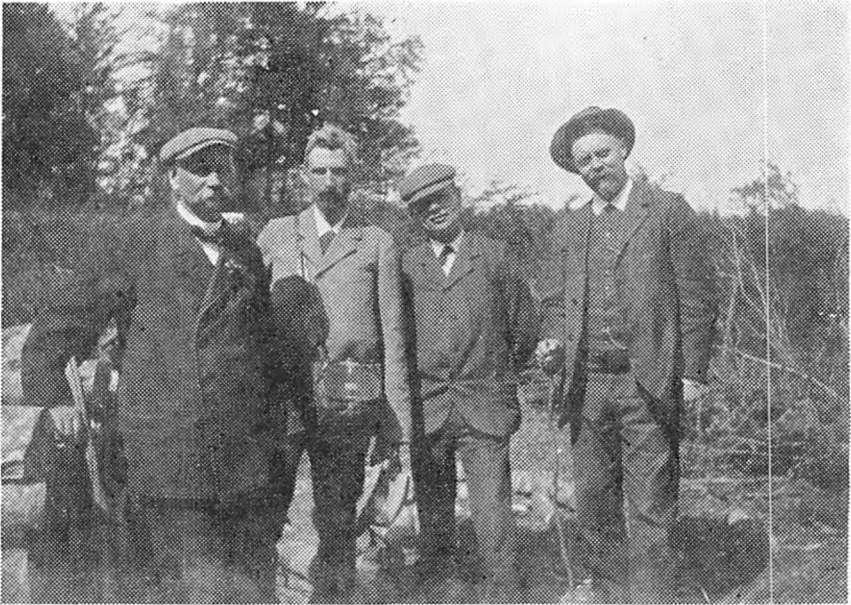

Claus Clausen

Claus Clausen havde vi i engelsk og dansk; han blev senere rektor i Horsens. Som engelsklærer var han ualmindelig dygtig og god. Hvad jeg kan af engelsk, skylder jeg i hvert fald ham. Af væsen og karakter var han meget tiltalende, elskværdig, omgængelig og jovial. Han var skolens bibliotekar og har måttet udlåne mig mange bind gennem årene. Lad mig her påstå, at jeg ved skoletidens afslutning havde læst betydeligt mere af såkaldt »udenoms« stof end af det direkte for eksamen beregnede pensum. Jeg var blevet en læshest, vistnok også lidt af en ener, men ikke en særling. I al stilhed så jeg en smule ned på dem, der blot bogede og terpede og repeterede med den truende årlige afslutning for øje. Men med denne storslåede skødesløshed kunne det vel være gået galt, om uheldet havde været ude.

Clausen blev, skønt ganske ny, uhyre populær i alle klasser, der gerne ville have ham med »på vogn« under skolens skovture eller til specielle fester og arrangementer, som eleverne lavede. Han var hjælpsomheden selv, lydhør overfor alle de strømninger og stemninger, der manifesterede sig i klasserne, alt efter alderstrin og bogligt stade.

Var adjunkt Clausen end en udmærket engelsk vejleder, så kan jeg ikke sige helt det samme om hans virksomhed som dansklærer. Dansk sprog og litteratur var min ubestridelige kardinaldisciplin, som jeg med virkelig interesse og kærlighed beskæftigede mig med. Jeg ved godt, at mine kammerater mente om Clausen, at en af hans rosværdige egenskaber netop var den, at han begrænsede sig alene om det stof, der fordredes, og det kunne måske også være en udmærket grundsætning. Men — man skal dog helst vide betydeligt mere, og det gjorde Clausen selvsagt også; alligevel fik jeg snart

*Fra venstre: Gymnastiklærer Brüggmann, adjunkt Hammer, adjunkt Lof:
og adjunkt Cl. Clausen*

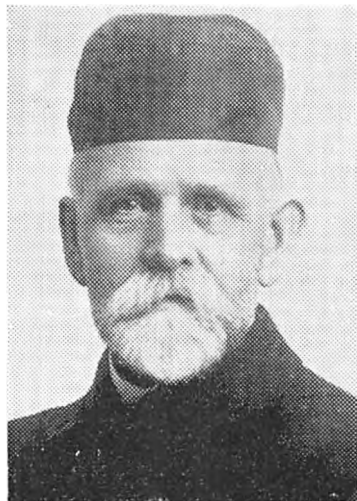
en anelse om, at det ikke var på alle punkter, hans viden var så omfattende indenfor det emne, han dog burde beherske suverænt. Uden at ægget vil lære honen, og uden at ville spænde vognen for hesten, forholdt det sig faktisk således, at Clausen gang på gang i timerne, især når jeg var oppe i litteraturhistorie, meget ærligt og ligefremt spurgte mig: »Ja, det er muligt, hvor ved De det fra?«. Og jeg havde såmænd blot mine kundskaber fra det gennem fars »Gyldendalske Bibliotek« erhvervede ret store og morsomme værk, Vilh. Østergaards smukke, illustrerede »Danmarks Litteraturhistorie i nyere Tid«, der var mig en stadig kilde til fordybelse og berigelse. Bogen er letlæselig, og dansk var altså mit yndlingsfag. Til studentereksamen lød en af de givne opgaver i dansk stil, den altid frygtede prøvesten, således: »Skriv om ét eller flere digte og om den, der har digtet dem« — det var mad for Mons. Jeg havde jo, som fortalt, specialiseret mig i Brandes og hele gennembruddets periode og vidste virkelig god og fyldig besked herom; jeg valgte J. P. Jacobsen, som jeg kunne bogstavelig udenad for lange perioders vedkommende. Efter censurens afslutning bragte adjunkt Clausen mig glædestrålende en kompliment og hilsen fra den af ministeriet beskikkede censor, overlærer K. G. Brøndsted (som vi også havde i græsk og latin til eksamen), at han havde bemærket »min gode hukommelse og sikre stilsans«. Er det ildelugtende og selvrosende naivt at anføre det,

oven i købet tilføjende, at der er få ting, jeg har været mere stolt og lykkelig over nogen tid?

Tilbage har jeg nu kun at fortælle om overlærer *H. Chr. C. Mortensen*, og det vil blive let for mig. Han ønskede altid at blive omtalt under sit fulde navn som her bogstaveret. Han var langtfra almindeligt afholdt, tværtimod kan det modsatte roligt postuleres. Hans øgenavn var det ikke just smigrende mente »Skrub«. Han havde kantede sider, kunne være fjern og hård og tilsyneladende udvise en vis hensynløshed i sit væsen og sin bedømmelse af eleverne og omgivelserne, var i det hele kun lidet inladende og opfordrede ikke til fortrolighed i nogen måde. Han var dog undskyldt af flere grunde, blandt andet af megen sygdom, havde et konstant vakkende helbred, hvilket jo nok er egnet til at tage humøret fra en mand. Hans sidste leveår var bitre og sørgelige. En lidelse i centralnervesystemet gjorde ham til vrag. Når alt dette nu er sagt, må det imidlertid stærkt fremhæves, at vel var Mortensen en meget omdiskuteret mand af vort lærerkorps, men samtidig vandt han sig alligevel mange trofaste venner i elevskarerne, og det ikke af de ringeste. Vi beundrede hans hengivelse i naturen, hans optagethed af alle hertil knyttede fænomener og hans interesse for udviklings-teorien. Lærergerningen som sådan var ham måske nok noget af en pestilens; muligvis var hans særlige vanskeligheder betinget af, at han var lærer for drenge, ikke for mænd.

H. Chr. C. Mortensens løbebane var ualmindelig lige fra starten, men han endte med at blive verdensberømt blandt ornitologer gennem sit stærke og metodiske gennemførte ringmærkningsarbejde til belysning af fugletrækkets biologiske mysterier. I byen opfattede man i begyndelsen Mortensen som en halvt forskruet person; en adjunkt, der balancerede rundt på tagene for at fotografere og mærke storke, stolprede i moser og søer, fangede stære og klatrede i livsfarligt høje træer — hvad var det dog for en embedsmand! Men efterhånden som meldingerne indløb fra de forskellige steder, og Viborgs navn derved ude i verden fik klang og berømmelse, slog stemningen naturligvis om, og piben fik en anden lyd. Det var heller ikke mere end rimeligt; resultaterne førte til sejr på selve arenaen, og Mortensen skrev derved sin tids videnskabelige roman.

Han var gift med *Ingeborg Lemming*.

H. Chr. C. Mortensen

der var lærerinde og hans gode hjælper i alle måder. Han var en svoren fjende af spiritus og tobak (Skolens »IR.« = »Ikke-Ryger« var en af ham stiftet forening, hvis medlemmer bar et lille emblem med disse initialer), samt af kaffe, te og krydderier. Han strøede ikke kanel på risengrøden for ikke at fordærve risens fine oprindelige aroma og smag, prædikede mådehold, delvis vegetarisk levemåde (»menneskets naturlige kost«) og opfordrede til at have grøn læseskærm over øjnene, hvad han selv brugte, og til at tygge maden syv hundrede gange, hvad han også selv gjorde. Han gik i håndsytet fodtøj, bredt og firkantet i næsen, der skulle være plads til tærne i fuld udfoldelse, og Gud nåde den, der ikke omhyggeligt huskede at vaske hænder efter et hurtigt besøg på retiraden. Han var en sand apostel på disse områder.

Høj, mager, knoglet, med velplejet fuldskæg førte han sig frem, fjedrende i fodgangen og med et puritansk udseende; klædedragten var særpræget, vest og jakke knappet helt op i halsen. Han dirigerede ofte klassen, siddende øverst på en lille trappestige, dunkende de uopmærksomme i hovedet med en lang bambusstang, der også fungerede som pegepind. Han var meget musikalsk og spillede flere instrumenter, cello, klaver.

Mortensen var en mand af brændende forskersind med en uselvisk kærlighed til naturen og dens vidunderlige verden. Overfor de elever, der viste interesse for hans fag, var han den kyndigste og venligste, mest redbonne vejleder omtrent ved dag som ved nat, lånte dem bøger, førte samtaler derom, belærte dem om skindlægningens kunst og modtog dem i sit hus villa »Takken« ved Skottenborg, hvor jeg var stadig gæst. Han *kunne* have det gladeste smil og det varmeste blik i øjnene. Jeg har deltaget i mange ekskursjoner, mærket mange fugle (også på Grønland, dog ikke for Mortensen) og oplevet rige glæder. Er det nu til i dette øjeblik at begribe, hvorledes jeg egentlig med ét ben var i stand til at komme op i høje træer eller balancere på skarpe husmønstre — men det gjorde jeg faktisk.

På ét punkt var Mortensen helt uforlignelig, nemlig som leder af ekskursjoner i byens omegn. Her var han inspirerende og inciterende ud fra det store format, og her viste sig også hans inderste, menneskelige væsen, uden særheder og pedanteri, men fremtrædende i vidsyn og tolerance. Han formåede i sandhed at åbne elevernes øjne for sammenhængen og spillet i naturen, for landskabets skønhed og geologiske perspektiver, skovens, markens, søens og hedens rigdom på fængslende detaljer. *Jobs. V. Jensen* har givet en betagende skildring af Mortensen på ekskursjon: »... som han kunne dyppe de hårede hænder til albuerne i en bundløs, slimet grøft og komme op med igler, orme og dynd, tilfreds, helt igennem lykkelig, det har jeg ikke set hos noget andet menneske!«.

Mortensen var født 1856 i Jonstrup som søn af botanikeren seminarielæ-

Orelærer Mortensen fotografet med en støvsnige, han er ved at ringmærke

rer Hans Mortensen og døde i Viborg 1921 som overlærer. Fra barndommen var han stærkt naturhistorisk interesseret, men begyndte dog med at studere teologi, senere medicin; han nåede imidlertid aldrig at få nogen afsluttende universitetseksamen i noget fakultet, men fik accessit for universitetets zoologiske prisopgave om de danske krybdyr og opnåede senere Videnskaberne Selskabs guldmedalje for en afhandling om de danske mus. Det er vel ikke ham, der har *opfundet* ringmærkningen, det var sket længe for, men det var ham, der satte sagen systematisk i gang i større omfang, støre, krikænder, spidsænder, storke, måger, hejrer og rovfugle, over 6000 mærkninger med fin genfundsprocent, og han gav derved stødet til lignende, efterhånden meget omfattende mærkninger i alle lande. Han fik kun lidet skrevet, mest afhandlinger (for resten ofte af en utålelig bredde og vidtløftighed) i »Dansk ornitologisk Forenings Tidsskrift«, af hvilken forening han var medstifter. Det var en stor lykke at være hans elev, når man ellers gad være over sagerne. Blandt disciplene var især *Immanuel Kirkegaard*, *Morten Bang* og *David Boggild*. *Gustav Rendtorff* samt de to brødre

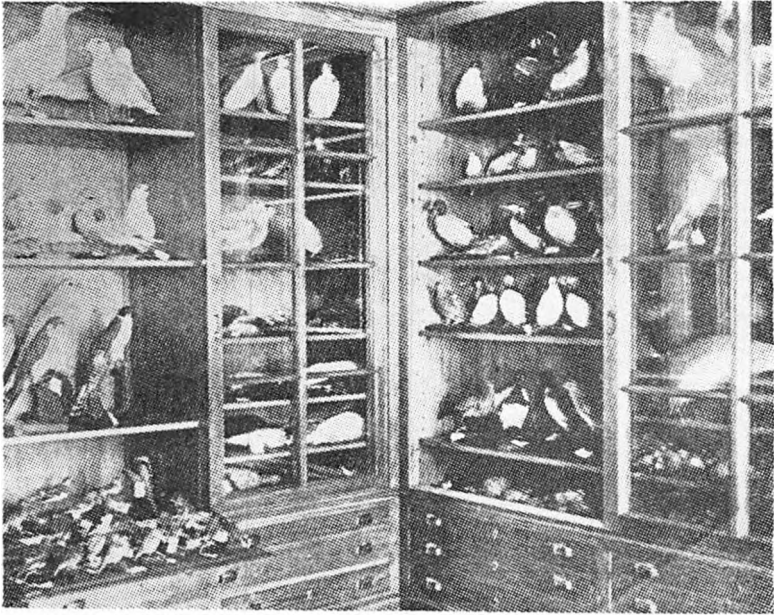
fra Bjerringbro *Vagn* og *Ejnar Rossen*, nogle af hans ivrigste og bedste hjælpere; også jeg var menig soldat i denne legion d'honneur.

Det var i hine dage, da grønbenet rørhøne endnu var sjælden, da glenten kunne ses sejlene i luften og rugende i de store skove (endog en glenteunge har jeg haft i en stor kasse), da hvepsevågens bo kunne findes, da sort stork og fiskeørnen kunne opledes, strålende minder i flok og følge. Min samling af fugle og æg voksede til et helt antageligt omfang. Hvor jeg husker stærenes store, syngende susende flokke ved efterårstide i søernes svajende rørskov, svanerne ved Asmildkloster, skaderne i Overlund, gærdesmutternes flagren, spætternes hamren i Haldskovens træer, gøgene ved Bjerringbro, hjejlerne på heden og de skrigende viber i flaksende flugt over Søndermøllens engdrag. Når jeg ad Bispestien gik til skole, svævede mursejlerne over mit hoved, fra domkirkeårnenes glamhuller kom alliker flyvende, og tårnfalken havde rede deroppe. Vi var en kreds af unge i hele landet, seminarieelever og latinskoledisciple og måske andre, der havde slået os sammen i en ornitologisk forening med et skrevet vandreblad, et kollehefte, som vi rundsendte til hverandre.

Jeg tror nok, at tanken stammede fra den fynske gymnasiast *Poni Jespersen* på Næsbyhoved ved Odense, senere dr. phil., inspektør ved Zoologisk Museum og formand for Dansk ornitologisk Forening; videre var med i

Overlærer H. Chr. C. Mortensen underviser i naturhistorieklussen

Et hjørne af min grønlandske fuglesamling. I skufferne gemmes skindlagte fugle samt rede og æg

foretagendet *A. Vedel Taaning*, som da var elev på Ranum Seminarium, men derefter blev mag. scient., dr. phil. og direktør for Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser. Både Jespersen og han er nu afgået ved døden. Og så var der yderligere fra Frederiksborg Statsskole *Sylvester Saxtorph*, min samtidige i Grønland, hvor han var kredslæge, derefter blev han Grønlands medicinalkonsulent. Fra Viborg var der *Gustav Rendtorff* og mig. Jeg skrev allerede i 1. g. en lille opsats, »Fuglelivet i og omkring Viborg-Søerne«, som jeg ville have redaktør *S. H. Angelo* ved »Stiftstidende« til at optage i sin avis, men han rystede lidt svævende på sit aristokratiske hvide hoved; det var vist ikke noget, medens jeg mente, Viborg brændte af iver efter at læse netop dette åndsprodukt — det var sikkert heldigt, at han med rigtigt instinkt sagde nej; det havde næppe kunnet stå for saglig kritik, men kunne derimod have givet mig et rart bagslag.

Senere har jeg bl. a. offentliggjort det tidligere omtalte og ret omfattende arbejde »Fugleliv i Grønland« med illustrationer fra min store kollektion, der bl. a. tilførte den grønlandske fauna syv nye arter, og som staten købte af mig til Godthaab Seminarium, hvor den fylder et helt klasseværelse i store skabe og skuffer. I Grønland vågnede i al sin væld atter den kærlighed til naturen og især til fuglelivet, som først lærer Kr. Pedersen og senere, men stærkest, H. Chr. C. Mortensen havde indblæst mig. Den næredes

selvsagt også af de talrige videnskabelige ekspeditioner, der i årenes løb besøgte Grønland, og til hvem jeg trådte i nær og undertiden livsiang forbindelse. Det gælder for eksempel *Lehn-Schioler*-ekspeditionen, hvori udover lederen deltog maleren *Jobs. Larsen*, konservatoren, nu museumsinspektør *Henning Scheel* og studenten *Finn Salomonsen*, der nu er vor største fugleekspert og lærd dr., skribent i stor stil og i øvrigt chef for Zoologisk Museums afdeling for fugle. Også mange udenlandske ekspeditioner er jeg kommet i mangeårig kontakt med, engelske, tyske, franske.

Det var i sin tid en stor sorg for mig at skilles fra min grønlandske fuglesamling. Der knyttede sig så mange rige, uforglemmelige minder og oplevelser til den, både fra min færd i felten deroppe og fra mine sysler i det stille studereværelse. Men at have den, blot huse den i en almindelig københavnsk villa eller etagelejlighed, var en helt urimelig tanke. Men *havde* jeg anet, at jeg skulle komme til at bo, hvor jeg nu i over 30 år har haft mit domicil, i et stort, rummeligt hus, bygget af Frederik den Femte som et lille jagtslot for over 200 år siden — så havde jeg så sandt aldrig skilt mig ved den. Senere er den desværre blevet delvis ødelagt ved ildsvåde på Godthaab Seminarium, det skar mig i hjertet at erfare det.

Mindetavlen for H. Chr. C. Mortensen på muren i den gamle skolebygning

H. Chr. C. Mortensens indflydelse har i flere henseender været meget betydelig, og det er en stor kreds af danske naturvenner, der i dag mindes ham med venlighed og tak. Med fuld ret har den kendte danske ornitolog overlæge *O. Helms* kunnet skrive: »Økonomisk fordel eller ydre udmærkelse skaffede ringmærkningen ikke sin ophavsmand, men han kunne have den tilfredsstillelse, at hans fremgangsmåde, endnu mens han levede, blev taget op, i alt væsentligt uforandret, verden over, og at han talte disciple og efterlignere blandt ornitologer i alle lande. Til ringmærkningen og de resultater, den har bragt og i fremtiden vil bringe, vil H. Chr. C. Mortensens navn stedse være knyttet«.

I 1950 udsendte en stor kreds af gamle elever, med viborgenserens skov-ejer *Holger Olivarius Christensen* til »Jomfrubakken« ved Mariager som den egentlige ophavsmand, en »indbydelse« med den hensigt at samle midler sammen dels til en mindetavle af bronze, der skulle indsættes i den mur på den gamle skole, der vender ud mod Latinerhaven, dels til en mindefond, hvis årlige renter skulle stilles til disposition for naturhistorielæreren til ekskursioner for eleverne, indkøb af materiale til undervisningen og lignende, således at faget kunne gøres så levende som muligt. Blandt indbydterne var også *Johs. V. Jensen*, der forsynede den lille tryksag med følgende smukke motto, som nu pryder mindetavlen:

*Hans vid og sindrigbed bar frugt,
hvorom der går i verden ry.
Han fulgte fuglen på dens flugt;
selv blev han i den stille by.*

Komitéen bestod i øvrigt af museumsleder cand. theol. *S. Vestergaard Nielsen*, Aars, professor, dr. *Carl Faurholt*, overlæge *Holger Jacobsen*, Hald, overlærer *Immanuel Kirkegaard*, *Knud Oldendow*, *Gustav Rendtorff*, professorinde *Else Oluf Thomsen* (datter af læge Rosenquist paa Store Torv) og overretssagfører *Chr. Ørum*. *Johs. V. Jensens* og min nære ven, maleren *Johs. Larsen* påtog sig veldædigt den kunstneriske udsmykning af tavlen: Tre flyvende storke, i hans karakteristiske streg. Arkitekt *K. Gottlob* tegnede tavlens proportioner. Den 7. juni 1952 blev tavlen afsløret i overværelse af gamle elever, og mindefonden blev der også midler til.

For dem, der måtte ønske at stifte nærmere bekendtskab med H. Chr. C. Mortensen, er det en nogenledes uomgængelig nødvendighed at læse følgende værker: »Storkens Liv«, udsendt 1929 af *Tage Heft*, Aschehous danske Forlag; bogen er helt igennem et monument over Mortensen. Doktorerne *Poul Jespersen* og *Aa. Vedel Taaning* har i 1950 på Munksgaards Forlag udgivet en smukt udstyret bog med titlen: »Studies in Bird Migration being the Collected Papers of H. Chr. C. Mortensen« — et overmåde

interessant og instruktivt arbejde, som også manglede i vor ornitologiske litteratur. I hundredåret for Mortensens fødsel, altså 1956, publicerede mindefonden en meget kræsen og nitid tryksag, *Johannes V. Jensen: »H. Chr. C. Mortensen, med Tegninger af Johannes Larsen«*. Det lille skrift udkom hos Gyldendal og indeholder de to, yderst læseværdige kronikker, som forfatteren offentliggjorde henholdsvis i 1930 og 1950 i »Politiken«; skriftet er trykt i 400 nummererede eksemplarer.

Samme år, 1956, skrev *Knud Oldendow* i al beskedenhed en skildring af Mortensens liv og gerning. Den findes i en artikelrække i »Viborg Stifts Folkeblad«, seks helsides kronikker i tiden fra 28. august til 11. september, ledsaget af talrige illustrationer. Det var oprindelig meningen, at disse artikler derefter skulle være udsendt som en særlig lille bog, men af mig ukendte grunde blev dette aldrig realiseret; måske har man skønnet, at det ikke økonomisk kunne svare regning — og det er vel også rimeligt.

Serien har fællestitlen: »Fuglemortensen fra Viborg«. Den slutter således: »Jeg fyldes af en vemodig glæde ved at benytte hans efterladte aktstykker. De vidner alle om Mortensens uhyre nøjagtighed, hans vidtdrevne omhyggelighed, hans krav til system og orden — alt det, som i misforstået form var medvirkende til at give ham navnet »Skrub«. Desuden får jeg en stærk bekræftelse på den ældgamle erfaring, at fantasi og intuition ikke bare er noget, som kræves af skribenter, malere og musikere. Det forlanges også af videnskabsmænd«. —

Nu har jeg søgt at skildre Viborgskolens lærere således, som jeg husker dem, og sådan, som jeg har opfattet dem. Det er jo nok muligt, at de fremdragne træk og forsøgte karakteristiker mere er af datidig aktualitet end af evighed. Men det er i hvert fald denne gode lærerstab ved den gamle skole, som gennem tiderne har uddannet et stort antal mænd, der nu sidder spredt over det ganske land som læger, professorer, præster, ingeniører, lektorer, bibliotekarer og i mange andre stillinger som officerer, sagførere og specielle embedsmænd. Af de elever, der i *min skoletid* udgik fra Viborg Katedralskole, er vel følgende indfødte *Viborgdreng*e blevet de i den offentlige bevidsthed mest kendte:

Sognepræst Smiths søn, *Daniel v. Huth Smith*, blev biskop i Aalborg, og overretssagfører *Bjarne Johnsens* søn, *Jon Johnsen*, var en landskendt overretssagfører i sin fødeby; de er nu begge døde. *Frederik Heise*, hvis far var overretssagføreren og hospitalsforstanderen i Sct. Mogensgade, blev højesteretsdommer, og det samme blev *Ernst Colov*, søn af bagermester *Niels Christensen* i St. Sct. Hansgade; Colov er Storkorsridder, måske den eneste Viborgdreng, som har opnået at bære denne høje ordensdekoration. To blev højtstående officerer, nemlig *Stephan Ankjær* og *Ejner Joest*; den første har været oberst og chef for Grænsegendarmeriet, den sidste sluttede af som

I skolegården. Til venstre Claus Clausen og Fr. Ascanius (med hånden i nakken) og til højre Clausen og Rektor Olsen — rektor med den for ham karakteristiske måde at gemme den ene tommelfinger i vestelommen

generalmajor; deres fædre var henholdsvis overrettens justitiarius og statsbanernes trafikinspektør. Den forhenværende rektor for Danmarks farmaceutiske Højskole, professor, dr. phil. *Carl Faurholts* far var overretsassessor, senere højesteretsdommer *O. P. C. Faurholt*; også gennem sit giftermål har Carl Faurholt tilknytning til Viborg, idet hans hustru, *Estrid*, er datter af stabslæge, senere generallæge *J. P. Skot-Hansen*. *Morten Bang*, amtsforvalterens søn, blev civilingeniør og brandchef på Frederiksberg. Endelig har buntmager *Max Reiters* søn, dr. med. *Paul Reiter*, en meget kendt psykiater og frodig skribent, været overlæge ved den psykiatriske afdeling på Københavns Kommunehospital og praktiserer nu i København. Dr. med. *David Boggild* er overlæge i Ribe; hans far var amtslægen *Kaj Boggild*. Måske må jeg også lige tage med overlæge i Ringsted, *Carl Viggo Gotzsche*; han var ganske vist dengang ikke en helt ægte Viborgdreng, da hans far jo var den Herning-provst *Jobs. Gotzsche*, men senere blev denne, som bekendt Viborg-bisp og herre til stiftsstadens ærværdige bispegård. Til slut må jeg da også nævne revisor *Otto v. Spreckelsen*, søn af fabrikanten i Morvilles gård på Sct. Mogensgade. Otto v. Spreckelsen blev en intim kender af sin fødeby's historie, og var vistnok den egentlige drivkraft ved oprettelsen af »Viborg byhistoriske Arkiv«, for hvilket han var en energisk formand. Han har udsendt forskellige, gode værker, udsprunget af glødende

Den gamle latinskole, nu sæde for byens administration

interesse for hjemstavnen, således en smuk skildring af Morvilles gård, og især det omfangsrige, af uhyre flid bårne arbejde »Viborg Bys Borgerbog 1713—1860« (1955). Han døde i fjor; gennem tiderne stod jeg i nogen forbindelse med ham, og altid ydede han en redbon hjælp i lokalhistoriske spørgsmål, når jeg herom ulejlignede ham.

Som lige antydet, har *Paul Reiter* et meget stort forfatterskab bag sig. Dels rent faglige skrifter, herunder omfangsrige skildringer af Luther og Christiern den Anden, set i psykiatrisk belysning. Dels tillige arbejder af almenmenneskeligt indhold, for eksempel et udførligt og velskrevet bidrag til bogen »Min Tro« — Reiter har været katolik siden sine helt unge år, og smitter med sin egen ægte begejstring i fortællingen. I værket »Min Skoletid«, redigeret af Aage Heinberg, har han på siderne 136-172 givet et fornøjeligt og charmerende erindringsbillede fra både Borgerskolen og Katedralskolen, i arbejde og i fest såvel som hverdagens oplevelser fra byen selv. Han tegner portrætter af rektorerne *Heise* og *Olsen* (»Zeus fra Otricoli«) samt andre af lærerne, nogle nævnt ved navn, andre ikke, men alligevel let genkendelige, ligesom kammeraterne omtales ret udførligt.

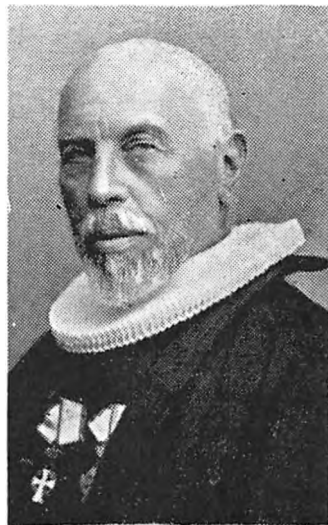
En fascinerende og righoldig bog om katedralskolen gennem 900 år er adjunkt *Carl E. Jørgensens* »Viborg Katedralskoles Historie«, udgiver 1960 af Historisk Samfund for Viborg Amt. Den er på 174 rigt illustrerede sider, et smukt og dygtigt arbejde, som alle, der interesserer sig for byens historie, vil blive henført af. Den er letløbende, livlig fortalt og altså let læselig.

Den må anbefales på det bedste til alle gamle eiever ved den ærværdige skole samt alle andre med kærlighed til domkirkebyen.

Som en lille, man kunne måske kalde det »forløber« til denne bog af Carl E. Iørgensen, bør man ikke glemme at nævne »Fra den gamle By og den gamle Skole«, udkommet i 1920 på Levin og Munksgaards Forlag. Den er skrevet af *Johs. V. Jensen, Niels Jeppesen* og *Georg Saxild*. Den sidste skildrer »Viborg Skole i det 18. Aarhundrede«, på værdifuld vis, mens Niels Jeppesen bringer en beåndet og betagende beskrivelse af stad og egn: »Omkring Helligbjerget«. Endelig erindrers Johs. V.: »Da jeg gik i Viborg Skole«, kort og præcist. ★

I 4. mellem meldte jeg mig til konfirmationsforberedelse hos stiftsprovst *Helweg-Larsen*. Det foregik i Domkirkens nordre korsarm; jeg mærker endnu i mit ansigt den tørre varme, der bølgede op fra den store rist i gulvet, fornemmer dens hidsige aroma, som blandede sig med kirkens noget klamme og salpetersure duft. Jeg kunne egentlig godt lide stiftsprovstens stærkt følelsesbetonede forkyndelse — beslægtede strenge har vel klinget; jeg har altid selv haft en rem af sentimentalitetens hud. *Joakim Skovgaard* klatrede rundt på de himmelhoje stilladser, lille og duknakket i hvid malerkittel, mager, spidsskægget og asketisk. Jeg var flere gange oppe på kirke loftet for at se efter ugleæg — de begynder jo tidligt — og hvilken udsigt var der ikke fra tårnernes glamhuller. I hine tider var præsterne endnu delvist aflagte med de såkaldte ofre; vi fik omhyggelig besked om, hvor penge- ne skulle afleveres. Det skete i forhallen til den smukke stiftsprovstebolig, det middelalderlige, hvidkalkede stenhus med den gotiske, stilfulde kamgavl og de spidsbuede vinduer på hjørnet af Sortebrødre Kirkestræde og Sct. Leonisgade. Honoraret blev anonymt henlagt på et bord.

Jeg folte mig i det hele rigtig skidt tilpas rent fysisk, var bleg og lille af min alder og stod ligesom helt i stampe: En enkelt gang besvimelede jeg under undervisningen i kirken, men vi troede, det var tilfældigt og uden betydning. Konfirmationen forløb normalt. »Har hånd du lagt —« og »Til lykke og velsignelse«, som den smukke overleverede hilsen lød fra alle sider. Jeg var i mørkeblå bluse, knappet op i halsen, sorte handsker og en hos *Max Reiter* efter mål syet klædes sixpence. Da jeg næste dag kom hen i skolengår-

Stiftsprovst Helweg-Larsen

den for som »voksen« at hilse på kammeraterne, viste de (selvfølgelig) en vis interesse for de sorte handsker, og jeg luskede snarest hjem. Ryge gjorde jeg dog ikke, og jeg havde ikke de ellers gængse attributter ravnør og paraply. Ved den højtidelige altergang om onsdagen modtog jeg sakramentet stående mellem mine forældre, knæle kunne jeg ikke. (Der skulle for resten gå næsten 40 år, før jeg atter oplevede det ved min søns konfirmation). Så kunne jeg heller ikke mere, jeg blev syg og måtte gå til sengs, »Natten er skummel, og den er nær«.

Det viste sig, at der nu efter fem års forløb atter var vrøvl med det højre ben, altså det, der var tilbage af det. En stærk betændelse brød ud; jeg fik høj feber og troede selv bestemt, jeg skulle dø. Og mærkeligt nok: Jeg var ikke så bange og ked af det, som man vel kunne vente, men det var til gengæld min far og mor, som nu igen skulle få en angstfuld og forfærdelig tid. Den 23. april (1907) måtte jeg kores på sygehuset, denne gang direkte ud til *Heiberg*. Resultat: Samme dag foretoges en re-amputation af yderligere et stykke af låret, og der var dog ikke for meget at give bort af. Journalen har diagnosen tuberkulose, men det menes af vore dages kyndige ikke at være holdbart; da der ingen tuberkuløse symptomer ellers kan påvises hverken før eller senere, hævdes det nu, at »det er langt mere sandsynligt, at der 2. gang har foreligget en opblussen af patientens ostitis, således som det så ofte forekommer ved kroniske osteomyeliter«. Det har jeg da også altid selv ment, mine forældre ligeledes, og jeg har ikke fejlet noget siden i så henseende, omend jeg såmænd ellers gennem tiderne har haft mere end nok af sygdom at slås med. I det hele var det, som om noget havde ventet

Regnskabsfører A. Sabl som sergent i 1896

på at blive skilt ud af kroppen på mig; for efter den tid voksede jeg hurtigt og voldsomt; således at jeg ved studentereksamen tre år senere havde min nuværende højde, der ikke er uanselig. Jeg kan tilslutte mig min nu afdøde ven *K. K. Steinckes* udtalelse om at have et dårligt helbred, men en jernstærk konstitution; man skal forholde sig relativt til det relative.

Der blev atter vist oprigtig deltagelse fra mange sider. Faders oberstløjtnant, *Laur. Mebrn*, og hans kapitajn, *J. O. Jensen*, aflagde mig besøg på sygehuset henholdsvis med »De islandske Sagaer« og »Holbergs Comœdier«; flere af mine lærere kom

ligeledes derud samt mange af kammeraterne. Det var jo kort før, mellemskolceksamen skulle finde sted, og jeg kom først fra sygehuset den 14. maj, naturligvis langt fra helt rask. Igen en tid på krykker — det *var* nu ikke særlig morsomt. Den sidste tid af sygehusholdet havde jeg haft mine lærebøger derude for bedst muligt at repetere. Da jeg nu kom hjem, indfandt adjunkt *Ascanius* sig af sig selv fra sit nærliggende hjem i Brænderigården for at læse latinen med mig, og det gjorde han hver dag i et stykke tid, idet han i forvejen havde erklæret, at han under ingen omstændigheder ønskede noget honorar for disse timer, og denne beslutning var det ikke muligt at få ham til at ændre. Dette har jeg aldrig glemt og nærrede dengang som i dag den største taknemlighed og hengivenhed imod ham for denne smukke og uselviske gerning. Premierløjtnant *C. H. Jørgensen* handlede ganske på samme måde med hensyn til matematik og regning. Under ret vanskelige ydre forhold gik jeg da op til mellemskolceksamen sammen med klassen, stolprende til og fra på krykkerne, svingende som passerben. Resultatet var efter omstændighederne ikke dårligt; af klassens 20 elever bestod jeg som nr. 3 og var nu bombesikker paa at kunne gennemføre en læsning til studentereksamen gennem den klassisk-sproglige retning uden at blive invalid også sjæleligt.

Gasværksskasserer *Sabl*, far til den senere redaktør ved »Stiftstidende« *Agnus Sabl*, syntes, at jeg trængte til styrkende luft, ferie og nye omgivelser — hvad jeg jo også nok har gjort. Mine forældres økonomi kunne ikke yderligere bære udgifterne hertil (vi måtte også igen en tur til København til Camillus Nyrop for at få en fornøden ny prothese oven på den omgang). *Sabl*, der stammede fra Holmslands Klit mellem Vesterhavet og Ringkøbing Fjord, satte sig i forbindelse med sine derboende slægtninge, om de kunne og ville tage mig en måned i sommerferien. Det ville de. Det blev en vidunderlig tid. Jeg boede i flækken *Klegod* hos den brave og uforglemmelige *Milther Iversen* og hans lige så brillante kone *Jørgine*. *Milther* var alt, hvad en anset mand på den kant kunne være, en rigtig klitbokonge, hvidhåret og vejrfuret. Han ejede en stor gammel klitgård af den slags, som vejr og vind og den salte gus har givet den rette patina med en af runde strandsten brolagt gård og med rør- og tangtækket tag. *Milther* var sognefoged og sognerådsformand, klit- og strandfoged, lægdsmand, medlem af bestyrelsen for den vestjyske kreditforening, sparekassen og Harboore-Fonden og bar dertil Dannebrogsmændenes hæderstegn. Vi besøgte en anden stovt, gammel vestjyde, *Jørgines* bror, den kendte *Kvæ Fyur* (Kresten Fjord) og hans kone *Karen Mari* i Nørre Lyngvig; han var også en djærv mand med kunstneriske anlæg, en talentfuld maler, af hvem der hænger flere billeder i det Ringkøbing Museum. Da kong Frederik den Ottende på sit berømte togt gennem Jylland under ledelse af *I. C. Christensen* besøgte Søndervig strand,

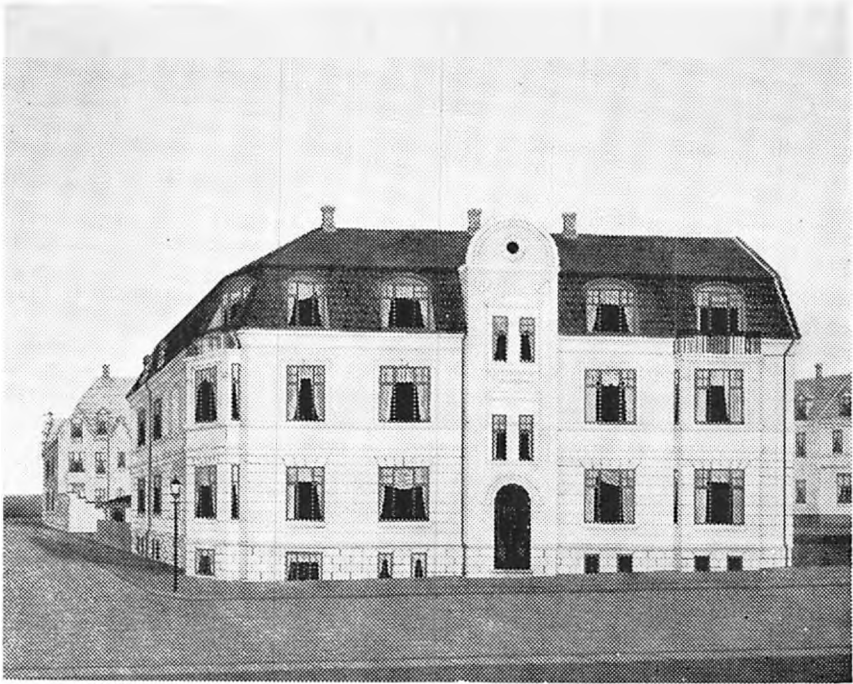
var vi deroppe. Redningsvæsenet demonstrerede både og afskød raketter ud over havstokken; jeg stod meget nær ved majestæten selv, og det var alt sammen uhyre spændende og oplivende. Jeg lærte desuden mange morsomme og malmlfulde, jyskjyske udtryk og gloser, som berigede mit almindelige ordforråd på det lifligste. De var lune jyder!

Det var jo et helt nyt liv for en landkrabbe som mig fra det mørkeste fastlands indre, ved hav og klit, ved fjord og eng. Jeg var med ude på makrelfiskeri på havet og med til ålefiskeri i fjorden, færdedes mellem helt andre mennesker end vanligt og så nye fugle og planter. Det var ganske vist sommerdage, men stundom kunne Vesterhavet vise sin voldsomhed alligevel. Blåsten slog i vilde slag, hidsige byger af styrtvis regn og sandskorn, der ramte og stak i ansigtet som et giftigt insekt, spektakel om den læ gavlv, et uregerligt sug af ondt vejr. Så langtrukket kunne alle vindfløje piæ. Ved den yderste barske klit fossede havet op med sten, der knasede, med barrier af skurende sand i bråddet og sydende skumhvirvler fra brændingsfaldets uhyre larm. Der var nok at se på — en gang var jeg også med til at køre en ilanddrevet strandvasker hjem, mens fyret blinkede i natten.

Han så ilde ud, havde ligget længe i vandet, skvulpet rundt i havstokken, så kødet var slidt fra ansigt og hænder. Det legale ligsyn blev foreraget af herredsfogden og distriktslægen fra Ringkøbing, hvorfra de var kommet kørende i landauer, en lang tur. Den art honoratiores tog ufravigeligt ind hos Milthers, hvor der altid stod et opredt gæstekammer til det samme. Begravelsen er ikke til at glemme, den kullede, fattige kirke, den øde, forblæste kirkegård, de få, tunge, alvorsprægede klitbofolk med deres enkle krans, bundet af potteplanternes blomster og den simple kålgårds flora — man viste den ukendte sømand i olietøjet den sidste ære. Ja, jeg oplevede meget og kom sund og karsk og stærk tilbage til Viborg — nu som gymnasiast! Løft dit hoved, du raske gut!

★

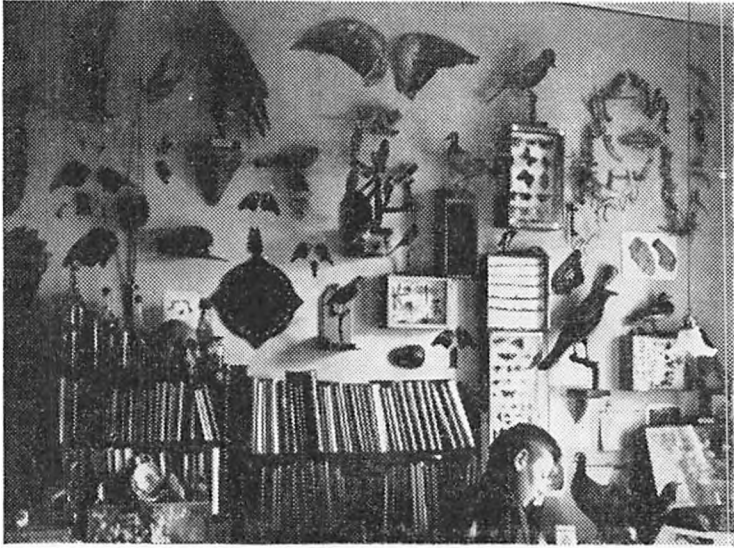
Den upraktiske lejlighed i Sct. Ibsgade blev for besværlig for min mor, og vi kom til at bo i Vendersgade i den af stabssergent *A. Darling* lige færdigopførte ejendom sammen med bl. a. *Darlings* selv, premierløjtnant *v. d. Maases* og stabssergent *A. Petersens*. Det var en god 4-værelsens lejlighed, frit og rart beliggende. Der var elektrisk lys, men derimod ikke W. C. — mon der endnu overhovedet var det noget steds i byen? I gården lå et for alle fælles badeværelse. Mine forældre boede i dette hus til 1914, da de efter fars afsked og overtagelse af civil stilling i København plantede teltpalene i denne by, sådan som jeg tidligere har fortalt. Efterhånden havde jeg i hvert fald i nogen grad overvundet den ulykkelige og vakkende usikkerhed i optræden, skøn og handlemåde, som havde været ret pinligt fremherskende ved min indtræden i skolen, uden at jeg derved skal påstå, at jeg mestrede

En tegning af Venderhus fra 1911 (bygningen er opført 1907). Til venstre Fynsgade med træerne i kreditforeningens have, for der blev opført en mur her, og man ser gennem gaden ud over den fuldkommen ubebyggede Boyes toft. Den store bjørnejendom Vendersgade 11 er ikke bygget endnu, og man skimter noget af busrækken på nordre side af Sjællandsgade. Vor lejlighed lå på mansarden til højre for hovedindgangen

livets balancekunst — langt fra. Men jeg var blevet klar over et vigtigt princip: You can fool some of the people all of the time, and all of the people some of the time, but you cannot fool all of the people all of the time: Man kan snyde nogle folk altid og alle folk en gang imellem, men man kan ikke narre alle folk altid. Desuden havde jeg fået en berettiget mistanke til dogmers ufejlbarlighed, en afsky for tågedunster og uklare fantasifostre samt for enhver form for åndelige intimiteter. I en ruf forstod jeg sandelig en hel del.

Jeg passede skolen temmelig ordentligt og var à jour med mit stof så nogenlunde og synes egentlig, at jeg ikke havde større besvær hermed. Vi førtes med et transportbånd direkte mod målet. Som allerede fortalt, læste jeg meget, og en del kunne efterhånden så nogenlunde klares på original-sprogene. Dog ikke de russiske forfattere. Ruslands store gjorde et helt overvældende indtryk på mig, ja, frygteligt næsten, Tolstoys og særlig Dostojevskys afgrundsdybe psykologiske romaner, langt mere end f. eks. Zolas.

Mit værelse i Vendersgade 1907-08. Kraniet, som anes oven på den lille reol til venstre, havde jeg ærligt og redeligt bugget fra en opgraving på kirkegården

Også Anton Tsjekhov og Maksim Gorki blev indlemmet i listen over de læste digterværker. En del litteratur fik jeg, som fortalt, samlet lidt efter lidt, for den altovervejende parts vedkommende som gaver fra nær og fjern. På et bestemt område gav denne læsning mig slagside for en lang årrække, navnlig Drachmanns og Nansens bøger; jeg troede, at som de skildrede livet, sådan skulle man være, om man ville tælle med og leve rigtigt, og således blev jeg da på en måde en typisk repræsentant for fin-de-siècle tilværelsen, galt afmarcheret naturligvis, da omslaget såvel i litteratur som i livsførelse jo forlængst havde fundet sted; men det forstod jeg ikke, og heller ikke kunne Pontoppidan eller Jakob Knudsen få mig til indse det. Det kom jeg hårdt til at føle i flere år — det er jo, som bekendt, ikke blot en modes første offer, men også dens sidste, der bliver til grin. Vi var en lille kreds, der sammen holdt et par af de store københavnske morgenaviser samt Illustrated London News, L'illustration og Illustrierte Zeitung — det vakte en vis opsigt og var af en eller anden grund ikke rigtig velset. Jeg kan nu ikke mere huske alle i klikken, men med var i hvert fald *Albert Nielsen*, senere *Taun*, søn af stationsbud Nielsen, han er nu landsretssagfører i Nakskov, og *Hans Billeskov Jansen Cramer*, en landmandssøn fra Trælund, i hvis fædrene gård jeg har tilbragt adskillige ferier og repetitionsperioder. Cramer er cand. mag. i engelsk og fransk og virker som timelærer i København, har vist aldrig brudt sig om at opnå en fastere tilknytning til skolevæsenet, men

har foretrukket at opretholde en mere uafhængig tilværelse. Han er desuden en gevaldig ekspert i kunstfotografering, samt en kendt skribent og forfatter over visse sybaritiske emner som tobak og piber, cigarer og cigaretter, vin, øl og brændevin, kaffe og te, en farverig og særpregt personlighed. Han er tillige redaktør, og hans mangeårige lærergerning ved Handelshøjskolen er højt værdsat.

★

Skæbnen går sine egne veje. At jeg skulle komme til at gøre mit livs hovedindsats på Grønland, var der selvsagt ingen, der dengang kunne drømme om. Faktisk var det nu alligevel i min drengetid i Viborg, at min stærke interesse for Grønland blev vakt, den, der senere blev min livsopgave under et kært arbejde, som for mig rummede den sjældne og befrugtende konstellation at være lige så meget hobby som pligt og tjeneste. Af og til tænker jeg en smule vemodig på grønlandspræsten i Herman Bangs »Stille Eksistenser«: »Og man må håbe, at den døve præst må få sluttet sin grønlandske psalmebog, inden hans øjne lukkes. Thi der er få, der elsker et arbejde, som ingen takker for uden nogle eskimoer, og som kun bærer lønnen i sig selv«.

Blandt de fødselsdagsgaver, jeg gennem årene fik af mine forældre, var også en gang Mylius-Erichsens og Harald Moltkes dejlige bog »Grønland« — og med den blev vitterligt for første gang anslået de strenge, der mange år senere tonede videre og førte mig direkte ind på min grønlandske løbebane. Men der var i Viborg også andre grønlandske incitament, der trængte sig på. Staden har i det hele gennem tiderne haft ikke så ringe tilknytning til Grønland, mere måske end nogen anden dansk provinsby — navnet Kap Viborg i det nordligste Østgrønland er blandt andet et vidnesbyrd herom. Allerede har jeg fortalt om premierløjtnant *C. H. Jørgensen*, der kom med Ejnar Mikkelsens ekspedition, men der er andre Viborgdrenge at nævne.

Mylius-Erichsen er født 1872 i Viborg, hvorfra faderen som politimand senere kom til Ringkøbing. Efter at Mylius-Erichsen i 1902—04 havde ledet den såkaldte »Litterære ekspedition« som med ham, Knud Rasmussen

*Forfatteren fotograferet i 1924
i landsfoged-gallanniform*

Et billede fra 1908-09. Nogle af de udstoppede fugle har måttet rige pladsen, fordi reolen skød i vejret. Den hvide rotte skimtes til venstre på reolen, kraniet ses sammesteds til højre

og Harald Moltke udforskede de da ukendte, sagnomspundne Kap York-eski-
moer, Nordpolens naboer, startede han den berømmelige »Danmarks-ekspe-
dition« til Nordøstgrønland 1906—08, under hvilken færd han, som be-
kendt, selvtredie omkom. I dette togt deltog to vaskeægte Viborgdreng-
e, rebslager-sonnerne fra det lange, lave hus ved Sct. Mathiasport, *Gustav Tho-*
strup, der endte som lods-kaptajn i Aalborg, og *Chr. Bendix Thostrup*, som
blev værfts-løjtnant på Orlogsværftet og sekretær ved marinens bibliotek. De

indlagde sig begge stor fortjeneste og berømmelse under »Danmarks-ekspeditionen«. På samme rejse var også Viborgstudenten *J. P. Koch* med. Han var søn af en præst på Mors og havde allerede tidligere, i 1900, været på Nordøstgrønland som medlem af Carlsbergfondens ekspedition, ledet af den senere viceadmiral Amdrup. Koch, der var en usædvanlig mandig og retlinet personlighed, gennemførte med stor udholdenhed, dygtighed og dristighed i 1907 den store slæderejse til Grønlands nordligste punkt, hvorved kortlægningen af de grønlandske kyster dengang blev fuldført. Senere foretog han, 1912—13, sin sidste arktiske bedrift, vandringen tværs over indlandsisen fra Øst- til Vestgrønland med overvintring midt på indlandsisen, en fremragende præstation (bogen »Gennem den hvide Ørken«). Han blev senere som oberst leder af og organisator af hærens flyvertropper. Og endelig var der jo da også, lad os ikke glemme det, den højtbegavede og meget sælsomme kaptajn *Daniel Bruun*, født på Asmild Kloster som søn af etatsråd *G. F. C. Bruun*. Som arkæolog og kulturhistoriker fartede han verden rundt og gjorde også flere rejser til Grønland, første gang i 1894. Hans strålende bøger om grønlandske forhold var i disse drengear dejlig læsning for mig: »Mellem Fangere og Jægere«; »Det høje Nord«; »Kampen om Nordpolen« og flere andre. Lad mig tilføje, mens jeg husker det, at Gustav Thostrups søn, *Svend Thostrup*, nu er flådens yngste admiral, f. 1915 i Aalborg, udnævnt til kontreadmiral i 1962.

Jeg var, bogstaveligt taget, kommet lige fra eksamensbordet til Vejle amt som anden fuldmægtig. De to chefer, jeg dér tjente under, var begge fremragende mænd. Den første var den højtansete, tidligere minister, kammerherre *Vilh. Bardenfleth*, som beherskede sit embede i alle detaljer, og derfor var en strålende lærermester for den unge, uerfarne cand. jur. Den anden, kammerherre *Knud Valloe*, kom fra Bornholms amt, og var det elskeligste og mest hjælpsomme menneske, som tænkes kunne. Forholdet til amtskontorets personale og til publikum var ligeledes upåklageligt. Men en enkelt relation på kontoret passede mig absolut ikke, og var medbestemmende til, at jeg uden mindste kendskab til direktøren for Grønlands Styrelse, den noble, humane og uforglemmelige *Jens Daugaard-Jensen*, op søgte denne for at forhøre mig, om der var nogen mulighed for ansættelse i den grønlandske etat. Og det *var* der altså, thi få måneder efter fik jeg kongelig udnævnelse som landsfoged over Sydgrønland. Jeg var da knap 32 år gammel, det var i året 1924.

Jeg kom til Grønland uden noget personligt kendskab til landet og folket, men det blev lykkelige, dejlige og arbejdsrige år. Jeg holdt af det barske rejseliv, de lange motorbådsfarter i al slags vejr, de årlige inspektionsture både mod nord og syd, som kunne tage måneder, jægerlivet, den friske tilværelse. Der var langt til zaren, så man måtte fatte sine beslutninger hur-

tigt og helt på egen hånd, i mange tilfælde da. Vi hyggede os i den smukke, gamle fogedgård i Godthaab, og gennem de lange, mørke vintre fik jeg læst en kolossal mængde. Jeg har skildret vort daglige liv blandt andet i min bog: »Grønland, Land og Folk«, samt i mangfoldige artikler i danske og udenlandske tidsskrifter og blade. Jeg var landsfoged indtil 1933, og fik arbejdet meget kært. Ikke mindst opnåede vi et hjerteligt og patriarkalsk forhold til den grønlandske befolkning i almindelighed, og vandt os der venner for livet. Jeg tog hjem for at blive kontorchef i Grønlands Styrelse, *meget* mod min vilje, da jeg langt hellere ville være forblevet i landet længe endnu, fremfor atter at sidde på kontorstol i et lukket rum. Den frie og ubundne tilværelse passede mig som hånd i handske, og jeg elskede den storslagne, særprægede natur. Men der var ingen vej udenom, ministeriet og styrelsen ønskede det. I 1938 blev jeg direktor, og beklædte denne stilling til udgangen af 1948. Da tvang min dårlige hørelse, i forbindelse med andre overmægtige forhold, mig til at søge afsked fra den grønlandske tjeneste, som jeg gennem de mange år havde lært at kende til bunds, og som havde mit fulde hjerte. Livets gang — men skyer for solen gør jo ikke jorden ubeboelig!

Mit afskedspatent, som er underskrevet af statsminister *Hans Hedtoft*, lyder således: »Ved allerhøjeste resolution af 9. november 1948 er der efter ansøgning på grund af svigtende helbred meddelt Dem afsked i nåde og med pension fra det Dem betroede embede som direktør for Grønlands Styrelse, fra den 31. december 1948 at regne. I denne anledning skal jeg ved Deres afgang gøre Dem bekendt med, at Hans Majestæt kongen har bemyndiget mig til at udtale kongens tilfredshed med og påskønnelse af Deres lange, gode og samvittighedsfulde virksomhed i statens tjeneste«.

H. M. *Kong Frederik* glædede mig tillige med at tilsige mig til privataudiens på Amalienborg slot fremfor som sædvanligt i slige tilfælde at møde i afskedsaudiens ved de offentlige modtagelser paa Christiansborg slot. Vor samtale varede en lille times tid — men kan ikke her refereres, naturligvis ikke, men kongen var *yderst* venlig imod mig.

Men *mon* jeg ikke godt, uden at blive misforstået, og uden at kalde på smilet hos nogen, tør tillade mig yderligere at fortælle, at hele min etat, uden undtagelse, altså embedsmænd af alle kategorier og i alle de vidt forskellige stillinger, viste mig stor venlighed ved min afgang. Man overrakte mig kærkomne gaver, ledsaget af en smukt fremstillet adresse: »Undertegnede medlemmer af den grønlandske tjenestemandforening, fra kongens by til det yderste Thule, beder Dem på denne Deres sidste dag som chef for styrelsen modtage medfølgende gave som tak for den forbilledlige måde, på hvilken De gennem årene har røgtet Deres høje embede iblandt os«.

En anden adresse, fra styrelsens personale i snævrere forstand, gav ud-

Knud og Nina Oldendow, fotografere 1933 forud en aftenfest hos kong Christian og dronning Alexandrine

tryk for »en beskeden erindring om godt og værdifuldt samarbejde i de forløbne år. Vi ønsker Dem endnu en lang række gode arbejdsår indenfor det virkefelt, som altid har stået Deres hjerte nærmest: Arbejdet for Grønland og den grønlandske befolkning«.

Med varm taknemlighed og stor glæde opbevarer jeg disse gode tilkendegivelser og hilsener sammen med mangfoldige andre udtryk, som måtte varme sindet, ganske særligt en lang række hjertelige breve fra grønlænderne selv. Jeg gemmer det alt sammen til videre eje i slægten. Disse budskaber tjente jo til at mildne vemoden ved at forlade et embede, som jeg holdt af, og som jeg stedse følte mere end en almindelig tilknytning til.

Men nødt til at sige afsked var jeg. Jeg kunne ikke lede større møder, men svarede i himlen, når man spurgte på jorden. Desuden var jeg udkørt, træt. Efter genforeningen med Grønland opstod som det vil være bekendt en hård pressekampagne om principperne for Grønlands fremtidige styrelse. Jeg var konservativt indstillet. I halvfjerde år førtes en vedholdende avis-polemik med kævl og strid i hvasse og kritiske ord. Ingen, som ikke selv har været ude i det, kan tilfulde forstå, hvor meget det slider. Psykiateren *Geert-Jørgensen* sagde, at jeg ikke måtte fortsætte længere, for jeg *kunne* ganske enkelt ikke mere.

Jeg besluttede at lade tæppet gå *aldeles* ned for de 25 års arbejde for Grønland, og derfor også trække mig bort fra gode, gamle venner i det grønlandske område. Jeg ville ikke stå med det ene ben i det og det andet udenfor. Er man gået, så er man gået. Jeg har derfor afslået enhver opfordring til at kommentere den skete udvikling — man kan så let synes bagklog. Derimod ville jeg, fordi jeg var altfor ung til at føre en blot og bar emeritustilværelse, søge mig helt nye interesse-felter, et helt nyt stof at til egne mig, helt nye mennesker at omgås, og jeg har haft den allerstørste glæde og det rigeste udbytte af totalt at have overholdt disse tvende for-sætter.

Kun enkelte hverv med tilknytning til Grønland har jeg ønsket at beholde, og de er alle udenfor aktuelle problem-sfærer: Konsulent for såvel bestyrelse som direktion i kryolitselskabet, sæde i Arktisk Institut, Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland, Den grønlandske Kirkesag, Det kongelige danske geografiske Selskab og museet på Kronborg. Endelig medlemskab af interessante, udenlandske litterære og videnskabelige selskaber, med en omfattende og morsom korrespondance. Kun hvervet i kryolitselskabet er lønnet.

★

I skolens to ældste klasser havde vi en særlig forening ved navn »Minerva«. Det var jo en underlig overgangsperiode, i hvilken jeg var medlem af den. Man var, som det vides, på dette tidspunkt netop på skellet mellem

den gamle og den nye skoleordning. Den gamle med de seks »studerende klasser« og den nye med mellemskolen og de tre gymnasieklasser.

I den første vinter bestod Minerva for halvdelens vedkommende af den sidste eksisterende studerende klasse, hvis elever blev studenter sommeren 1909. De havde fulgtes gennem skolen med en række klasser, som nu var gået forud, og med hvilke de havde haft deres opvækst, og hvori de havde erhvervet sig deres næreste kammerater. Den yngre halvdel var 2. G., som for første gang rykkede op i foreningen, dels med rod i skolens egne mellemskoleklasser, dels suppleret med de udenbys fra kommende elever, som var blevet optaget i den splinternye 1. G. et år i forvejen.

Ved denne sammensætning af Minerva måtte kammeratskabet og venskabsforholdene i nogen grad blive mangelfulde. De ældre »studerende« var en klan for sig, som holdt sig ret isoleret, således at de nye »2. G.ere« ingen eller kun ringe kontakt havde med dem. Der var ikke engang i Minerva dusbroderskab mellem alle. Uligheden i alder var betydelig. Der var medlemmer på seksten år og lige op til enogtyve — og *det* gør en stor forskel på dette tidspunkt i livet, både hvad angår erfaring, kendskab til mennesker, moden optræden og naturligvis viden i bred almindelighed. Det var nu heller ikke *alle*, der meldte sig ind i Minerva. En del forblev udenfor, men hvorfor gik man i det hele ind i foreningen? Grunden var sikkert i de fleste tilfælde, at vi nu »føjte os«, havde »ret« til, var blevne »store« nok til at være medlem af Minerva og til at deltage i foreningens liv. Men det var vist kun få, som dermed troede at træde ind i en ny epoke, hvor store oplevelser og adgang til øget kundskabsmængde og afpolering i kulturel henseende ventede. Nej, man meldte sig ganske enkelt ind, fordi det var tradition, og ikke for at erhverve gyldne kæder.

Tonen var på sin vis mærkelig gammeldags. Vi åbnede mødet med sang, der som oftest var viser fra oplysnings- og selskabstiden eller hentet fra skandinavismens åbenbart uopslidelige digte ved punchesoldene i Studenterforeningen, eller kvad sunget til »kvinden«s udødelige pris. Det forekom mig ofte sælsomt at synge om den skrantende magister, om det fulde bæger, om genbyrds liv i Norden og om de sparsomme blomster, som dér fandtes, drøveligt, ikke udtryk for den rene guldgraverstemning!

Omgivelserne var spartanske, for ikke at sige ulhyggelige. Et klublokale eller en samlingsaal ejede den gamle, trange, men morsomme skole jo slet ikke. Moderne, som altid foregik lørdag aften, fandt sted i det største klasseværelse, IV M., oppe i hjørnet ud mod Nytorvgade, med de underlige fladbrændende gasblus, de stive skoleborde (bord og bænk ud i et) og den store kakkellovn. Var ilden gået ud, kunne der godt blive hundekoldt om aftenen, selv om vi efter skolens reglement blev smidt tidligt ud.

Det var en fast regel, at møderne formede sig som foredrag, der afhold-

Et møde i »Minerva« i vinteren 1908-09 (de fremmødte, ikke fuldtallige medlemmer er nævnt med angivelse af deres senere livsstilling). I bageste række står fra venstre pastor Carl Letting (da Petersen), læge Kr. Gundtoft (da Nordentoft Sorensen), Elise Olsen, gift jægmästare Kai Moldenhauer, direktør for Gronlands Styrelse Knud Oldendow (da Honoré-Petersen), fuldmægtig i forsikringselskabet Haand i Haand Knud Hvilsom, læge Ejnar Rossen, læge Jeppe Bangshøj (da Jensen), assistent i arbejds- og fabriktilsynet, cand. polyt. Carl Valdemar Hassing, højesteretsdommer Ernst Color (da Christensen), pastor Anker Moos og landsrets-sagfører Albert Tann (da Nielsen).

Forreste række: Fbr. sognepræst Jens Nielsen (næsten helt skjult), sagfører Vilhelm v. Huth Smith, fbr. overlege Magnus Norn, læge frk. Karen Preisler, Herman Røndtorff (der blev ubelbredeligt syg, mens han læste til polytekniker), lektor Viggo Jørgensen, overlege C. V. Götzsche, sangeren Andreas Obbekjær, fbr. sagfører Chr. Skouby Christensen og timelærer, forfatter, redaktør og kunstfotograf, cand. mag. Hans Billeskov Jansen Cramer, som vistnok har fotograferet dette billede.

tes af medlemmerne efter tur; af og til var der diskussioner bagefter. Det er klart, at emnerne, som var selvvalgte, måtte blive yderst heterogene. Ofte fængslede de overhovedet ikke tilhørerne, stundom var fremstillingen så mangelfuld såvel i form som i indhold, at ingen gad høre efter. Det er ligeledes indlysende, at de helt unge kunne have særdeles vanskeligt ved at hævde sig i forhold til de ældste, som var så langt forud i alle henseender. Moderne blev refereret til en protokol af en særlig dertil valgt embedsmand — og her kunne man i sandhed godt hente sig en blodig tud. Kritikens fakkelt blev løftet højt og — flammende!

For mit eget vedkommende kan jeg huske *referatet* af det af mig som mit tvangsindlagte bidrag til sørgemagasinet underholdning afleverede foredrag. Men *emnet* selv har jeg totalt glemt. Derimod altså ikke den lemlæstende medfart, som referenten lod det blive til del. Mine ører blev ved hans oplæsning af protokollen, hvilket altid skete ved den følgende mødeaftens begyndelse, varmere og varmere, min ægte skamfuldhed større og større, men samtidig mit raseri mere og mere rødglødende og edderspændt. Det har sikkert altsammen været yderst velfortjent, for hvorledes er vel en skoledreng på seksten i stand til at brillere, eller med hvad ret kan han tro at kunne fængsle en kritisk og nådeløs forsamling af andre skoledrenge, hvoraf flere med stor horisont? Selv om han fremfører de mest prætentiose og plausible påstande!

Jeg har imidlertid en *formodning* om emnet. Der førtes dengang livlige diskussioner om det omfattende problem tro og viden, hvilket ikke var så sært. Dels lå stoffet ligefrem i luften. Dels stammede en stor del af eleverne fra jyske hjem i større eller mindre omkreds fra Viborg: Herning, Thy, Mors, Himmerland og Salling. Det vil igen sige, at disse elever var religiøst opdraget og fast forankrede i den indre mission. Min egen »udvikling« havde jo derimod ført mig i en mere negativ retning, sluttende med den såkaldte »frie tanke«. Jeg havde som gentagne gange fortalt kastet mig over studiet af gennembrudtet herhjemme i halvfjerdsenerne, læst om dets mænd og ganske særligt om Brandes. Ved denne læsning var jeg blevet ført viden om. Spørgsmålet skabte en vis, egenartet spænding mellem flere af kammeraterne, og havde nærligen bragt mig udi rigens acht.

Monstro det ikke har været et foredrag om positivismen og August Comte? Det interesserede mig i hvert fald mægtigt, men min »fremstilling« har afgjort været såre mangelfuld, min »viden« om det omfattende stof utiladelig overfladisk, nok især baseret alene på Salmonsens og tilfældige artikler. Der har været let spil for den ældre, kritiske referent, som jo var i sin gode ret til at påpege mangler eller direkte fejl og give mig de velfortjente klo, jeg endnu så smerteligt mindes i min ellers succesombruste karriere! Jeg blev her i sandhed opslugt af selvovervurderingens vældige tidevandsbølge, som river alt med sig i fordærvelse.

Altså: Vi havde drabelige diskussioner om tilværelsens store gåder, som vi fortsatte længe efter, at vi havde måttet forlade de gæstfrie pauluner i IV M. Vi vandrede da op og ned ad vejen til Borgvold. Det var her, vi i vor ferske og umodne ungdommelighed fik den første skoling i at tænke klart, at udforme vore meninger, så at andre — og dermed vi selv — kunne forstå dem og tage modargumenterne op til overvejelse. Vi lærte jo derved også at tage det næste skridt og selv finde på og forudse de indsigelser, vi kunne møde. Endvidere blev vi for første gang fortrolig med det tusind-

øjede uhyre, når man stillede sig op, med dirrende knæ og tør i munden, for en forsamling, hvis blikke alle var rettede mod en selv, som enten skulle holde foredrag eller deltage i diskussionernes ofte hidsige forløb. Det var det første kursus i talekunstens svære tilegnelse; nogle lærer det jo aldrig, men taler alligevel, en ynke for tilhørerne, en blusel for »taleren«.

Vi oplevede en tid, hvor de indbyrdes bekendtskabs- og venskabskredse fødtes og udvikledes, hvor vi ganske enkelt endnu ikke havde lært at spille komedie, hvor vi ikke kunne være andet end os selv. Livsmasken var måske nok antydet, men heller ikke mere, og den sad så løst, at den tit og ofte tabtes, således at man stod nøgen og afsløret. De diskussioner og samtaler, som interesserede os i Minerva, set under ét, gav os et dybere indblik i vore gensidige tankebaner, end der kunne fås gennem klassens liv og i »timerne«. Vi lærte indbyrdes sympati at kende, også det modsatte, vi annammede, at livet, meningene, tilværelsen var både større og hårdere, end det kunne forstås af selve skolens daglige undervisning og det slavebundne og lidet estimerede lektierperi, hvor man ofte gav os stene for brød, hvilket godt kunne fornemmes som en trestjernet ulykke.

Da den sidste »Sjette Studerende« i 1909 havde forladt os, kom Minerva 1909-10 jo altså til at bestå af os »gamle«, som nu var blevet ældste klasse, og de nyoprykkede 2. G.ere. Det blev ikke nogen særlig rar vinter. For her lærte vi denne verdens træskhed at kende. Der dannedes på én gang »partier« i Minerva, som hidtil trods aldersforskel m. v. dog havde været en enhed. Og disse nydannelser betød uundgåeligt kampe om magten. Vi, de gamle, blev pludseligt bæret med navnet »Intelligenspartiet«, som vore modstandere opfandt (vistnok fordi *de* mest bestod af matematikere, mens *vi* for hovedpartens vedkommende var klassikere). For vor modpart var der, så vidt jeg mindes, ingen særlig partibetegnelse. Alene navnet »Intelligenspartiet« virkede jo såre irriterende, i begge lejre naturligvis. Vore opponenter, 2. G.erne, var organiseret og ledet af en ret gammel og noget kvæ-rulerende herre, fra Viborgs nærmeste omegn for resten. Han blev senere en fortræffelig politimester, til sidst dommer i en af rigets købstæder. Han ville reformere Minerva i »demokratisk« retning, afskaffe vore sædvanemæssige latinske betegnelser (det var særlig galt med benævnelsen »Rostra«), og i det hele lægge foredragsprogrammet om fra mere klassiske og kulturhistoriske områder til samfundsøkonomiske, politiske og naturvidenskabelige emner. De var i flertal, hvorfor de troede sejren så vis, at der ikke skulle brydes en lanse for den — en diabolisk triumf-sikkerhed.

Underhånden rådførte jeg mig med et par af lærerne. Men de vidste intet råd. Enhver kunne jo blive medlem af Minerva, når han var discipel i 3. og 2. G. Der fandtes ingen balloting. Til en egentlig eksklusion krævedes naturligvis majoritet, som vi ikke rådede over, og hvortil man vel

helst også skulle kunne give en antagelig begrundelse. Det rene magtmisbrug ville jo, selv om det *kunne* være udøvet, hvad der altså ikke var nogen mulighed for, alt for let kunne angribes og moralsk fordømmes. I denne morderiske knibe var i sandhed durkdrevne vink i højeste markedsnotering, omgivet som vi var af glubske gangstere og blodtørstige pirater.

Men vi fandt udvej! Vi *købte* fire stemmer ved at få lige så mange kammerater, som stod udenfor Minerva, til formelt at melde sig ind i foreningen mod, at vi betalte deres kontingent. Så overdrog de skriftligt deres stemmeret til en af os, hvorved vi fik flertal, og den ellers så sikre sejr blev fra-ristet modstanderne. Men — der var og blev uro, og i løbet af vinteren trådte de fleste af os gamle ud af Minerva og overlod godvilligt valpladsen til rebellerne og deres velsignelsesrige »reformer« og krukkede selvglade — de unge, skrappe herrer hoverede stupidt.

Jeg mindes i øvrigt, at jeg for mine synders skyld spillede en vis fremtrædende rolle under forsvaret mod insurgenternes stormløb, omend jeg dog vist ikke var den egentlige anfører for vort konservative parti. Ved mit indlæg hin højspændte aften kunne naturligvis ingen mindre end Cicero påberåbes, idet jeg begyndte min tale med de velkendte ord: »Quousque tandem abutere patientia nostra«. Det kunne jo navnlig matematikerne ikke fordrage!

Fra disse år erindrer jeg som gode og slagfærdige, kundskabsrige folk i debatten ikke mange navne, men nogle:

Fra Sjette Studerende *Mogens Norm*, senere overlæge i Haderslev; assistent i Arbejds- og Fabrikstilsynet, cand. polyt. *C. V. Hassing*; og *Albert Nielsen* (nu Taun), landsretssagføreren i Nakskov. Fra 3. G. *Kr. Norden-toft Sorensen* (senere Gundtoft), læge, men nu død; *Ejnar Rossen*, læge i Kolding; og *Hans Billeskov Jansen Cramer*, som jeg allerede har omtalt. Og fra 2. G. — ikke en sjæl, hvilket *ikke* skyldes villet »glemsomhed«, men blot er en magtfuld kendsgerning.

Hvad mig selv angår, var jeg en overgang »tegner« ved bladet. Jeg husker herom kun, at jeg lavede et hoved af Pallas Athene, hvilket billede tjente som »hoved« på vor avis, »Minerva«, hvori vi boltrede os med de mest forskelligartede indlæg, politiske, litterære, polemiske, aktuelle. Muligt var jeg ogsaa redaktør, men jeg husker det ikke. Når jeg er kommet til at tænke på denne eventualitet (lad mig i givet fald aldrig gense disse af mig »redigerede« blade!) skyldes det den omstændighed, at jeg med sikkerhed mindes, at jeg ofte havde selve maskinen til mangfoldiggørelse af bladet, hektografen, hjemme hos mig. Jeg kan også huske, at jeg hos materialisten (byen havde dengang vist kun den samme materialhandler) indkøbte de forskellige ingredienser (lim, glycerin m. v.), hvoraf hektografmassen skulle fremstilles. Dog — dette kan jo selvsagt have været af hensyn

alene til mine tegneriers overførelse på papiret. Guderne må vide, *hvad* det var for tegninger, jeg dengang gjorde.

For mig personligt står egentlig som højdepunkter i Minerva de enkelte aftener, hvor vi havde (vist ret fattige) koncerter, men navnlig de gange, hvor vi havde formået en af lærerkollegiet til at give møde for at holde foredrag for os. Jeg erindrer i hvert fald tre, de andre må ikke have gjort større indtryk (om der da har været flere).

Det ene blev holdt af adjunkt *Cl. Clausen* om »folkeetymologier« og var af et vittigt, charmerende og morsomt anstrøg, en kærkommen afveksling i den lidt florumvundne morskab, denne særlige cirkus ellers bød på. De to andre var af adjunkt *Jobs. Loft*, indholdsrige, fængslende og tankevækkende, et om »Tro og viden« (som allerede fortalt et meget debatteret emne), et om »Underbevidsthed og drømme«, begge fremført i Lofts blændende form og med hans fine talekunst. Formodentlig som en høflighed mod d'herrer ældste elever var det sædvane, at lærerne ved disse aftener mødte — fornemt — i kjole og hvidt, Clausen dog kun for øverste halvdele vedkommende, idet han i øvrigt bar daglige benklæder med »knæ« i — en bizar sammensætning, totalt uforglemmelig for enhver, der har hukkommelse som en elefant.

En gang årlig var helliget den højere selskabelighed. Så afholdt Minerva spisning, bal og sold på Preislers Hotel; finere kunne det jo ikke godt være! Jeg kan endnu huske, hvor benøvet jeg var, da jeg iført blåt jakkesæt, stiv, rund flip med — hvidt kjoleslips svingede ind ad hotellets port. Vi var nogle stykker, som ikke dansede, men i stedet fik vi os en rolig whist med en stille toddy til. Ind imellem listede jeg hen og kiggede lidt ind i balsalen. Det så ud, som om deltagerne dødskedede sig. Selv de anerkendte balløver og hjerteknusere syntes ikke videre oplivet, og det forekom mig, der herskede en særdeles mat stemning over hele det »fine« bal. Men det var måske den pure misundelse fra min side. Non omnia possumus omnes.

Når vi nu ser bort fra uoverensstemmelser, misforståelser og skævheder, som jeg foran har antydnet, så tror jeg alligevel, at man kan opgøre Minervas betydning i den lille snobbende bys latinskole med et positivt resultat.

Skolen, Minerva og klassefællesskabet indviede os så småt i livets alvor. De tidligere års sorgløshed var forbi. En vis traditionsbunden kulturbasis blev efterhånden opbygget. Vi kom trods alt hinanden nærmere i Minerva, end vi ville være kommet det *alene* ved kammeratskabet og det daglige samvær i klassen. Vi blev på denne måde i hverandres øjne lidt efter lidt mere end blot et nummer og en sidemand og voksede bedre (og hurtigere) op til at blive individ. Vi nåede hinanden mere intimt ind på livet, lærte at forstå, at ikke de til daglig fortærskede, almindelige sandheder om »skolen og livet« og mange andre af samme tønede var nok til at forme en per-

sonlighed. Vi begreb, at hertil også fordres de utallige små og større kræfter, de erfaringer på godt og ondt, som høstes ved gensidig hjælpsomhed og kammeratskab. Egenskaber, hvis betydning ikke kan måles nøjagtigt med nogen eksisterende målestok, men ikke derfor bør undervurderes. Enhver, som måtte kende noget til den verdensomspændende Rotary-bevægelse, vil forstå mig, når jeg siger, at Minerva øvede en præ-rotariansk indflydelse på vore ungdommelige, letpåvirkelige sind, således at det stilfærdigt forstående smil ofte trådte i stedet for den bragende latter og de fægtende arme.

Elevforeningen har udsendt et fyldigt, smukt og morsomt bogværk: »Elevforeningen Minerva; Viborg Katedralskole; et festskrift i anledning af 100-års-jubilæet 15. september 1960«. Værket er på 126 store sider plus et tillæg på 40 upaginerede blade. Hovedbidraget er skrevet af den Viborg-landsdommer *Frits Schjøtt*, student fra skolen 1921 og i øvrigt en kendt og fornem stilist, som jeg allerede har nævnt i det forrige. Herudover bringes fængslende afhandlinger af ni andre tidligere Viborg-studenter. Foreningens historie gennem tiderne er livfuldt fremstillet, og de forskellige bidragydere har hver sit at fortælle om deres respektive oplevelser indenfor foreningens rammer. Det er ikke kedelig læsning!

Lad mig i denne forbindelse lige nævne, at den tidligere omtalte lille opsats af *Frits Schjøtt* om rektor *J. E. Olsen* nu (1963) af »Viborgenser-samfundet« er udsendt som særtryk. Forfatteren har forsynet den lille tryksag med følgende motto: »Hvis jeg skulle blive lidt nærgående, er baggrunden de varme følelser, vi nærrede for de fleste af vore lærere, iblandet en tak for, hvad de betød for os«.

Jeg synes jo, som før sagt, slet ikke, at der er tale om nogen nærgående, fremstillingen er både sjov, loyal, fin og ærlig. Det samme gælder da for resten også et andet, hyggeligt arbejde af samme skribent: »Katedralskole-aar, der blev afslutningen på en epoke«, offentliggjort i den nu ved bladdøden afgåede »Viborg Stiftstidende« for 17. oktober 1962. Blandt andre lærere omtales her *Ascanius. Hammer* og *H. Chr. C. Mortensen*, om hvilken sidste det hedder: »... i hvert

Porten ind til skolegården i den gamle skole

fald de sidste syv år, han levede, lignede han en olding, en syg mand, som han var«.

Som afslutning på dette lille afsnit kunne jeg vist passende erindre om, at den tidligere rektor *Fritz Paludan-Müller* som bekendt har leveret et for-tjenstfuldt bidrag til det tre-bindts værk: »Viborg Købstads Historie«, ud-givet af Viborg byråd i 1940 på Munksgaards forlag. Afhandlingen findes i bind II og er betitlet: »Viborg Katedralskoles Historie«, der føres frem til skiftet i 1866, da rektor *Lefolii* afløste rektor *Fr. C. Olsen*. Det er ganske amusant igen at blive mindet om, at »Minerva« i ældre tid har rummet så kendte navne som politikeren Bahnsen, digteren Thomas Lange, litteratur-historikeren Rosenberg, ministeren C. D. Lüttichau til Tjele og den navnkun-dige teolog, professor, dr. Peder Madsen, Sjællands biskop. De véd da vel, at denne sidste er udødeliggjort i Karl Gjellerups fantastiske, men ubarmhjertigt onde roman »Germanernes lærling« fra 1882, genoptrykt 1908? *Den* skulle De læse! De vil aldrig senere glemme dette opgør dels med teologien og dels med gennembruddets mænd!

★

Fuld har jeg — dengang — kun været ved én lejlighed; en kammerat havde erhvervet sig en flaske rom, og denne uvante drik var for stærk for vore uskyldige organismer; det er apokryft, hvorledes jeg fra åstedet i den skikkelige og rolige Vestergade slap hjem, men en anden måtte i vinter-nattens skjulende mørke transporteres til sit logi i hjulbør. Det var vist over-ordentlig heldigt, at det lykkedes os ved ubrydeligt sammenhold at skjule denne gloriose hændelse for både skolen og forældrene!

Sex beskæftigede os næsten ikke. Det kan vel synes nogenlunde utro- ligt, men sådan var det; jeg kan ærlig talt ikke huske seksuelle samtaler eller drøftelser i gymnasiet, selv om vi naturligvis sværmede både her og der, og regulære forhold var der slet ikke tale om. Kun en enkelt fremme- lig herre i 2. G. vides at have trodset konvensens og risiko. Selv havde jeg en flirt med en sød tysk studine, der havde et ægte nordtysk Gretchen-sind i et smukt og spændstigt ungpigelegeme; man lebt nur einmal in der Welt. Hun var sky og blufærdig: »Jeg har en germansk sjæl, og jeg ønsker ikke, at man kigger i den, som var den af glas!«. Det er ikke sådan at forstå, at vi ikke meget vel var klar over, at der under Viborgs hyggelige og pæne borgerlige overflade også rørte sig et liv af en helt anden karakter. Vi vidste naturligvis godt, hvem af byens pigebørn der havde slået sig på det ældste af alle kvindelige erhverv — men vi entrerede ikke, det jeg ved af: vi lod endnu ikke livet flamme og lyset brænde i begge ender.

Tobakken blev lidt efter lidt almindelig iblandt os. Vi røg næsten alle-sammen lang pibe, og når der var råd til det, også cigarer; man kunne den-gang få fire Veneciana af Hirschsprungs velrenommerede fabrikat for en

25-øre. Cigaretter derimod var ikke i kurs, og jeg har personlig heller aldrig senere brudt mig om denne nedrige form for tobak. Derimod er jeg en passioneret konsument af cigarer, jo stærkere, jo flere, des bedre; den skatte- og toldfri tid i Grønland tillod jo anskaffelse af dyre, udenlandske tobaksmærker. I øvrigt var det fra skolens side ikke velset, at disciplene røg; i ordensreglerne var der vel ikke nedlagt direkte forbud herimod, men der var dog til behagelig efterretning og videre fornøden iagttagelse anført, at »*offentlig tobaksrygning* af skolens elever anses for upassende og kan medføre alvorlig påtale; desuden anses tobaksrygning i en ung alder som farlig for sundheden og den åndelige udvikling«. Disse velmente ord kan jo nok føres umiddelbart tilbage til *H. Chr. C. Mortensen!* Vi brød os imidlertid fejl om de gode råd, og jeg er med årene blevet en uforbederlig nikotinist! Min ven *Soren Holm* på regensen lider i mine øjne af en kedelig mangel, idet han er en urokkelig ikke-ryger: En *teolog*, oven i købet en professor, som ikke kan nyde den ædle urts glæder, og hvis studereværelse ikke blåner af herlig dunst, er en modsigelse — og så oven i købet er han provst på regensen, tobakkens højborg. Hvor er man henne, når en sådan mand ikke kan goutere en lille god cigar! —

Når man stalkede om i gaderne, kunne man let løbe på den lokale særling, den originale *Stilling*, jeg før har nævnt. Jeg kunne aldrig vare mig for at kikke lidt efter ham, når han omhyggeligt sankede hundenes spild op fra kørebanen eller fortovene, og puttede produktet i sækken, som hang i en sele over hans skulder. Men opdagede denne aparte fremtoning, at man iagttog ham, kunne han godt regalere én med et ikke aldeles stuerent klokkeklemt: »Hvad glør du på? Jeg renser på lovlig vis stadens beskidte boulevarder for de værdifulde efterladenskaber. Tror sådan en storborgerspire, at man kun kan klare eksistensen ved at have fast hyre sådan som dit uniformerede ophav? Sådan en skiderik!«. Så kunne man jo ilsomt humme sig!

Det daglige liv gled i gymnasietiden så slideligt og roligt. Om vinteren kunne vi for en 50-øre pr. mand en sjældnen gang leje en af byens vognmandskaner og køre en tur i den nærmeste omegn. Der var jo også Kosmorama i Sct. Mathiasgade og før den en anden biograf i Gravene, Kino-Palæet, som fabrikant *Hans Brems* drev i et par år, inden fabrikant *Nielsen-Gildsig* overtog lokalet og indrettede det til butik. Ved forårstide gik jeg ofte ture ned ad Borgvold-kanten for at se efter de spirende hestehov og følfod langs søbredderne ved Asmild Klosterhave nedenfor den smukke, ærværdige klosterkirke. Når sommeren kom, var der de lange ture til »Spytstenen« ad Randerschausséen, langs Borgvolds små bøgehækkes dobbelte rader, og aftenerne i Salonen og på spadserestien om Søndersø, hvor den vilde gulerod blomstrede og de vilde roser duftede, mens træernes lysegrønne løv viftede for den aldrig hvilende vestenvind. Ved den ret store

mose, der lå et stykke på den anden side af jernbanebroen ved Holstebro landevej, blussede og brændte den gule gyvel — vist det eneste sted i byens umiddelbare nærhed; jeg kom der ofte.

Efteråret havde de kæmpemæssige skræpper at byde på samt søbreddens uhyre rørskov med de gyngende stæreflokke, der lettede med brus og sving og snørkler i luften, mens mørket mulmede over det blanke vand. Aftenen kunne i træktiden helliges studiet af de hemmelighedsfulde gyv-fugle, der vist var sorttænder eller fløjlsænder. Glemmes skal ejheller de ensomme motionsture udefter Undallslund til; her kunne man meditere i fred og ro, der var aldrig en sjæl at se i det storladne landskab. Hvor man så end færdedes, dominerede domkirkens tårne og spir over byen som lette fjelde, knejsende mellem rødmenende tegl og tage.

Det kunne jo også hænde, at man, alene eller i flok og følge, faldt ind i det nye og gode konditori, der var kommet i St. Sct. Mikkelsgade — indehaversonen var flink og fremkommelig, ikke bange for i en snæver vending at give kredit på kaffen og kagerne til den første, når de sparsomme lommepege faldt, en daler vel eller lidt mere. Sent om aftenen kunne det ske, at jeg dumpede ind i vagtstuen til apoteket på hjørnet af Hjultorvet; jeg kendte et par af de farmaceutiske kandidater, som gerne ville spille l'hombre og dertil serverede de hjemmelavede »banansjusser« — uhm! Efterhånden blev sixpencen jo afløst af den første bowler, købt hos *Fusager* på Sct. Mathiasgade — hvor så man ud, men voksen! En gang havde jeg skåret hånden ret alvorligt og løb rundt for at finde en af byens læger, der var hjemme. Det lykkedes hos overlæge *Krenchel*, hvor døren blev åbnet af en af hans fortryllende døtre, til hvem der straks tændtes en brændende elskov i mit letfængelige hjerte. Hun var en del ældre end mig, flødeskæg som jeg var; jeg hilste senere dybt og hengivent på hende, når jeg mødte hende, slank og høj med yndige gråblå øjne; aldrig har jeg vekslet ord med hende, hun var lykkeligt uvidende om sin på afstand tilbedende, tavse og trofaste elsker i den urolige og capriciøse april.

I øvrigt lærte man jo lidt efter lidt, at for at være en ærlig viborgenser måtte man elske en Viborg-pige, drikke Odins øl, nyde *Spreckelsens* mineralvande og ryge *Cbr. Kroghs* cigarer — eller dog *Utermohls* i Gravene. Tilsidst drev jeg det til at gå med handsker, erhvervet hos *Th. Ditzel* i St. Sct. Mikkelsgade, Kompagnigården — man var vel en certosa herre; under alle omstændigheder var de værste kanter blevet slebet af og det noget borstede og fandenivoldske væsen gået af galfransen; lømmelalder var og blev det naturligtvis trods al overfladisk fernis.

Dette stille gymnasieliv i den fredelige provins- og militærby gled så småningom uden større hændelser. Vi holdt selvfølgelig sammen i større eller mindre klikker efter karakter og interesser. Undertiden kom vi til stil-

Sydfløjen i den gamle skole set fra rektors bote

færdige aftenselskaber i de forskellige hjem, med kaffe og kager samt senere i forløbet små rødvins- og cognacstoddyer, der var højdepunktet af alkoholiske udskjelser i disse hyggeomspundne tider. Så kunne det jo selv-sagt indtræffe, at en eller anden af sig selv kikkede indenfor en aften; var der så i spisekammeret tilfældigvis en halv flaske rom at høre, gik den med i løbet i al hemmelighed som toddy — så kunne far og Oscar Nielsen senere ikke forstå, når der blev sat toddy på bordet for dem, at rommen var blevet så mærkelig smagløs og svag; for at skjule rovet fyldte jeg ganske simpelt det manglende i romflasken op med kommunevand! Men de gamle var enige om, at den rigtige gode, gamle Sanct Croix rom var på retur, den var sandelig ikke mere, hvad den havde været i deres unge tid! Om jeg følte samvittighed ved dette bedrageri? Det tror jeg sandfærdigt ikke, og kammeraterne fik jo kun sammenhængen at vide sub rosa.

Det vil være urigtigt at påstå, at jeg ikke somme tider sjæleligt led lidt under indtrykket af min specielle fysik; de legemlige fortrædeligheder og fysiske vanskeligheder, der momentvis kunne være en følge af den, tog jeg mig derimod aldrig det mindste nær. Jeg har undertiden bittert savnet ikke at kunne danse, naturligvis især med en lokkende p. t. flamme. Men det kunne altså ske, at jeg måtte døje en smule med en vis underlegenhedsfølelse; glandede man mon ikke efter mig, ynkede man mig ikke, og hvorledes med pigerne? Naturligvis var det mig meget ubehageligt at skrå alene over et af de store torve; hellere listede jeg langs randen, og værst af alt var det, når jeg for alles øjne skulle op eller ned ad en trappe — det måtte jo da vække den medlidende opmærksomhed, jeg frygtede mest af alt.

Ved siden af den almindelige provinsielle usikkerhed skabtes således, i hvert fald af og til, et vist mindreværds kompleks, som det tog mig et årstid i hovedstaden at afreagere. En gammeldags indstilling naturligvis, for senere erfarede jeg fuldt ud, at energi og stædig indædthed får bugt med slige anfægtelser; man er vel »anderledes«, men behøver ikke derfor just at virke frastødende. Det er ikke enhver modgang, der er ulykke, selv om jeg i Viborg nok kunne have lidt besvær med at klemme mig ned i de altfor snævre standarddrammer. Jeg havde i den lille by vanskeligt ved ikke at føle mig som en tyr i en porcelænsbutik, svært ved overfor min egenartede ydre apparition at fastholde sandheden om personlighedens primat og værdige holdning, balancen imellem, hvordan man udadtil *synede*, og hvorledes man indadtil *var*. Jeg kunne for eksempel ikke fordrage og blev prænrød i kinderne ved at møde den høje, smukke og milde overretsassessor *Erik Oldenburg*, fordi han var gående præcis på samme vis som jeg. Mine øjne hang som tryllebundet ved hans vej gennem gaderne — nå, sådan tog det sig altså ud! Oldenburg var søn af Københavns bekendte og myndige overpræsident, gehejmekonferensråd *Valdemar Oldenburg*, og havde, efter hvad der blev fortalt, ligesom jeg mistet benet som dreng, vistnok som følge af tuberkulose; det skulle være derfor, at hans far blandt mange andre sociale og humanitære hverv med megen interesse i en årrække røgtede posten som formand for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse.

Selvfølgeligt — det var jo blot min selvoptagethed og forfængelighed, der red mig; men teorier er og bliver nu engang spinkle og sprukne i klangen overfor den bastante virkeligheds kød og blod. Viborg tog sig såmænd ikke det ringeste af, hvorledes jeg stavrede om i dens gamle gyder! Selv om der tilvisse var nok af spidsborgerlig bigotteri, næsen i gadespejlet og øjet mod nøglehullet, dér som i alle andre små byer landet over. Der var i staden så mange gadespejle, at de næsten her og der dannede en fortsat allé, og sine steder, hvor fortovet var særlig smalt, måtte man ligefrem vare hovedet for ikke at rende på dem. Men man kendte jo efterhånden de farlige passager, naturligvis, var de end talrige som spurve i en kornmark.

Er det mon en erindringsforskydning? Men jeg synes virkelig nu, at visse af de Viborg-vintre dengang kunne være helt fimbulagtige. Der herskede jo en slags fastlandsklima her midt i Jylland, og den aldrig hvilende vinterblæst fra norden eller østen kunne bringe en russisk vintertone over billedet, med dyb sne om morgenen og høje kuldegrader. Det hjalp kun lidet, at sneploven havde været nødtørftigt ude og skubbet gaden fri, når fortovene var dækket af alenhøje snedriver. De var vanskelige at forcere. De toppede brosten underneden var glatte og isblanke; særlig forræderiske var strækningen i Gravene udfor Afholdshotellet, visse partier af fortovene i Vestergade, ved farver Fallesens hus, ved Sandbergs købmandsgård, udfor bog-

handler Victor Christensen, samt Nytorvgyde og Hjultorvgyde, når drenge havde slebet dem ved glidebaner.

Jeg husker, at min far ved flere lejligheder måtte følge mig til skole fra Vendersgade; så havde jeg min stok i venstre hånd, far under hans venstre arm, mens han bar mine bøger i sin højre hånd. Den store oversergentsabel (den gamle oprørsklinge fra 1848, insurgenternes mægtige svungne slire, hærens smukkeste sidevåben) ragede ubekvemt op af hans venstre lille sabellomme i kappen med sit skinnende, messingstrålende fæste; det generede noget. Far ledsagede mig altid, når jeg bad ham om det; det er ikke helt sikkert, at han syntes om det. Han var altid den korrekte soldatertype, med våbenfrakken eller kappen reglementeret knappet til højre eller venstre efter ulige og lige datoer, med rene handsker, med hvid flipstrimmel indenfor det forordnede halsbind, og han lod i de senere år sine smukt siddende uniformer sy i København hos byens dyreste uniformsskrædder i Bredgade. Men på den måde faldt jeg da ikke i de glatte gader, der generede mig mere dengang end sidenhen Grønlands spejlblanke fjeldskråninger, de isglaserede motorbåde og de permanent tilfrosne veje. Hvor var så til gengæld vinteraftenerne hyggelige i de små Viborg-stuer bag nedrullede gardiner, med buldrende ild i kakkelovnen og det strålende elektriske lys over bordet. Så var det dejligt, når en kammerat ubuden faldt indenfor til en kop kaffe, en fredelig skolesamtale om alt, hvad som var på tapetet — her fik så sandeligt både den ene og den anden sin sag for! Eller måske kom der flere til en lille whist eller l'hombre — bridge var endnu ikke trængt igennem.

★

Af større begivenheder, værd at optegne til videre amindelse, var der kun få, men et par kan jeg dog fortælle lidt om.

I november 1907 faldt 6. bataljons 250-års-jubilæum, og der skulle være festligheder i den anledning. Det var også nok værd at mindes dagen, ba-

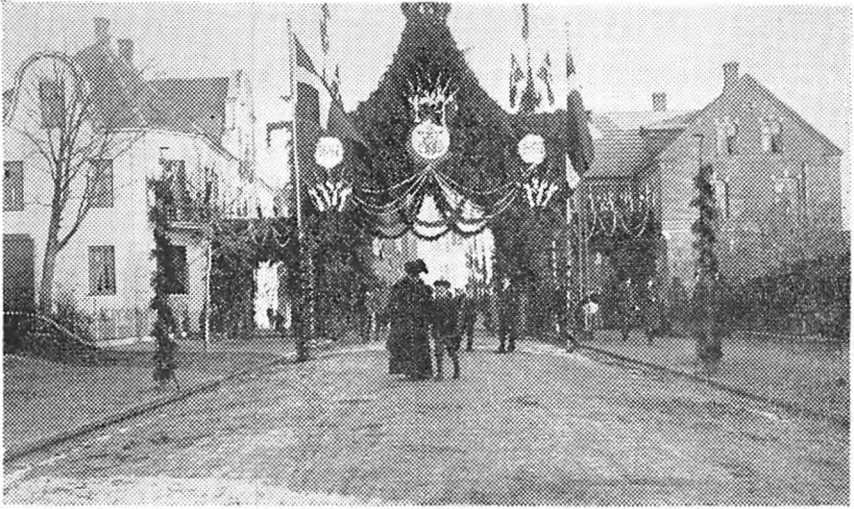
Obersiloinant F. A. R. Howitz

taljonen havde en smuk krigshistorie og havde blandt andet været med til at udkæmpe slagene ved Nyborg 1659, Rygen 1715 og ved Treldeskansen og Dybbøl i de slesvigske krige. I Dybbøl-kampen havde både min morfar, *Hans Honoré*, og min farfar, *Knud Petersen*, deltaget. *Kong Frederik den Ottende* ventedes til byen; ved banegården var i Jernbanegade opført en stor æresport, hvis konturer var optrukne med elektriske pærer. Bataljonen havde kun vintermandskab inde, og dette kompagni var i den fågede og disede efterårsdag formeret til parade som bataljon med fane og regimentsmusikken på flojen. Bataljonschefen var den magre og elegante oberstløjtnant *F. A. R. Howitz*. Kongen kom, ridende på en hvid hest, og i hans følge var kronprins Christian og prins Harald. Kongehonor og fanemarch, kongeord foran fronten. Far deltog aktivt i paraden, hvilket vistnok glædede ham som den loyale soldat, han var. Der blev fremstillet en platte i dagens anledning — jeg har den endnu.

Jeg ville åbenbart have det hele med og havde derfor skudt genvej fra eksercerpladsen, hvor paraden fandt sted, gennem Grønnegade for at stille mig i den patriotiske og royalistiske mængde på hjørnet af Dumpen og Sct. Mathiasport. Kongen selv førte bataljonen igennem byen, og jeg ville deltage i borgerskabets hyldest. I hans ledsagende stab var også oberst *Brendstrup*, regimentskommandøren. Da de red forbi, må jeg i begejstringens og loyalitetens rus have hurraet lidt rigeligt, for pludselig vendte min klassekammerat, senere sognepræst i København *Jens Nielsen*, en gårdmandssøn fra Mors, sig om og udbød forarget: »Kan du da ikke vræle lidt mindre, han er da ikke mere end et menneske« — og det var jo sandt nok. Hvad ellers!

Blandt de mange institutioner, kongen måtte besøge, var også Katedralskolen. Lærerne var i kjole og hvidt og vi elever naturligvis så udhejrede, som vi kunne blive. Kongen fortes af rektor *Heise* igennem klasserne, ledsaget af sin strålende og sabelraslende suite. Med sit lidt tyskpregede mål sagde i vor klasse majestæten, da adjunkt *Cl. Clausen* blev præsenteret: »Det er jo en hyggelig skole, hr. adjunkt, men den er gammel og upraktisk« — hvad skal også en monark finde på at sige, når han må variere samme tema utallige gange, og det var da ikke så overraskende, at hans opmærksomhed var blevet fanget af skolens dårlige ydre forhold.

En hændelse af en helt anden karakter indtraf en vinterdag i Vendersgade. Stabssergent *Darling*, vor husvært, havde en fjern slægtning på et kortvarigt besøg; han boede i et af de ret store kælderrum, der i ejendommen var indrettet til gæste- og pigeværrelser. En aften gik den unge mand pludselig amok — han var bleven vanvittig. Der havde ellers ikke været noget særligt afstikkende at bemærke i hans væsen, men nu var som et lavi-nefald sindssygen kommet over det stakkels unge menneske. Han larmede

*Den jernemme velkomstport i Jernbanegade ved kongemodtagelsen i 1907
i anledning af 6. batallions 250-års-jubilæum*

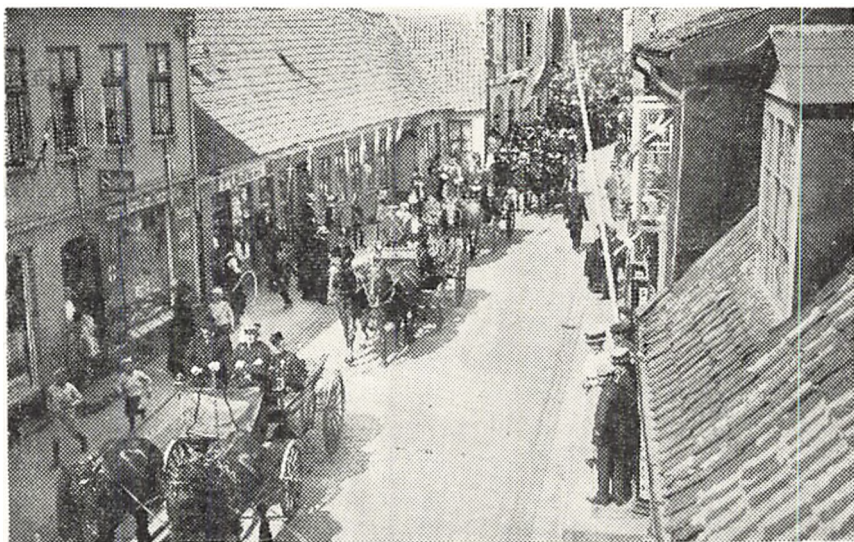
og tordnede, hylede og skreg, så det høstes viden om; kakkellovnen rev han ned, møblerne slog han i stumper og stykker, og i væggene hamrede han store huller; han tilsmurte sig med sit egen skarn og rasede frygteligt, mens han gik splitternøgen omkring i værelset. Darling turde ikke være alene med ham, men sendte bud efter far fra Hotel Phoenix, hvor Underofficersforeningen netop afholdt bal. Far kom straks og havde taget den stærke og svære stabssergent *Tetzschner* med sig. I fællesskab holdt de nu vagt over det rasende menneske, den ene udenfor vinduet, den anden ved den låsede dør. Overlæge *Videbech* kom til stede, han dristede sig til at lukke døren op et øjeblik for lynhurtigt at danne sig et indtryk af patienten ved selvsyn; så blev der skrevet en indlæggelsesseddel til sindssygehospitalet. Politiet kom med en drosche; det var overbetjent *Knudsen* og én mand til. »Lad mig krebse ham!«, sagde Knudsen, og i ét nu var han som et fjeldskred over den syge med hele sin store vægt. Det varede kun få minutter, og vognen rullede bort, mens fred faldt på, og huset åndede befriet op. Hvor så dog værelset ud; det var ikke til at forstå, at et enkelt menneske på så kort tid havde kunnet lave en sådan ravage; det lignede en valplads.

En begivenhed af stor betydning for Viborgs ungdom fandt sted i 1908. En kreds af sportsmænd havde i 1896 stiftet »Viborg Fodspors Forening«, som efterhånden havde fået stor tilslutning, ikke mindst fordi en lang række af byens kendte borgere lidt efter lidt havde indset idrættens værdi for den opvoksende slægt. Det gjaldt således mænd som tømmehandler *Schoustrup*, herreekviperingshandler *Albrechtsen*, boghandler *Niels Christensen*,

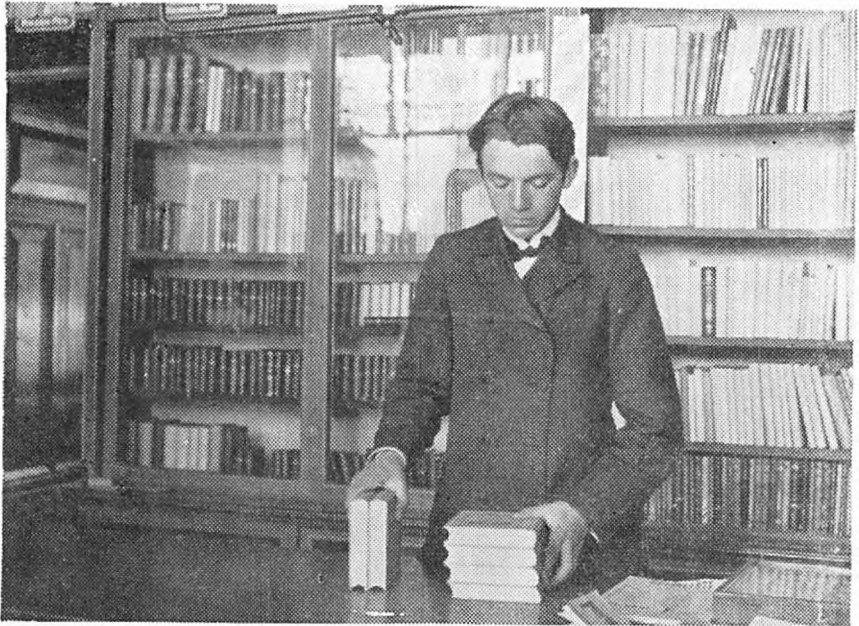
stationsforstander *Husum*. agent *Kofoed*. vognmand *Ditler Petersen* og flere andre.

Nu var man kommet så vidt, at man i 1908 kunne rejse det smukke sportshus på eksercerpladsen; det blev samlingssted for de unge, og resultatet blev en fin, fysisk udvikling. De ledende mænd var bl. a. premierløjtnant *Krenchel*. fabrikant *Carl Dahl* og afdelingschef *Ove Dahl*; denne sidste skænkede i 1944 til ihukommelse af broderen »Carl Dahls Mindepokal«, et attråværdigt trofæ. Der blev dyrket fri idræt, cricket, hockey, fodbold og svømning, samt gymnastik, boksning og skiløb. En lang række af datidens underofficerer var lærere, således *Brüggmann* og *Oscar Nielsen* samt stabssergenterne *Jensen-Aaris*, *Tusgaard-Andersen*, *J. L. Danielsen* og *Moeslund*.

De to nære venner, grosserer *Viggo Lauritzen*. søn af stabssergent P. Lauritzen, og overkonstruktør ved Hedeselskabet *Hermann Brüggmann*, gymnastiklærers søn, udsendte i 1946 et smukt, rigt illustreret og instruktivt festskrift: »Viborg Fodspors Forening 1896-1946«, 80 sider. Det var resultatet af bl. a. et indgående studium af 50 årgange Viborg-aviser og af foreningens protokoller. Det er morsom læsning, og et væld af halvtforglemte navne dukker derigennem atter op i erindringen. Hermann Brüggmann, der nu er en højt anset embedsmand i Hedeselskabet, var den yngste af de tre Brüggmann-brodre, som jeg legede meget sammen med, dengang vi alle boede i Grønnegade hos frøken *Wændelin*. Den ældste bror, *August B.*, har i en lang årrække været knyttet til det velkendte frøfirma *Dæhnfeldt*

Fra kongemodtagelsen i 1907. Den kongelige kortege på rej gennem Sct. Mathiasgade. I forreste vogn sidder politimester Tolderlund, og politibetjent Hansen troner på bukken. I tredje vogn sidder Frederik den Ottende. Borgerne følger bagefter i en klump

Einar Munksgaard som ung boghandler i bogladen i Vestergade

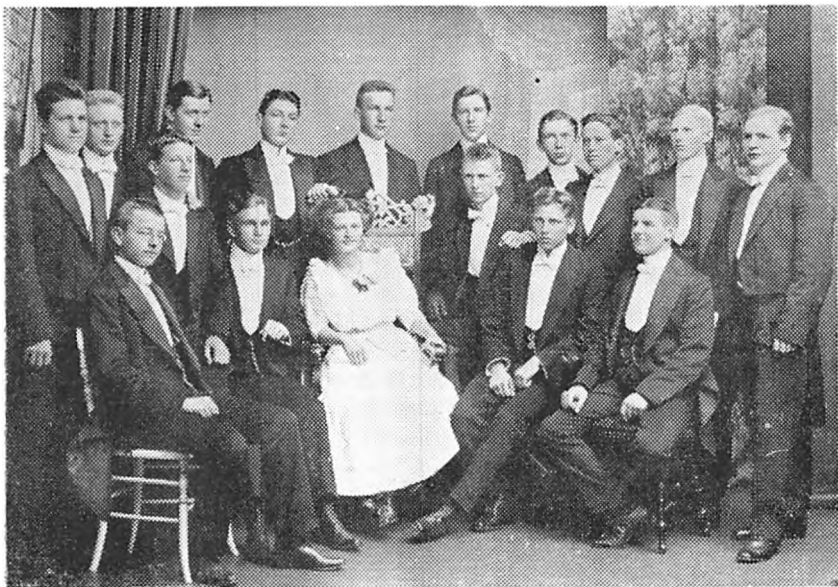
i Odense, og den næstældste, *Aksel B.*, har i over 30 år været ansat i et møbelfirma her i København.

Vor private boghandler var den fine og rare, hensynsfulde og hjælpsomme *Victor Christensen* i Vestergade, søn af boghandleren på Nytorv *Niels Christensen*. Hos ham var *Einar Munksgaard* i lære, hans karriere er jo velkendt. Efter læreår i udlandet oparbejdede han her i København sin store boghandel, blev dr. phil. h. c. ved universitetet i Reykjavik og leder af sit velkendte, verdensomspændende forlag med videnskabelig litteratur som speciale, ikke mindst de store serier af fortidsskrifter fra Island. Jeg kom en del i hjemmet hos ham i graverboligen ved kirkegården; vi snakkede litteratur; han havde en lille, men meget kræsen sammensat bogsamling. Jeg havde af far fået lov til at bestille bøger indenfor rimelige grænser og mindes ikke, at jeg trak altfor ubeskedent eller uforsvarligt på denne konto. En gang kan jeg dog huske, at jeg af hensyn til regningens præsentation og kritiske gennemgang blev enig med Munksgaard om, at luksusudgaven af Gustav Wieds »To Kroner og Halvtreds« skulle fremtræde som Platon: »Staten«, unægteligt en metamorfose. Jeg har senere haft den glæde at sidde i præsidiet for Viborg Hjemstavnsforening i København med Munksgaard tillige med overretssagfører *Wm. Angelo* fra »Stiftstidende«; oberstløjtnant, overvejnspektør *Thomas Helsted*: oberstløjtnant, forfatteren *Chr. Bokkenbeuser*, der var bataljonschef i Viborg en overgang, og kendt også som

historisk skribent, der har leveret smukke bidrag til belysning af Viborgs historie; samt med *Oscar Steigaard* og professor *Carl Faurbolt*, hvem jeg begge har omtalt tidligere. Nu er flere af disse gode mænd afgået ved døden. Hjemstavnsforeningens formand var *Gustav Wassmann* fra garnisonssygehuset; han lærte bogbinderi hos Niels Christensen, men er nu tobakshandler i Valby. Den nuværende formand er overassistent i magistraten, *Gunnar Larsen*, som blev opdraget hos sine bedsteforældre, den kendte malertermester *Weibrauch* (som boede dér, hvor nu generalkommandoen residerer i Sct. Mathiasgade). —

Efterhånden nærmede sig jo så den truende eksamen; der repeteredes overalt, og en smule afpillet og bleg blev man vel. Krigsomkostninger fører ethvert felttog med sig. Studenterklunset blev syet hos skrædder *Jensen* i Hjultorvsyde. Kjolen kostede 110 kroner, en formidabel sum, og en ekstra smokingjakke 60. Det var et meget oplivende, men alligevel på sin vis ret ynkværdigt syn, når vi unge drenge løb gennem gaderne til og fra eksamen i bar figur og i kjole og hvidt med ubedækket hoved. Studenterhuerne, den hvide og den sorte, var forlods købt hos buntmager *Fusager* på Sct. Mathiasgade. Af vaskeægte viborgensere på holdet var vi kun fire: Rektors datter, *Elise Olsen*, grosserer Holger Christensens søn, *Christian Skonby Christensen*, proprietær Rendtorffs søn, *Th. Herman O. Rendtorff*, og så mig. Jeg har i det foregående haft lejlighed til af og til at omtale disse kammerater. Hele holdet talte 17 sjæle, 13 klassikere og 4 matematikere.

Af holdet er der anledning til at omtale *Laurits Larsen*, der var en husmands søn fra Thy. Han kom midt i skoleåret ind i 1. G. i en ret fremrykket alder, hvorfor hans uafrystelige kendingsnavn blev »Gamle Larsen«, der fulgte ham hele livet. Han var i og for sig af et yderst godlidende sindelag, men samtidig forslagen og skrupellos. Han studerede gennem år teologi, fik aldrig nogen eksamen, men blev som evighedsstudent en fabel på Universitetet. Det er næsten lettere at fortælle, hvad han ikke forsøgte sig med, end at nævne, hvormed han egentlig opholdt livet, mens han »studerede«. Han var privat huslærer, bogkolportør, korrekturlæser, handelsagent, forsikringsmand, oplæser, hjælper og sekretær hos professor Laurits V. Birck og hos professor Harald Høffding, beskæftiget ved Røde Kors' krigsfangehjælp, forestod morgenbønnen på missionshoteller — og meget, meget andet, ofte på kanten af det borgerligt angribelige. Han havde et vindende og tillidindgydende væsen; hans vandblå øjne, hans horgule hårmanke og tilforladelige jyske tungemål virkede venligt og sympatisk. Hans stilfærdige og alvorstunge fremtræden gjorde, at han også erhvervede sig navnet »Biskop Larsen«. Han var mager som en dødning og med knoklede hænder som munkene på et kobberstik af Albrecht Dürer. Han døde i 1931, kun 41 år gammel, og havde nået at fæste bo og stifte familie.

*Studentebildet 1910. Førreste række: Hans Chr. Stersted, Ejnø Rossen (stående).
Viggo Jørgensen, Elise Olsen, J. A. V. Christensen (Nørlig), Carl Viggo Götze
og Knud Hvilom. Bagved står: Jens Carl Pedersen (Letting), Laurits Larsen,
Hans B. J. Cramer, Knud Honoré-Petersen (Oldendow), Jens Nielsen, Andreas
Obbekjær, Hermann Rendtorff, Jeppe Jensen (Banghøi), Chr. Skouby Christensen
og Kr. Nordentoft Sørensen (Gundtoft)*

»Gamle Larsen« er gået over i litteraturen, idet *Anders Thuborg* i sin underfundige og fængslende bog »Fidusmagere« har tegnet et livagtigt portræt af ham under navnet Gamle Boeck. Rundt om studentergårdens frokoststue grupperer sig her en fantastisk samling akademiske skæbner, prentet på papiret til grangivelig genkendelse og varig erindring. Nu er »Fidusmagere« jo iøvrigt en af de såkaldte nøgleromaner, der ofte kan virke så ubehageligt og frastødende, hvad bogen da også gør. Men Thuborg har alligevel formået at tegne et portræt af »Gamle Larsen«, som midt i al sin troværdighed og træfsikkerhed virker forsonende. Navnlige husker jeg beskrivelsen af den gang, »Gamle Larsen« møder årets russer, der kører rundt på gaderne i store vogne:

»Han må stå stille ved en vogn og svinge med hatten. Lad os udbringe et leve for Alma Mater, råber han. Studenterne råber hurra igen og kaster serpentiner ned omkring ham, så han står festligt omsvøbt med kulørte bånd. Han smiler og ser sig med klædelig beskedenhed omkring, halvt med undseelse og halvt med feststemt glæde. Han repræsenterer den ældre, satte og erfarne akademiker her midt i den grønne ungdom. Man må undskylde ham, men han kan ikke andet. Han vil byde dem velkommen til Universi-

tetet, til de planmæssige og alvorlige studier! Nu er den tid forbi, da de havde opsyn og værger, nu gælder det! Men lad os være glade i dag, nu lige på overgangen! Og Gamle Boeck vender sig omkring og indkasserer folkets opmærksomhed«.

Også i *Johannes Wøltzer's* smukke erindringsbog »De usandsynlige dage« omtales »Gamle Larsen«, således: »Duknakket og jysk og stædig, med født lune og i beskedent blåt klædebon færdedes stud. theol. *Larsen* («Gamle Larsen») blandt os alle, han var en myte i levende live. Hans drøm var en præstegård på landet og hans levned en kæde af eventyrligheder. Meget blev ham tilgivet, og han fortjente det også. Han nåede nu aldrig sin præstegård og har, muligvis, siden hen fået sognekald i himlen, og måske har han der fået det forsmåede bispeemne *Ricard* til biskop, Ricard viede ham i alt fald hernede på jorden«. — Når det undertiden hævdes, at »Gamle Larsen« også skal være portrætteret i *Tom Kristensens* impressionistiske og meget destruktive roman »Livets arabeske«, så tror jeg afgjort ikke, at dette er rigtigt. Jeg har da i det mindste ikke været i stand til at »genkende« ham i nogen af de mange, sære personer, som skildres i denne digre og mærkelige, meget omtalte og meget omstridte bog.

Alle kender vel romernes gode ord: »De mortuis nil nisi bene« — man må kun tale godt om de døde; samt den kernefulde gamle danske sætning: »Den, som gerne vil røre i andres gryder, svier tit sin egen grød«. Jeg kender altså også disse tvende udsagn, og det er jo i det hele både smukt og meneskeligt, at der gives hævdvundne regler angående vor omtale af dem, som ikke mere *er*. Alligevel må jeg, modvilligt og uden glæde, alene i historisk interesse og fordi hele den danske offentlighed i sin tid indgående beskæftigede sig med sagen, gøre nogle særskilte bemærkninger om endnu en af kammeraterne fra vort studenterhold. Jeg krænker ikke herved den naturlige diskretion!

Det drejer sig om *Nordentoft Sørensen*, som havde fået navneskifte til *Gundtoft*. Han blev læge i Nørre Sundby, fik der en kolossal praksis, var meget afholdt og deltog med iver i byens offentlige liv. Men så slog lynet ned, pludseligt og med et så larmende rabalder, at det gav genlyd i samtlige landets blade og helt op i rigsdagen. Gundtoft blev for svangerskabsafbrydelse m. m. ved en nævningedomstol, Vestre Landsret, idømt femten måneders fængsel og tab af de borgerlige rettigheder i fem år. Den strenge dom vakte opsigt i vide kredse, protestmoder blev afholdt, den fremkaldte talrige sympatitilkendegivelser overfor Gundtoft, der fejredes ved en højtidelig afskedsfest, modtog folkeadresser og andre tegn på medfølelse. Men efterhånden slog stemningen om, og gik ham hårdt imod. Om hele affæren vil jeg henviser til *K. K. Steinckes* erindringer, fjerde bind, betitlet »Farvel og tak«, hvor den under overskriften »Gundtoft-sagen« gøres til genstand

for en redegørelse. Det var sandelig en beklagelig og trist historie. Gundtoft praktiserede senere i mange år indtil sin død i Skovshoved, hvor han blev en anset og meget søgt læge. Vi kammerater havde ondt af ham, og det faldt da ingen ind på nogen måde at ændre den gamle, venlige indstilling overfor ham, og han deltog lystigt og gerne i vore studenterjubilæer. Vi kunne lide den rare vendelbo, den gode fælle og den bundmusikalske altmuligmand med violinen som specialitet.

Naturligvis — jeg har ikke set selve den bedrøvelige affæres *akter*, men kender sagen fra rigsdagens referater og fra *K. K. Steincke*, med hvem jeg har ført flere samtaler herom. Jeg har da for resten også haft lejlighed til at tale med Gundtoft selv. Jeg vil her gerne tilføje, at det *muligvis* ikke er så ganske sikkert, at han *i dag* ville blive straffet for *alle* de udviste forhold, i hvert fald ikke så strengt som dengang. Den *i mellemtiden* stedfundne udvikling på dette ømfindtlige (og uløselige) område vedrørende legale og illegale svangerskabsafbrydelser kunne vel tyde på dette. Måske var han forud for sin tid, en art pioner, en foregangsmand på dette felt af det menneskelige liv, synspunkterne nu om dage er anderledes, det er jo en offentlig hemmelighed, trods selve *lovens* lydende. —

Af os 17 Viborg-studenter fra 1910 er i årenes løb følgende seks afgået ved døden: Stud. theol. *Laurits Larsen*, lægerne *Jeppe Jensen (Bangsboj)* og *Kr. Nordentoft Sørensen (Gundtoft)*, pastor *Jens Carl Pedersen (Letting)*, sangeren *Andreas Obbekjær* og flhv. sagfører *Chr. Skouby Christensen*.

Repetitionstiden var anstrengende nok endda. Jeg havde kridtet vinduet i mit værelse for ikke at blive distraheret af indtryk udefra, og sled flittigt og systematisk. Jeg snublede i starten ved de mundtlige fag, der blev indledet med fransk hos *Sixboj*. På en eller anden måde gik jeg efterhånden helt fra snøvsen, hvad jeg ellers ikke var slem til ved eksaminer. Jeg har aldrig været synderlig eksamensnervøs. Men pludselig gik jeg i stå, kunne for eksempel ikke engang svare på, hvad »goddag« hed. »Nå, hvad hedder da god?« spurgte *Sixhøj*. »Bon«. »Ja, og hvad hedder dag?« »Jour«. Er det til at forstå! Jeg fik til *Sixhøjs* og min egen ærgrelse en halvsloj karakter i dette smukke fag, men det var også den eneste; det havde i fransk vist sig, at den behagelige lethed, hvormed selv vanskelige situationer kan klares hurtigt og improviseret, kun var en fiktion, det var helt uhyggeligt!

Og så var det hele forbi. Vi havde ikke sat nogen rekord af den slags, der sender flagene til tops, mens nationalsangen spilles og øjnene dugges af begejstring over en uhørt fremragende præstation og stolthed over at kunne føle sig blot en lille smule som parthaver i en gylden glorie. Holdet var i gennemsnit jævnt dygtigt. Af eksaminerne var en to-tre stykker af fin

karat, hovedparten af pæn kvalitet og kun en enkelt mindre god. Nu stod translokationen for døren. Lærerne i kjole og med ordner, hele skolen samlet i gymnastiksalen med deltagelse af glade forældre. Det var jo en stor dag for os alle. Min bror *Age* var allerede kommet ind i de første mellem-skoleklasser og var således også blandt elevernes skare. Opråb og udlevering af eksamensbeviser under højtidelig deltagelse fra den store forsamlings side. Rektor *Olsen*, der så vist ikke var nogen Demosthenes eller kejser i talekunsten, holdt sin afslutningstale i såre almindelige, traditionelle og undertiden lidt distraet, men hyggelige og velmente ord. Færdig! »Derfor rektor samt inspektor, lærere, pedel, hele Mogensgade vil vi fri og glade sige nu farvel«. Nogle eksamensgilder blev holdt hér og dér. Således var hele klassen i Bjerringbro til selskab hos de gamle dr. *Rossens*, hvor doktoren holdt en smuk og beåndet speech for det nye kuld Minerva-sønner.

Derimod var jeg ikke med til rektors private eksamensgilde for datteren Elise, hvorfor ved jeg ikke. Det er jo latterligt nu at tænke på en sådan bagatel, der også dengang var uden særlig interesse. Men af en eller anden grund var vi en fire-fem stykker, der ikke blev inviteret med til dette selskab: Måske havde vi været for selvstændige i optræden, måske var vi ikke ansete som hoffähige til denne celebre lejlighed, eller måske havde vi blot i al almindelighed virket irriterende gennem årene. I hvert fald: Mens rektor og de ellers til festen indbudte glade deltagere spiste jordbær i »Rektors lysthus« i den smukke have på hjørnet af Sct. Mogensgade og Sct. Mathiasgade, skålede de udelukkede, Chr. Skouby Christensen, Hans Billeskov, Jansen Cramer, Kr. Nordentoft Sørensen (Gundtoft), Jeppe Jensen (Bangshøj) og jeg glade med hverandre ved et glas vin i Salonen — længe leve det frie og uafhængige demokrati! I et par timer morede vort lille, forsorne elitekorps sig kongeligt. Ved vort 50-års-jubilæum, hvor jeg desværre ikke selv var med, jeg vil straks fortælle lidt derom, skal Elise have oplyst, at hun havde udskudt »dem, som ikke dansede«. *Det* var en valsende og polkerende forklaring, som vist ingen mors sjæl havde tænkt på!

En gylden ferie i den svale sommer fulgte på, tilbragt i Silkeborg, Holstebro og hjemme — det var dengang, pigerne havde hatte så store som møllehjul og var modne som blommer. Der var herligt i Dannevang. Holdet var nu splittet over hele landet; for nogles vedkommende så vi slet ikke hinanden for ved 25- og 40-års-jubilæerne, der begge blev holdt af dr. med. *Jobs. Norvig*, tidligere *Christensen*, altid kaldet »Jav«, fordi hans for bogstaver var J. A. V., såre ligetil. »Jav« var søn af overlæreren i Kjellerup og en uhyre hjælpsom og trofast kammerat i skolen, flittig og tilforladelig; han indbød os efter de mange år af sit store og gode hjerte til disse festligheder i sit smukke hjem. Første gang på Ebberødgård, anden gang på Sct. Hans — det var dog fremgang; fra Ebberødgård er der ikke mange chancer for

Lystbusei i rektors have kaldtes altid »Rektors Lystbus«. Det er imidlertid opført af konrektor Jacob Tetens og står endnu, også efter at haven i 1926 er blevet et offentligt anlæg under navn af »Latinerhavens«, en smuk plet i byens midte

at slippe ud, det kan dog med rimelighed håbes på Sct. Hans. Begge steder var han overlæge og er i det hele en kendt og meget anset psykiater og retsmediciner. Det var så sandt to fester, vi deltagere vil mindes; vi glædede os alle til, at han skulle invitere os også på 50-års-dagen. Men det gik desværre ikke således.

★

Norvig tog afsked fra sin overlægestilling, da han fyldte 65, og bosatte sig i en stor villa i Holte. Men hans kone blev beklageligvis ramt af kronisk sygdom, som forhindrede enhver tanke om større selskabelighed. »Jav« var meget ked af, at han derfor ikke kunne samle os igen, men trøstede sig dog noget, da vor gode stalbroder, overlæge C. V. Gøtzsche i Ringsted i stedet opfordrede holdet til at spise middag i hans hjem i den gamle kongeby. Jeg forberedte mig ustyrligt til gensynet med de gode venner, der endnu var tilbage. Imidlertid deltog jeg få dage før festen i en udsendelse fra radioen, et

hørebillede om min gamle ven *Knud Rasmussen*. Her var jeg så uheldig at glide på det grønlandske (!) marmorgulv i forhallen, med det ulykkelige resultat, at jeg i faldet brækkede lårhalsen til det amputerede ben, hvorfor jeg naturligvis måtte indlægges på hospitalet, hvor de ledende fra Danmarks Radio med megen deltagelse besøgte mig.

Det var nu også en næsten katastrofal situation. Min mangeårige læge, den kendte og meget dygtige, ansete og erfarne overkirurg *Frode Rydgaard* på Sct. Elisabeths Hospital, vidste ikke sine levende råd. Et sådant tilfælde havde han aldrig før oplevet i sin lange praksis — det var jo ikke muligt at komme til at lægge benet »i stræk«, den sædvanlige og nødvendige behandlingsmetode ved slige lejligheder. Man overvejede forskellige drastiske forholdsregler. Men til sidst måtte man sætte sin lid til, at bruddet »lå« sådan, hvad også røntgenbillederne viste, at det kunne heles »af sig selv«. Gennem mange uger måtte jeg koldsindigt se i øjnene, at resten af min tilværelse *kunne* komme til at forme sig i rullestol eller på krykker. Dog — miraklet indtraf virkeligt, mindre gløse kan vist ikke anvendes, og jeg går nu igen lige så »godt« som vanligt gennem 60 år. Det kostede mere end tre måneders hospitalsophold, og derefter lange tiders genoptræning i kunsten at gå. Det blev de mest smertefulde stunder, jeg har oplevet. Var denne tid end slem for mig, var den dog om muligt endnu værre for mine nærmeste. Jeg har da så sandelig haft viderværdigheder nok med det ulyksalige højreben!

Fra sammenkomsten i Ringsted, som forløb overordentlig hyggeligt og fornøjeligt, sendte man de hjerteligste tanker og hilsener til min sygeseng. Flere af de brave stabejsere skrev også venlige breve til mig. — I øvrigt hindrede affæren mig tillige i at rejse til Viborg i september til Minervas 100-års-jubilæum, hvor jeg ellers var opfordret til at holde festtalen, hvad jeg med største glæde ville have gjort. Nu måtte jeg nøjes med at sende en varm, telegrafisk lykønskning — og så længes for resten.

★

Forinden jeg definitivt tager afsked med den gamle katedralskole, kan jeg her tilføje nogle supplerende oplysninger om skolens gymnastiklærer i ældre tid, min morfar, sergent *Hans Honoré*, som jeg har omtalt i denne bogs indledende afsnit. Ofte har jeg undret mig over, *hvorfor* denne af alle afholdte og respekterede mand aldrig avancerede i hæren. Jeg er nu ved et tilfælde blevet sat i stand til at besvare dette nærliggende spørgsmål, hvad jeg ikke før har kunnet. En nu afdød, kendt viborgenser, en højt estimeret stabssergent, har efterladt sig udførlige, særdeles fængslende og læseværdige memoirer, som i sjælden grad kunne fortjene at blive udgivet. Han løser gåden for mig i disse livserindringer, som først i disse dage er kommet mig for øje, længe efter at de foregående sider i denne bog var færdigtrykt.

Forfatteren mødte som rekrut i Viborg i foråret 1882. I sine efterladte minder giver han også gode oplysninger om de militære foresatte, officerer som underofficerer, han da som nyindkaldt soldat traf på. Her er følgende anført om min morfar: »*Sergent Honoré*. Han var gymnastiklærer, men forrettede ellers ikke tjeneste ved mit kompagni, idet han som hovedopgave udførte tilsyns- og depot-tjeneste ved kommandantskabet. Han var heltud af den gamle skole, og manglede derfor theoretiske kundskaber, hvorfor han, skønt absolut en pæn og respektabel mand og en særdeles smuk type på en soldat, aldrig opnåede forfremmelse«. Så ved man jo *det!*

Som rus sommeren 1910

Af lærerne har jeg kun set tre siden 1910. Rektor *Olsen* traf jeg, da jeg var amtsfuldmægtig i Vejle, på Store Bælts-færgen, og vi fik os en meget fornøjelig passiar; det må have været omkring 1922. Han nævnede udtrykkeligt, at han »havde nået sit livs mål«, at få vedtaget det nye, store skolepalads, der i 1926 skulle afløse den gamle, forældede lærdomsanstalt. *Ring* mødte jeg ved en af kongens audienser; han kom for at takke af fra embedet som rektor i Frederiksborg; det var i 1938, og han var blevet en del tung-hor. Og *Cl. Clausen* løb jeg på engang under besættelsen her i København; han var egentlig ganske uforandret at se til, med sit gamle, glade smil under den store højskolehat og med sit kendte venlige væsen.

★

Forude lå København og universitetsstudiet. Jeg ville jo være læge. Dels af videnskabelige grunde, dels af idealistiske. Jeg havde selv været meget og alvorligt syg og smerteligt erfaret i praksis, hvor stor og betydningsfuld lægens smukke gerning er. Men det skulle gå ganske anderledes. Jeg gjorde regning uden vært, som man siger. Man var i lykkelig uvidenhed om, at selv om man altid foretrækker at høste sine egne erfaringer, så får man dem *ingenlunde* gratis. Jeg startede som optimistisk og romantisk yngling; livet søgte at gøre mig til en kynisk pessimist, bitterligt desillusioneret overfor mennesker og tilværelse; men det lykkedes ikke. Jeg var klar over den latente fare, der altid lurede på mig gennem blodblandingen i mine årer: En smule fransk hugenotblod, et stænk af brandenborgsk godsbesidderblod

Min uforlignelige Babuschka

blandet for hovedpartens vedkommende med jysk og vederhæftigt bondeblod. Et konglomerat, der har avlet en mentalitet, det ikke altid har været lige nemt at regere, og som har givet et sind i nuancer fra mørkerødt til sort. Jeg tilhørte ingeniørlunde de i tiden velkendte »håbløse slægter«, men havde ubestrideligt et nervøst temperament, var en gærende ung mand, dog var jeg i ingen henseende fanatiker, holdt tværtimod i nogen grad af orden og system. Jeg hørte heller ikke til de evigglade kobbersmedes faste stok, men var jo kun alt i alt godt 17 år gammel!

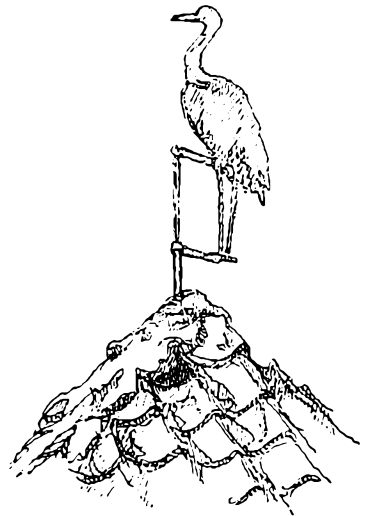
Økonomisk tegnede fremtiden sig ubestemmeligt og broget. Min bedstemor i Holstebro, den uforlignelige *Babuschka*, havde i sin lille ejendom optaget et lån på 3000 kr., som far skulle forrente og afdrage; det var en uhyre sum for os dengang. Bedstemor havde været med til translokationen, ligesom hun i sin tid havde overværet min konfirmation i domkirken; hendes gave var et smukt lommeur, som jeg havde i mange år. Iøvrigt stode vi på forsynet og på, at alt ville ordne sig på bedste måde, idet vi også tænkte på muligheden af at opnå andel i universitetets stipendier og legater. Det var nu kun mine forældre, der fromt satte deres lid til Vorherres gode hjælp — selv var jeg jo blevet »frigjort« og erklæret atheist — det har da unægteligt ændret sig siden! Provinsdrengen er blevet mere afklaret med tiden, men jeg gik dengang ind til en omskiftelig livsperiode på ondt og godt, hvor glade og flagrende, ubundne studenterdage vekslede med dybt fortvivlede stunder i mismod og afsavn. Men jeg kom, som jeg har fortalt, igennem alle prøvelser, de selvforskyldte som de skæbnebetingede, med livet, modet og arbejdslysten i behold. Ofte måtte jeg annamme den beske sandhed, at morgendagen altfor tit odelægger den nærværende dags planer og gode forsætter. Dog — nok om dette lidt eksplosive emne!

Nu var kufferterne pakkede, bøgerne sendt af sted forud, og en sen augustmorgen 1910 stod vi da på Viborgs åbne, blæstomsuste jernbanegård. Regimentschefen, oberst *E. Brendstrup*, der altid var varmt og menneskeligt interesseret i sine underordnedes forhold, havde ulejligen sig derned sammen med sin hustru for at tage afsked med mig; de hilste venligt på mine forældre og mig, ønskede: Lev vel og lykke til! Så kom toget, og af sted rumlede jeg mod en uvis, men dragende fremtid. Jeg skulle på egen hånd finde

pensionat og logi i København, en nok så vovelig sag. Jeg dumpede ned i et pensionat i Rørholmegade. Dér levede bogstaveligt alle beboere hæderligt af rov ved at leje de fleste af værelserne i deres små og gammeldags lejligheder ud til studenter af alle kategorier. Der var kakkelovne, petroleumlamper og dasser i gården. Et farligt forbjerg, som adskillige led skibbrud på, var værtshuset »Tre Hjørner«, med billard i skjorteærmer, øller og kolde akelejer. Dog, de fleste klarede pynten og reddede sig ind i smult vand uden måske alligevel at lægge sig fast i nogen havn.

I min tegnebog havde jeg ved afrejsen 200 kroner, en ugudelig masse penge i hine tider, og i min mappe lå mit bevis som velmeriteret dansk student, med en række af sekstaller, kun skæmmet af et enkelt femtal eller to, summa summarum kvotient fem komma tooghalvfems. Desuden det af skolen lovpligtigt udstedte, med rektor *J. E. Olsens* lille og spinkle håndskrift udfærdigede og underskrevne vidnesbyrd: »Han har i sin skoletid vist sig at være et hurtigt og kvikt hovede; han har lagt levende interesse for dagen for forskellige sider af åndslivet og opført sig godt«. Det var den standhaftige tinsoldat vel tilfreds med. Den søde lediggang i feriens livsalige dage var nu omme. For døren stod den nye tid, med filosofi og medicin — troede jeg da! Filosofikum tog jeg med ug, det var jo et vidunderligt stof, og gamle, elskelige professor *Cl. Wilkens* var nok værd at høre. Hvordan det gik med medicinen, ja *det* har jeg tidligere fortalt.

Katedralskolens angeneme skudsmål var stiftsstadens Viborgs farvel til sin tro søn, der med disse sider i ret personlige og lidt snaksomme rids har villet bringe sin gamle by og sin ungdoms skole en hjertelig og taknemlig hilsen. Hvislende lysraketter er støget op over mine drengears mørke mindeskov og har afsløret svundne tiders rige erindringsbilleder. Det siges, at lige så vigtigt som at kunne huske er det at kunne glemme — jeg har ikke haft brug her for denne særlige evne! Den lunefulde erindring, tyrannisk og uden persons anseelse, har lukket op for kisten med dens brogede indhold af oplevelser, der nu i blandet sortering har virket helt overvældende på mig selv, grå som byger over støvede marker, lysende som solstrejf over grønnende enge. Min smukke barndomsby sender jeg mine bedste ønsker. Og jeg gør det med den klassiske, af oprindelse ukendte, ældgamle salutation: *Vivas, crescas, floreas* — Gid du må leve, vokse og blomstre!

Særtryk af artikler i
Viborg Stifts Folkeblad
19., 23. og 30. april, 3.,
7., 13., 16., 17. og 25. maj,
1., 10. og 24. juni, 2., 9.,
12., 15., 18. og 27. juli,
10., 20., og 24. august,
4. og 12. september.

Tegninger af Johs. Bæch:
Omslag: Str. Mogensgade med
Latinskolenibaggrunden. Titel-
blad: Det gamle rådhus' tårn
set fra Sortebrødre Kirkestræde.
Slutvignet: Vindløjen på Gl.
Brænderis tag

Knud Oldendow:

Fra min drengetid

I Viborg Stifts Folkeblad i juli–september 1950 blev der trykt en række artikler af direktør Knud Oldendow, hvori han fortalte om sine drengeår i den gamle stiftsby. Bladet har nu haft den gode idé at genoptrykke disse udmærkede artikler, og når man læser bogen igennem, får man et endnu stærkere indtryk af deres store værdi. Man imponeres af direktør Oldendow og hans evne til at erindre, hvad der skete i hans barndom, til at huske situationer, personer og begivenheder. Hans hjerne må virke som den fotografiske plade, der med fuld nøjagtighed gengiver ethvert indtryk. Men direktør Oldendow har ikke blot evnen til at huske, han forstår også at gengive det, han har oplevet og genoplevet i erindringen på en sådan måde, at det står levende og klart for os. Man mærker hele tiden, at der her er en mand, der mestrer det danske sprog, for hvem det er et villigt redskab. For dem, der i dag lever i Viborg, er erindringsbogen en morsom fortælling om folk, som de selv kan huske, eller som de har hørt berette om. Den er et kildekrift af uvurderlig værdi, og som tiden går, vil den blive en guldgrube for enhver, der beskæftiger sig med Viborgs fortid og med de mennesker, der har levet her i årene omkring og efter 1900. Her berettes om de folk, der dengang prægede byen, enten det nu var de mere almindelige borgere eller de særprægede mennesker, som datiden var rigere på end vor ensrettede og lidt kedsomme tid, hvor det synes, som om de mest udprægede varianter af homo sapiens forsvinder fra dagligdagens liv. Men også for kulturhistorikeren er der meget at hente i bogen. Her er en del om dagliglivet, om militæret eller om drengenes færd i leg og ved arbejdet i skolen.

Erindringer kan tit være tør kost, selv for en historiker. Alt for mange gør sig ikke klart, hvad der kan have betydning for en senere tid, de kredser ofte om begivenheder, der måske har været af stor værdi for dem selv, men som er uden enhver interesse for andre, allermindst da for eftertiden, der jo nu engang må foretage et udvalg blandt det enorme stof, der står til rådighed fra den nærmeste fortid. Men ved læsningen af Oldendows bog har man hele tiden den tanke: Bare andre ville gå hen og gribe til pen og papir og fortælle om fortiden, så den står ligeså lyslevende for os som her. Lad os håbe, at flere gamle Viborg-drenge kunne få lyst til på den måde at gøre sig selv og deres samtidsmennesker udødelige.

Bogen er forsynet med en række udmærkede billeder. Desværre er gengivelsen ikke saa god, fordi klicheerne, der jo oprindeligt har været anvendt i et dagblad, ikke egner sig til gengivelse i en bog, hvor papirtypen er en helt anden. Det burde i øvrigt have været oplyst hvorfra billedstoffet stammer, men man gæfter næppe galt her, når man siger, at en stor del af det er fra Byhistorisk Arkivs righoldige samlinger.

(Anmeldelse i »Fra Viborg Amt« 1951, årbog, udgivet af Historisk Samfund for Viborg Amt).